

Джейн
ОСТЕН

*Чуття
і чутливість*

Роман

Харків
«ФОЛІО»
2005

РОЗДІЛ 1

Родина Дешвудів жила в Сассексі вже давно. Маєток вони мали великий, а помешкання їхнє було в Норленд-парку — в самому центрі їхніх володінь. Дешвуди вели життя цілком добропристойне і здобули прихильність і повагу своїх сусідів. Колишній власник цього маєтку, що вже помер, був одинаком, дожив до похилого віку, упродовж багатьох років його сестра була і нерозлучним товаришем, і економкою. Але після її смерті, що трапилася за десять років до того, як помер він сам, у його домівці сталася велика переміна — після смерті сестри хазяїн запросив до себе і поселив у своєму помешканні родину свого племінника містера Генрі Дешвуда — законного спадкоємця Норлендського маєтку і людину, якій він мав намір передати цей маєток у спадок. Отож останні свої роки поважний старий щасливо провів у товаристві свого племінника, племінниці та їхніх дітей. Він у них душі не чув. Постійна увага з боку подружжя Дешвудів до його забаганок, що йшла не тільки від необхідності, але й від доброти серця, забезпечувала йому увесь той комфорт, на який заслуговував його похилий вік; а життєрадісні дитинчата скрашували його життя.

Від першого шлюбу містер Генрі Дешвуд мав одного сина; теперішня його дружина народила йому трьох дочок. Син, респектабельний молодик твердої вдачі, був добре забезпечений завдяки чималому статку його матері, половина якого відійшла йому після досягнення ним повноліття. Одруження, що сталося не-

вдовзі, зробило його ще заможнішим. Тому норлендський маєток цікавив його як спадщина набагато менше, ніж сестер, бо їхні статки були незначними, якщо не брати до уваги те, що могло перепастися їм після успадкування маєтності їхнім батьком. Мати їхня не мала нічого, батько ж мав у своєму розпорядженні лише сім тисяч фунтів; бо друга половина статку його першої дружини теж призначалася її дитині, і він мав з неї лише прижиттєвий процент.

І ось старий джентльмен помер; зачитали його заповіт; і, як усякий інший заповіт, він спричинився і до задоволення, і до розчарування. Небіжчик не був такий несправедливий і невдячний, щоб позбавити свого племінника маєтку, але залишив він його у спадок на таких умовах, що наполовину зменшили цінність самого заповіту. Не так для себе, як для своєї жінки та дочок хотів мати містер Дешвуд цей маєток; але останній мав дістатися його сину, потім — синові сина, чотирирічному хлопчикові, до того ж на таких умовах, котрі не давали йому можливості забезпечувати найдорожчих йому людей — чи то якимись доходами з маєтку, чи то за рахунок продажу цінної деревини з навколишніх лісів. Усе було задумано на користь оцього хлопчика, який протягом своїх нечастих відвідин Норленда зі своїми матір'ю та батьком встиг завоювати таку велику симпатію хазяїна маєтку звичайними для маленьких дітей принадами: впертістю, шепелявістю, шумливістю та хитрими витівками, що симпатія ця переважила всю ту увагу та повагу, з якими довгі роки ставилися до нього дружина його племінника і її дочки. Однак старий джентльмен аж ніяк не мав наміру бути недобрим і невдячним, отже, на знак своєї любові до цих трьох дівчат — кожній з них відписав по тисячі фунтів.

Спочатку розчарування містера Дешвуда було великим. Але вдачу він мав веселу і життєрадісну і тому небезпідставно міг сподіватися на те, що проживе ще довгі роки, протягом яких — живучи ощадливо — спроможеться зекономити кругленьку суму з доходів від продукції маєтку, які і так були чималими і які можна було збільшити досить швидко. Але лише рік випало йому розпоряджатися багатством, якого він так довго доживався. Лише

на рік він пережив свого дядька; і все, що лишилося його вдові та дочкам, — були десять тисяч фунтів, включаючи останні надбання.

Щойно стало відомо про загрозу його життю, послали за сином; і містер Дешвуд — з усією наполегливістю й переконливістю, до яких змушував перебіг хвороби, — доручив йому турботу про мачуху та сестер.

До решти сім'ї містер Джон Дешвуд не мав тих сильних родинних почуттів, які він мав до батька, і був глибоко вражений проханням, з яким батько звернувся до нього в такий сумний час, проте пообіцяв зробити все, що він зможе, щоб мачуха та сестри жили в достатку. Зачувши таке запевнення, його батько заспокоївся, і в містера Джона Дешвуда з'явилася вільна година, аби подумати — а що ж реально він зможе для них зробити.

Містер Джон Дешвуд не був жорстокосердим молодиком, якщо не вважати жорстокосердістю певну холодність вдачі та певну егоїстичність; але загалом він був людиною шанованою, бо у відправленні своїх щоденних обов'язків поведився як годиться і з належною добродійністю. Якби дружина його була людиною більш доброзичливою, то до нього б ставилися з іще більшою пошаною — може, він і сам став би людиною більш доброзичливою, бо одружився він у дуже молодому віці і дуже любив свою дружину. Але дружина Джона Дешвуда була лише його сміховинною карикатурою — ще обмеженішою і ще егоїстичнішою.

Коли він дав своєму батьку таку обіцянку, то він і справді сам для себе вирішив зробити своїм сестрам подарунок, збільшивши на тисячу фунтів статок кожної з них. У ту хвилину йому й справді здавалося, що він здатен на таке. Перспектива чотирьох тисяч фунтів на рік на додаток до його теперішнього доходу, а ще призначена йому половина багатства його матері зігрівала його серце і сповнювала його великодушністю та поблажливостю. Так, він виділить їм три тисячі фунтів: з його боку це буде такий щедрий та красивий жест! Цієї суми їм буде достатньо для безхмарного існування. Три тисячі фунтів! Таку значну суму він зможе заощадити без якихось суттєвих незручностей для себе.

Джон Дешвуд думав про це цілий день, а потім багато днів підряд і зовсім не жалкував з приводу свого рішення.

Не встигли поховати батька, як дружина Джона Дешвуда, не попередивши свою свекруху, прибула зі своєю дитиною та слугами. Ніхто не ставив під сумнів її права приїхати — будинок належав її чоловікові з моменту смерті його батька, але цей приїзд лише підкреслив неделікатність її поведінки. Будь-якій жінці з пересічною чутливістю, яка опинилася б у становищі місіс Дешвуд, такий вчинок не сподобався б, але для останньої, з її високими поняттями про честь та романтичними уявленнями про великодушність, він раз і назавжди став причиною невимовної огиди. Ніхто з її родини ніколи не відчував особливої симпатії до місіс Джон Дешвуд, але досі вона не мала нагоди продемонструвати, з якою зневагою до комфорту і до почуттів інших людей вона може поводитися.

Місіс Дешвуд була так вражена негідною поведінкою і таким щирим було її почуття відрази до своєї невістки, що вона вже вирішила була назавжди покинути маєток, коли б не благання її старшої доньки і її власна ніжна любов до своїх трьох дітей, заради яких не варто було сваритися з їхнім братом. Перше змусило її замислитися над доречністю такого кроку, а друге — трохи згодом — зміцнило її у бажанні залишитися.

Елінор, її найстарша дочка, чия порада виявилася такою дієвою, була проникливо-розумна і розважлива у своїх судженнях, і це дозволяло їй, незважаючи на її дев'ятнадцять років, бути порадицею своєї матері і часто давало змогу — на загальну користь — протидіяти тій жвавості характеру місіс Дешвуд, яка зазвичай призводила до необдуманих вчинків. Вона мала надзвичайно добре і ніжне серце; почуття її були сильними, але вона добре вміла ними керувати: це було те вміння, якому її матері ще тільки слід було навчитися і якому одна з її сестер вперто не бажала вчитися.

Здібності Маріанни багато в чому не поступалися здібностям Елінор. Вона була чутлива і розумна, але нестримна у своїх почуттях; ні у своїх печалях, ні у своїх radoсах міри вона не знала. Вона була великодушна, доброзичлива, цікава: вона була

яка завгодно — тільки не розважлива. Її схожість з матір'ю була вражаюче сильною.

Елінор ставилася до надмірної чутливості своєї сестри із занепокоєнням, але місіс Дешвуд цю надмірну чутливість всіляко плекала і цінувала. І тепер вони підтримували і заохочували одна одну у всій нестримності своїх згорьованих почуттів. Ту агонію нещастя, що поглинула їх на самому початку, вони — за власним бажанням — невпинно підтримували; вони прагнули її, вони створювали її знову і знову. Вони цілковито віддалилися своїй печалі, намагалися посилити свої страждання усіма тими спогадами, котрі могли їх посилити, і твердо вирішили, що не буде їм розради ні тепер, ні в майбутньому. Елінор теж була глибоко засмучена, але, однак, здатна була боротися, здатна була докладати зусиль. Вона знайшла в собі сили порадитися зі своїм братом, змогла прийняти свою невістку по прибуттю тієї і поставитися до неї з належною повагою, вона виявилася здатною надихнути свою матір на подібні вчинки і спонукати її до вияву необхідної поблажливості.

Ще одна їхня сестра, Маргарет, була веселим і добродушним дівчиськом, але оскільки вона вже встигла всотати в себе чималу частку романтичності Маріанни, при цьому далеко поступаючись їй розумом, то у свої тринадцять років вона не обіцяла зрівнятися зі своїми сестрами у більш дорослому віці.

РОЗДІЛ 2

Невдовзі дружина Джона Дешвуда утвердилася як хазяйка Норленда, а її свекруха з дочками були зведені до жалюгідного становища гостей. Однак, якщо вважати їх за гостей, то вона ставилася до них зі спокійною чемністю; її ж чоловік ставився до них з такою ж мірою доброти, з якою він міг ставитися до всіх, окрім себе, своєї дружини та своєї дитини. Він — не без певної щиросердості — намагався зробити так, щоб вони вважали Норленд своєю домівкою; з його намаганнями погодилися, бо жодний інший план не виглядав для місіс Дешвуд таким доречним, як перебування в маєтку, доки не буде знайдене нове помешкання поблизу.

Необхідність жити там, де все нагадувало їй про її колишні втіхи, якраз і було тією пропозицією, котра цілком відповідала її характеру. В періоди веселощів жодна людина не могла зрівнятися з нею веселістю вдачі або життєрадісним очікуванням щастя, яке, власне, і є щастям. Але в печалі її уява так само сильно заволодівала нею, і тоді вона була такою ж невтішною у своєму горі, як і непогамовною у радості.

Місіс Джон Дешвуд геть несхвально ставилася до намірів свого чоловіка облагодіяти своїх сестер. Вона вважала, що забрати три тисячі фунтів зі спадщини, яка дісталася її дорогенькому малюкові, — це було рівнозначно доведенню його до краю злиднів. Вона благала чоловіка іще раз поміркувати на цю тему. Де ж це таке бачено: позбавити власну дитину — до того ж єдину дитину — такої великої суми? І взагалі — яке право мають сестри Дешвуд розраховувати на те, щоб він так щедро віддавав їм такі великі гроші? Вони ж є лише його зведеними сестрами; хіба ж це рідня? Ніяка вони не рідня. Всі добре знають, що не може бути ніякої симпатії між дітьми одного чоловіка від різних жінок; чому ж тоді він мусить доводити до злиднів себе і їхнього бідолашного Гарика, віддавши всі свої гроші зведеним сестрам?

— Перед смертю мій батько попрохав мене, — відповів її чоловік, — щоб я допомагав його вдові та дочкам.

— Та він, мабуть, уже погано усвідомлював, що каже; б'юся об заклад, що в той момент він уже був не сповна розуму. Якби він був при здоровому глузді, то він ніколи б не став прохати тебе віддати половину статку твоєї дитини.

— Мій батько не намагався обумовити якусь конкретну суму, люба моя Фанні; просто він у загальних виразах попрохав мене зробити їхнє становище більш надійним та комфортним, ніж це зміг зробити він. Батько міг би про це і не говорити — хіба ж я можу не потурбуватися про своїх сестер? Але йому потрібна була моя обіцянка, тож я і дав її, бо зробити це було неважко: принаймні так мені тоді здавалося. Але я обіцянку дав, і її треба виконувати. Коли вони пойдуть з Норленда до нової домівки, то треба буде неодмінно що-небудь для них зробити.

— Ось і зроби для них що-небудь, але це «що-небудь» не повинно бути трьома тисячами фунтів. Подумай про те, — додала дружина, — що, розпрощавшись з грошима, назад повернути їх уже не можна ніколи. Твої сестри вийдуть заміж — і плакали наші гроші! Ось якби їх можна було знову повернути нашому бідолашному хлопчику...

— Так, звичайно, — мовив містер Джон Дешвуд занепокоєним тоном, — це міняє справу. Може настати час, коли Гаррі пожалкує, що позбувся такої великої суми грошей. Наприклад, у нього буде багато дітей, і тоді ці гроші стали б дуже вагомим додатком.

— Авжеж!

— Тоді, може, для всіх було б краще, коли б цю суму зменшили удвічі? — П'ятсот фунтів — це буде щедрою набавкою до їхніх статків! Щедрою — навіть не те слово! Де ще знайти такого брата, котрий дав би хоч половину цих грошей своїм справжнім сестрам, не те що зведеним? Твоя великодушність просто не знає меж!

— Я не хочу бути скупим, — відповів Джон Дешвуд. — У подібному випадку краще переборщити, ніж навпаки. Принаймні ніхто не закине мені, що я зробив для своїх сестер недостатньо: вони й самі, мабуть, не розраховують на більше.

— Ніхто не може знати, на що саме вони розраховують, — сказала його дружина, — але нас не повинні турбувати їхні розрахунки; питання полягає в тому, скільки ти в змозі їм дати.

— Звичайно ж! Гадаю, що я у змозі дати їм по п'ятсот фунтів кожній. Навіть без моєї набавки кожній з них і так припаде по три тисячі фунтів після смерті їхньої матері. Це — чималенька сума для будь-якої молодого жінки.

— Аякже! До того ж мені здається, що вони прекрасно обійдуться і без твоєї набавки. Вони розділять між собою десять тисяч фунтів. Коли вони вийдуть заміж, то достаток їм буде гарантований, а якщо не вийдуть, то процентів з десяти тисяч вистачить їм усім для безбідного існування.

— Істинна правда! Тож я гадаю, що краще зробити щось для їхньої матері, поки вона жива, ніж для них, — я маю на увазі

щось типу щорічного доходу. — Користь від цього буде не тільки їй, а й моїм сестрам. Їм усім цілком вистачить і сотні на рік.

Однак його дружина трохи завагалася, перш ніж погодитися із цим планом.

— Певна річ, — мовила вона, — це краще, ніж розставатися з п'ятнадцятьма сотнями фунтів відразу. Але ж якщо місіс Дешвуд проживе п'ятнадцять років, то нам буде вельми суцужно.

— П'ятнадцять років! Фанні, люба моя, та її життя не варте й половини цих грошей!

— Звичайно ж, не варте; але зверни увагу — люди зазвичай живуть вічність, якщо їм платять хоч якийсь щорічний дохід, до того ж місіс Дешвуд — жіночка дебела і здорова, їй ще й сорока немає. Щорічний дохід — то є справа дуже серйозна: його треба платити кожен рік і здихатися його не можна ніяк. Ти просто погано усвідомлюєш, на що ти йдеш. Я сама знаю, що то за клопіт — виплата щорічного доходу, бо моя мати буквально вибивалася з сил, виплачуючи, згідно із заповітом свого батька, явно завеликий щорічний дохід трьом колишнім слугам, і я просто диву дивувалася — наскільки зтяжкою для неї була ця справа. Виплати слід було здійснювати двічі на рік, а ще треба було морочити голову з доставкою цих грошей отим слугам; якось сказали, що один з них помер, потім з'ясувалося, що нічого подібного не сталося. Мою матір від усього цього просто нудило. Вона часом казала, що від отих безперервних зазіхань вона не може розпоряджатися своїм же доходом на власний розсуд і що її батечко вчинив украй немилосердно, бо інакше усі ці гроші належали б їй і більше нікому, і вона змогла б витратити їх без будь-яких обмежень взагалі. Після усього цього я страшенно боюся щорічних виплат і ні за що у світі не стала б зв'язуватися із виплатою навіть одного щорічного доходу.

— Звичайно, — це річ неприємна, — відповів містер Дешвуд, — мати отакі дірки у доході, через які щорічно витікають гроші. Як доречно зазначає твоя матір, ти не є хазяїном власного статку. Коли людина прив'язана до виплати певної суми у призначений день, то це позбавляє її незалежності.

— Безсумнівно; до того ж ніхто тобі за це і спасибі не скаже. Вони почуватимуться забезпеченими, ти зробиш не більше, ніж від тебе очікується, і ніякої вдячності у них не виникне взагалі. Я на твоєму місці все робила б так, щоб не зашкодити власним інтересам. Можуть траплятися такі роки, коли недоречно буде зменшувати наші витрати на сто і навіть на п'ятдесят фунтів.

— Здається, любя, ти маєш рацію. В даному разі краще не здійснювати щорічних виплат; подарунки, які я час від часу робитиму Дешвудам, принесуть їм набагато більше користі, ніж щорічне утримання, бо коли забезпечити їм більший дохід, то вони лише збільшать свої витрати і в кінці року не стануть ані на шеляг багатшими. Напевне, це і стане найкращим виходом у даній ситуації. Подарунок у п'ятдесят фунтів, зроблений у той чи інший час, назавжди позбавить їх грошової скрути, і його стане цілком достатньо, щоб виконати обіцянку, яку я дав своєму батьку.

— Безперечно. Правду кажучи, в душі моїй я переконана, що твій батько взагалі не мав на увазі, що ти допомагатимеш їм грошима. Він думав лише про ту допомогу, яку, смію сказати, можна було реально від тебе очікувати. Наприклад, знайти для них зручний будиночок, допомогти з переїздом, а у відповідний сезон дарувати їм рибу або дичину. Присягаюся своїм життям: нічого більшого на увазі він не мав, а якби мав, то це було б дивним і позбавленим здорового глузду. Ви тільки уявіть собі, шановний містере Дешвуд, як добре житиметься вашій мачусі та її дочкам на відсотки з семи тисяч фунтів, окрім тієї тисячі, що належить кожній із дівчат і щорічно дає кожній з них п'ятдесят фунтів, а з цих п'ятдесяти фунтів вони платитимуть матері за проживання. Загалом вони матимуть на чотириох п'ятсот фунтів на рік, а чого іще треба бажати чотирьом жінкам? Бо ж вони житимуть так скромно! Витрати по господарству будуть взагалі ніякими. Їм не доведеться тримати ані карети, ані коней; і може, навіть слуг. У товаристві вони не буватимуть; та їм взагалі гроші нікуди буде витратити! Ти тільки уяви, як безтурботно вони житимуть! П'ятсот фунтів на рік! Я навіть не уявляю, як вони зможуть витратити хоч половину цих грошей; смішно навіть і думати про якусь набавку. Це скоріш вони зможуть тобі щось набавити.

— А й справді, — відповів містер Дешвуд, — ти маєш цілковиту рацію. Не міг мій батько прохати від мене більшого за те, про що ти кажеш. Тепер я це добре розумію і чітко дотримуватимуся своєї обіцянки, здійснюючи щодо моєї мачухи та її дочок саме такі акти добродетності, які ти щойно змалювала. Коли моя мати переїжджатиме в інший будинок, я допоможу їй усім, чим зможу. Тут якраз доречно було б купити їй якийсь предмет обстановки.

— Ну звичайно ж, — відказала йому дружина. — Але наразі треба врахувати ось що. Коли твої батько та матір переїздили до Норленда, то всі меблі зі Стенхілла вони продали, але зберегли усю порцеляну, металевий посуд та білизну; усе це тепер залишилося твоїй матері. Тож коли вона перебереться до нового будинку, то меблів та посуду їй навряд чи бракуватиме.

— Це, безперечно, суттєве міркування, бо меблі, посуд та білизна є дуже цінним спадком. До речі, дещо з цього посуду і нам знадобилося б!

— Отож; а їхній набір сніданкової порцеляни набагато гарніший за наш. На мою думку, він буде напрочуд гарним у будь-якому помешканні, котре вони зможуть собі дозволити. Однак нехай буде так, як воно є. Твій батько думав лише про них. Я ж мушу сказати таке: тобі нема за що бути йому вдячним і виконувати його прохання, бо ми чудово знаємо, що коли б він зміг, то майже все залишив би їм.

Це був невідпорний аргумент. Він надав його намірам тієї рішучості, якої раніше бракувало. Тому зрештою містер Дешвуд визнав абсолютно непотрібним — а може, навіть і непристойним — робити для вдови та дітей її батька щось більше, ніж ті прояви доброзичливості та ввічливості, про які говорила його дружина.

РОЗДІЛ 3

Місіс Дешвуд залишалася в Норленді ще кілька місяців; і не тому, що їй не хотілося покидати маєток після того, як кожна цятка в ньому припинила викликати в неї хвилю бурхливих

емоцій, як це було протягом певного часу. Навпаки, коли її душа трохи ожила, а розум набув здатності хоч трохи відволікатися від постійних меланхолійних спогадів, їй захотілося якомога швидше виїхати, і вона почала невтомні пошуки помешкання, яке б їй підійшло, поблизу Норленда, бо переїзд кудись далеко від улюбленого місця видавався їй просто неможливим. Але поки що не траплялося такого будинку, який би відповідав її уявленням про комфорт та спокій і проти якого не постав би здоровий глузд її старшої дочки, чия розважливість і більша здатність до тверезих суджень спричинилася до відмови від кількох завеликих для їхнього доходу будинків, до яких її матір поставилася б схвально.

Перед своєю смертю чоловік місіс Дешвуд повідомив їй про урочисту обіцянку потурбуватися за них, що дав її його син і що полегшила останні хвилини його життя. У щирості цих запевнень вона аніскільки не сумнівалася, так само як і її покійний чоловік; їй було приємно думати про цю обіцянку і про ту користь, що буде від неї її дочкам, хоч у глибині душі була переконана, що їй цілком би вистачило і суми набагато меншої, ніж сім тисяч фунтів. Вона раділа за брата своїх дітей, раділа щедрості його натури і докоряла собі за колишнє несправедливе ставлення до нього, за те, що не оцінила його належним чином і вважала його не здатним на щедрість. Його ввічливе ставлення до неї та до сестер переконало місіс Дешвуд у тому, що містер Джон Дешвуд небайдужий до їхнього добробуту; і вона довго твердо покладалася на благородство його намірів.

Презирство, яке місіс Дешвуд відчула до своєї невістки з перших же хвилин їхнього знайомства, дуже посилилося, коли вона, проживши півроку під одним дахом, змогла краще зрозуміти її вдачу. Попри всі міркування про ввічливість і попри всі можливі прояви материнської любові з боку старшої з цих двох жінок, вони не змогли б уживатися так довго, якби не одна обставина, виникнення якої, на думку місіс Дешвуд, дало більш ніж вагомі підстави для подальшого перебування її дочок у Норленді.

Ця обставина полягала у симпатії, яка чимдалі зростала, між її найстаршою дочкою та братом дружини містера Джона Дешвуда — шляхетним і приємним молодиком, якого представили

ім невдовзі після того, як його сестра переїхала до Норленда і який відтоді майже постійно гостював там.

Хто із матерів заохочував би цю дружбу з корисливих міркувань, бо Едвард Феррар був старшим сином чоловіка, який помер дуже багатим; інші ж могли б і перешкоджати їй через обачливість, бо за винятком сміховинно малої суми, усе його багатство залежало від заповіту його матері. Але місіс Дешвуд не керувалася жодним із цих мотивів. Їй було достатньо, що він був людиною порядною і що він кохав її дочку, а Елінор відповідала взаємністю. Усьому її єству була чужою думка про те, що, незважаючи на симпатію та схожість характерів, чоловіку й жінці слід уникати одне одного за умови великої різниці між їхніми статками; поза розумінням місіс Дешвуд була і та думка, що Елінор може колись не подобатися всім, хто її знав.

Спочатку Едвард Феррар не звернув на себе їхню увагу якимись достоїнствами характеру чи поведінки. Він не був красивим, а манери його можна було назвати приємними, тільки ставши його другом. Він був надто невпевнений у собі, щоб сповна проявити свої чесноти; але, подолавши свою природну ніяковість, своєю поведінкою він засвідчив, що має відкрите і ніжне серце. Едвард Феррар був розумною людиною, а освіта надала його розумові витонченості. Однак ні його здібності, ні його вдача не відповідали бажанням його матері та сестри, котрі хотіли, щоб він став видатним, як... як вони самі не знали хто. Вони хотіли, щоб Едвард у той чи інший спосіб став людиною відомою. Його мати мріяла, щоб він зацікавився політикою і потрапив до парламенту або ж породичався з кимось із сучасних знаменитостей. Дружина Джона Дешвуда бажала того самого, а доки хоч одне з цих неземних благ буде досягнуте, її амбіції цілком вдовольнилися б, коли б вона побачила, як Едвард керує ландо. Та Едвард не мав схильності ні до того, щоб стати знаменитістю, ні до керування ландо. Всі його бажання зосередилися на домашньому затишку та принадах приватного життя. До того ж, на щастя, він мав молодшого брата, який подавав більші надії.

Лише через кілька тижнів свого перебування в будинку зміг Едвард привернути хоч якусь значну увагу з боку місіс Дешвуд,

бо в той час вона була така згорьована, що стала байдужою до всього, що її оточувало. Вона помітила лише, що був він тихий і ненав'язливий, за що їй і сподобався. Едвард не збурював її нещасну душу невчасними і недоречними розмовами. Пильніше придивитися до нього і поставитися до нього іще більш схвально змусило її зауваження, що його одного дня зробила Еліно́р, вказавши на різницю між ним та його сестрою. Таке порівняння стало для місіс Дешвуд найкращою рекомендацією.

— Достатньо сказати, що він не такий, як Фанні, — зазначила вона. — І це вже означатиме численні достоїнства. Я вже його люблю.

— Гадаю, що він сподобається тобі ще більше, коли ти хоч трохи його визнаєш.

— Сподобається?! — посміхнулася у відповідь мати. — Мені не знайома така симпатія, що була б слабшою за любов.

— Ну тоді просто поважай його.

— Я ніколи не могла відокремити любов від поваги.

Місіс Дешвуд доклала значних зусиль, щоб заприятелювати з ним. Манери вона мала привабливі і невдовзі змогла подолати стриманість Едварда. Вона швидко зрозуміла всі його чесноти; можливо, в цьому їй допомогло усвідомлення його симпатії до Еліно́р, але місіс Дешвуд справді відчула, що він — людина, яка заслуговує поваги: навіть спокійні його манери, що суперечило її уявленням про поведінку молодих людей, уже не здавалися їй нудними, коли вона переконалася, що Едвард має палке серце і ніжну вдачу.

Не встигла вона розпізнати перші ознаки кохання в його ставленні до Еліно́р, як відразу ж почала вважати, що це — серйозно, а значить, одруження — уже не за горами.

— Ну що ж, Маріанночко, — сказала вона, — скоріш за все, через кілька місяців Еліно́р вийде заміж. Ми за нею скучатимемо, зате вона знайде своє щастя.

— Ой, мамо! Як же ми без неї будемо?

— Серденько, я певна, що це не буде справжньою розлукою. Ми мешкатимемо за кілька миль одне від одного і зустрічатимемося щодня. До того ж невдовзі ти матимеш зятя — справжні-

сінького люблячого зятя. Понад усе на світі я ціную добре серце Едварда. Але ж чому ти не радієш, Маріанно? Ти що — не схвалюєш вибору своєї сестри?

— Я просто трохи здивована, — відповіла Маріанна. — Едвард дуже приязний, і я почуваю до нього ніжну симпатію. Але все ж таки... він якийсь не такий... йому наче чогось бракує... і статура його аж ніяк не вражає — в ній зовсім відсутня та граціозність, яка, на мою думку, змогла б серйозно привабити мою сестру. Його погляду бракує тієї жвавості, того вогню, за якими відразу видно людину добродішну й розумну. І крім усього цього, мене ще непокоїть, мамо, що Едвард не має справжнього смаку. Здається, музикою він майже не цікавиться, а якщо і захоплюється малюнками Елінор, то це не є захопленням людини, яка щось справді тямить у малюванні. І хоч би як часто він підходив до Елінор, коли та малює, цілком очевидно, що насправді він у цьому нічого не тямить. Він захоплюється її малюнками не як знавець, а як закоханий. Щоб сподобатися мені, треба бути і закоханим, і знавцем. Я не матиму щастя з чоловіком, чий смак не збігається в усьому з моїми. Він мусить проникати в усі мої почуття; нас мусять чарувати ті самі книжки, та сама музика. Ой, мамо, а як нецікаво, як нудно читав нам Едвард учора ввечері! Мені стало страшенно шкода своєї сестри. Однак вона виявила неабияку витримку і зробила вигляд, наче нічого не помітила. Я ледь змусила себе всидіти на місці — так мені хотілося встати і вийти, аби тільки не чути, як ці прекрасні рядки, що так часто доводили мене майже до нестями, вимовляються з таким цілковитим спокоєм, з такою страхітливою байдужістю!

— А й справді — просту й елегантну прозу він би прочитав набагато краще. Саме це спало мені на думку в ту хвилину, але ти наче навмисне підсунула йому Купера.

— Та ні, мамо! Що вже казати про прозу, коли його не може розбурхати навіть Купер! Проте все ж, напевне, треба враховувати різницю смаків. Елінор не така чутлива, як я, тому вона може не надавати цій ваді великого значення і почуватися з ним щасливою. Але коли б я кохала його і почула, як він читає з такою байдужістю, то точно розлюбила б. Мамо, що

більше я пізнаю людей, то більше переконаюся, що ніколи не зустрину чоловіка, якого змогла б покохати по-справжньому. Я така вибаглива! Такий чоловік мусив би мати всі Едвардові чесноти, прикрашені всіма можливими достоїнствами характеру та манер.

— Пам'ятай, серденько, що тобі ще й сімнадцяти не виповнилося. Ще рано тобі втрачати надію на таке щастя. І чому це тобі мусить поталанити в житті менше, ніж твоїй матері? І лише в одному нехай твоя доля, люба моя Маріанно, буде несхожою на материну!

РОЗДІЛ 4

— Як жаль, Еліно́р, — сказала Маріанна, — що Едвард не має смаку до малювання.

— Не має смаку до малювання? — відказала Еліно́р. — А звідки ти це взяла? Сам він справді не малює, але йому дуже подобається спостерігати, як це роблять інші люди, тож запевняю тебе: йому цілком вистачає природного смаку, хоча він не мав можливості розвинути його. Якби йому довелося вчитися, то я певна, що він малював би дуже добре. У подібних справах Едвард ніколи не довіряє власній думці, тому завжди неохоче висловлюється про той чи інший малюнок, але він має природжені правильність і простоту смаку, які дають йому змогу робити в цілому точні висновки.

Маріанні не захотілося ображати сестру, і тому вона з цього приводу не сказала більше нічого; але те схвалення, що, за словами Еліно́р, викликали у Едварда малюнки інших людей, дуже мало нагадувало бурхливе захоплення, яке, на думку Маріанни, було безперечним свідченням справжнього смаку. І хоча в душі Маріанна посміювалася над хибною думкою Еліно́р, все ж вона віддала сестрі належне за ту некритичну симпатію до Едварда, котра до цієї помилки спричинилася.

— Сподіваюся, Маріанно, — продовжила Еліно́р, — ти більше не вважатимеш, що Едвардові бракує смаку. Гадаю, що насправді ти так не думаєш, бо твоє ставлення до нього є винятко-

во доброзичливим. Якби було навпаки, то, мені здається, ти ніколи не змогла б бути з ним ввічливою.

Маріанна не знала, що їй казати. Їй аж ніяк не хотілося ображати почуття своєї сестри, однак кривити душею вона не могла. Нарешті вона відповіла:

— Не ображайся, Еліно́р, якщо моя думка про нього в чомусь різнитиметься з твоїм уявленням про його чесноти. Я не мала таких численних можливостей, які мала ти, для того щоб належним чином поцінувати тонкощі його інтелекту, його нахили та смаки, але я надзвичайно високо ціную його доброту й розум. Я гадаю, що він є втіленням доброчесності та доброзичливості.

— Я певна, — відповіла з усмішкою Еліно́р, — що його любим друзям сподобається така похвала. Я навіть не чекала, що ти висловишся про нього так тепло.

Маріанна дуже зраділа з того, що їй пощастило догодити своїй сестрі.

— У його доброчесності та доброзичливості, — продовжила Еліно́р, — не сумніватиметься жоден, хто бачив Едварда достатньо часто і мав з ним невимушену розмову. Витонченість його розуму і добропристойність його принципів ховаються хіба що за скромністю Едварда, яка часто змушує його мовчати. Ти знайома з ним достатньо, щоб віддати належне його спокійній розважливості. Що ж до тонкощів його інтелекту, то я, зважаючи на певні обставини, справді знаю про них більше, ніж ти. Доки ви мило бесідували з матінкою, ми доволі часто з ним спілкувалися. Я багато придивлялася до нього, вивчала порухи душі й вислуховувала його думки на предмет літератури та смаків. Тож тепер, загалом, я маю повне право сказати, що Едвард є людиною освіченою і обізнаною, що він надзвичайно любить читати книжки, що він має жваву уяву, що судження його є справедливими і правильними, а смаки — витонченими й чистими. Коли знайомишся із ним ближче, то починаєш бачити не тільки його гарні манери та добру вдачу, а і його різносторонні здібності. Справді — з першого погляду його поведінка нічим не вражає, і вродою навряд чи він гарний, доки не завважиш теплоти його

очей і ніжного виразу обличчя. Але ж тепер, знаючи його дуже добре, я гадаю, що він — справді гарний, або принаймні симпатичний. Що ти на це скажеш, Маріанно?

— Що незабаром вважатиму його красенем, хоча зараз я так не вважаю, Елінор. Коли ти скажеш мені, щоб я любила його як зятя, то тоді я більше не бачитиму жодних вад у його зовнішності, як я не бачу їх зараз у його душі.

Елінор аж сіпнулася від таких слів і пожалкувала, що дозволила собі говорити про Едварда так відверто. Вона відчувала до нього велику повагу й симпатію і вірила у взаємність цих почуттів. Але Елінор потребувала більшої впевненості в цьому, аби спромогтися зробити так, щоб розповідь про їхні стосунки була приємною для Маріанни. Вона знала, що у Маріанни та матері здогадка відразу ж перетворювалася на переконаність, що для них бажання означало надію, а надія означала очікування уже чогось реального. Тож вона спробувала пояснити своїй сестрі справжній стан справ.

— Не буду заперечувати, — мовила вона, — що у мене про Едварда дуже висока думка — я дуже його поважаю і симпатизую йому...

Тут Маріанна аж вибухнула від обурення:

— Поважаю! Симпатизую! Що за стриманість така, Елінор! Навіть гірше ніж стриманість! Ти що — соромишся висловлювати свої справжні почуття? Ще раз таке скажеш — і я відразу ж полишу кімнату.

Елінор не втрималася і розсміялася.

— Вибач, — сказала вона, — висловлюючи свої почуття так обережно, я аж ніяк я не мала наміру дошкулити тобі, справді це так. Вір у те, що почуття мої є сильнішими, ніж я їх схарактеризувала; коротше кажучи, вір у мої почуття так само, як ти віриш у достоїнства Едварда; можеш навіть — у розумних межах — робити здогадки про його сильну симпатію до мене і вірити, що так воно і є насправді. Але далі твоя віра сягати не повинна. Я зовсім не впевнена в його любові до мене. Бувають моменти, коли я сумніваюся в силі його почуттів. Тож допоки повністю не підтвердяться його почуття, нехай тебе не дивує моє прагнення

уникнути будь-якого захоочення своєї власної небайдужості через намагання видати її за щось більше чи змальовувати її як щось більше. В глибині душі я мало сумніваюся — майже не сумніваюся — в тому, що він мене кохає. Але, крім цього, треба зважити й на інші міркування. Він не має коштів для незалежного існування. Ми нічого достеменно не знаємо про його матір; але з того, що ми час від часу чули про її поведінку від Фанні, немає ніяких підстав вважати її людиною доброзичливою. Гадаю, що я не сильно помилюся, якщо скажу, що Едвард і сам усвідомлює ті труднощі, з якими він зіткнеться, коли захоче одружитися на жінці не надто родовитій чи без великого багатства.

Маріанна була вкрай здивована, виявивши, що її та материна уява набагато випередила реальний стан речей.

— Так ви ще навіть не заручені! — вимовила вона. — Однак це неодмінно станеться найближчим часом. Але ця затримка матиме дві вигоди. Мені не доведеться з тобою розлучатися так швидко, як я гадала, а Едвард матиме більше можливостей покращити свій природний смак до твого улюбленого заняття, бо без цього ти не уявляєш свого майбутнього щастя. От якби твій геніальний талант вплинув на нього так сильно, що він і сам почав би малювати! Це було б просто здорово!

Елінор висловила сестрі свою справжню думку. Вона не вважала, що їхні стосунки з Едвардом мають таку безхмарну перспективу, як це здавалося Маріанні. Інколи в ньому відчувався брак бадьорості, який нашттовхував на думку про його байдужість до неї чи про щось ненабагато краще. Якщо припустити, що він сумнівався у взаємності почуттів Елінор, то це спричинилося б до певного неспокою — але не більше. Навряд чи подібний сумнів викликав би той пригнічений настрій, у якому він часто перебував. Більш вірогідна причина могла б полягати в тому залежному стані, який перешкоджав Едвардові йти за покликом свого серця. Елінор знала, що його мати не тільки поводитися з ним так, що наразі унеможливила його перебування вдома, але й не давала йому ніяких гарантій щодо придбання для нього власної домівки, якщо Едвард суворо не дотримуватиметься її планів і не намагатиметься стати знаменитістю. Знаючи це, Елінор не могла почуватися

спокійно. Вона була зовсім не впевненою в тому, що його кохання до неї спричиниться саме до того результату, на який сподівалися її мати та сестра. Більше того, що більше часу вони проводили разом, то більше сумнівів викликала природа його симпатії до неї; були навіть болісні моменти, коли їй здалося, що це не більше, ніж просто дружні почуття.

Хоч би якими були справжні межі Едвардових почуттів, їх наявності, однак, вистачило для того, щоб його сестра не на жарт занепокоїлася і відразу ж почала поводитися нечемно (чогось іншого, мабуть, годі було й чекати). Вона скористалася першою ж нагодою, щоб образити свою свекруху, заговоривши при ній про грандіозні плани свого брата, про твердий намір місіс Феррар сприяти вигідному одруженню обох її синів і про ті неприємності, які очікують кожну дівчину, котра насмілиться затягти Едварда у свої тенета. Сказала вона це з таким викликом і так промовисто, що місіс Дешвуд не змогла ані удати, що нічого не второпала, ані стриматися і спробувати відреагувати спокійно. Вона дала їй відповідь, сповнену огиди та презирства, і відразу ж полишила кімнату, вирішивши, що її кохана Елінор більше ніколи не стане жертвою подібних інсинуацій, хоч би з якими незручностями чи витратами був пов'язаний їхній раптовий переїзд.

Саме в такому настрої і перебувала місіс Дешвуд у ту хвилину, коли їй принесли з пошти листа, який містив пропозицію, що була дуже доречною. Ця пропозиція стосувалася оренди — на дуже необтяжливих умовах — невеличкого будинку, який належав її родичеві — одному шанованому й заможному джентльмену з Девонширу. Цей лист, написаний щиросердно з бажанням надати дружню послугу, надійшов саме від нього. Він розумів, що їй конче потрібне житло, і хоча пропонований ним будинок являв собою всього лише котедж, цей пан запевняв, що коли вона прийме його пропозицію, то в цьому помешканні будуть зроблені всі необхідні для неї зміни. Давши детальний опис будинку та парку, автор листа настійно просив її приїхати разом із дочками до Бартон-парку, де він сам мешкав, щоб там мати змогу поговорити про те, чи підійде їй Бартон Котедж після всіх необхідних переробок (бо це житло знаходилося в тій самій па-

рафії). Було цілком очевидно, що цей пан і справді хоче їм допомогти, бо увесь його лист був написаний у такій дружній манері, що він просто не міг не сподобатися його кузині, особливо в той момент, коли вона страждала від холодного і безсердечного поводження з боку своїх найближчих родичів. Їй не потрібен був час на роздуми та розпитування. Рішення прийшло відразу, ще тоді, коли вона читала листа. Місцезнаходження Бартонна — аж у графстві Девоншир, далеко від Сассекса — лише кілька годин тому було б перешкодою, яка могла переважити всі можливі вигоди, притаманні цій місцевості; але тепер воно стало найкращою рекомендацією. Від'їзд з Норленда більше не здавався бідою; навпаки — він став бажаною подією, просто даром Божим порівняно з ганьбою і приниженням існування в ролі гості своєї невістки. Виїхати назавжди з цього улюбленого місця було б меншим лихом, ніж мешкати під одним дахом з такою хазяйкою або ж робити їй візити. Місіс Дешвуд негайно написала серу Джону Мідлтону відповідного листа, в якому висловила свою подяку за його доброту і дала згоду на його пропозицію; потім вона показала обидва листи своїм донькам, щоби заручитися їхньою підтримкою ще до того, як надіслати відповідь.

Еліно́р завжди вважала, що їй краще було б оселитися десь подалі від Норленда, а не поблизу, серед своїх теперішніх знайомих. Тому саме щодо цього вона не могла суперечити наміру своєї матері переїхати до Девонширу. І будинок — якщо вірити описові сера Джона — був такий простий і скромний, і орендна плата була такою незвично помірною, що тут Еліно́р просто не мала права прискіпатися ні до першого, ні до другого; тому вона і не намагалася умовляти свою матір, щоб та не давала своєї листовної згоди, хоча цей план не викликав у неї захвату, бо з певних причин їй зовсім не хотілося виїжджати так далеко від Норленда.

РОЗДІЛ 5

Щойно листа було відправлено, як місіс Дешвуд зробила собі приємність і сказала своєму названому сину та його дружині, що знайшла собі житло і тому обтяжуватиме їх своєю присутністю

іще рівно стільки, скільки піде часу на підготовку будинку до переїзду в нього. Вони вислухали її з подивом. Дружина Джона Дешвуда не сказала нічого, а її чоловік чемно висловив надію, що вона оселиться неподалік від Норленда. З величезною для себе насолодою місіс Дешвуд відповіла, що вони від'їжджають до Девонширу. Зачувши таке, Едвард швидко повернувся до неї і голосом, сповненим подиву й тривоги, причину якої їй не треба було довго пояснювати, перепитав:

— Девоншир? Ви і справді зібралися туди їхати? Це ж так далеко звідси! А в яку частину графства?

Місіс Дешвуд пояснила йому, в яку саме. Це місце знаходилося за чотири милі на північ від Ексетера.

— Хоча цей будинок — усього лише котедж, — повела вона далі, — проте я сподіваюся, що зможу приймати в ньому своїх друзів. До нього легко можна буде добудувати пару кімнат; і коли моїм друзям неважко буде податися в таку далечинь, щоб побачитися зі мною, то мені і поготів неважко буде знайти для них місце у своєму домі.

Свою промову вона закінчила люб'язним запрошенням містера Джона Дешвуда та його дружини відвідати її у Бартоні, а запрошення Едварду вона зробила тоном іще люб'язнішим. Хоча після недавньої розмови зі своєю невісткою місіс Дешвуд твердо вирішила покинути Норленд якомога скоріше, у неї не було найменшого бажання сприяти тому, заради чого вона завела розмову. Вона зовсім не мала наміру розлучати Елінор і Едварда і своїм підкреслено ввічливим запрошенням Едварда хотіла продемонструвати дружині Джона Дешвуда, як мало для неї означає те, що невістка не схвалює можливого шлюбу між ними.

Знову і знову містер Джон Дешвуд говорив своїй мачусі про свій великий жаль з приводу того, що вона винайняла будинок так далеко від Норленда, що він не зможе їй допомогти з перевезенням меблів. Його і справді засмутила ця обставина, бо вона позбавляла його можливості зробити саме ту послугу, якою він хотів обмежити виконання обіцянки, що її він дав своєму покійному батькові. Усі їхні речі відправили кораблем. Вони склалися переважно з білизни, металевого посуду, порцеляни, кни-

жок та прекрасного фортепіано Маріанни. В ту мить, коли відправляли пакунки, дружина Джона Дешвуда тяжко зітхнула: хоч статок місіс Дешвуд був мізерним порівняно з їхнім, їй, проте, було прикро, що та є хазяйкою таких гарних сервізів.

Місіс Дешвуд винайняла будинок на рік; у ньому вже були всі необхідні меблі, тож туди можна було відразу в'їхати й жити. Ні в кого не виникло ніяких труднощів з угодою; у Норленді її утримувала лише необхідність уладнати свої справи і визначитися щодо майбутньої кількості слуг, після чого вона мала намір податися на захід. Усе це незабаром вона владнала, бо те, що їй необхідно було зробити, вона зробила дуже швидко. Коні, що залишилися від її чоловіка, були продані невдовзі по його смерті, а як тільки з'явилася можливість позбутися і карети, то вона теж продала її після слухних порад своєї старшої дочки. Якби місіс Дешвуд прислухалася лише до своїх власних бажань, то вона б залишила карету заради комфорту своїх дітей, але розважливність Елінор взяла гору. А ще її розважливність обмежила кількість — вирішили взяти двох жінок і одного чоловіка, якого порекомендували їхні норлендські знайомі.

Чоловіка та одну з жінок відразу ж послали до Девонширу, щоб ті приготували будинок до прибуття своєї хазяйки, бо оскільки місіс Дешвуд зовсім не знала леді Мідлтон, то вона воліла краще відразу ж їхати до котеджу, аніж спочатку робити візит до Бартон-парку. Вона так беззастережно покладалася на ту характеристику будинку, яку дав йому сер Джон, що не відчувала потреби самій оглянути його ще до в'їзду. Її бажанню якомога швидше поїхати з Норленда не давала ослабнути та відверта втіха, з якою на цей від'їзд очікувала її невістка; цю втіху невістка майже не намагалася приховати, коли для годиться рада не поспішати з від'їздом. Ось і настав найбільш підходящий час для названого сина місіс Дешвуд належним чином виконати обіцянку, яку він дав своєму батькові. Оскільки він не сподобився зробити це відразу після свого переїзду до маєтку, то здавалося, що тепер саме час згадати про неї. Але невдовзі місіс Дешвуд втратила на це надію, переконавшись із його поведінки та висловлювань, що сподівана допомога не сягала далі дозволу мешкати їм у Норлен-

ді протягом півроку. Джон Дешвуд дуже часто говорив про господарські витрати, що зросли, і про свій схудлий гаманець (наче ніхто інший з людей багатих не змушений був витрачати гроші), тому було очевидно, що він не тільки не здатний надати допомогу, а й сам її потребує.

Минуло лише кілька тижнів з дня отримання першого листа від сера Джона Мідлтона, а в новому помешканні уже все було готово до переїзду місіс Дешвуд та її дочок; тож їхня подорож почалася.

Немало сліз пролили вони, прощаючись з рідною домівкою.

— Мій любий Норленде! — мовила Маріанна, прогулюючись біля будинку в останній вечір їхнього перебування там. — Коли ж то я перестану сумувати за тобою! Коли ж то я стану почуватися вдома в іншому місці! О моя люба домівко, якби ти тільки знала, як я страждаю, дивлячись на тебе з цього місця, з якого, можливо, я більше ніколи тебе не побачу! А ви, мої любі дерева, що стали такими рідними! Але ви залишитесь незмінними. Жоден ваш листок не зжовкне через наш від'їзд, жодна гілка не застигне у смутку від того, що ми вас більше не побачимо! Так, ви залишитесь незмінними і незворушними, нездатними усвідомлювати радість чи печаль, що ви їх викликали, нечутливі до того, що у вашій тіні прогулюватимуться тепер інші люди! Та чи любитимуть вони вас?

РОЗДІЛ 6

Перша частина їхньої подорожі минала в настрої надто меланхолійному і тому просто не могла не бути сумною, нудною і неприємною. Але під кінець їхня цікавість до того, як виглядає місцевість, де вони тепер мали жити, пододала почуття пригніченості, а вигляд Бартонської долини, коли вони до неї в'їхали, додав їм бадьорості. Долина родючими ґрунтами й густими лісами та соковитими пасовиськами милувала око. Покривулявши долиною більше милі, вони нарешті дісталися свого будинку. Єдиною ділянкою перед ним було маленьке зелененьке подвір'ячко, до якого вони потрапили через чепурненькі ворітця.

Бартон Котедж як будинок був хоч і маленький, зате зручний і компактний, але як сільський котедж був трохи недоладний, бо будівля була квадратна, дах — вкритий черепицею, віконниці не були пофарбовані в зелений колір, а на стінах не було жимолості. До садка, що знаходився поза будинком, вів до задніх дверей вузький коридор. З кожного боку передпокою було по одній вітальні квадратної форми — обидві приблизно шістнадцять на шістнадцять футів; за ними знаходилися службові приміщення та східці. Решта будинку складалася з чотирьох спалень і двох мансард. Котедж був збудований не так давно і тому перебував у доброму стані. Порівняно з Норлендом він справді виглядав непоказним і маленьким, але сльози, викликані цією згадкою, після того як вони зайшли до будинку, невдовзі висохли. Їх збадьорила радість слуг, викликана їхнім приїздом, і тому всі стали вдавати добрий настрій, аби звеселити одне одного.

Тільки-но почався вересень; це була чудова пора року, у світлі сонця все довкола справляло найприємніше враження, й вони вже не сумнівалися, що не пошкодують про свій переїзд сюди.

Розташування будинок мав добре. Відразу поза ним здіймалися високі пагорби, до того ж неподалік один від одного; одні були пологими й трав'янистими, інші — обробленими або ж укриті мохом. Село Бартон розташувалося переважно на одному з цих пагорбів і з вікон котеджу здавалося чарівним. Пагорбами, що обрамляли котедж, долина в тому напрямі і закінчувалася; починаючись поміж двох найкрутіших, вона знову відгалужувалася, але в іншому напрямку і під іншою назвою.

Розмірами будинку і меблями в ньому місіс Дешвуд була в цілому дуже задоволена, хоча багато чого з того, до чого вона звикла у своєму житті і що здавалося їй необхідним, тут бракувало. Проте їй завжди подобалося все покращувати і до всього щось додавати, до того ж цього разу вона мала достатньо грошей готівкою, щоб надати приміщенням усієї необхідної вишуканості.

— Звичайно, — сказала вона, — будинок для нашої родини замалий, але поки що нам у ньому буде комфортно, та й пора року для переробок уже запізня. Можливо, навесні, коли я матиму більше грошей, — сподіваюся, що так воно і станеться, —

можна буде і про перебудову подумати. Обидва передпокої є замалими для тієї кількості друзів, котрі, як я сподіваюся, будуть часто тут збиратися. Я вже думала про це. Можливо, доведеться пустити коридор через один з цих передпокоїв, додавши ще й частину другого, таким чином зробивши новий вхід. Таке перепланування, а ще нова вітальня, яку можна легко добудувати, а ще спальня та мансарда нагорі перетворять наш маленький котедж на чималенький будиночок. Шкода, що сходи не такі гарні, як мені хотілося б. Але не може бути все гаразд одночасно; гадаю, що їх неважко буде розширити. Подивимося, наскільки значним буде коло наших знайомих навесні, і відповідно до цього ми й будемо планувати поліпшення нашого будинку.

А поки жінка, якій ніколи в житті не доводилося економити коштів, ще тільки збиралася здійснити переробки за рахунок заощаджень із доходу в п'ятсот фунтів на рік, у новоприбулих вистачило глузду задовольнитися будинком у його теперішньому стані; кожна з них завзято розв'язувала свої конкретні проблеми і намагалася, обставляючись книжками та іншими пожитками, відчутти себе як удома. Маріанніне фортепіано розпакували і розташували у зручному місці; Елінорині малюнки прикрасили стіни вітальні.

Наступного дня після сніданку їх відволік від цих занять господар котеджу, який приїхав, щоб запросити їх до Бартонна і поцікавитися, чи все у них є з дороги, а також запропонувати скористатися усіма речами з його будинку та саду. Сер Джон Мідлтон був статечним чоловіком років сорока. Колись він гостював у Стенхіллі, але це було дуже давно, і тому молоді кузини не пам'ятали його. Обличчя його було дуже привітним, а манери він мав такі ж доброзичливі, як і стиль його листа. Здавалося, що він справді радий їхньому приїзду і що їхній комфорт є об'єктом його непідробної турботи. Сер Джон Мідлтон багато говорив про своє щире бажання, аби вони стали добрими друзями їхньої родини, і так сердечно запрошував їх обідати у Бартон-парку кожного дня, доки вони облаштуються на новому місці, що новоприбулі не могли відмовити, хоча його наполегливість трохи й виходила за межі коректності. Доброта хазяїна будинку не обме-

жувалася словами, бо через годину по тому, як він пішов, вони отримали від нього великого кошика, наповненого овочами та фруктами, після чого увечері надійшов подарунок у вигляді дичини. Крім того, сер Джон Мідлтон наполіг на тому, щоб віднести і забирати з пошти їхні листи; він також хотів, щоб йому не відмовили в задоволенні кожного дня посилати їм свою газету.

Леді Мідлтон надіслала їм через нього надзвичайно гречного листа, в якому йшлося про її намір засвідчити свою пошану місіс Дешвуд, щойно вона переконається, що такий візит буде доречним; відповіддю на цей лист було не менш гречне запрошення, тож її світлість леді Мідлтон представили новопривулним наступного ж дня.

Їм, звичайно ж, дуже хотілося побачити людину, від якої так багато мав залежати їхній комфорт і добробут у Бартоні; і елегантність її зовнішності цілком відповідала їхнім уявленням і бажанням. Леді Мідлтон було не більше двадцяти шести чи двадцяти семи років, обличчя вона мала вродливе, поставу — струнку і надзвичайно гарну та граціозну. Манерам її була притаманна вся та елегантність, якої бракувало її чоловікові. Її ж манерам, навпаки, бракувало притаманної серу Мідлтону ширості та сердечності. Візит леді Мідлтон був досить тривалим, аби певною мірою вгамувати викликаний її приходом початковий захват, бо стало видно, що, незважаючи на прекрасне виховання, вона є жінкою нетовариською, замкненою і непривітною; нічого цікавого, крім банальних запитань і зауважень, від неї так і не дочекалися.

Однак їй не треба було багато говорити, бо замість неї це робив балакучий сер Джон; до того ж леді Мідлтон вчинила дуже обачно, взявши з собою свою найстаршу дитину, прегарного хлопчика років шести, присутність якого забезпечила тему, до якої можна було повертатися щоразу, коли розмова згасала, бо їм доводилося питатися про його ім'я та вік, захоплюватися його вродливістю і ставити йому запитання, на які замість нього відповідала його матір. Тим часом хлопчик, ніяково опустивши голову, крутився біля матері, і це викликало велике здивування її світлості — чому це її син такий сором'язливий на людях, коли

вдома поводитись доволі галасливо. Мабуть, на кожен формальний візит слід брати з собою дитинча, щоб у такий спосіб підтримувати розмову. В даному ж разі знадобилося аж десять хвилин, щоб виявити, на кого більше схожий хлопчик — на матір чи на батька, і в яких саме рисах ця схожість проявлялася. Звісно, що кожен мав свою несхожу думку і кожен висловлював подив думкою інших.

Після цього Дешвудам люб'язно надали можливість посперечатися про решту дітей, бо сер Джон не міг залишити їхнього будинку, не отримавши від них обіцянки пообідати в Бартон Парку наступного дня.

РОЗДІЛ 7

Бартон-парк знаходився приблизно за милю від котеджу. Ідучи долиною, дами проминули його на невеликій відстані, але не побачили, а вдома його не було видно з-за високого пагорба. Це був великий і гарний будинок, а стиль життя Мідлтонів був однаково позначений як гостинністю, так і вишуканістю. Перше існувало завдяки серу Джону, друге — завдяки його дружині. Рідко бувало так, що в будинку не гостював хтось із їхніх друзів; більше за будь-яку родину в окрузі приймали вони в себе численні і різноманітні компанії. Це було необхідно для доброго настрою подружжя, бо хоч як би не різнилися їхні характери та зовнішні манери, все ж господарі будинку дуже нагадували одне одного повною відсутністю талантів та смаку, котра обмежувала їхні заняття колом дуже вузьким у ті періоди, коли в них ніхто не гостював. Сер Джон був мисливцем, леді Мідлтон — матір'ю його дітей. Він ходив на полювання і стріляв, вона — панькалася з дітьми; оце і все, чим вони могли займатися. Леді Мідлтон мала перевагу: вона могла псувати дітей цілий рік, тоді як сер Джон мав змогу поринати у своє вкрай важливе заняття лише протягом половини цього терміну. Однак безперервні зустрічі як вдома, так і в гостях доповнювали все недодане природою та освіченістю, шляхом підтримки доброго настрою сера Джона і можливості його дружині демонструвати своє добре виховання.

Леді Мідлтон дуже пишалася вишуканістю своїх страв і всієї домашньої обстановки; марнославство такого типу давало їй найбільшу втіху під час усіх прийомів. Задоволення ж, що його отримував від товариства сер Джон, було набагато безпосереднішим: він втішався тим, що збирав у себе молодих людей більше, ніж міг вмістити його будинок, і що більший гармидер вони зчиняли, то більшу насолоду він отримував. Сер Джон був як знахідка для всієї молоді в окрузі, бо завжди організовував компанії з метою поїдання шинки та курятини на пікніках; взимку ж бали, що їх він давав, були досить багатолюдними, щоб приваблювати усіх дівчат, які досягли п'ятнадцятиліття і вже не страждали від стримуваних бажань.

Прибуття в округу нової родини завжди було для нього втіхою, і тому з усіх поглядів він був безмірно задоволений мешканцями, яких роздобув для свого котеджу у Бартоні. Сестри Дешвуд були молоді, вродливі і неманірні. Цього було досить, аби забезпечити його добре ставлення до них, бо безпосередність — це все, що потрібно вродливій дівчині, аби бути привабливою як душею, так і тілом. Через доброзичливість своєї натури сер Джон втішався тим, що дав притулок людям, чиє становище, порівняно з минулим, можна було вважати незавидним. Тому, піклуючись про своїх кузин, він знаходив справжню втіху для них у своєму доброму серці; до того ж, оселяючи у своєму котеджі родину, що складалася з самих жінок, він відчував усе те задоволення, що його відчуває справжній мисливець, бо який же мисливець, при всій своїй повазі до собі подібних, буде заохочувати можливих конкурентів, надаючи їм притулок у своєму маєтку?

Місіс Дешвуд та її дочок зустрів у дверях будинку сер Джон, з неудаваною щирістю запросивши їх до Бартон-парку; проводячи їх до вітальні, він знову висловив дівчатам свій жаль з того приводу, про який йшлося вчора, а саме — що він не зміг запросити до себе цікавих молодих чоловіків, які склали б їм компанію. Сер Джон сказав, що, окрім нього, в товаристві буде іще один джентльмен, його добрий приятель, який, на жаль, був ні молодий, ні веселий вдачею. Він висловив сподівання, що гості не нарікатимуть на нечисленність компанії, і запевнив їх, що подібне більше ніколи не

трапитися. Бажаючи розширити товариство, сер Джон уже встиг того ранку відвідати кілька родин, але через добру погоду всі або самі вже збиралися робити візити, або мали невдовзі приймати гостей. На щастя, в останню годину до Бартона приїхала матір леді Мідлтон, і оскільки вона була жінкою доброзичливою і веселою, то він сподівався, що дівчатам буде у них не так нудно, як вони, мабуть, гадали. Дівчата ж та їхня матір цілком вдовольнилися двома незнайомими людьми в товаристві, що зібралось, і більшого їй не бажали.

Місіс Дженнінгс, мати леді Мідлтон, була привітною, веселою і товстою літньою жінкою; вона багато говорила, мала радісний вигляд і дещо вульгарні манери. Жарти і сміх переповнювали її; до кінця обіду вона встигла розповісти багато смішного про закоханих та про чоловіків, висловила сподівання, що ніхто з сестер не залишив свого серця у Суссексі; правда це чи ні, але їй навіть здалося, що при цих словах дівчата зашарілися. Маріанну, яка хвилювалася за свою сестру, роздратувало сказане, і вона поглянула на Еліно́р, щоб побачити, як та витримала всі ці наскоки. Погляд цей був такий промовистий, що завдав Еліно́р більше болю, ніж усі банальні жарти місіс Дженнінгс.

Полковник Брендон, приятель сера Джона, за своїми манерами так само мало годився йому у приятелі, як і леді Мідлтон — йому в дружини, або ж так само мало, як місіс Дженнінгс годилася бути матір'ю леді Мідлтон. Він був мовчазний та дуже серйозний. Однак зовнішність він мав досить приємну, незважаючи на те, що Маріанна та Маргарет вважали його безнадійно старим холостяком, бо було йому вже за тридцять п'ять. Обличчя його, хоча й непоказне, мало розумний і приязний вираз, а манери були надзвичайно шляхетними.

За своїми рисами ніхто із товариства не був достойним бесідником для Дешвудів, але непривітна нудотність леді Мідлтон була такою неприємною, що порівняно з нею серйозність полковника Брендона і навіть гамірлива веселість сера Джона та його тещі здавалися цікавими. Здається, леді Мідлтон збадьорилася лише тоді, коли по обіді прийшли четверо її дітлахів; вони вовтузилися біля неї і смикали її за одяг, поклавши край усім розмовам, окрім тих, що стосувалися їх самих.

Увечері, коли з'ясувалося, що Маріанна має музичні здібності, її попросили пограти. Тож фортепіано відкрили, всі приготувалися отримувати задоволення, і Маріанна, яка співала дуже добре, виконала на їхнє прохання майже всі пісні з тих збірок, що їх принесла з собою в родину леді Мідлтон разом зі своїм заміжжям. Мабуть, з тих пір ці зошити так і лежали на інструменті, бо її світлість відзначила таку знаменну подію, як заміжжя, тим, що полишила музику, хоча згідно з твердженням її матері музикувала вона дуже добре, а згідно з її власним твердженням, вона була просто у захваті від музикування.

Усім дуже сподобалося, як грала та співала Маріанна. Наприкінці кожної пісні сер Джон гучно висловлював свій захват і не менш гучно обмінювався з іншими своїми враженнями, доки тривала сама пісня. Леді Мідлтон часто закликала його до порядку, дивуючись, як же це можна взагалі хоч на мить відриватися від музики, і попросила Маріанну ще раз виконати якусь пісню, яку та щойно закінчила. З усього товариства один лише полковник Брендон вислухав її, не впадаючи при цьому у захват. Єдиним його компліментом була уважність, з якою він її слухав; через це вона відчула до нього повагу, яку інші втратили через свій ганебний брак смаку. Задоволення, що він його отримував від музики, не піднімалося до того екстатичного захоплення, без якого, як вона вважала, неможливо слухати музику взагалі, але порівняно з жахливою нерозбірливістю інших воно заслуговувало на повагу. А ще Маріанна резонно припустила, що чоловікові, якому за тридцять п'ять, мабуть, уже зовсім непритаманна гострота почуттів і витонченість сприймання. Тому, як і годиться людині чуйній, вона вирішила з усією можливою поблажливістю ставитися до похилого віку полковника.

РОЗДІЛ 8

Місіс Дженнінгс була багатою вдовою. Вона народила лише двох дочок, і оскільки їй пощастило дожити до того дня, коли обидві вони вдало вийшли заміж, то тепер їй тільки й залишилося роботи, що намагатися пережити геть чисто всіх, хто цього

ще не встиг зробити. У цій сфері місіс Дженнінгс розвинула таку бурхливу і ревну діяльність, яку тільки могли дозволити її фізичні кондиції; вона не втрачала жодної можливості сприяти шлюбам серед усієї знайомої їй молоді. Їй вдавалося напрочуд швидко виявляти чийсь симпатії, і вона радо користалася можливістю викликати сором'язливий рум'янець або ж марнославні сподівання в якої-небудь дівиці, припускаючи, що та заволоділа серцем якого-небудь непересічного молодика. Тому завдяки своїй неабиякій проникливості місіс Дженнінгс незабаром після прибуття до Бартона змогла з усією впевненістю заявити, що полковник Бартон страшенно закохався в Маріанну Дешвуд. Підозра виникла у неї ще в перший проведений разом вечір, бо полковник дуже уважно прислухався до її співу, а побачивши, що під час візиту у відповідь Мідлтонів до Бартон Котеджу він знову уважно слухав спів Маріанни Дешвуд, місіс Дженнінгс остаточно утвердилася у своєму переконанні. У неї не залишилося ніяких сумнівів, що це було саме так. Це був би пречудовий шлюб, тому що він був багатий, а вона — вродлива. Відтоді, коли, породичавшись із сером Джоном, місіс Дженнінгс познайомилася з полковником Бренденом, їй дуже кортіло, щоб він вдало одружився; а ще їй завжди кортіло знайти доброго чоловіка для кожної вродливої дівчини.

Вона мала ще й безпосередній зиск для себе, бо це давало їй поживу для безконечних жартів на адресу обох. В гостях у Мідлтонів вона глузувала над полковником, а в гостях у Дешвудів — над Маріанною. Перший, здавалося, залишався до цих дружніх кепкувань абсолютно байдужим, доки йшлося про нього самого; Маріанна ж спочатку нічого не второпала, але коли зрозуміла, куди хилить місіс Дженнінгс, то не знала, чи то сміятися над абсурдністю цих жартів, чи то засуджувати їх непоштивість, бо вона вважала їх виявом неповаги до похилого віку полковника і його гідного жалю холостяцького стану.

Місіс Дешвуд не могла вважати молодшого за неї на п'ять років чоловіка таким старезним дідуганом, яким він постав у дівочій уяві її дочки. Тому вона спробувала захистити місіс Дженнінгс від звинувачень у намаганні покепкувати з його поважного віку.

— Але ж, мамо, ти не можеш заперечувати сміховинність подібних припущень з її боку, хоча і не вважаєш їх навмисними і недружелюбними. Звісно, полковник Брендон молодший за місіс Дженнінгс, але все ж він достатньо старий, щоб бути моїм чоловіком, і навряд чи він колись оживе і покохає, бо через свою старість уже встиг забути про це почуття. Це просто смішно! Коли ж чоловікові слід бути байдужим до подібних жартів, як не у старому та немічному віці?

— Немічному?! — здивувалася Еліно́р. — Ти називаєш полковника Брендона немічним? Нехай тобі він здається набагато старшим за нашу матінку, але ж ти не можеш заперечувати, що він ще не скутий паралічем!

— А хіба ти не чула, як він скаржився на ревматизм? І хіба ця неміч не є звичайнісінькою ознакою похилого віку?

— Дитино моя, — розсміялася місіс Дешвуд, — якщо міркувати таким чином, то ти мусиш перебувати в безперервному страхі через мою немічність; ти мусиш вважати чудом те, що я дожила до похилого віку в сорок років.

— Мамо, ти до мене несправедлива. Я чудово розумію: полковник Брендон ще не настільки старий, щоби його друзі почали побоюватися, що він помре. Може, він іще двадцять років протягне. Але в тридцять п'ять уже надто пізно думати про одруження.

— Коли чоловікові тридцять п'ять, а жінці сімнадцять, — мовила Еліно́р, — то, може, краще було б і не думати про шлюб. Але якщо, припустімо, незаміжній жінці двадцять сім років, то не думаю, що тридцять п'ять років полковника Брендона зможуть стати на заваді його одруженню з нею.

— Жінці двадцяти семи років, — відповіла після невеличкої паузи Маріанна, — вже марно сподіватися на здатність знову почувати пристрасть або ж збуджувати її. Тож якщо домівка її незатишна, а статок малий, то чому б їй не наважитися стати доглядальницею в обмін на комфорт і забезпеченість подружнього життя? Тому я не бачу нічого поганого в тому, що полковник візьме шлюб із такою жінкою. Це була б угода заради вигоди — і всі були б задоволені. На мою думку, це не був би справжній

шлюб, але яка різниця? Для мене це виглядало б, як торговельна угода, де кожен намагався б отримати вигоди за рахунок іншого.

— Знаю, що марно навіть намагатися переконати тебе в тому, що двадцятисемирічна жінка здатна почувати до чоловіка тридцяти п'яти років щось схоже на кохання і тим самим зробити його своїм бажаним компаньйоном, — відповіла Елінор. — Але я проти того, щоб ти прирікала полковника Брендона та його дружину на довічне усамітнення в палаті для хворих лише тому, що вчора (а вчорашній день був сирым та холодним) він поскаржився на незначний ревматичний симптом у плечах.

— Але ж він говорив про фланелевий жилет, — мовила Маріанна, — а в мене фланелевий жилет незмінно асоціюється з ревматизмом, судомами, похоронами і взагалі з усіма тими болячками, що уражають старих та немічних.

— Якби його уразила жорстока пропасниця, то тоді б ти ставилася до нього набагато краще. Зізнайся, Маріанно, адже хворобливий рум'янець на обличчі, впалі очі і частий, лихоманковий пульс тобі особливо приємні.

— Мамо! — вигукнула Маріанна невдовзі по тому, як пішла Елінор. — Тема хвороби непокоїть мене, і я не можу від тебе цього приховати. Я впевнена, що Едвард Феррар захворів. Ми вже тут майже два тижні, а він і досі не приїхав. Ніщо, окрім серйозної недуги, не могло спричинитися до такої затримки. Що, як не хвороба, завадило йому покинути Норленд?

— Невже ти думала, що він приїде так швидко? — спитала місіс Дешвуд. — Особисто я так не думала. Навпаки, якби щось і викликало моє занепокоєння з цього приводу, то це згадка про те, що інколи він демонстрував брак ентузіазму і готовності прийняти моє запрошення, коли я починала говорити про його можливий приїзд до Бартон. А що, Елінор уже очікує на його прибуття?

— Я з нею про це ніколи не говорила, але напевно вже очікує.

— Здається, ти помиляєшся, бо коли вчора я говорила з нею про новий камін для вільної спальні, то вона зауважила, що поспішати немає нагальної потреби, бо найближчим часом ця кімната навряд чи кому знадобиться.

— Як дивно! І що б це могло означати? Взагалі, все їхнє поведження одне з одним було таким незрозумілим! Якими холодними, якими стриманими були їхні останні «прощай!» Якою млявою і нудною була їхня розмова в той останній вечір, що вони його провели разом! Едвардове прощання було однаковим що зі мною, що з Еліно́р: добрі побажання від нашого люблячого брата. В останній ранок я навмисне намагалася залишити їх наодинці, і кожного разу він — зовсім незрозуміло чому — виходив з кімнати услід за мною. До того ж Еліно́р, полишаючи Норленд і Едварда, плакала менше, ніж я. І навіть зараз її настро́й не змінився. Цікаво, чи буває вона коли-небудь роздратованою або засмученою? Чи намагається коли-небудь уникнути товариства, і чи не буває воно їй обридливим і нецікавим?

РОЗДІЛ 9

Нарешті Дешвуди стали почуватися в Бартоні більш-менш комфортно. Вони призвичаїлися до будинку, до саду, до предметів, що їх оточували, а ті нехитрі заняття, що надавали Норленду половину його чарівності, були поновлені і давали більшу насолоду, ніж її міг надати Норленд після втрати їхнього батька. Сер Джон Мідлтон, який протягом перших двох тижнів заходив до них щодня і який не мав звички на чомусь довго зосередитися вдома, не міг приховати свого здивування, бо щоразу заставав Дешвудів за якимось заняттям. Їхні гості — окрім мешканців Бартон-парку — були нечисленними, бо попри настійливі благання сера Джона щодо їхнього більш активного спілкування з сусідами і неодноразові запевнення про те, що вони завжди можуть скористатися послугами його карети, незалежна вдача місіс Дешвуд брала гору над бажанням забезпечити товариство для своїх дочок. Тому вона твердо відмовлялася відвідувати будь-яку родину, до якої не можна було дійти пішки. Сусідів, які б підпадали під цю категорію, було мало, до того ж не з усіма з них можна було спілкуватися. Десять за півтори милі від котеджу, у звивистій Алленхемській долині, яка була продовженням Бартонської, дівчата під час однієї зі своїх перших прогулянок виявили старовинний особняк респектабель-

ного вигляду, котрий, трохи нагадавши їм про Норленд, полонив їхню уяву і спонукав до більш детального з ним знайомства. Але вони дізналися, що власниця маєтку, стара жінка дуже доброї вдачі, була, на жаль, надто кволою, щоб бувати у товаристві, і тому ніколи не виходила з дому.

Вся довколишня місцевість надавала безліч можливостей для захоплюючих прогулянок. Високі безлісі пагорби, що майже з кожного вікна котеджу запрошували Дешвудів отримати витончену насолоду і вдихнути свіжого повітря на їхніх вершинах, являли собою щасливу альтернативу в ті часи, коли багнюка в долинах заважала милуватися їхньою незрівнянною красою. Саме до одного з таких пагорбів і попрямували одного ранку Маріанна і Маргарет, приваблені сонячними променями, що інколи проривалися через грозові хмари. Їм уже було несила витримувати домашнє ув'язнення, спричинене безперервним дощем протягом останніх двох днів. Все ж погода виявилася не надто звабливою, щоб відірвати двох інших представниць родини Дешвудів від олівця та книги, незважаючи на запевнення Маріанни, що день буде переважно сонячним і що кожна загрозна хмара не залишиться надовго над довколишніми пагорбами; тож двоє дівчат вирушили на прогулянку разом.

Сестри весело видряпалися на пагорб і, втішаючись власною проникливістю, раділи кожному шматочку блакитного неба; а коли їм в обличчя ввійнув свіжий подих сильного південно-західного вітру, то пожалкували, що страх перед поганою погодою завадив їхній матері та Елінор розділити разом з ними ці піднесені почуття.

— Чи є на світі насолода більша за цю? — захоплено вигукнула Маріанна. — Маргарет, давай погуляємо тут хоча б зо дві години.

Маргарет погодилася, і вони пішли далі назустріч вітру, із радісним сміхом долаючи його опір; так продовжувалося хвилин з двадцять, як раптом над їхніми головами зімкнулися хмари і цівки косоного дощу почали шмагати по обличчю.

Засмучені і здивовані, вони змушені були — хоча й з неохотою — повернути назад, бо, окрім їхнього будинку, жодного при-

хистку поруч не було. Проте одна втіха їм лишилася: можна було побігти вниз крутосилом, що вів прямо до хвіртки їхнього саду.

Тож вони побігли. Маріанна спочатку вирвалася вперед, але раптом спіткнулася і впала, а Маргарет, не в змозі зупинитися, щоб допомогти їй, мимоволі продовжувала бігти і благополучно досягла підніжжя пагорба.

Але назустріч їм саме піднімався якийсь джентльмен з рушницею і двома пойнтерами, які весело крутилися довкола нього. Він поклав рушницю на землю і побіг до Маріанни, щоб допомогти їй. Та підвелася, але при падінні підвернула ногу і тому ледь могла стояти. Джентльмен запропонував свою допомогу, але пересвідчившись, що дівоча скромність стає на заваді до того, щоб прийняти її, підхопив Маріанну на руки і поніс униз. Пройшовши через садок, хвіртку до якого Маргарет залишила відчиненою, він заніс дівчину прямо до будинку, куди щойно зайшла Маргарет, і не випустив з рук свою ношу, доки не посадив її на стілець у прихожій.

При їхній появі Елінор з матір'ю зачудовано підвелися, і поки вони дивилися на незнайомого здивованими і захопленими очима (а саме і подив, і прихований захват викликала його зовнішність), той встиг вибачитися за вторгнення і пояснити його причину. Зробив він це так щиро і просто, що його і без того незаперечна врода набула ще більшої чарівності завдяки голосові і манері говорити. Навіть коли б він був старий, потворний та вульгарний, і тоді б місіс Дешвуд відчула до нього найбільшу прихильність за послугу, яку він надав її дитині; а молодість, врода і вишуканість прибульця надали його вчинку в її очах взагалі чогось особливого.

Вона довго дякувала йому за допомогу, а потім із притаманною їй ласкавою манерою звертання запропонувала йому сісти. Але незнайомий відмовився, бо був брудний і мокрий. Тоді місіс Дешвуд спитала, кому вона має честь дякувати за допомогу. Джентльмен відповів, що звать його Віллоубі і що наразі він мешкає в Алленхемі, звідки, як він сподівається, завтра матиме честь до них зайти і довідатися, як почуватється міс Дешвуд. Таку честь йому гарантували, тож він пішов у дощ, який лив, немов з відра, після чого цікавість до його особи зросла ще більше.

Його чоловіча вродливість і незвичайна граціозність негайно стали причиною загального захвату, а усвідомлення зовнішньої привабливості незнайомого ще й додало завзятості веселому кепкуванню з Маріанни, якій він так шляхетно допоміг.

Сама Маріанна бачила свого рятівника менше за інших, бо сум'яття, що вкрило рум'янцем обличчя, коли він її взяв на руки, не дало їй змоги пильно придивитися до нього після того, як вони потрапили до будинку. Проте вона встигла-таки роздивитися Віллоубі досить добре, щоб приєднатися до загального захвату з притаманним їй завзяттям. Його манери й зовнішній вигляд відповідали саме тому герою, якого малювала її уява, а те, що він без зайвої формальності підхопив її і приніс додому, свідчило про швидкість його думки і тому дуже їй імпонувало. Все, що могло бути пов'язане з ним, викликало цікавість. Ім'я його подобалося, мешкав він у селі, яке подобалося їй найбільше, а мисливська куртка здалася їй найкрасивішою з усього чоловічого одягу. Уява її працювала без упину, спогади були приємними, а на вивихнуту щиколотку вона не звертала уваги.

Сер Джон завітав до них того ж ранку, щойно проглянуло сонечко з-за хмар, щоб йому вибратися з домівки. Йому розповіли про халепу з Маріанною, а потім нетерпляче спитали, чи не знає він бува в Алленхемі джентльмена на ім'я Віллоубі.

— Віллоубі?! — скрикнув сер Джон. — А що, він уже тут? Це приємна новина; треба мені неодмінно з'їздити до нього завтра і запросити на обід у четвер.

— Тож ви його знаєте? — спитала місіс Дешвуд.

— Чи знаю я його?! Звичайно ж, знаю. Не могу не знати, бо він щороку приїздить сюди.

— І що ж це за молодик?

— Чудовий хлопець, таких у світі небагато, запевняю вас. Дуже пристойно стріляє, і немає в Англії вправнішого за нього вершника.

— І оце все, що ви можете про нього розповісти?! — обурено скрикнула Маріанна. — А як він поводить у товаристві? Якими є його улюблені заняття, його таланти і схильності?

Сер Джон був явно спантеличений.

— Клянусь вам, — відповів він, — щодо всього цього я знаю про нього мало. Але він — приємний і приязний хлопець, до того ж має найкращу з усіх, що я бачив, сучку-пойнтера. Вона була з ним того дня?

Але Маріанна так само мало могла розповісти йому про породу собаки, як і сер Джон — про особливості вдачі містера Віллоубі.

— Але ж хто він? — спитала Елінор. — Звідки він? Чи має він будинок у Алленхемі?

Стосовно цього сер Джон спромігся дати більш точні і більш зрозумілі відомості. Він розповів Дешвудам, що містер Віллоубі маєності на селі не має і мешкає тут тільки тоді, коли відвідує стару бабцю в Алленхем Корт, родичем якої він був і власність якої він мав успадкувати; а потім додав:

— Так-так, місіс Дешвуд, на нього варто розставити тенета, запевняю вас, до того ж він має в Сомерсетширі гарненький маєток. На вашому місці я б не віддавав містера Віллоубі вашій молодшій доньці, попри всі ці її штучки з падінням на пагорбах. А то всі чоловіки дістануться Маріанні, а бідолашний Брендон страждатиме від ревнощів.

— Не думаю, — мовила місіс Дешвуд з доброзичливою по-смішкою, — що мої дочки намагатимуться, як ви кажете, розставити тенета на містера Віллоубі. Вони виховані не в тих правилах. Чоловіки, хоч би якими багатими вони були, можуть почуватися у нас у безпеці. Однак мені приємно було почути, що містер Віллоубі — достойний юнак, з яким варто підтримувати стосунки як з хорошим кавалером.

— Я певен, що він славний хлопець, — повторив сер Джон. — Пам'ятаю, минулого Різдва у мене вдома на вечірці він танцював з восьмої вечора до четвертої ранку і жодного разу не присів перепочити.

— Та невже? — вигукнула Маріанна, і очі її засвітилися іскорками, — і мабуть, танцював він граціозно, натхненно?

— Авжеж; а о восьмій ранку він прокинувся, бо треба було їхати на полювання.

— Оце мені до вподоби! Саме такою і має бути молода людина. Хоч би що він робив, віддаватиметься заняттю сповна, не знаючи втоми.

— О, тепер я бачу, до чого воно йдеться, — мовив сер Джон, — добре бачу. Ви намагатиметеся зловити його в сіті, а про бідолаху Брендона забудете й думати.

— А саме оцей вираз я терпіти не можу, — з притиском сказала Маріанна. — Я жахаюся всіх нібито дотепних виразів, серед яких «зловити в сіті» і «розставити на когось тенета» є найвідразливішими. Вони вульгарні і непристойні, і якщо їх хтось може вважати дотепними, то це не робить йому честі.

Сер Джон не зовсім зрозумів цього докору, але зареготався з усією притаманною йому дружелюбністю і відповів:

— Так чи інакше, але смію вас запевнити, що кавалерів ви матимете в достатній кількості. Бідолашний Брендон! Він уже й так місця собі не знаходить; а до речі, його слід було б піймати в сіті, запевняю вас, попри всі ці штучки з падіннями та вивихнутими щиколотками.

РОЗДІЛ 10

Рятівник Маріанни, як, блиснувши дотепністю, але злегка відхилившись від істини, назвала Віллоубі Маргарет, з'явився в котеджі спозаранку, щоб дізнатися про здоров'я міс Маріанни. Місіс Дешвуд прийняла його не просто люб'язно, але зі щирістю, яку диктувала і вдячність, і те, що вона почула про нього від сера Джона. Цей візит мав запевнити молодика, що в сім'ї, з якою звела його доля, панують вихованість, витонченість, взаємна прихильність і домашня гармонія. В їхніх власних чарах переконувати його повторно необхідності не було анінайменшої.

Міс Дешвуд мала чарівну фігуру і надзвичайно ніжний колір обличчя, риси якого вирізнялися правильністю. Але Маріанна не поступалася сестрі в миловидності і навіть перевершувала її. Можливо, складена вона була не так гармонійно, але більш високий зріст лише додавав її поставі певної величавості, а обличч-

чя було таким чарівливим, що ті, хто називав її красунею, менше грішили проти істини, ніж це належить при світських похвалах.

Прозора смаглявість шкіри не поменшувала яскравості рум'янцю, всі риси заворожували, посмішка полонила, а темні очі яскравіли такою жвавистію і натхненністю, що мимохіть захоплювали всіх, хто зустрічав їхній погляд. Від Віллоубі в перші хвилини цей блиск був прихований збентеженням, викликаним спогадами про його послугу. Але коли це збентеження розсіялося, коли вона знову стала сама собою і встигла помітити, що бездоганність манер у ньому поєднується з відкритою і веселою вдачею, а, головне, коли він виказав цю свою пристрасну любов до музики і танців, вона обдарувала його поглядом, сповненим такого палкого схвалення, що до кінця візиту він звертав майже всі свої слова до неї.

Щоб залучити її до розмови, було достатньо згадати яке-небудь з її улюблених занять. У подібних випадках їй несила було мовчати, і говорила вона з усім запалом щирості, без тіні остерігання чи стриманості. Як вони з Віллоубі не забарилися виявити, танці і музика доставляли їм однакову насолоду, і причина полягала в спільності їхніх схильностей і думок. Маріанні негайно забажалося знати його думку про інші подібні речі, і вона заговорила про книги, перелічуючи улюблених авторів і описуючи їх достоїнства так захоплено, що молода людина двадцяти п'яти років була б бездушним надобнем, якби негайно ж не перетворилася на їх палкого прихильника, навіть не прочитавши жодного рядка з того, про що говорилося. Смаки і тут виявилися на диво схожими. І він і вона обожнювали одні і ті ж книги, одні і ті ж сторінки в них, а якщо і траплялися якісь розбіжності, всі заперечення негайно поступалися перед силою її доказів і полум'ям її очей. Він погоджувався з усіма її вироками, вторив усім її похвалам, і, задовго до того, як його візит добіг кінця, вони вже розмовляли зі всією притаманною давнім знайомим невимущеністю.

— Ну, що ж, Маріанно, — сказала Елінор, тільки-но містер Віллоубі відкланявся і пішов, — мені здається, за один короткий ранок тивстигла дуже багато! Тобі вже відомо, яку думку має

містер Віллоубі про всі якоюсь мірою важливі предмети розмови. Ти знаєш, що він думає про Купера і Вальтера Скотта, ти переконалася, що достоїнства їх він цінує так, як вони того заслужовують, і отримала всі можливі запевнення, що Поуп захоплює його не більше, ніж він того вартий. Але коли і далі теми для розмови обговорюватимуться з такою блискавичністю, то чи довго триватиме ваше знайомство? Незабаром усі цікаві теми вичерпаються! Достатньо ще однієї зустрічі, щоб він висловив свої погляди на красу пейзажів і повторні шлюби, і тоді вже тобі ні про що більше буде його питати...

— Елінор! — вигукнула Маріанна. — Хіба ж це чесно? Хіба ж справедливо? Невже мої інтереси такі вбогі? Однак я зрозуміла твій натяк. Я була надто невимушеною, надто відвертою, надто щасливою! Я схибила проти всіх занудливих світських правил. Я була відвертою і щирою, а мала бути стриманою, банальною, нудною й лицемірною. Коли б я говорила тільки про погоду і погані дороги, розтуляючи рота хіба що один раз на десять хвилин, мені б не довелося вислухати цей докір.

— Серденько, — сказала місіс Дешвуд, — не треба ображатися на Елінор. Вона ж просто пожартувала. Я б і сама її строго засудила, якби вона і справді намагалася пригасити твою радість від розмови з нашим новим знайомим.

Маріанна відразу ж припинила ремствувати.

Віллоубі, зі свого боку, всією поведінкою показував, яким приємним є для нього знайомство з Дешвудами і як хотів би він його зміцнити. Він бував у них щодня. Спочатку приводом послужило бажання поцікавитися здоров'ям Маріанни, проте ласкавий прийом, який він зустрічав, з кожним разом ставав усе ласкавішим, і необхідність у цьому приводі відпала, перш ніж одужання Маріанни змусило б відмовитися від нього. Вона не виходила з будинку упродовж кількох днів, але ніколи ще мимовільне ув'язнення не протікало так необтяжливо. Віллоубі був здібною молодю людиною з багатою уявою, веселою вдачею, з умінням триматися дружньо й невимушено. Він наче був створений завоювати серце Маріанни, бо до всього переліченого додавалася не тільки врода, але і природний жвавий розум, збудже-

ний і підживлений її власним прикладом, і ця риса була для неї головною його принадою. Потроху його товариство почало давати їй неймовірну втіху. Вони розмовляли, разом читали, співали дуети. Співав і грав він чудово, а читав з тією проникливістю й виразністю, яких, на жаль, бракувало Едварду.

Місіс Дешвуд захоплювалася ним не менше, ніж Маріанна. Та й Еліно́р могла поставити йому в докір хіба лише схильність, що була властива й Маріанні, і через те була їй особливо до вподоби, а саме — схильність при будь-якій нагоді виказувати власні думки, не зважаючи ні на кого і ні на що.

Схильність покvapливо складати і висловлювати свою думку про інших людей, приносити в жертву примхам серця правила ввічливості, заволодівати всією бажаною йому увагою і зарозуміло нехтувати заведеними нормами поведінки, свідчила про легковажну безпечність, яку Еліно́р схвалити не могла, хоч би там що він чи Маріанна говорили на її захист.

Маріанна щодалі більше переконувалася, що її розпач, який її охопив у шістнадцять з половиною років, зустріти чоловіка, котрий би повністю відповідав її уявленням про довершеність, був дещо передчасним і невиправданим. Віллоубі втілював усі якості, які в ту скрутну годину — як і в інші більш світлі — уявлялися в її мріях як обов'язкові для її майбутнього обранця. Поводився ж він так, що в серйозності його намірів сумніватися можна було не більше, ніж у його досконалості.

І її матір іще до кінця першого тижня вже почала з надією думати про їхній шлюб; і хоча думка про передбачуване багатство молодого чоловіка в її міркуваннях ніякої ролі не відігравала, вона потай привітала себе із двома такими зятями, як Едвард та Віллоубі.

Друзі полковника Брендона, які так швидко завважили, що Маріанна його зачарувала, забули про своє відкриття саме тоді, коли Еліно́р це зачарування вперше помітила.

Їх увагу і дотепність відвернув від нього його більш щасливий суперник, і жарти, які сипалися на адресу полковника, поки він іще був більш-менш байдужий, припинилися саме тоді, коли його почуття почали виправдовувати кпини, що їх вельми заслу-

жено накликає серцева лихоманка. Еліно́р змушена була мимохіть пересвідчитися, що він і справді почуває до її сестри прихильність, яку місіс Дженнінгс приписувала йому для власної розваги, і що, попри ту спільність смаків, яка запалила уяву містера Віллоубі, така дивовижна відмінність характерів зовсім не стала перешкодою для спалаху почуттів полковника Брендона. Це її і пригнічувало: на що може розраховувати мовчазний чоловік тридцяти п'яти років, якщо йому протистоїть бадьорий двадцятип'ятилітній молодик. Побажати йому успіху вона не могла і тому зичила йому байдужості. Він їй подобався — серйозна стриманість викликала в ній певну цікавість. Серйозність його не була суворою, стриманість же здавалася наслідком якихось душевних негараздів, а не природної похмурості вдачі. Натяки сера Джона на минулі біди і розчарування підтверджували її висновок про те, що він нещасливий, і вселяли їй пошану і співчуття до нього.

Мабуть, вона поважала і жаліла його скоріше через зверхність до нього Віллоубі і Маріанни, які мовби не могли вибачити йому того, що він немолодий і не веселий, і, здавалося, навмисне шукали нагоди сказати щось ущипливе на його адресу.

— Брендон належить до тих людей, — висловив одного разу Віллоубі свою думку, коли мова зайшла про полковника, — про яких усі говорять добре, але чийого товариства не прагнуть, кого всі раді бачити, але з ким навіть забувають поговорити.

— Саме таким він постає і в моїй уяві! — вигукнула Маріанна.

— А чи варто цим вихвалитися? — зауважила Еліно́р. — Ви обоє несправедливі. В Бартон-парку всі глибоко його поважають, і я завжди рада нагоді поговорити з ним.

— Ваша до нього поблажливість, — відповів Віллоубі, — безперечно, свідчить на його користь. А пошана тих, на кого ви послалися, сама по собі вже є докором. Хто віддасть перевагу принизливій повазі жінок на кшталт леді Мідлтон і місіс Дженнінгс на фоні байдужості решти товариства?

— Що ж, мабуть, погане ставлення людей, подібних до вас і Маріанни, компенсує добру думку леді Мідлтон і її матері. Якщо їх похвала — то огуда, то ваша огуда чи не дорівнює похвалі?

Якщо їх вважати нерозбірливими, то ви є не менш упередженими і несправедливими.

— Захищаючи свого протезе, ви навіть здатні на в'їдливість!

— Мій протезе, як ви його назвали, розумна людина, а розум я завжди ціную. Авжеж, Маріанно, навіть у тих чоловіках, кому вже за тридцять. Він добре знає, що таке світське товариство, бував за кордоном, багато читав і здатен мислити. Я переконалася, що можу довідатися від нього багато чого цікавого, і він завжди відповідав на мої запитання люб'язно і із задоволенням.

— Авжеж! — презирливо вигукнула Маріанна. — Він розповів тобі, що в Індії дуже жарко і там багато москітів.

— Не сумніваюся, що розповів би, коли б я його про це запитала, але саме про це я вже знала раніше.

— Мабуть, — вставив Віллоубі, — завдяки своїй спостережливості він помітив ще й існування набобів, золотих рупій та паланкінів.

— Наважуся припустити, що його спостережливість є набагато тоншою, ніж ваші шпильки на його адресу. Але ж чому ви його так зневажаєте?

— Зовсім ні! Навпаки, я вважаю його вельми шанованим чоловіком, якому віддають належне, і ніхто не помічає, що він має стільки грошей, що не знає, на що їх витратити, і стільки дозвілля, що не знає, куди себе подіти, а ще має по два нові костюми щороку.

— Додайте до цього, — вигукнула Маріанна, — що в нього немає ніяких талантів, відсутній смак, не кажучи вже про політ фантазії. Що розум його позбавлений гостроти, а його почуття — запалу, а голос — щонайменшої виразності!

— Ви приписуєте йому таку безліч вад, — заперечила Елінор, — виходячи переважно, з власної уяви, що мої похвали будуть відносно прохолодними і нецікавими. Адже я можу тільки твердити, що він — розумна, вихована і освічена людина з приємними манерами і, як мені здається, добрим серцем.

— Міс Дешвуд! — скрикнув Віллоубі. — Ви поводитесь зі мною жорстоко! Ви намагаєтеся обеззброїти мене раціональни-

ми доводами і насильно мене переконати. Але у вас нічого не вийде! Вашій майстерності я зможу протиставити таку саму впертість. Я маю три неспростовні причини недолюблювати полковника Брендона: він пригрозив мені дощем, коли я сподівався на ясну погоду, він глузував над моїм екіпажем, і я ніяк не можу продати йому мою гніду кобилу. Але якщо ви отримаєте задоволення, почувши, що у всьому іншому я вважаю його особистістю бездоганною, то я ладен негайно це визнати. А в обмін на ці слова, які далися мені нелегко, ви маєте залишити за мною привілей недолюблювати його так само, як і раніше.

РОЗДІЛ 11

Місіс Дешвуд і її дочкам, коли вони переїхали в Девоншир, навіть на думку не спадало, що їхньому самотньому життю так швидко настане край і постійні запрошення та постійні гості майже не залишать їм часу для серйозних занять. Але сталося саме так. Коли Маріанна видужала, сер Джон взявся до виконання задуманого плану щодо розваг удома і на свіжому повітрі. В Бартон-парку один танцювальний вечір змінювався іншим, а катання на човнах влаштовувалися часто, як на це давав змогу щедрий на зливи жовтень місяць. Віллоубі був неодмінним учасником цих розваг, і відсутність набридливої церемонності, що супроводжувала їх, якнайкраще сприяла його подальшому зближенню з Дешвудами, давала йому можливість знаходити в Маріанні чимдалі більше достоїнств і висловлювати своє захоплення нею, а в її словах і вчинках вбачати ознаки прихильності до себе.

Їхня взаємна симпатія не могла здивувати Елінор, хоч їй і дуже хотілося, аби вони не показували її так відверто; раз чи два вона навіть спробувала натякнути Маріанні, що певна стриманість їй не завадила б. Але Маріанна терпіти не могла щось приховувати, якщо відкритість не загрожувала справжньою ганьбою: ховати почуття, які не таїли в собі нічого несхвального, означало б не тільки приректи себе на зайві зусилля, але і на ганебну поступку вульгарним і хибним поняттям. Віллоубі поділяв її дум-

ки, а їхня поведінка завжди була наочним доказом тих переконань, яким вони слідували.

У його присутності вона нікого іншого не бачила. Все, що він робив, було правильним. Все, що він говорив, було розумним. Якщо вечір в Бартон-парку завершувався картами, він хитрував у збиток собі і всім іншим, лише б вона виграла; якщо за розвагу правила танці, то половину їх він був її кавалером, а решту часу вони примудрялися стояти поряд і майже увесь час розмовляли тільки між собою.

Звісно, що подібна поведінка викликала кпини, але навіть це не змусило їх змінити її. Вони, здавалося, нічого не помічали.

Місіс Дешвуд так співчувала їм, що їй і на думку не спадало хоч якось стримати такий надмірний вияв їхніх почуттів. Вона бачила в цьому цілком природний наслідок впливу сильної пристрасті на юні і палкі душі.

Для Маріанни прийшла пора щастя. Серце її належало Віл-лоубі, і та чарівливість, яку його поява принесла в їхню нову домівку, була такою невідворотною, що ніжна прихильність до Норленда, яку вона привезла з Сассекса, зовсім стерлася з її пам'яті, хоч яким неймовірним це уявлялося їй раніше.

Щастя ж Елінор не було таким безхмарним. На серці в неї було не так легко і безтурботно, а розваги не давали їй такої втіхи. Замінити їй те, що залишилося у минулому, вони не могли, як не могли й пом'якшити смуток розлуки з Норлендом. Ні в леді Мідлтон, ні в місіс Дженнінгс вона не знайшла співбесідниць, що могли зацікавити її, хоча друга не замовкала ані на хвилину і з самого початку обдарувала Елінор своєю прихильністю, а тому зверталася переважно до неї. Елінор вислуховувала історію її життя вже три або чотири рази, і коли б вона була здатна запам'ятати кожне доповнення і зміну, то ще на самому початку їхнього знайомства вже знала б напам'ять усі подробиці невиліковної хвороби містера Дженнінгса, а також слова, з якими він звернувся до своєї дружини за декілька хвилин до смерті. Леді Мідлтон була приємнішою за свою матінку тільки тим, що не була такою балакучою. Елінор не мусила бути надто спостережливою, аби переконатися, що така стриманість була тільки

наслідком млявості характеру і нічого спільного з наявністю розуму не мала. З чоловіком і матір'ю вона поводитися так самісінько, як і з гостями, а тому дружньої близькості з нею не доводилося ні шукати, ні бажати. Нині вона могла лише повторити те, що говорила вчора. І кожне її слово наводило нудьгу, бо навіть настрої в неї не мінялися. Хоча вона й не заперечувала проти вечорів, які влаштовував її чоловік — за умови, що правила доброго тону свято дотримуватимуться, а вона залишить при собі двох старших синів, — проте ніякої втіхи від таких вечорів вона, здавалося, не мала — з не меншим задоволенням вона могла б проводити цей час у себе в кімнаті. Приємності до бесіди вона додавала так мало, що гості деколи згадували про її присутність тільки тоді, коли вона починала ніжно вгамовувати своїх пустотливих синочків.

Зі всіх своїх нових знайомих Еліно́р лише полковника Брендона відчула як людину, що мала певні таланти, здатну викликати дружній інтерес і бути цікавим співрозмовником. Про Віллоубі говорити не доводилося. Вона ним захоплювалася, він викликав у ній теплі, навіть сестринські почуття. Але Віллоубі був закоханий і всю свою увагу віддавав Маріанні, тож для компанії підійшла б і далеко не така приємна людина. Бідолашний же полковник Брендон не мав подібної нагоди присвячувати всі думки одній Маріанні, і тому від повної байдужості її сестри він рятувався в розмовах з Еліно́р і знаходив у тому якусь утіху.

Співчуття Еліно́р до нього зросло ще більше, коли у неї з'явилися причини підозрювати, що йому вже довелося зазнати всіх мук нещасного кохання. Підозра ця породила випадково мовлені слова, коли на вечорі в Бартон-парку вони за взаємною згодою вважали за краще пропустити свій танець. Упродовж кількох хвилин полковник не зводив очей з Маріанни, а потім перервав мовчанку, сказавши з легкою усмішкою:

— Ваша сестра, наскільки я розумію, не схвалює повторних уподобань.

— Так, — відповіла Еліно́р. — Вона ж дуже романтична.

— Вірніше, якщо не помиляюся, вона просто не вірить, що вони можливі.

— Напевне. Проте, як вона змогла узгодити подібне переко-
нання з тим, що її власний батько був одружений двічі, я, їй-
богу, пояснити не беруся. Втім, років через два-три у своїх ви-
сновках вона, поза всіма сумнівами, виходитиме зі здорового
глузду і спостережень. І, можливо, тоді ці висновки стануть більш
чіткими і правильними не тільки для неї самої, але й для інших.

— Очевидно, так і станеться, — сказав полковник. — Та все
ж в упередженнях юної душі є особлива краса, і мимохить шко-
дуєш, коли вони поступаються місцем думкам більш загально-
визнаним.

— У цьому я погодитися з вами не можу, — заперечила Елі-
нор. — Почуття, що подібні до почуттів Маріанни, спричиняють
певні негаразди, і ніякі чари щирості і наївної недосвідченості
пом'якшити цього не можуть. Усім її переконанням властива
відчайдушна зневага до правил пристойності, і те, що вона ближче
познайомиться зі світським товариством, гадаю, принесе їй лише
користь.

Після короткої мовчанки полковник повернувся до теми їх-
ньої розмови, запитавши:

— У своєму осуді повторних уподобань ваша сестра не ви-
знає ніяких пом'якшувальних обставин? В її очах вони однаково
злочинні для всіх? І ті, хто був розчарований у своєму першому
виборі — чи через легковажність предмета своєї прихильності,
чи через примху долі, — мають так само зберігати байдужість до
кінця своїх днів?

— Усіх подробиць її принципів я, правду кажучи, не знаю.
Знаю лише, що жодного разу не чула, щоб вона визнала хоча б
один випадок повторного захоплення таким, що його можна
вибачити.

— Бути в цьому постійно переконаним неможливо, — заува-
жив він. — Проте зміна, повна зміна суджень... Ні, ні, не бажайте
цього! Адже коли юне серце вимушено поступається романтични-
ми і високими поняттями, як часто на зміну їм приходять думки
надто поширені і надто небезпечні! Я суджу із власного досвіду.
Колись я був знайомий з панночкою, яка і натурою і складом ро-
зуму була дуже схожа на вашу сестру, і мислила, і судила про речі

подібно до неї, але потім, через вимушену низьку зміну... через лиховісний збіг обставин... — Тут він наразі замовк, мабуть, вирішивши, що наговорив зайвого. Ось це і викликало у міс Дешвуд підозри, що їх інакше, ймовірно, у неї і не зародилося б. Елінор скоріше всього залишила б його слова без уваги, коли б не помітила, як він жалкує, що вони зірвалися з його губ. І тут не треба було мати особливої проникливості, щоб завважити в його хвилюванні натяк на сумні спогади про минуле. Елінор далі цього висновку не пішла, хоча Маріанна на її місці не задовольнилася б такою крихтою. Палка уява тут же намалювала б їй усю вкрай сумну низку подій у повісті про трагічну любов.

РОЗДІЛ 12

Наступного ранку під час прогулянки Маріанна повідомила сестрі новину, яка, попри те, що Елінор знала про легковажність і необачність Маріанни, однак все ж спантеличила її як неочікуване підтвердження і першого, і другого. Маріанна захоплено повідомила, що Віллоубі подарував їй коня, якого сам виростив у своєму сомерсетширському маєтку і якого спеціально об'їздили під дамське сідло! На жодну мить не замислившись про те, що тримати коней їхня мати не збиралася і що, коли через такий подарунок вона буде змушена змінити свій намір, то їй доведеться купити коня для лакея і найняти лакея, який їздив би на другому коні, а ще побудувати стайню для цих двох коней, Маріанна прийняла такий подарунок без щонайменших вагань і розповіла про нього сестрі із захватом.

— Він одразу ж пошле за ним свого конюха в Сомерсетшир, — додала вона. — І тоді ми з ним кататимемося верхи щодня. Звісно, кінь буде і у твоєму розпорядженні, Елінор. Ні, ти тільки уяви собі, яка насолода — нестися галопом по цих пагорбах!

Вона ніяк не хотіла прокинутися від блаженних мрій і визнати неприємні істини, пов'язані із здійсненням подібної затії. Спочатку вона навідріз відмовилася з ними змиритися. Ще один слуга? Але ж витрати такі дріб'язкові! І мама, поза сумнівом, нічого проти не матиме. А для лакея згодиться будь-яка шкапа.

До того ж і купувати її не обов'язково: завжди ж можна брати для нього коня в Бартон-парку. А щодо конюшні, то достатньо буде найпростішого сарая. Тоді Еліно́р наважилася висловити сумнів — чи пристойно їй приймати подібний подарунок від людини, з якою вона так мало... в усякому разі... так недовго знайома. І пожалкувала.

— Ти даремно гадаєш, Еліно́р, — гаряче заперечила Маріанна, — ніби я мало знайома з Віллоубі. Так, безперечно, — познайомилась я з ним недавно. Але у світі немає нікого, окрім тебе і мами, кого я знала б так добре! Не час і не випадок створюють близькість між людьми, а лише спільність схильностей. Декому і семи років забракне, щоб хоч якось зрозуміти одне одного, іншим же й семи днів більш ніж достатньо. Я визнала б себе винною в значно гіршому порушенні пристойності, коли б узяла в подарунок коня від свого двоюрідного брата, а не від Віллоубі. Джона я майже не знаю, хоч ми й жили поруч багато років, думку ж про Віллоубі я склала вже давно!

Еліно́р визнала за краще полишити цю тему. Вона знала вдачу своєї сестри. Заперечення в такому делікатному питанні тільки утвердили б її у власній думці. Але натяки на її відповідальність перед матір'ю, перелік усіх турбот, які їх поблажлива мати накличе на себе, коли — що цілком імовірно — дасть згоду на таке доточування до їхнього господарства, невдовзі змусили Маріанну відступити, і вона пообіцяла нічого не казати матері (яка по доброті серця, напевно, не прислухалася б до голосу розсудливості) про запропонований подарунок і при першій же нагоді сказати Віллоубі, що вона не зможе його прийняти.

Слова свого вона дотрималася, і, коли того ж дня Віллоубі прийшов з візитом, Еліно́р почула, як її сестра тихо повідомила йому, що мусить відмовитися від його подарунка. Потім вона пояснила причини такої зміни у своїх намірах, позбавивши його можливості наполягати і умовляти. Проте він не приховував, що розчарований, і, емоційно висловивши своє засмучення, додав так само тихо:

— Але ж, Маріанно, кінь, як і раніше, належить вам, хоч ви і не можете на ньому їздити. Я залишу його в себе, і ви його

взьмете, як тільки забажаєте. Коли ви покинете Бартон і матимете власний будинок, Королева Меб буде на вас чекати.

Ось цю розмову і підслухала міс Дешвуд. І слова, і тон, яким вони були вимовлені, і його звернення до Маріанни лише на ім'я — усе було таким недвозначним і свідчило про таку близькість між ними, що вона могла дати їй тільки одне тлумачення. Із цієї хвилини Еліно́р уже не мала сумніву, що вони заручені. Це відкриття її аніскільки не здивувало, хоча вона і дивувалася, чому натури такі відверті надали їй і друзям можливість довідатися про це лише через випадковість.

Наступного дня вона почула від Маргарет нове підтвердження своєму висновку. Віллоубі напередодні провів у них увесь вечір, і Маргарет якийсь час залишалася з ними у вітальні одна, і ось тоді-то вона отримала змогу побачити дещо, про що урочисто повідала вранці старшій сестрі.

— Ох, Еліно́р! — вигукнула вона. — Я розповім тобі про Маріанну такий секрет! Я знаю, вона незабаром вийде заміж за містера Віллоубі!

— Ти це казала, — зауважила Еліно́р, — мало не щодня відтоді, як вони познайомилися на Англіканському пагорбі. І, здається, вони і тижня знайомі не були, як ти сповістила, що Маріанна носить на шиї медальйон з його портретом. Щоправда, портрет виявився мініатюрою нашого двоюрідного діда.

— Але ж тепер зовсім інша річ! Звичайно, вони одружаться дуже скоро, адже він має її локон!

— Ой, Маргарет! А раптом це локон його двоюрідного дідуса?

— Та ні, Еліно́р! Зовсім не дідуса, а Маріаннин. Хіба я можу помилитися? Я ж на власні очі бачила, як він його відрізував. Учора увечері, після чаю, коли ви з мамою вийшли, вони почали шепотітися страшенно швидко, і він неначе її умовляв. А потім узяв її ножиці і відстриг довге пасмо — у неї ж бо волосся було розпущене по плечах. А потім поцілував пасмо, загорнув у білий аркуш і сховав у гаманець.

Такі подробиці, перелічені з такою впевненістю, не могли не переконати Еліно́р, до того ж вони лише підтверджували все, що бачила і чула вона сама.

Але в інших випадках проникливість Маргарет докучала старшій сестрі значно більше. Коли місіс Дженнінгс якось увечері в Бартон-парку почала доскіпуватися, кому з молодих людей особливо симпатизує Еліно́р, — місіс Дженнінгс уже давно кортіло вивідати це, — Маргарет подивилася на сестру і відповіла:

— А можна я не скажу, Еліно́р?

Звісно, всі розреготалися, і Еліно́р змусила себе сміятися разом із усіма. Але робила вона це через силу. Вона не мала сумніву, кого має на увазі Маргарет, і відчувала, що не витримає, якщо його ім'я стане постійною поживою для прискіпливих жартів місіс Дженнінгс.

Маріанна співчувала їй усім серцем, але тільки погіршила становище, коли, вся червона, сказала Маргарет сердито:

— Не забудь, що всілякі здогадки висловлювати вголос не дозволено!

— Це не здогадки, — відповіла Маргарет. — Ти ж мені сама сказала!

Товариство ще більше розвеселилося, і Маргарет влаштували справжній допит.

— Ох, міс Маргарет! Нумо розкажіть нам усе! — благала місіс Дженнінгс. — Назвіть ім'я цього щасливця!

— Не можу, пані. Але я дуже добре знаю його ім'я. І знаю, де він мешкає.

— Авжеж! Ми здогадуємося, де він мешкає. У власному будинку в Норленді, звичайно ж. Гадаю, він — другий парафіяльний священник.

— Ні, він не священник. Він не має жодної з професій.

— Маргарет! — гаряче втрутилася Маріанна. — Ти чудово знаєш, що все це — твої вигадки, і такої людини взагалі не існує.

— Ну, то значить, що він нещодавно помер, Маріанно, бо я певна, що раніше він існував, і прізвище його починається на «еф».

У цю мить леді Мідлтон зауважила, що «погода стоїть надто дощовита», і Еліно́р відчула до неї глибоку вдячність, хоча чудово розуміла, що її милість втрутилася не заради неї, а тому лише, що терпіти не могла нечемних кпинів, якими так обожнювали розважатися її чоловік та матінка. Полковник Брендон, завжди делікат-

ний до почуттів інших людей, не забарився приєднатися до обговорення погоди. Потім Віллоубі відкрив кришку фортепіано і попросив Маріанну зіграти. Ці старання різних людей змінити розмову мали успіх, і неприємна тема була полишена. Проте Елінор не так легко оговталася від тривоги, яку вона в ній збудила.

Того ж вечора утворилася компанія, щоб наступного дня податися на оглядини чудового маєтку за дванадцять миль від Бартонна, що належав своякові полковника Брендона; без дозволу полковника оглядини були б неможливими, бо власник перебував за кордоном і віддав з цього приводу суворі розпорядження. Тамтешні садки славилися красою, і сер Джон, який їх дуже хвалив, міг вважатися надійним поціновувачем, бо вже десять років як він возив своїх гостей оглядати їх щонайменше двічі на літо. В парку був чималенький ставок, тож уранці можна буде поплавати на човнах. Вони візьмуть вдосталь провізії, вирушать туди у відкритих екіпажах, і все буде зроблено так, щоб пікнік, як завжди, був вдалим.

Дехто з присутніх визнав цей план трохи сміливим для такої пори року, тим більше що останні два тижні не випадало навіть дня без дощу, і Елінор умовила залишитися удома місіс Дешвуд, яка вже встигла застудитися.

РОЗДІЛ 13

Їхня запланована поїздка до Вайтвелла зовсім не справдила сподівань Елінор. Вона приготувалася вимокнути, стомитися, пережити незліченні страхи, але справа обернулася навіть гірше: вони взагалі нікуди не поїхали.

На десяту годину компанія зібралася в Бартон-парку, де вони мали поснідати. До світанку йшов дощ, але ранок давав якусь надію, бо хмари розвіювалися і досить часто з-за них проглядало сонце. Всі перебували у веселому настрої і були сповнені рішучості всупереч неприємним несподіванкам зберігати бадьорість.

Вони ще сиділи за столом, коли принесли пошту. Серед листів був лист для полковника Брендона. Він узяв конверт, погля-

нув на адресу; вираз його обличчя змінився, і він негайно вийшов з їдальні.

— Що з Брендonom? — спитав сер Джон.

Ніхто не мав і гадки, що з ним.

— Сподіваюся, він не отримав поганої звістки, — сказала леді Мідлтон. — Якщо полковник Брендон підвівся з-за столу, навіть не вибачившись переді мною, значить, трапилося щось украй неочікуване.

Хвилини через п'ять полковник повернувся.

— Сподіваюся, ви не отримали поганих звісток, полковнику? — негайно поцікавилася місіс Дженнінгс.

— Дякую, добродійко, зовсім ні.

— Вам пишуть з Авіньйона? Чи вашій сестричці не стало гірше?

— Ні, добродійко. Це лист із Лондона. Звичайний діловий лист.

— Так чому ж він вас схвилював, якщо він діловий і звичайний? Ні-ні, полковнику, ви нас не обдурите! Доведеться вам у всьому зізнатися.

— Бігме, добродійко! — втрутилася леді Мідлтон. — Що ви таке кажете!

— Може, вам повідомили, що ваша кузина Фанні вийшла заміж? — наполягала місіс Дженнінгс, ігноруючи докір дочки.

— Та ні ж бо, кажу вам.

— О, тоді мені зрозуміло, від кого лист, полковнику. Сподіваюся, вона чувається добре.

— Про кого ви говорите, добродійко? — спитав він, злегка червоніючи.

— О! Ви чудово знаєте, про кого.

— Я дуже шкодую, пані, — сказав полковник, звертаючись до леді Мідлтон, — що отримав цього листа саме сьогодні, він стосується справи, яка вимагає моєї негайної присутності в Лондоні.

— В Лондоні! — вигукнула місіс Дженнінгс. — Але що вам робити там о цій порі року?

— Мені надзвичайно сумно відмовлятися від такої приємної компанії, — продовжував він. — Тим більше, що, боюся, без мене вас до Вайтвелла не впусять.

Для них усіх це був жахливий удар!

— А якщо ви напишете записку економці, містере Брендоне? — засмучено спитала Маріанна. — Може, цього вистачить?

Він похитав головою.

— Ми мусимо їхати, хіба ж можна відкладати, коли все готово?! — вигукнув сер Джон. — Ви поїдете до Лондона тільки завтра, Брендоне, і не сперечайтесь!

— Якби це було так легко! Та не в моїй владі відкласти поїздки навіть на день.

— Ви хоча б трохи розповіли нам про цю справу, — сказала місіс Дженнінгс, — а ми б вирішили — можна її відкласти чи не можна.

— Але ж ви затримаєтеся лише на шість годин, — зазначив Віллоубі, — якщо відкладете від'їзд до нашого повернення.

— Я не можу дозволити собі втратити навіть одну годину...

Елінор почула, як Віллоубі тихенько сказав Маріанні:

— Є люди, які терпіти не можуть пікніків, і Брендон належить до них. Просто він боїться схопити нежить і тому вигадав цю історію, щоб не їхати. Готовий поставити п'ятдесят гіней, що лист він написав сам.

— Аніскільки в цьому не сумніваюся, — відповіла Маріанна.

— Мені давно відомо, Брендоне, — сказав сер Джон, — що вас, якщо вже ви прийняли рішення, не переконати! Але все одно — добре зважте! Міс Кері з сестричкою приїхали з Ньютона, троє сестер Дешвуд пройшли пішки всю дорогу від котеджу, а містер Віллоубі встав аж на дві години раніше звичайного — і все заради пікніка у Вайтвеллі.

Полковник Брендон знову висловив свій жаль, що став причиною такого неприємного розчарування, але водночас запевнив, що вчинити інакше він не може.

— Гаразд, а коли ж ви повернетесь?

— Сподіваюся, як тільки ваші справи в Лондоні будуть закінчені, ми знову побачимо вас в Бартоні, — додала її милість. — А поїздки до Вайтвелла ми мусимо відкласти до вашого повернення.

— Ви дуже люб'язні. Але поки що зовсім невідомо, коли я зможу повернутися, і тому я не можу щось обіцяти.

— А! Він мусить повернутися і обов'язково повернеться! — скрикнув сер Джон. — Якщо до кінця тижня він не повернеться, то я подамся за ним сам!

— Неодмінно, сер Джон, неодмінно! — підхопила місіс Дженнінгс. — Може, тоді ви і дізнаєтеся, що він від нас приховує.

— Знаєте, я не люблю пхати носа в чужі справи. До того ж здається, що ця справа для нього не надто приємна.

Слуга доповів, що коні полковника Брендона подані.

— Ви ж не верхи вирушите до Лондона? — поцікавився сер Джон.

— Ні. Тільки до Хонітона. А звідти я поїду на поштових.

— Ну, коли ви вже вирішили їхати, то бажаю вам щасливої дороги. А може, все-таки передумаєте, га?

— Запевняю вас, це не від мене залежить.

І полковник почав з усіма прощатися.

— Чи є надія, міс Дешвуд, побачити взимку вас і ваших сестер у Лондоні?

— Боюся, що анінайменшої.

— У такому разі я змушений попрощатися з вами на довший термін, ніж мені хотілося б.

Маріанні він лише мовчки вклонився.

— Нумо, полковнику, — мовила місіс Дженнінгс. — Скажіть хоч зараз — навіщо ви виїжджаєте?

У відповідь він побажав їй доброго ранку і в супроводі сера Джона вийшов з кімнати.

Тепер, коли ввічливість уже не стояла на перешкоді, докори і обурені вигуки посипалися з усіх боків. Всі знову і знову сходилися на тому, яким прикрим є подібне розчарування.

— А я здогадуюся, що це за справа! — раптом екзальтовано оголосила місіс Дженнінгс.

— Яка ж, добродійко? — майже хором запитали всі.

— Щось трапилося із міс Вільямс, не інакше.

— А хто така міс Вільямс? — спитала Маріанна.

— Як, невже ви не знаєте, хто така міс Вільямс? Певна, що про міс Вільямс ви що-небудь, звичайно ж, чули! Вона — родичка полковника, серденько. І дуже близька. Така близька, що юним панночкам і знати не слід. — Трохи стишивши голос, вона тут же повідомила Елінор: — Це його незаконна дочка!

— Та невже?

— Саме так. Вона — викапаний батько. Ось побачите — полковник відпише їй увесь свій статок.

Коли сер Джон повернувся, він негайно приєднався до загальних нарікань, але на закінчення сказав, що раз уже вони зібралися, то їм слід придумати, як найприємніше провести час. Після недовгої наради всі погодилися, що хоча справжню втіху вони могли знайти лише у Вайтвеллі, але прогулянка в екіпажах околицями теж може бути якоюсь розрадою. Наказали подати екіпажі. Першим під'їхав екіпаж Віллоубі, і ніколи ще Маріанна не сяяла таким щастям, як у ту хвилину, коли вона сіла в нього. Віллоубі вшкварив коней, вони зникли серед дерев парку, і товариство знову побачило їх тільки тоді, коли вони повернулися до Бартонна, причому набагато пізніше інших. Обоє були дуже задоволені поїздкою, проте лише в найзагальніших виразах розповіли, що кружляли манівцями, а не вирушили до пагорбів, як інші.

Потім домовилися ввечері потанцювати, а день провести якомога веселіше. До обіду під'їхали інші члени сімейства Кері, і сер Джон з великим задоволенням помітив, що за стіл сіло ледь не двадцяттеро осіб. Віллоубі посів своє звичайне місце поміж двома старшими сестрами Дешвуд, місіс Дженнінгс сіла праворуч від Елінор, і ще не встигли подати першу страву, як вона, нахилившись до Маріанни позаду Елінор і Віллоубі, сказала досить голосно, щоб почули і вони:

— А я вивела вас на чисту воду, попри ваші хитрощі! Мені відомо, де ви провели ранок.

Маріанна зашарілася і похапцем спитала:

— Ну й де ж?

— А хіба ви не знали, — втрутився Віллоубі, — що ми каталися в моєму екіпажі?

— Як же не знати, містере Шибенику?! Саме тому я і спиталася, де саме ви каталися... Сподіваюся, міс Маріанно, ваш майбутній будинок вам сподобався. Він дуже великий, як мені добре відомо, але я вважаю, що до мого першого візиту ви його умеблюєте наново, бо коли я була там востаннє шість років тому, тоді вже в цьому була нагальна потреба.

Маріанна відвернулася, неабияк збентежена. Місіс Дженнінгс дружельбно розсміялася, і Еліно́р довелось вислухати, як та, твердо вирішивши дошукатися істини, не більше і не менше як підіслала свою покоївку до грума містера Віллоубі і таким чином встановила, що вони їздили в Алленхем і провели там чимало часу, гуляючи садом і оглядаючи будинок.

Еліно́р не повірила власним вухам. Вона не могла навіть уявити, щоб Віллоубі запросив Маріанну, а та погодилася увійти до будинку місіс Сміт, з якою була абсолютно незнайома.

Щойно вони покинули їдальню, як Еліно́р спитала про це Маріанну, і, на свій превеликий подив, з'ясувала, що місіс Дженнінгс анітрохи не схибала проти істини.

Маріанна навіть розсердилася на неї, що та сумнівалася.

— Чому ти гадаєш, Еліно́р, що ми не могли поїхати туди і оглянути будинок? Адже ти сама не раз висловлювала таке бажання!

— Так, Маріанно. Але я не переступила б його поріг без відома місіс Сміт і в товаристві одного лише містера Віллоубі.

— Але містер Віллоубі — єдина людина, що має право показувати цей будинок, а позаяк ми їхали в кабріолеті, то нікого третього з нами бути не могло. У мене ще ніколи не було такого приємного ранку!

— Боюся, — сказала Еліно́р, — приємність не завжди є свідченням пристойності.

— Навпаки, Еліно́р, більш надійного свідчення і знайти не можна. Коли б я пішла супроти вимог справжньої пристойності, то весь час відчувала б це: адже, вчиняючи погано, ми завжди це усвідомлюємо, і в такому разі я не мала б ніякої приємності взагалі.

— Але, мила Маріанно, тепер, коли тобі довелось вислухати нестерпно безцеремонні натяжки, невже ти не переконалася в необачності своєї поведінки?

— Якщо вважати безцеремонні натяки місіс Дженнінгс доказом порушення пристойності, всі ми тільки те й робимо, що порушуємо їх кожну мить нашого життя. Її осуд зачіпає мене не більше, ніж її похвала. Я не бачу нічого поганого в тому, що гуляла в саду місіс Сміт і оглянула її будинок. З часом вони належатимуть містеру Віллоубі і...

— Навіть якби з часом їм судилося належати тобі, Маріанно, все одно твоєму вчинку виправдання немає.

Цей натяк змусив Маріанну почервоніти, але неважко було помітити, що це скоріше рум'янець задоволення. Серйозно поміркувавши хвилин десять, вона підійшла до сестри і з радісним хвилюванням у голосі сказала:

— Мабуть, Елінор, мені справді не слід було їздити в Алленхем, але містер Віллоубі неодмінно хотів показати мені маєток. І будинок прекрасний, повір мені. На другому поверсі є чарівна вітальня, яка через свої розміри є особливо зручною для постійного користування. І якби добре обставлена, нічого чарівнішого і уявити собі було б неможливо. Кутова кімната, вікна виходять на два боки. З одного видно галявинку для гри в крокет, а далі — гай на крутосхилі, з другого видно церкву, село і високі безлісі пагорби вдалині, від яких ми так часто приходили у захват. Правда, ця кімната виглядала не найкращим чином через край убогі меблі, але якщо її обставити заново... двохсот фунтів, каже Віллоубі, вистачить, щоб перетворити її на одну з найчарівніших літніх віталень в Англії.

Якби їм не заважали інші, то Елінор довелося б вислухати від своєї сестри такий же захоплений опис кожної кімнати в Алленхемі.

РОЗДІЛ 14

Раптовий від'їзд полковника Брендона з Бартон-парку і його наполегливе бажання приховати причину дивували місіс Дженнінгс, захопивши її уяву, ще два-три дні, і вона продовжувала робити всілякі припущення, на що була велика майстриня, як і всі ті, кому завжди кортить дізнатися, що, навіщо і чому роблять

їхні знайомі. Вона майже без упину міркувала про можливі причини, не сумнівалася, що звістку він отримав погану, і перебирала всілякі біди, які тільки могли його спіткати, твердо вирішивши, що хоча б кількох з них йому не уникнути.

— Цілком очевидно — трапилося щось сумне, — розмірковувала вона, — це видно з його обличчя. Бідолаха! Мабуть, йому непереливки! Маєток у Делафорді ніколи не приносив більше двох тисяч на рік, а його брат залишив усе в страшенному безладі. Ясно, що його змусили поїхати саме фінансові справи — а які ж ще? От хотілося б знати напевне! Все на світі за це віддала б! А може, причиною тут міс Вільямс — а він, між іншим, так зняковів, коли я згадала про неї! Може, вона досі в Лондоні? Аякже, точно в Лондоні, бо вона завжди була така хвороблива! Б'юся об заклад — причиною тут є міс Вільямс. Навряд чи в нього могли трапитися грошові неприємності саме зараз, бо він обачливий господар і напевно вже звільнив маєток від боргів. Але все-ж таки — що ж це може бути? Може, його сестрі в Авін'йоні стало гірше і вона послала за ним? Ось тому він так і поспішав! Тоді я від душі бажаю йому благополучного кінця всім його тривогам і добру дружину на додачу.

Так міркувала, так промовляла до самої себе місіс Дженнінгс, міняючи думку з кожним новим припущенням, які всі — по мірі їх виникнення — вважалися нею однаково ймовірними. Елінор, хоча вона і брала щиро до серця благополуччя полковника Брендона, не сушила собі голову над його поспішним від'їздом, як того хотілося б місіс Дженнінгс. Вона зовсім не вважала, що ця обставина заслуговує на таке тривале здивування і на такі численні припущення, і думки її поглинала зовсім інша непроникна таємниця. Вона дивувалася — чому так незрозуміло довго Віллоубі та її сестра мовчали про те, що — як вони добре знали — було таким цікавим для решти товариства? І з кожним днем мовчання це ставало все більш незбагненим і несумісним з натурою обох. Елінор не могла зрозуміти, чому вони відверто не скажуть матері і їй те, що вже так відверто засвідчили їхні стосунки. Вона цілком припускала, що з весіллям доведеться почекати, оскільки вважати Віллоубі багатим, хоча він собі ні в чому не відмов-

ляв, особливих причин не було. Його маєток, за розрахунками сера Джона, приносив на рік фунтів сімсот-вісімсот, але жив він на ширшу ногу, ніж дозволяв такий доход, і часто скаржився на безгрошів'я. Тій дивній таємничості, яку вони накидали на свої заручини — хоча ця таємничість нічого не могла приховати, — Елінор пояснення не знаходила. Подібна потаємність так не відповідала їхнім характерам і поведінці, що деколи в її душу закрадалися сумніви: а чи не дали вони одне одному слово, і цих сумнівів було достатньо, щоб завадити їй поставити Маріанні пряме запитання.

Поведінка Віллоубі здавалася кращим свідченням його до них усіх ставлення. Маріанну він оточував усією ніжністю, на яку тільки здатне закохане серце, а з її матір'ю і сестрами тримався як шанобливий син і ласкавий брат. Здавалося, котедж став для нього другим домом, і він проводив у них набагато більше часу, ніж в Алленхемі. І щоразу, коли їх усіх не запрошували до Бартон-парку, його вранішня прогулянка майже незмінно завершувалася там, де всю решту дня він проводив з Маріанною; там же, лежачи біля ніг Маріанни, проводив свій час і його улюблений собака.

Якось увечері, через тиждень після від'їзду полковника Брендона, він, здавалося, дав особливу волю прихильності до всього, що його оточувало у них. Місіс Дешвуд заговорила про свій намір взятися навесні за перебудову котеджу, і він почав палко заперечувати проти будь-яких змін будинку, котрий його упередженим очам являв саму досконалість.

— Як! — вигукнув він. — Перебудувати цей милий котедж? Ні. На це я ніколи своєї згоди не дам. Якщо тут хоч трохи зважають на мої почуття, до його стін не додасться жодного каменя, а до його висоти — жодного дюйма.

— Не турбуйтеся, — відказала міс Дешвуд. — Не трапиться нічого подібного. У мами ніколи не набереться на це достатньо грошей.

— Широ цьому радий! — скрикнув він. — Нехай же вона буде завжди бідною, якщо не може знайти для своїх грошей кращого застосування.

— Дякую вам, Віллоубі. Але можете бути впевнені, що ніякі поліпшення не спокусять мене принести в жертву ніжність, яку ви чи хто-небудь інший, кого я люблю, можуть почувати до цих стін. Повірте, яка б вільна сума не опинилася в моєму розпорядженні після весняного підбиття рахунків, я краще залишу її без ужитку, ніж витрачу на те, що завдасть вам таких страждань! Але ж невже ця споруда дійсно вам так подобається, що ви не бачите в ній ніяких недоліків?

— Надзвичайно! — відповів він. — У моїх очах цей котедж — сама досконалість. Більше того, на мій погляд, щастя можливе лише в такому будиночку, і будь я достатньо багатий, то негайно зніс би Комбі-Магну і побудував його заново точно за планом вашого котеджу.

— Разом з темними вузькими сходами і димною кухнею, еге ж? — зауважила Еліно́р.

— Неодмінно! — вигукнув він з тим же запалом. — І з ними, і з усім, що в ньому є. Так, щоб і зручностями, і незручностями він не відрізнявся від цього будинку. Тільки тоді, тільки точно під таким же дахом зможу я бути в Комбе так само щасливим, як і в Бартоні

— Дозволю собі припустити, — сказала Еліно́р, — що всупереч більш просторим кімнатам і ширшим сходам ваш власний будинок здаватиметься вам таким же бездоганим, як і цей.

— Безперечно, є щось таке, що здатне зробити його незрівнянно дорожчим для мене, — відповів Віллоубі, — але право вашого котеджу на мою прихильність назавжди залишиться особливим.

Місіс Дешвуд радісно поглянула на Маріанну, чиї прекрасні очі були спрямовані на Віллоубі з виразом, що не залишав ані найменшого сумніву — як добре вона його розуміє.

— Скільки разів, — продовжував він, — перебуваючи рік тому в Алленхемі, бажав я, щоб Бартонський Котедж перестав бути пустою! Проходячи або проїжджаючи повз нього, я завжди милувався його мальовничим місцем розташування і засмучувався, що в ньому ніхто не живе. Я й гадки не мав, що тільки-но я приїду наступного року, як тут же почую від місіс Сміт, що Бартон Котедж хтось винаймає. Ця новина пробудила в мені таку

цікавість і таку радість, що їх можна назвати не чим іншим, як передчуттям щастя, яке на мене чекало. Чи не так, Маріанно? — додав він, стишуючи голос, а потім вів далі попереднім тоном: — І ось саме цей будинок ви і замислили зіпсувати, місіс Дешвуд! Позбавити його простоти заради уявних поліпшень? Цю милу вітальню, де почалося наше знайомство і де відтоді ми провели стільки щасливих годин, ви зведете до передпокою, і всі байдуже проходилимуть через кімнату, яка дотепер була чарівнішою, затишнішою і зручнішою за будь-які найвеличніші апартаменти, які тільки є на світі!

Місіс Дешвуд знову запевнила його, що про подібну перебудову більше і мови не буде.

— Ви такі добросерді! — відповів він із запалом. — Ваша обіцянка мене заспокоїла. Але додайте до неї ще одну і зробіть мене щасливим. Завірте мене, що не тільки ваш будинок залишиться таким, як і був, але й ви, і ваше сімейство завжди будете такими ж незмінними, як і ваш будинок, і завжди ставитиметеся до мене з тією добротою, яка робить для мене таким дорогим усе, що з вами пов'язане.

Обіцянка була охоче дана, і до кінця вечора Віллоубі поведився так, що не можна було сумніватися ні в його почуттях, ні в щасті, що його охопило.

— Ви у нас завтра обідаєте? — спитала місіс Дешвуд, коли він почав прощатися. — Вранці я вас не кличу, бо ми маємо піти до Бартон-парку, щоб зробити візит леді Мідлтон.

Віллоубі обіцяв бути в них о четвертій годині.

РОЗДІЛ 15

Наступного дня місіс Дешвуд вирушила до леді Мідлтон з двома дочками: Маріанна визнала за краще залишитися вдома під якимось не дуже переконливим приводом, і її мати, не сумніваючись, що напередодні Віллоубі обіцяв прийти, поки їх не буде, не мала проти цього жодних заперечень.

Повернувшись з Бартон-парку, вони побачили перед котеджем кабріолет Віллоубі і його слугу, і місіс Дешвуд переконала-

ся у вірності своєї здогадки. Саме це вона і передбачала. Але в будинку її чекало дещо таке, про що ніяка інтуїція її не попередила. Тільки вони увійшли до коридору, як з вітальні вибігла вкрай схвильована Маріанна, притискуючи хустку до очей. Вона піднялася сходами, не помітивши їх. Здивовані і стривожені, вони попрямували в кімнату, яку вона щойно покинула, і побачили там тільки Віллоубі, який, притулившись до каміна, стояв до них спиною. На їхні кроки він обернувся. Його обличчя відбивало ті самі почуття, що охопили Маріанну.

— Що з нею трапилось? — вигукнула місіс Дешвуд. — Вона захворіла?

— Сподіваюся, що ні, — відповів Віллоубі з удаваною бадьорістю. І з вимученою посмішкою додав: — Захворіти повинен я, оскільки мене уразило страшне розчарування.

— Розчарування?

— Так, бо я вимушений відмовитися від вашого запрошення. Нині вранці місіс Сміт вдалася до влади, яку багатство має над бідними, залежними родичами, і дала мені невідкладне доручення до Лондона. Мене щойно відправили в дорогу; я попрощався з Алленхемом і, щоби втішити себе, заїхав попрощатися з вами.

— До Лондона! І саме сьогодні вранці?

— Так, майже невідкладно.

— Який жаль! Але місіс Сміт ви, зрозуміло, відмовити не можете. І, сподіваюся, її доручення розлучить нас з вами ненадовго.

Відповідаючи, він почервонів.

— Дякую за вашу доброту. Але повернутися в Девоншир відразу я не зможу. У місіс Сміт я гостюю не частіше одного разу на рік.

— А що — окрім місіс Сміт, у вас тут друзів немає? І окрім Алленхема, вас ніде в тутешніх краях не приймуть? Соромтеся, Віллоубі! Щоб гостювати у нас, вам не потрібне ніяке запрошення!

Він почервонів іще сильніше, похнюпився і тільки й сказав:

— Ви такі добрі до мене...

Місіс Дешвуд з подивом подивилася на Елінор, яка була здивована не менше. Кілька секунд панувало мовчання. Його перервала місіс Дешвуд.

— Можу лише додати, милий Віллоубі, що в Бартон Котеджі вам завжди раді. Я не наполягатиму, щоб ви повернулися відразу ж, оскільки лише ви одні можете судити, як подивилася б на це місіс Сміт. З цього приводу я не збираюся ставити під сумнів ані ваш намір їхати, ані необхідність цієї поїздки.

— Мої справи нині, — знічено відповів Віллоубі, — є такими, що... що... боюся... я не зможу тішити себе надією...

Він замовк. Від подиву місіс Дешвуд не могла вимовити ані слова, і запало нове мовчання. Цього разу першим заговорив Віллоубі.

— Не варто отак баритися з від'їздом, бо це нерозумно, — вимовив він з легкою посмішкою. — Не буду розтягувати свої страждання, залишаючись серед друзів, чиїм товариством мені вже не дано насолоджуватися.

Потім він квапливо попрощався з ними і вийшов з вітальні.

Вони побачили, як він вскочив у кабриолет і через мить зник за поворотом.

Місіс Дешвуд, надто збентежена, щоб говорити, відразу ж пішла до себе, аби наодинці вдатися до занепокоєних роздумів, які викликав цей несподіваний від'їзд. Елінор була стривожена аніскільки не менше, коли не більше. Вона перебирала в пам'яті їхню розмову з подивом і хвилюванням. Поведінка Віллоубі, коли він прощався з ними, його зникловість, удавана жартівливість і, головне, те, що запрошення її матері він вислухав без щонайменшої радості, неохоче, протиприродно закоханому, неприродно для нього, — усе це викликало у неї глибокі побоювання. То вона починала боятися, що він ніколи не мав серйозних намірів, то схилилася до думки, що між ним і її сестрою відбулася бурхлива сварка. Тоді ставало зрозуміло, чому Маріанна вибігла з вітальні в такому розпачі, хоча, з іншого боку, любов Маріанни до нього була такою, що сварка між ними, навіть дріб'язкова, здавалася зовсім неймовірною.

Та хоч якими були обставини їхньої розлуки, горе її сестри сумнівів не залишало, і Елінор з ніжним співчуттям уявила собі

той несамовитий розпач, до якого Маріанна вдається, не тільки не шукаючи в ньому полегшення, але, навпаки — вбачаючи свій обов'язок у тому, щоб усіляко роз'ятрувати його і посилювати.

За півгодини місіс Дешвуд повернулася з почервонілими очима, але без тіні смутку на обличчі.

— Наш милий Віллоубі вже від'їхав від Бартона на кілька миль, Елінор, — сказала вона, сідаючи за шитво. — І як тяжко у нього повинно бути на серці!

— Усе це так дивно! Такий раптовий від'їзд! Усе змінилося за одну мить. Ще вчора увечері він був з нами — такий щасливий, такий веселий, такий милий! А сьогодні, з'явившись на якийсь десять хвилин... поїхав собі без наміру повернутися! Ні, безперечно, відбулося щось, про що він нам не сказав. Він був зовсім на себе не схожий — і розмовою, і поведженням. Ви, звичайно, теж добре помітили цю перемену! Так що ж трапилося? Чи вони посварилися? З якої ще причини він став би ігнорувати твоє запрошення?

— В усякому разі, не через відсутність бажання його прийняти. Я це помітила! Просто він не міг. Я все обдумала і, повір, здатна пояснити те, що спочатку здалося мені не менше дивним, ніж тобі.

— Невже?

— Я всьому знайшла пояснення, які мені здаються цілком переконливими. Але ти, Елінор, ти завжди готова сумніватися в чому завгодно, і тебе вони, звичайно, не переконують, я це передбачаю. Але твої слова не змусять мене змінити мою думку. Я не сумніваюся, що місіс Сміт підозрює про його почуття до Маріанни, не схвалює його знайомство з нею (мабуть, стосовно його одруження вона має інші плани) і тому хоче його забрати звідси — а справа, у якій вона посилає його до Лондона, замислена як привід. Йому добре відомо її несхвальне ставлення, він не наважується признатися їй, що заручений з Маріанною, і змушений через своє залежне становище поступитися її задумам і покинути Девоншир на деякий час. Ти, звичайно, відповіси, що, можливо, це і так, але може бути, що й не так. Тільки я не стану слухати твоїх уїдливих пояснень, якщо вони не будуть такими ж переконливими, як і мої. Отже, що ти скажеш, Елінор?

— Нічого. Адже ти передбачила мою відповідь.

— Значить, по-твоєму, це може бути і так, і не так? Ох, Елі-нор, твої почуття просто незбагненні! Ти завжди схильна вірити в погане більше, ніж в гарне. Ти вважатимеш за краще зробити Маріанну нещасною, а бідолаху Віллоубі винним, замість того щоб виправдати його! Ти будь-що шукаєш в ньому підступності лише тому, що він попросився з нами без звичайної своєї ширості! А чи не слід зважити на його неухвалюваність або ж на його смуток після такого удару? Невже найвірогідніше пояснення слід безоглядно відкидати лише через те, що йому можна знайти спростування? Хіба чоловік, якого ми всі маємо стільки підстав любити і анінайменшої — думати про нього погано, не мусить в наших очах стояти вище за образливі сумніви? Не слід забувати, що можуть існувати дуже вагомні причини, котрі, проте, якийсь час необхідно зберігати в таємниці? Врешті-решт, у чому, власне, ти його підозрюєш?

— Мені важко на це відповісти. Проте така раптова переміна в людині мимохіть викликає неприємні підозри. Істинною правдою є і те, що для нього, як ви наполягаєте, можна зробити виняток, але я прагну судити про всіх справедливо. Безперечно, у Віллоубі можуть знайтися достатньо вагомні причини для такого вчинку, але ж для нього було б природніше відразу їх оголосити. Іноді виникає необхідність зберігати щось у секреті, але в ньому подібна стриманість мене дивує.

— Проте не став йому у провину насильство над власною природою, якщо цього зажадала необхідність. А ти справді визнала справедливості того, що я говорила на його захист? Тоді я дуже рада, а його — виправдано!

— Не зовсім. Можна припустити, що їхні заручини (якщо вони справді заручені!) слід приховувати від місіс Сміт, і в такому разі Віллоубі було б розсудливіше якийсь час не повертатися до Девонширу. Але ж це не причина тримати в невіданні нас!

— Тримати в невіданні нас? Серденько, ти дорікаєш Віллоубі і Маріанні за потаємність? Це вже справді дивно! Адже щодня твій погляд дорікав їм за необережність!

— Мені потрібен доказ не їхньої взаємної симпатії, — сказала Еліно́р, — а того, що вони заручені.

— Я нітрохи не сумніваюся ні в тому, ні в другому.

— Але ж ні вона, ні він ані словом вам про це не обмовилися!

— Навіщо мені слова, коли вчинки говорять набагато виразніше? Здається, його ставлення до Маріанни і до усіх нас, в усякому разі, за останні півмісяця, неспростовно доводило, що він кохає її і бачить в ній свою майбутню дружину, а до нас почуває приязнь близького родича, чи не так? Хіба ми не розуміли одне одного цілком? Хіба його погляди, його манера триматися, його шаноблива і дбайлива увага не просили моєї згоди на їхній шлюб щодня і щогодини? Еліно́р, дитино моя, хіба ж можна сумніватися в тому, що вони заручені? Звідки в тебе такі підозри? Хіба можливо, щоб Віллоубі, безперечно знаючи про кохання твоєї сестри до нього, попросився б із нею, ймовірно, на довгі місяці і не зізнався у взаємності? Щоб вони розсталися, не обмінявшись клятвами?

— Мушу визнати, — відповіла Еліно́р, — що про їхні заручини свідчать усі обставини, окрім однієї. І ця обставина — їхнє повне мовчання з цього приводу, і для мене воно майже переважає інші свідчення.

— Та що ти таке кажеш! Поганої ж думки ти мусиш бути про Віллоубі, якщо після того, як вони так відкрито і постійно шукали товариства одне одного, природа їхніх стосунків здатна викликати в тебе сумніви! Невже ти думаєш, що він увесь цей час придурювався? Ти вважаєш, що він до неї байдужий?

— Ні, я так не думаю. Він не може не кохати її, і я впевнена, що він її кохає.

— Дивне якесь кохання, якщо він покидає її з тією безтурботністю, з тією байдужістю до майбутнього, які ти йому приписуєш!

— Не забувайте, мила матінко, що я ніколи не вважала, наче все вже вирішено. Не заперечую — у мене були сумніви, але вони слабшають і, ймовірно, скоро зовсім розвіються. Якщо ми дізнаємося, що вони листуються, то всі мої побоювання будуть даремними.

— Оце так поступка! Якщо ти побачиш, що їх у церкві благословляє священник, то тільки тоді, мабуть, погодишся, що вони мають намір одружитися. Не сміши мене! Але мені такі докази не потрібні. На мою думку, не відбулося нічого, що могло б виправдати подібне недовір'я. Ні тіні потайливості, ні приховувань, ні вдавання. Сумніватися у своїй сестрі ти не можеш, отже, підозра твоя падає на Віллоубі. Але чому? Хіба він не благородна людина з чутливим серцем? Було в його поведінці хоч що-небудь, що здатне вселити тривогу? Чи можна вбачати в ньому підступного ошукавця?

— Сподіваюся, що ні, гадаю, що ні! — вигукнула Еліно́р. — Віллоубі мені подобається, справді подобається, і сумнів у його чесності завдає мені не менше страждань, аніж вам. Він виник мимохіть, і я спробую притлумити його. Зізнаюся, мене збентежило, що вранці він був так мало схожий на себе. Він говорив зовсім не так, як раніше, і ваша доброта не відгукнулася в ньому подякою. Але все це можна пояснити його станом, як ви і сказали. Він щойно попрощався з Маріанною, бачив, яка вона засмучена, але, побоюючись викликати незадоволення місіс Сміт, змушений був подолати спокусу негайно сюди повернутися; розуміючи, проте, в якій непристойній, в якій підозрілій ролі відрекомендує його в наших очах відмова від вашого запрошення і посилання на непевність подальших його планів, він, безперечно, міг почувати сором'язливе збентеження і розгубленість. Та все ж відверте, наївне зізнання у своїх утрудненнях, мені здається, додало б йому більше честі і більш відповідало б його характеру. Втім, я не візьму на себе право засуджувати чужу поведінку через те лише, що вона не зовсім відповідає моїм поняттям або не відповідає тому, що мені здається правильним і послідовним.

— Сказано дуже доречно! Віллоубі, безперечно, не заслужив нашого недовір'я. Нехай ми з ним знайомі недавно, але в цих краях він добре відомий, і в кого знайшлося хоча б одне слово осуду? Коли б він мав можливість чинити на свій розсуд і не відкладати одруження, то справді, було б дивно, якби він попрощався з нами, не пояснивши мені раніше своїх намірів. Та цього

не сталося. Обставини не сприяють їхнім заручинам, оскільки невідомо, коли могло б відбутися весілля, і, мабуть, поки що навіть бажано тримати все це в таємниці — скільки зможемо її зберегти.

Поява Маргарет урвала їхню розмову, і Елінор могла на дозвіллі обміркувати доводи матері, визнати правдоподібність багатьох з них і щиро побажати, щоб вірними виявилися вони всі.

Маріанну вони побачили тільки за обідом, коли вона увійшла до їдальні і сіла на своє місце в повному мовчанні. Очі у неї почервоніли і опухли, і здавалося, що вона ледве стримує сльози. Вона уникала їхніх поглядів, їй було несила ні їсти, ні розмовляти, і, коли кілька хвилин по тому мати з мовчазним співчуттям погладила її руку, вона не змогла довше стримуватися і, розридавшись, вибігла з кімнати.

Цей бурхливий відчай тривав увесь вечір. Вона була зовсім розбита і навіть не намагалася взяти себе в руки. Щонайменша згадка про все, що так чи інакше стосувалося Віллоубі, вкидала її в глибокий сум, і хоч як прагнули мати й сестри жаліти бідолаху, хоч би про що вони заводили розмову, вони не могли уникнути тем, які не нагадували б їй про нього.

РОЗДІЛ 16

Маріанна не пробачила б собі, коли б заснула хоч на мить в першу ніч після розлуки з Віллоубі. Їй було б соромно дивитися в очі матері і сестрам, якби наступного ранку вона не встала з ліжка ще більш стомленою, ніж лягла в нього, але почуття, яким хвилина полегшення уявлялася зрадою, позбавили її небезпеки такої ганьби. Вона провела безсонну ніч і проплакала майже до ранку. Встала Маріанна з головним болем, була не в змозі вимовити ані слова, проковтнути ані шматочка, кожную хвилину завдаючи болю матері і сестрам і опираючись усім їхнім намаганням втішити її. Уразливість її справді не знала меж.

Коли сніданок скінчився, вона пішла гуляти наодинці і бродила околицями села Алленхем, поринаючи в спогади про минулі радощі, і майже весь ранок оплакувала теперішнє своє горе.

Увесь вечір вона провела, так само поринувши у свою печаль. Переграла всі улюблені пісні, які часто виконувала для Віллоубі, всі дуети, в яких часто зливалися їхні голоси, і сиділа за інструментом, вдивляючись у кожен рядок нот, які він для неї переписував, поки її серце не переповнилося такою печаллю, що більше не могло прийняти ані краплі смутку. Її горе отримувало щоденну поживу. Маріанна годинами просиджувала за фортепіано і то співала, то ридала, нерідко вона зовсім не могла співати через сльози, що її душили. В книгах, як і в музиці, вона шукала мук, спричинюваних порівнянням щасливого минулого з гірким сьогоденням. Вона не читала нічого, крім того, що вони читали разом.

Витримати довго таке несамовите горе, звісно, було неможливо, і за кілька днів воно перейшло в тиху меланхолію, але щоденні самотні прогулянки тривали, і деколи обтяжливі думки знову викликали бурхливі напади відчаю.

Від Віллоубі листів не було, але Маріанна, здавалося, їх і не чекала. Мати її дивувалася, а Елінор знову охопила тривога. Але місіс Дешвуд, коли наставала потреба в поясненнях, уміла знаходити їх, в усякому разі, для власного задоволення.

— Пригадай, Елінор, як часто сер Джон сам привозить нам наші листи з пошти і відвозить їх туди. Ми ж уже погодилися, що певна таємниця необхідна, і не можна не визнати, що зберегти її було б не можна, коли б їх листування проходило через руки сера Джона.

Щодо справедливості цього міркування Елінор заперечувати не могла і спробувала повірити, що таких побоювань достатньо для їхнього мовчання. Проте був дуже простий і нехитрий спосіб дізнатися правду і відразу розвіяти всі сумніви, причому, на її погляд, такий простий, що вона прямо порадила матері вдатися до нього.

— Чом би вам відверто не запитати Маріанну, — сказала вона, — заручена вона з Віллоубі чи ні? У вустах матері, та ще такої доброї, такої поблажливої матері, як ви, подібне запитання не може образити або засмутити. В ньому ж говоритиме ваша любов до неї. А Маріанна завжди була відвертою і особливо з вами.

— Ні за що на світі не звернуся я до неї з таким запитанням! Якщо припустити, що, всупереч очевидності, вони все-таки не дали слова одне одному, які муки це питання заподіє! В усякому разі, воно буде вкрай бездушним! Вирвавши у неї зізнання в тому, про що їй поки що не хотілося б розповідати нікому, я навіки — і заслужено — втрачу її довір'я. Я знаю серце Маріанни, знаю, як ніжно вона мене любить, і, звичайно, не остання почую про заручини, коли обставини сприятимуть тому, щоб оголосити про них товариству. Я не стала б добиватися відвертості ні від кого, а вже тим більше від власної дочки, адже почуття обов'язку зашкодить їй ухилитися від відповіді, хоч би як вона того не хотіла.

На думку Елінор, така делікатність в подібній справі була зайвою, враховуючи молодий вік своєї сестри, і продовжувала наполягати, але марно: здоровий глузд, здорова обережність, здорове сестринське занепокоєння були безсилі перед романтичною делікатністю місіс Дешвуд.

Минуло кілька днів, перш ніж сестри і мати Маріанни наважилися згадати ім'я Віллоубі в її присутності. Сер Джон і місіс Дженнінгс не були такими тактовними, і їхні натякання лише додавали болю до і без того болісних і нескінченних годин. Але якось увечері місіс Дешвуд, випадково взявши в руки том Шекспіра, не утрималася і вигукнула:

— Ми так і не дочитали Гамлета, Маріанно! Наш милий Віллоубі поїхав перш, ніж ми дійшли до останнього акту. Але відкладемо книгу до його повернення... Хоча чекати, можливо, доведеться багато місяців...

— Місяців? — скрикнула Маріанна неабияк подивована. — Ні! Лише кілька тижнів.

Місіс Дешвуд її обмовка засмутила, але Елінор зраділа, оскільки слова Маріанни неспростовно доводили, що вона впевнена у Віллоубі і знає про його наміри.

Приблизно через тиждень після розлуки з ним сестрам пощастило переконати Маріанну вирушити, як раніше, разом на прогулянку, замість того щоб блукати наодинці. Досі вона всіляко уникала супроводжувати їх: якщо вони мали намір йти

до пагорбів, вона крадькома вислизала в лабіринт манівців; якщо ж вони хотіли податися в долину, вона зникала за яким-небудь схилом, перш ніж вони встигали вийти з будинку. Але врешті-решт Еліно́р, якій дуже не подобалося це прагнення весь час бути на самоті, наполягла на тому, щоб Маріанна лишилася з ними. По дорозі, що вела з долини, вони йшли майже не розмовляючи, оскільки Маріанна ледве володіла собою, і Еліно́р, здобувши одну перемогу, остерігалася додати щось до цього. Вони досягли виходу з долини, де горби поступалися місцем такій же родючій, хоча і менш мальовничій рівнині, і перед ними відкрився довгий поштовий шлях, яким вони приїхали до Бартона. Раніше вони ніколи не ходили в цьому напрямі так далеко і тепер зупинилися, щоб з місця, до якого вони ще жодного разу не потрапляли під час їхніх прогулянок, пильніше придивитися до пейзажу, який відкривався з вікон їхнього котеджу.

Незабаром на фоні ландшафту вони помітили фігуру, що рухалася: до них наближався якийсь вершник. Декілька хвилин опісля вони розгледіли, що це не фермер, а джентльмен, і ще через мить Маріанна вигукнула із захопленням:

— Це він! Це точно він! — І заквапилася назустріч.

Але Еліно́р тут же вигукнула:

— Маріанно, ти помиляєшся! Це не Віллоубі. Цей джентльмен нижчий на зріст і має інший вигляд.

— Та ні ж бо! — палко заперечила Маріанна. — Звичайно ж, це він. Його постава, його плащ, його кінь! Я знала, знала, що він незабаром повернеться!

Вона прискорила кроки, але Еліно́р, не сумніваючись, що перед ними не Віллоубі, поквапилася наздогнати сестру, щоб уникнути неминучої незручності. Тепер їх від вершника відділяло лише кроків п'ятдесят. Маріанна поглянула ще раз, і відчай стиснув її серце. Вона обернулася і майже побігла назад, але тут же до неї долинули голоси обох її сестер, до яких приєднався третій, майже такий же знайомий, як голос Віллоубі: вони всі просили її зупинитися. Вона підкорилася, із подивом обернулася і побачила перед собою Едварда Феррара.

Тільки йому у всьому світі могла вона вибачити те, що він не Віллоубі, тільки йому могла вона привітно усміхнутися.

І вона усміхнулася, майже крізь сльози, і, побачивши щастя сестри, на якийсь час забула про власне гірке розчарування.

Едвард спішився, віддав поводи слугі і пішов з ними до Бартона, куди прямував, маючи намір погостювати у них.

Усі троє привіталися з ним дуже сердечно, а особливо — Маріанна, якій, здавалося, його поява була приємнішою, ніж самій Елінор. Власне кажучи, в зустрічі Едварда з її сестрою Маріанна знову відчула ту ж незрозумілу холодність, яку в Норленді так часто помічала в поведінці їх обох. Особливо її вразив Едвард, який і виглядав і висловлювався зовсім не так, як належить закоханим у подібних випадках. Він здавався збентеженим, немовби зовсім їм не зрадив, на обличчі його не відобразилося ані захоплення, ані навіть просто задоволення, сам він майже нічого не говорив, лише відповідав на питання і не подарував Елінор жодного знаку особливої уваги. Маріанна дивилася, слухала, і її подив усе зростав. Едвард почав навіть вселяти їй щось схоже на неприязнь, і отже, як неминуче сталося б у будь-якому випадку, її думки знову повернулися до Віллоубі, чиї манери являли собою такий різкий контраст з манерами її можливого зятя.

Після короткої мовчанки, що змінила перші вигуки і вітання, Маріанна спитала у Едварда, чи приїхав він прямо з Лондона. Ні, він уже півмісяця, як у Девонширі.

— Півмісяця! — повторила вона, вражена тим, що він уже стільки часу перебував неподалік від Елінор і не знайшов часу побачитися з нею раніше.

Він із деяким збентеженням додав, що гостював у знайомих в околицях Плімута.

— А чи давно ви були в Сассексі? — спитала Елінор.

— Десь місяць тому я заїжджав до Норленда.

— І як же виглядає наш милий Норленд? — скрикнула Маріанна.

— Наш милий Норленд, — сказала Елінор, — напевно, виглядає так само, як і завжди о цій порі року. Ліси і стежки густо всипані опалим листям.

— О! — вигукнула Маріанна — З яким захопленням, бувало, я спостерігала, як воно облітає! Як я насолоджувалася, коли вітер закручував їх вихорами довкола мене під час прогулянок! Які почуття будили і вони, і осінь, і саме повітря! А тепер там нікому милуватися ним. У ньому вбачають тільки непотрібне сміття, поспішають вимести його, сховати подалі від очей!

— Бо не всі, — зауважила Елінор, — поділяють твою пристрасть до сухого листа.

— Так, люди нечасто поділяють мої почуття, нечасто їх розуміють. Але іноді... — Тут вона поринула в задуму, але невдовзі оговталася і продовжувала: — Погляньте, Едварде, — почала вона, вказуючи на пейзаж перед ними, — ось Бартонська долина. Погляньте, чи зостанетесь ви незворушні, якщо зумієте? Погляньте на ці пагорби. Чи доводилося вам бачити що-небудь подібне? Зліва серед цих гаїв і насаджень лежить Бартон-парк. Звідси видно невелику частину будинку. А ген там, за найвіддаленішим і найвеличнішим пагорбом ховається наш котедж.

— Місцевість тут дуже мальовнича, — відповів Едвард, — але взимку долина, мабуть, утопає в багнюці.

— Як можете ви згадувати про багнюку, бачачи перед собою таку красу!

— Тому лише, — відповів він із посмішкою, — що бачу перед собою вельми брудний путівець.

— Дивно! — стиха сказала Маріанна сама собі.

— А як ваші нові знайомі? Мідлтони — приємні люди?

— Ой, ні! — відповіла Маріанна. — Нам так з ними не пощастило!

— Маріанно! — з докором вигукнула її сестра. — Соромся! Це дуже достойні люди, містер Феррар і вони ставляться до нас дуже приязно. Невже ти забула, Маріанно, скільки приємних днів ми провели дякуючи їм?

— Ні, не забула, — неголосно відповіла Маріанна, — як і не забула про всі болісні хвилини.

Елінор пропустила її слова повз вуха і постаралася розважити гостя розмовою про їхнє нове житло, про його розташування та інше, іноді добиваючись від нього ввічливих запитань і заува-

жень. Його холодність і стриманість завдавали їй болю, викликали досаду і навіть роздратування. Але, вирішивши виходити тільки з минулого, а не з теперішнього часу, вона нічим не виказала того, що відчувала, і трималася з ним так, як, на її думку, вимагав той факт, що вони — родичі.

РОЗДІЛ 17

Місіс Дешвуд здивувалася лише на мить: вона вважала, що ніщо природніше за його приїзд у Бартон трапитися не могло, і не скупилася на радісні вигуки і привітання. Ніяка соромливість, холодність і стриманість не встояла б проти такого ласкавого прийому (а вони покинули його ще до того, як він переступив поріг котеджу), привітність же місіс Дешвуд і зовсім змусила їх безслідно зникнути. Та і не могла людина, закохана в одну з її дочок, не перенести частину свого почуття і на господиню, і Елінор з полегшенням помітила, що він знову став схожий на себе. Немов прихильність до них усіх знову воскреснула в його серці, і інтерес до їхнього благополуччя здавався непідробним. Проте якась сумовитість не полишала його: він розхвалював котедж, захоплювався видами з вікон, був уважний і люб'язний, але сумовитість не проходила. Вони це помітили, і місіс Дешвуд, приписавши її бездушності його матері, сіла за стіл, сповнена обурення проти всіх себелюбних і черствих батьків.

— Які ж, Едварде, має нині місіс Феррар плани стосовно вас? — спитала вона, коли після обіду вони розташувалися біля нагрітого каміна. — Від вас, як і раніше, чекають, що ви, всупереч своїм бажанням, станете великим оратором?

— Ні. Сподіваюся, матінка переконалася, що таланту до діяльності на суспільному терені у мене не більше, ніж схильності до неї.

— Але як же ви здобудете славу? Адже на менше ваші близькі не погодяться, а без старанності, без готовності не зупинятися ні перед якими витратами, без прагнення впливати на незнайомих людей, без професії і без упевненості в собі здобути її вам буде нелегко!

— А я навіть намагатися не буду. Я не маю ніякого бажання здобувати популярність, і є всі підстави сподіватися, що мені вона не загрожує. Дяка Господу, насильно зробити мене красномовним і талановитим не зможе ніхто!

— Так, я знаю, що ви позбавлені честолюбства. І дуже помірковані у своїх помислах.

— Гадаю, не більше і не менше, ніж усі люди. Як кожна людина, я хочу бути щасливим, але, як і кожна людина, бути нею можу тільки на свій лад. Велич мене щасливим не зробить.

— О, ще б пак! — вигукнула Маріанна. — Невже щастя може залежати від багатства і величі!

— Від величі, можливо, і ні, — зауважила Еліно́р, — але багатство здатне добряче йому посприяти.

— Соромся, Еліно́р! — вигукнула Маріанна з докором.

— Гроші здатні дати щастя, тільки якщо людина нічого іншого не шукає. У всіх же інших випадках тим, хто має скромний достаток, ніякої радості вони принести не можуть!

— Мабуть, — з посмішкою відповіла Еліно́р, — ми з тобою зможемо порозумітися. Різниця між твоїм «скромним достатком» і моїм «багатством» навряд чи така вже й велика; без них же при нинішньому стані речей, — гадаю, ми обидві заперечувати не станемо, — постійна потреба в тому чи іншому неминуче за-тьмарюватиме життя. Просто твої уявлення є більш прекраснодушними, ніж мої. Ну, зізнайся, що, на твою думку, означає поняття «скромний достаток»?

— Тисяча вісімсот, дві тисячі фунтів на рік, і не більше.

Еліно́р розсміялася.

— Дві тисячі фунтів на рік! Я ж називаю багатством одну тисячу. Саме таку відповідь я і припускала!

— І все ж таки дві тисячі на рік — дохід дуже скромний, — сказала Маріанна. — Обійтися меншим жодна сім'я не зможе. Я переконана, що мої вимоги дуже помірні. Утримувати пристойну кількість прислуги, екіпаж — а може, й два — і мисливських собак на меншу суму просто неможливо.

Еліно́р знов посміхнулася тому, з якою точністю її сестра підрахувала їхні майбутні витрати в Комбе-Магні.

— Мисливські собаки! — повторив Едвард. — Але навіщо вони? Не всі ж полюють.

Зашарівшись, Маріанна відповіла:

— Так, але переважна більшість — полюють!

— От було б добре, — вигукнула Маргарет, уражена новою думкою, — коли б хто-небудь подарував кожній з нас щедрий статок!

— Ох, якби ж! — підтримала її Маріанна, і її очі радісно заблищали, а щоки вкрилися ніжним рум'янцем від передчуття цього уявного щастя.

— У цьому бажанні ми всі, звісно, однастайні, — зауважила Еліно́р. — А як же слова про те, що багатство значить так мало?

— Яка б я була щаслива! — вигукнула Маргарет. — Але цікаво — що б я робила з цим багатством?

Судячи з обличчя Маріанни, вона такого сумніву не відчувала.

— І я не знала б, як розпорядитися великим багатством, — сказала місіс Дешвуд. — Якби всі мої дівчатка були теж багаті і моєї допомоги не потребували!

— Ви неодмінно почали б перебудовувати котедж, — зауважила Еліно́р, — і ваш подив швидко розвіявся б.

— Які б прекрасні замовлення посилалися звідси до Лондона, — сказав Едвард, — коли б трапилося що-небудь подібне! Який щасливий час для продавців нот, книгопродавців і друкарень! Ви, міс Дешвуд, розпорядилися б, щоби вам прислали всі нові гравюри, ну, а щодо Маріанни — а я знаю красу її душі — у всьому Лондоні не набереться стільки нот, щоб їй було їх забагато. А книги! Томсон, Каупер, Скотт — вона купувала б їх без втоми, скуповувала б усі примірники, лише б вони не потрапили в недостойні руки! І не пропустила б жодного тому, який міг би навчити її, як захоплюватися старим кострубатим деревом. Чи не так, Маріанно? Пробачте, що я дозволив собі трохи подразнити вас, але мені хотілося показати вам, що я не забув наші минулі суперечки.

— Я люблю згадки про минуле, Едварде, люблю і сумні, й веселі, і ви, заговоривши про минуле, можете не побоюватися мене образити. Ви цілком вірно припустили, на що витрачалися

б мої гроші — в усякому разі, певна їх частина. Вільні суми я, зрозуміло, витрачала б на ноти і книги.

— А капітал ви розподілили б на довічну ренту для авторів та їх спадкоємців.

— Ні, Едварде. Я знайшла б йому інше застосування.

— Мабуть, ви обіцяли б його в нагороду тому, хто напише найблискучішу апологію вашого улюбленого твердження, що кохати людині дано лише один раз у житті... Гадаю, ви свої думки не змінили?

— Певна річ, ні. У моєму віці думок так легко не змінюють. Навряд чи мені доведеться побачити або почути щось таке, що переконало б мене в зворотному.

— Бачите, Маріанна зберігає колишню твердість переконань, — сказала Еліно́р. — Вона нітрохи і ні в чому не змінилася.

— Тільки стала трішки серйознішою, ніж була раніше.

— Ні, Едварде, — сказала Маріанна, — не вам дорікати мені в цьому. Ви ж самі не надто веселі.

— Чому ви так гадаєте? — спитав він, зітхнувши. — Адже веселість ніколи не була мені властивою.

— Як і Маріанні, — заперечила Еліно́р. — Я б не назвала її життєрадісною дівчиною. Вона дуже серйозна, дуже зосереджена, яке б заняття собі не вибирала. Іноді вона говорить багато і завжди із захопленням, але рідко буває веселою, мов пташка.

— Мабуть, ви маєте рацію, — відповів Едвард. — Та все ж я завжди вважав її веселою, жвавою натурою.

— Мені часто доводилося ловити себе на таких же помилках, — вела далі Еліно́р, — коли я зовсім невірно тлумачила ту чи іншу рису вдачі і уявляла, що люди є куди веселішими чи серйознішими, дотепними чи дурними, ніж вони виявлялися насправді, і не можу навіть пояснити, чому або яким чином виникала подібна помилка. Деколи покладаєшся на те, що вони говорять про себе самі, набагато частіше — на те, що говорять про них інші люди, і не даєш собі часу подумати і судити самій.

— Але мені здавалося, Еліно́р, — сказала Маріанна, — саме й слід абсолютно поклатися на думки інших людей. Мені здавалося, що здатність судити дана нам лише для того, щоб підпо-

рядковувати її ви рокам наших ближніх. Дійсно, саме це ти завжди проповідувала!

— Ні, Маріанно, ніколи. Ніколи я не проповідувала підкорення власних думок чужим. Я намагалася впливати тільки на поведінку. Не приписуй мені того, що я не могла говорити. Визнаю себе винною в тому, що часто бажала, щоб ти приділяла більше уваги всім нашим знайомим. Але коли це я радила тобі беззастережно поділяти їхні почуття і приймати їхні думки в серйозних справах?

— Так, значить, ви не змогли перекопати вашу сестру в необхідності бути однаково ввічливими з усіма? — спитав Едвард у Еліно́р. — І ви в цьому не досягли ніякого прогресу?

— Навпаки! — відповіла Еліно́р, кидаючи на сестру виразний погляд.

— Почуттями я весь на вашому боці, — сказав він, — але, боюся, поведінкою ближче до вашої сестрички. Я щиро хотів би бути люб'язним, але моя безглузда сором'язливість така велика, що нерідко я виглядаю пихатим і бездушним, хоча це всього лише притаманна мені ніяковість. Мені нерідко спадає на думку, що природа, мабуть, призначала мене для низького товариства, настільки скуто почуваю я себе з новими світськими знайомими.

— У Маріанни для її неввічливості такого вибачення немає, — заперечила Еліно́р. — Сором'язливість їй не властива.

— Її чесноти надто великі, щоб залишати місце для фальшивої скромності, — відповів Едвард. — Адже сором'язливість завжди породжується відчуттям, що ти в тому чи іншому відношенні набагато гірший за інших людей. Якби я міг перекопати себе, що здатен триматися з приємною невимушеністю, то перестав би бентежитися і боятися.

— Але залишилися б відлюдкуватим, — зауважила Маріанна. — А це нітрохи не краще!

— Відлюдкуватим? — перепитав Едвард з подивом. — Хіба ж я відлюдкуватий, Маріанно?

— Так. Надзвичайно.

— Не розумію, — відповів він, червоніючи. — Відлюдкуватий? Але як? У чому? Що я від вас приховую? Якої відвертості ви від мене чекаєте?

Еліно́р здивува́в його́ запал, але, намагаю́чись зве́сти все на жа́рт, вона́ сказа́ла:

— Не́вже ви так ма́ло зна́єте мою́ сестри́чку, що не розу́мієте її́ на́тяку? Не́вже вам неві́домо, що вона́ назива́є відлю́дькувати-ми всі́х, хто не си́пле слова́ми так са́мо шви́дко і не захо́плює́ться тим, що захо́плює́ її́, так са́мо па́лко, як вона́ са́ма?

Едвард нічо́го не відпо́вів. І, зно́ву порину́вши у ще́ біль́ш не́веселу́ задумли́вість, про́довжува́в по́хму́ро відмо́вчува́тися.

РОЗДІЛ 18

Еліно́р спосте́рігала за сумови́тістю сво́го дру́га з вели́кою триво́гою. Ра́дість від його́ при́їзду для не́ї захма́рилася тим, що са́м він, зда́валося, май́же ніяко́ї ра́дості не відчу́вав. Видно́ було́, що він ду́же неща́сний. Але́ ї́й хоті́лося б, щоб так са́мо оче́видним було́ і те́ почуття́, яке́ ра́ніше, на́ її́ думку́, він до не́ї, по́за сумні́вом, ма́в. Тепе́р же вона́ втра́тила коли́шню впевне́ність. Я́кщо в його́ по́гляді ра́птом і з'я́вля́лася коли́шня ні́жність, то́ чере́з мить це́ вра́ження спростову́валося його́ стрима́ністю до не́ї.

Наступно́го ра́нку він при́єдна́вся до не́ї і Ма́ріанни пе́ред сні́данком, коли́ інші́ ще́ не всти́гли при́йти; і Ма́ріанна, за́вжди гото́ва спри́яти їх ща́стю, на́скільки це́ було́ в її́ сила́х, по́спішила́ під я́кимсь при́водом зали́шити́ їх нао́динці. Але́ не всти́гла вона́ підня́тися і на кі́лька схо́динок, як по́чула, що́ двері́ пе́редпо́кою відчи́нилися, і, озирну́вшись, з по́дивом побачи́ла, що́ Едвард ви́йшов у коридо́р слі́дом за не́ю.

— Пі́ду в се́ло, по́гляну́ на сво́їх ко́ней, — сказа́в він. — А́дже ви ще́ не сі́ли сні́дати, а я́ скоро́ поверну́ся.

Едвард поверну́вся, сповне́ний ново́го захо́плення́ на́вколи́шнім пе́йзажем. По́ дорозі́ в се́ло оди́н ча́рівний ку́точок доли́ни зми́нявся інши́м, а із се́ла, розта́шовано́го наба́гато ви́ще за ко́тедж, йому́ відкри́лася ши́рока па́норама о́колиці́, яка́ йому́ ду́же сподо́балася. Зрозу́міло, що́ ця те́ма захо́пила ува́гу Ма́ріанни, яка́ заходи́лася опи́сувати́ власне́ за́чарува́ння цими́ карти́-

нами і розпитувати його в подробицях, що особливо його вразило, але тут Едвард її перебив:

— Маріанно, вам не слід розпитувати мене з такою пристрасстю. Не забувайте — я мало знаюся на мальовничості і, якщо ми перейдемо до деталей, можу ненароком образити ваш слух своїм неуктвом і поганим смаком. Я назву пагорб крутим, а не рельєфним, схил — нерівним і горбистим, а не майже неприступним, скажу, що далекі предмети погано видно, хоча їм належить лише тонути в імлистому голубому серпанку. Задовольняйтеся тими простими похвалами, на які я здатен. Це прекрасна місцевість, пагорби круті, дерева в лісі густі і стрункі, а долина виглядає дуже приємно і милує око — соковиті луки і подекуди чепурненькі фермерські споруди. Саме такий пейзаж я і називаю чудовим — коли в ньому краса поєднується з корисністю — і вважаю, що він мальовничий, позаяк ви ним захоплюєтеся. Охоче вірю, що тут повнісінько скель і круч, сивого моху і темної гушавини, але ця краса — не для мене. Я нічого в мальовничості не тямлю.

— Напевно, так воно і є, — сказала Маріанна. — Але навіщо цим вихвалитися?

— Мені здається, — втрутилася Елінор, — що Едвард, бажаючи уникнути однієї крайності, впадає в іншу. З тієї причини, що багато людей вголос захоплюються красою природи, коли насправді є байдужими до неї, і така нещирість є для нього осоружною, він вдає байдужість, хоча ця краса полонить його набагато більше, ніж він про те говорить.

— Абсолютно справедливо, — сказала Маріанна, — що захоплення красою пейзажу перетворилося в набір банальних слів. Усі вдають, ніби розуміють її, і силкуються вторити смаку і витонченості того, хто першим відкрив суть живописності. Мені осоружна будь-яка вульгарність виразів, і деколи я не виказую своїх почуттів, бо не знаходжу для їх виявлення гідних виразів, а лише заяложені, тривіальні порівняння, що давно втратили сенс.

— Я переконаний, — відповів Едвард, — що гарний пейзаж справді викликає у вас те захоплення, яке ви висловлюєте. Проте ваша сестричка не повинна натомість приписувати мені почуття, котрих я не відчуваю. Гарний вид мене приваблює, але не

в плані мальовничості. Кострубаті, викривлені, розбиті блискавкою дерева мене не захоплюють, я вважаю за краще бачити їх струнками, високими, не покаліченими. Мені не подобаються хирляві, занедбані хатини. Я не люблю кропиву, будяки та пустоцвіт. Добротний фермерський будинок тішить мій погляд більше, ніж сторожова вежа, а компанія задоволених, веселих селян незрівнянно ближча моєму серцю, аніж банда найшляхетніших італійських розбійників.

Маріанна подивилася на Едварда з подивом, а потім кинула на сестру жалісливий погляд. Але Елінор тільки засміялася.

На цьому розмова урвалася, і Маріанна поринула в мовчазну задумливість, аж доки раптово її увагою не заволодів абсолютно новий предмет. Вона сиділа поряд з Едвардом, і коли він простягнув руку за чашкою чаю, яку налила йому місіс Дешвуд, їй впала в око каблучка на його пальці — каблучка із вправленим у неї пасмом волосся.

— Я ще жодного разу не бачила, щоб ви носили каблучку, Едварде! — вигукнула вона. — Це волосся Фанні? Пам'ятаю, вона обіцяла вам локон. Але мені здавалося, що воно темніше.

Маріанна сказала перше, що їй спало на думку, але, побачивши, як її слова зачепили Едварда, розсердилася на себе за необачність навіть більше, ніж він — на неї. Він густо почервонів і, швидко поглянувши на Елінор, відповів:

— Так, це волосся моєї сестри. Оправа завжди дещо змінює його відтінок.

Елінор перехопила його погляд і збентежено відвела очі.

Вона, як і Маріанна, відразу ж вирішила, що це її власне волосся, але якщо Маріанна не сумнівалася, що він отримав його в подарунок від її сестри, то Елінор не могла навіть припустити, яким чином воно в нього опинилося. Проте, нехай навіть він його вкрав, вона не була схильна углядіти в цьому образі і, зробивши вигляд, ніби нічого не помітила, негайно заговорила про щось стороннє, вирішивши, однак, при першій же нагоді упевнитися, що волосся це має такий самий відтінок, як і її власне.

Збентеження Едварда не минало досить довго, а потім змінилося ще більшою замкнутістю. Увесь ранок він виглядав на-

віть ще похмурішим, ніж напередодні, і Маріанна не втомлювалася подумки докоряти собі за бездумну необережність. Втім, вона давно б пробачила собі, коли б знала, що її сестрі цей випадок зовсім не був неприємним.

Незабаром пополудні їх відвідали сер Джон з місіс Дженнінгс, які, зачувши про те, що в котедж приїхав гість, з'явилися побачити його на власні очі. За допомогою тещі сер Джон не забарився з'ясувати, що прізвище Феррар теж починається з букви «еф»; це стало приводом для майбутніх шпильок, скористатися якими без зволікання перешкодила лише новизна їхнього знайомства з Едвардом. І поки лише їхні багатозначні погляди вказували Елінор на ті далекоглядні висновки, які вони квапилися зробити з відомостей, здобутих від Маргарет.

Сер Джон ніколи не приїжджав до котеджу без того, щоб не запросити їх або пообідати в Бартон-парку наступного дня, або випити там чаю в цей же вечір. Цього разу, відчуваючи, що йому належить допомогти розважити їхнього гостя найкращим чином, він об'єднав обидва ці запрошення.

— Ви обов'язково маєте сьогодні почаювати, — сказав він, — адже ми будемо тільки у своєму колі, а завтра ми неодмінно чекаємо вас до обіду, оскільки збереться велике товариство.

Місіс Дженнінгс підтвердила, що про відмову не варто навіть говорити.

— І хтозна, — додала вона, — чи не завершиться вечір танцями. Це неодмінно вас спокусить, міс Маріанно.

— Танці! — вигукнула Маріанна. — Неймовірно! І хто ж танцюватиме?

— Як хто? Та ви ж самі, і Вітекери, і Кері... Невже ви думали, що ніхто не буде танцювати через те, що дехто, кого ми називати не будемо, узяв та й поїхав!

— Я від щирого серця шкодую, що Віллоубі не може до нас приєднатися! — додав сер Джон.

Ця грайливість і яскраво-червоний рум'янець Маріанни викликали у Едварда несподівану підозру.

— Хто такий Віллоубі? — тихо спитав він у міс Дешвуд, поряд з якою сидів.

Вона відповіла дуже стисло. Але обличчя Маріанни сказало йому набагато більше. Він побачив достатньо, щоб не тільки зрозуміти тонкі натяки візитерів, але й нові особливості в поведінці Маріанни, які раніше спантеличували його. І коли сер Джон з місіс Дженнінгс відійшли, він відразу ж наблизився до Маріанни і сказав стиха:

— Я про дещо здогадався. Сказати вам, про що саме?

— Не розумію вас.

— Так сказати чи ні?

— Кажіть, звичайно ж.

— Ну що ж, слухайте: здається, містер Віллоубі любить полювати.

Маріанна здивувалася і зникла, проте його жартівливе лукавство викликало в неї усмішку, і, помовчавши, вона відповіла:

— О, Едварде! Як ви можете!.. Але сподіваюся, прийде час... Я впевнена, він вам сподобається!

— Я в цьому не сумніваюся, — відповів він, трохи розгубившись від того запалу, з яким це було сказано; адже він у жодному випадку не дозволив би собі повернутися до натяків гостей, якби не вважав їх звичними серед знайомих жартами, для яких вона і містер Віллоубі, якщо і подали спонуку, то дуже незначну.

РОЗДІЛ 19

Едвард прогостював у Котеджі тиждень. Місіс Дешвуд привітно припрошувала, щоб він залишився надовше. Але його мета немов полягала в тому, щоб терзати себе: він, здавалося, був сповнений рішучості виїхати саме тоді, коли товариство друзів давало йому найбільшу насолоду. Останні два-три дні його настроїв, хоча і залишаючись мінливим, помітно посвітлішав; будинок і околиці все більше йому подобалися, про розставання він говорив із зітханням, заявив, що абсолютно вільний і навіть не знає, куди податися від них, і що він все одно мусить їхати. Жоден тиждень не минав так швидко, як цей, — він просто не йняв віри, що він промайнув. Едвард говорив це знову і знову. Говорив він і багато чого іншого, що свідчило про зміну його почут-

тів і спростовувало вчинки. В Норленді йому тужливо, Лондона він не любить, та до Норленда або ж до Лондона виїхати він мусить. Їх доброту він цінує над усе, бути з ними — величезне щастя. Проте наприкінці тижня він повинен розлучитися з ними всупереч їхнім наполяганням, всупереч власному бажанню і не гаячи часу.

Еліно́р відносила всі недоречності такої поведінки на рахунок його матері, характер якої, на щастя, був відомий їй так мало, що вона завжди могла знайти в ньому вибачення для дивацтв сина. Але незважаючи на розчарування, досаду, а подеколи — й роздратування, спричинені подібним його поведінням з нею, вона дуже охоче знаходила для нього резонні і великодушні виправдання, яких її мати лише насилу здобула від неї для Віллоубі. Сумовитість Едварда, його замкнутість і непослідовність приписувалися його залежному становищу і тому, що йому краще знати схильності і наміри місіс Феррар. Нетривалість його візиту, наполегливе бажання виїхати в призначений термін пояснювалися тим же безправ'ям, тією ж необхідністю підкорятися примхам матері. Причина полягала в одвічному конфлікті обов'язку і власного бажання, батьків і дітей. Еліно́р багато дала б, щоби дізнатися — коли всі ці утруднення улагодяться, коли протистоянню настане кінець, коли місіс Феррар зміниться, а її син здобуде свободу бути щасливим. Але, розуміючи марноту таких надій, вона була вимушена шукати втіху у зміцненні своєї впевненості в почуттях Едварда, у спогадах про кожний знак ніжності в погляді або в словах, які вона помічала, поки він залишався в Бартоні, а головне — у втішному доказі їх, який він постійно носив на пальці.

— Мені здається, Едварде, — зауважила місіс Дешвуд за сніданком у день його від'їзду, — ви були б щасливі, якби обрали професію, яка забирала б ваш час, додавала цікавості вашому життю, вашим планам на майбутнє. Правда, це завдало б прикрості вашим друзям, оскільки у вас залишилося б для них менше дозвілля. Проте, — додала вона з посмішкою, — ви отримали б від цього одну значну вигоду: в усякому разі, ви знали б, куди вирушаєте, розлучаючись з ними.

— Повірте, — відповів він, — я й сам давно дотримуюся тієї ж думки. Для мене було і, можливо, завжди буде тяжким лихом, що мені нічим розважити себе, що я не зміг присвятити себе професії, яка дала б мені незалежність. Але, на жаль, моя надмірна перебірливість і перебірливість моїх близьких перетворила мене на того, ким я є, — на нікчемного неробу. Ми так і не дійшли згоди, яку мені обрати професію. Я завжди віддавав перевагу церкві. Проте моїй сім'ї це заняття здавалося недостатньо значним. Вони наполягали на військовій кар'єрі. Але це для мене є надто вже обтяжливим. Юриспруденція вважалася достатньо благородним заняттям — багато молодих людей, що працюють адвокатами та суддями в Темплі, прийняті до найвищого товариства і роз'їжджають по Лондону у франтівських двоколках. Але правознавство ніколи мене не вабило, навіть найпростіші його форми, які мої близькі схвалили б. Флот? На його боці мода, але мій вік уже не дозволив думати про флот, коли про нього згадали... І врешті-решт, оскільки настійної потреби в тому, щоб я зайнявся справою, не було, оскільки я міг вести блискучий і марнотратний спосіб життя не тільки в червоному мундирі, але й без нього, неробство було визнано почесним і цілком пристойним. У вісімнадцять же років рідко хто схильний серйозно працювати і здатний встояти перед умовляннями близьких не робити зовсім нічого. А тому я вступив до Оксфорда і відтоді — як і належить — віддаюся неробству.

— Але раз воно не зробило вас щасливим, — сказала місіс Дешвуд, — то я вважаю, що ваші сини дістануть виховання, яке підготує їх для стількох же занять, професій, служб і ремесел, як і синів Колумели.

— Вони отримають таке виховання, — відповів він серйозно, — яке зробить їх якомога менш схожими на мене. І в почуттях, і в поведінці, і в меті — в усьому.

— Та годі вам! Це за вас говорить тимчасовий сумний настрій! Ви піддалися меланхолії, Едварде, і уявили, ніби всі, хто не схожий на вас, неодмінно мають бути щасливими. Не забувайте, що кожна людина, хоч би якими були її освіта і становище, час від часу відчуває біль від розлуки з друзями. Ви — по-

своєму щаслива людина. Вам бракує лише терпіння... або, якщо скористатися кращим словом, — надії. З часом ваша матінка забезпечить вам ту незалежність, про яку ви так сумуєте. Її обов'язок — перешкодити вам і далі безглуздо розтринькувати вашу юність, і, повірте, вона зробить це з радістю. Стільки всього може відбутися лише за декілька місяців!

— Боюся, — відповів Едвард, — що і через багато місяців нічого гарного для мене не відбудеться.

Така похмурість, хоча вона і не могла передатися місіс Дешвуд, зробила ще сумнішим їхнє прощання, яке сталося невдовзі після цього, а на Елінор справило таке гнітюче враження, що вона не без певного зусилля і далеко не відразу змогла його подолати. Але вона мала твердий намір не показувати, що його від'їзд засмутив її більше, ніж матір і сестер, а тому не стала вдаватися до способу, який так розсудливо вибрала в подібному випадку Маріанна, щоб поглиблювати і збільшувати свою печаль, і не хотіла проводити години в безмовності, самотності і неробстві. Способи їх розрізнялися не менше, ніж цілі, і однаково годилися для їх досягнення.

Тільки-но він зник за дверима, як Елінор сіла малювати і весь день знаходила собі різні заняття, не шукала і не уникала випадку згадати його ім'я, намагалася триматися з матір'ю і сестрами як завжди, і якщо їй не пом'якшила свою печаль, то і не роз'ятрила її без потреби і тим позбавила своїх близьких від зайвої тривоги.

Маріанна так само не могла схвалювати подібну поведінку, як їй не спало б на думку засуджувати свою власну, зовсім протилежну. Питання про уміння володіти собою вона вирішувала дуже просто: сильні, бурхливі почуття завжди брали над ним гору, спокійні ж — його не потребували. Їй довелося визнати, що почуття її сестри були, як це не соромно було усвідомлювати, дуже спокійними; силу ж власних почуттів вона блискуче довела, продовжуючи любити і поважати свою сестру всупереч такому низливому висновку.

Але і не зачинаючись у себе в кімнаті від своїх рідних, не вирушаючи на самотні прогулянки в прагненні уникнути їх то-

вариства, не проводячи безсонні ночі в сумних міркуваннях, Еліно́р щодня знаходила час думати про Едварда і про його поведінку з усім розмаїттям почуттів, які народжував її власний настрій, — з ніжністю, з жалем, зі схваленням, з осудом і сумнівами. Прагнути цієї самоти вона не бачила потреби. Адже навіть якщо вони сиділи всі разом в одній кімнаті, випадала безліч хвилин, коли кожна робила справу, яка перешкоджала вести спільну бесіду, і ніщо не відволікало думок Еліно́р від єдиного об'єкта, що її заповняв. Увага і пам'ять зосереджувалися на минулому, розум і уява прагнули відгадати майбутнє.

Якось уранці, невдовзі після від'їзду Едварда, від цих роздумів над альбомом для малювання її відвернула поява гостей. Вона була одна у вітальні. Звук хвіртки в зеленому подвір'ячку перед будинком змусив її підвести голову, і вона побачила, що до вхідних дверей прямує численне товариство, що складалося із сера Джона, леді Мідлтон, місіс Дженнінгс і якогось невідомого пана та пані. Вона сиділа біля самого вікна, і сер Джон, помітивши її, полишив на інших церемонію грюкання у двері, а сам без зайвих церемоній попрямував до неї по траві, і їй довелося відчинити вікно. Він негайно вступив з нею в розмову, хоча до дверей було зовсім близько і лише глухий його не почув би.

— Ось, — оголосив сер Джон, — ми когось до вас привели. Як вони вам?

— Тихо! Вони вас чують!

— І на здоров'я! Це всього лише Палмери. Шарлотта напрочуд гарна, повірте мені на слово. Погляньте туди і самі побачите!

Та оскільки Еліно́р належало її побачити за дві-три хвилини, і не нехтуючи правилами вихованості, то вона вибачилася і не дослухалася його поради.

— А де Маріанна? Втекла через те, що ми прийшли? Я бачу, її інструмент відкритий!

— Пішла погуляти, якщо не помиляюся.

Тут до них приєдналася місіс Дженнінгс, у якої забракло терпіння мовчки чекати, доки двері відчинять, тож вона попрямувала до вікна, розсипаючись у вітаннях:

— Як ви тут, серденько? Як здоров'я місіс Дешвуд? А де ж ваші сестрички? Як? Ви зовсім одна? Ну от і чудово: в компанії вам буде веселіше! Я привела до вас другу свою дочку з чоловіком, щоб ви познайомилися. Лишень уявіть собі — приїхали так несподівано! Вчора ввечері п'ємо ми чай, і я начебто чую стукіт карети. Але я і уявити собі не могла, що це вони! Тільки подумалось: невже полковник Брендон повернувся? І кажу серу Джону: здається, карета під'їхала. Може, полковник Брендон повернувся...

Еліно́р вимушена була в самий розпал її розповіді відвернутися від неї, щоб встати назустріч решті гостей. Леді Мідлтон представила новоприбулих. У цю хвилину сходами спустилися місіс Дешвуд з Маргарет, усі сіли і взялися розглядати одне одного, поки місіс Дженнінгс продовжувала свою історію, простуючи коридором у супроводі сера Джона.

Місіс Палмер була кількома роками молодшою за леді Мідлтон і з усіх поглядів на неї не схожа. Невисока товстуха з миловидним личком і найпривітнішим виразом, який тільки можна уявити. Манери вона мала далеко не такі вишукані, як сестра, але набагато приємніші. Вона увійшла з усмішкою, продовжувала усміхатися до кінця візиту, за винятком тих хвилин, коли гучно сміялася, і попрощалася з усмішкою. Чоловік її був незворушним молодиком років двадцяти п'яти або двадцяти шести, більш світський і статечний, ніж його дружина, але менш схильний радувати і радіти. Він увійшов до вітальні з манірним виглядом, злегка вклонився господиням, не вимовивши ані слова, швидко оглянув їх, а також кімнату, і узяв зі столика газету, яку продовжував читати, поки не настав час відкланятися.

Навпаки, місіс Палмер, з її природною привітністю і радісною вдачею, не встигла сісти, як заходилася висловлювати захват, який у неї викликала вітальня і вся обстановка.

— О, яка чарівна кімната! Ніколи не бачила нічого чарівнішого! Тільки погляньте, мамо, як вона погарнішала відтоді, як я востаннє її бачила! Мені вона завжди здавалася милою, добродійко (звертаючись до місіс Дешвуд), але ви зробили її

просто чудовою! Сестричко, подивися, ну просто диво, як тут усе добре! О, як мені хотілося б жити в такому будинку! А вам, містере Палмер?

Містер Палмер нічого не відповів і навіть не підвів очей від газети.

— Містер Палмер мене не чує! — вигукнула його дружина зі сміхом. — Іноді він стає зовсім глухий. Так смішно!

Для місіс Дешвуд це було щось зовсім нове: вона ніколи не вбачала нічого дотепного в зневазі і тепер мимохіть подивилася на них обох з деяким подивом.

Місіс Дженнінгс тим часом продовжувала якомога голосніше живописати свій подив напередодні увечері, коли побачила зятя і дочку, і замовкла лише після того, як вичерпала всі щонайменші подробиці. Місіс Палмер щиро сміялася, згадуючи про те, які вони були здивовані, і всі погодилися — щонайменше три рази, — що це був украй приємний сюрприз.

— Тільки-но уявіть, як раді ми були побачити їх, — додала місіс Дженнінгс, нахилиючись у бік Елінор і злегка знижуючи голос, немов зверталася до неї однієї, хоча вони сиділи в протилежних кінцях кімнати. — Проте, гадаю, було б краще, аби вони їхали не так швидко і вибрали ближчий шлях... адже вони вирушили через Лондон, через якісь справи там... а, ви розумієте (тут вона багатозначно кивнула на дочку), це небезпечно в її становищі. Я хотіла, щоб сьогодні вона нікуди вранці не виходила і відпочила, але вона і чути нічого не хотіла: так їй кортіло познайомитися з вами усіма!

Місіс Палмер засміялася і сказала, що їй це аніскільки не зашкодить.

— Вона має народити в лютому... — вела далі місіс Дженнінгс.

Леді Мідлтон не могла довше стерпіти подібну розмову і тому взяла на себе труд довідатися у містера Палмера — чи немає чого-небудь цікавого в газеті.

— Ні, нічого, — відповів він і продовжив читати.

— А ось і Маріанна! — вигукнув сер Джон. — Зараз, Палмере, ви побачите неабияку красуню!

Він негайно вийшов у коридор, відчинив вхідні двері і провів Маріанну до вітальні. Не встигла вона переступити поріг, як місіс Дженнінгс спитала, чи не в Алленхемі вона була, а місіс Палмер дзвінко засміялася, показуючи, як добре вона розуміє причину такого питання. Містер Палмер при появі Маріанни підвів голову, якийсь час дивився на неї, а потім знову взявся за газету. Тут погляд місіс Палмер зупинився на малюнках, що висіли по стінах. Вона встала, щоб роздивитися їх.

— О! Ви лиш погляньте! Які ж вони чарівні! Просто чудові! Мамо, ну погляньте ж, що за краса! Просто очей не відвести! — Потім вона знов опустила в крісло і негайно про них забула.

Коли леді Мідлтон підвелася, щоб попрощатися, містер Палмер підвівся слідом за нею, поклав газету, потягнувся і обвів їх усіх поглядом.

— Любий, так ти спав? — зі сміхом спитала його дружина.

Він їй нічого не відповів і лише сказав, ще раз оглянувши кімнату, що вона занизька, а стеля — нерівна. Після чого відкланявся і вийшов разом з іншими.

Сер Джон зажадав, щоби вони всі пообідали в Бартон-парку наступного дня. Місіс Дешвуд, яка вважала за краще не обідати у них частіше, ніж вони обідали в котеджі, відповіла, що вона прийняти його запрошення ніяк не може, але дочкам надає вирішувати це самим. Проте тим було зовсім не цікаво спостерігати, як містер і місіс Палмер поїдають свій обід, а ніяких інших розваг ці відвідини не обіцяли, і тому вони теж спробували відмовитися: погода он яка погана і обіцяє стати ще гіршою. Але сер Джон і чути ніяких відмовок не хотів: він пришле за ними карету, та й поготів! Леді Мідлтон, хоча вона не умовляла місіс Дешвуд, почала умовляти їх. Місіс Дженнінгс і місіс Палмер приєднали свої благання до їхніх умовлянь — усім їм, мабуть, однаково не хотілося обідати в тісному сімейному колі, і панночкам довелося поступитися.

— Навіщо вони нас запрошують? — сказала Маріанна, шойно гості пішли. — Вважається, що орендна плата за котедж дуже мала, але, проте, ми знімаємо його на вельми тяжких умовах,

якщо зобов'язані обідати у них щоразу, коли до них або до нас приїжджають гості!

— Вони продовжують часто запрошувати нас із тієї ж люб'язності і доброти, що й кілька тижнів тому, — заперечила Еліно́р. — І якщо бувати у них нам стало обтяжливо і нудно, то не тому, що вони стали іншими. Причину слід шукати не в них.

РОЗДІЛ 20

Не встигли панночки Дешвуд увійти до вітальні Бартон-парку в одні двері, як в другі вбігла місіс Палмер, така ж весела і жвава, як і напередодні. Вона потиснула їм усім руки з великою щирістю і висловила надзвичайне захоплення, що знову їх бачить.

— Як добре, що ви прийшли! — сказала вона, сідаючи між Еліно́р і Маріанною. — День такий похмурий, і я боялася, що ви залишитесь вдома, а це було б жахливо! Адже ми завтра їдемо. І нічого не можна вдіяти, бо на тому тижні ми чекаємо Вестонів. Ми ж приїхали сюди так несподівано! Я нічого не знала, як раптом подають карету, і містер Палмер питає, чи поїду я з ним до Бартона. Він такий дивак! Ніколи ні про що мене не попереджає! Мені так шкода, що ми не зможемо залишитися надовше. Проте, сподіваюся, ми дуже скоро побачимося у Лондоні!

Їм довелося покласти край цим надіям.

— Як?! Не приїдете до Лондона? — вигукнула місіс Палмер зі сміхом. — Таке розчарування! Я можу зняти для вас прегарний будинок, зовсім поряд з нами, на Ганновер-сквер. Ні, ви просто мусите приїхати! Якщо місіс Дешвуд не захоче з'являтися в товаристві, то я вас супроводжуватиму, поки не підійде мій час.

Вони подякували їй, але на всі її умовляння не піддалися.

— Любий мій, — звернулася місіс Палмер до чоловіка, який саме ввійшов до вітальні, — допоможи мені переконати міс Дешвуд і її сестричок, що їм неодмінно треба взимку приїхати до Лондона.

Відповіді від того не надійшло, і, злегка вклонившись гостям, він почав лаяти погоду.

— Така гидота, — сказав він. — У таку погоду геть усе здається бридким. Дощ наводить нудьгу в будинку не менше, ніж коли вийдеш з нього. На знайомі обличчя дивитися осоружно. Якого біса сер Джон не поставив у себе більярда? Мало хто знає, яка це чудова розвага. Сер Джон такий же нестерпний, як і ця погода!

Невдовзі до них приєдналися й інші.

— Боюся, міс Маріанно, — сказав сер Джон, — сьогодні вам доведеться відмовитися від вашої звичайної прогулянки до Алленхема.

Маріанна спохмурніла і нічого не відповіла.

— Прошу, не будьте з нами такою потайливою, — вигукнула місіс Палмер. — Нам усе відомо, запевняю вас. І я у захваті від вашого смаку, бо він — на диво вродливий! Між іншим, на селі ми майже сусіди. Від нас до його маєтку не більше десяти миль, це точно.

— Щонайменше тридцять, — сказав її чоловік.

— Гаразд! Але яка різниця? В його будинку я не бувала, але кажуть, що там усе чарівно.

— Більш огидної халупи мені бачити не доводилося, — сказав містер Палмер.

Маріанна промовчала, але з її обличчя було видно, що слухала вона дуже зацікавлено.

— Невже там усе таке вже й потворне? — вела далі місіс Палмер. — Значить, мені говорили про якийсь інший чарівний будинок.

Коли вони сіли за стіл, сер Джон з жалем зауважив, що їх усього восьмеро.

— Люба, — сказав він, звертаючись до своєї дружини, — шкода, що нас так мало. Чому ти не запросила Гілбертів приїхати до нас сьогодні?

— А хіба, добродію, коли ви говорили зі мною про це, я не пояснила вам, що ви просите неможливого? Адже останніми обідали у нас саме вони.

— Ми з вами, сер Джон, про такі церемонії і не думали б, — сказала місіс Дженнінгс.

— І показали б свою невихованість! — вигукнув містер Палмер.

— Любий, ви усім заперечуєте, — зауважила його дружина зі звичайним своїм сміхом. — Вам не здається, що ви самі невиховані?

— Не знаю, кому я заперечував, сказавши, що ваша мати погано вихована.

— Можете гудити мене скільки вам завгодно, — втрутилася його добродушна теща. — Шарлотту з шиї в мене ви зняли і повернути її не зможете. Тож тут — моя перевага.

Шарлотта від щирого серця розсміялася при думці, що чоловік не може її позбутися. Нехай приндиться на неї скільки йому завгодно, оголосила вона переможно, а житимуть вони все одно разом. Більш життєрадісну натуру, ніж місіс Палмер, — з незмінно веселим настроєм, упертим бажанням завжди і всюди бути щасливою, — уявити було неможливо. Підкреслена байдужість, грубість і буркотливість чоловіка анітрохи її не дратували, і, коли він гудив або лаяв її, вона тільки весело сміялася.

— Містер Палмер такий дивак! — пошепки повідомила вона Елінор. — Він завжди в поганому настрої.

Елінор після деяких спостережень не була схильна повірити, що він і справді такий непоправний буркотун і погано вихований нечема, яким силкувався себе виставити.

Мабуть, характер у нього зіпсувався після того, як він, подібно до багатьох інших чоловіків, уторопав, що з невідомої причини віддав перевагу вроді і тепер має вкрай дурноверху жінку, — Елінор знала, що такі помилки є поширеним явищем, і розумна людина довго не бідкається з того приводу. Ні, вирішила вона, це зневажливе ставлення до всіх і паплюження всього, на що він дивиться, скоріше є бажанням вирізнитися з-поміж інших людей, показати свою перевагу над ними. Саме це бажання не було якимось дивним чи рідкісним, але способи, якими він цього досягає, хоч би як успішно вони доводили його безперечну перевагу над невихованістю чи грубістю, не додавали йому привабливості ні в чиїх очах, окрім його дружини.

— О, мила міс Дешвуд, — сказала місіс Палмер через кілька хвилин, — я хочу просити вас і вашу сестричку про величезну

послугу. Чи не могли б ви приїхати до Клівленда погостювати на Різдво? Благаю вас! І приїжджайте, щоб застати Вестонів. Ви і уявити не можете, яка я буду щаслива! Дорогоцінний мій, — звернулася вона до чоловіка, — а ви б не заперечували, щоб міс Дешвуд і міс Маріанна погостювали в Клівленді?

— Звісно, — відповів він із зневажливою усмішкою. — Інакше навщо б я приїхав до Девонширу?

— Ну от! — вигукнула місіс Палмер. — Як бачите, містер Палмер запрошує вас. І відмовити ви не можете!

Але вони обидві поспішно і рішуче відповіли відмовою.

— Та ні ж бо! Ви обов'язково повинні приїхати і приїдете. Я знаю, вам у нас дуже сподобається. І Вестони приїдуть. Усе буде чудово. Ви і уявити не можете, яке чарівне місто Клівленд! І у нас зараз так весело, адже містер Палмер весь час їздить графством, щоб заручитися підтримкою на виборах до парламенту. І до нас обідати з'їжджається багато людей, яких я раніше і в очі не бачила! Це просто пречудово! Але ж бідолаха! Це його так стомлює! Йому ж треба всім сподобатися!

Елінор ледве стримала усмішку, погодившись із тим, що таке завдання є справою вельми важкою.

— Як пречудово буде, — вела далі Шарлотта, — коли він стане членом парламенту, чи не так? Я так сміятимуся! Так утішно, що на всіх його листах ставитиметься «Ч. П.»! Але знаєте, він каже, що моїх листів ні за що позначати не стане. У жодному разі, каже він. Правда ж, містере Палмер?

Містер Палмер немов і не чув її.

— Знаєте, він терпіти не може писати! — продовжувала вона. — Каже, що це просто жахливо!

— Ні, — сказав її чоловік, — я ніколи такої безглуздості не казав. Не приписуйте мені власні вади.

— Ось! Бачите, який він смішний дивак! І так завжди! Іноді він по півдня зі мною не розмовляє, а потім як скаже що-небудь, і таке смішне! Про що завгодно!

Коли вони віддалилися до вітальні, місіс Палмер надзвичайно здивувала Елінор, висловивши переконання, що містер Палмер, поза всяким сумнівом, їй дуже сподобався.

— Авжеж, — відповіла Еліно́р, — він такий люб'язний!

— Ну ось... Я така рада. Я знала, що він вам сподобається, — він же такий ввічливий! І ви містеру Палмеру надзвичайно подобається, як і ваша сестричка, повірте мені. І ви навіть уявити не можете, як він засмутиться, якщо ви не приїдете до Клівленда. Я просто зрозуміти не можу, чому ви відмовляєтеся!

Еліно́р знову була змушена відхилити її запрошення і змінила тему, щоб покласти край новим умовлянням. Вона подумала, що місіс Палмер, як сусідка Віллоубі, напевно, краще обізнана про вдачу і репутацію Віллоубі, ніж Мідлтони, чиє знайомство з ним було поверховим. А їй дуже хотілося отримати від когонебудь таке підтвердження його чеснот, яке дало б змогу не хвилюватися за Маріанну. Вона почала з того, що спитала, чи часто вони приймають містера Віллоубі в Клівленді і чи добре вони знайомі.

— Ну звичайно ж! Я прекрасно його знаю, — відповіла місіс Палмер. — Правда, я жодного разу з ним словом не перемовилася. Але я постійно бачу його в Лондоні. Якось так випадало, що я ні разу не приїздила до Бартона, коли він гостював у Алленхемі. Мама якось бачила його тут раніше, але я гостювала в мого дядька у Веймуті. Втім, ми, напевно, часто бачилися б із ним у Сомерсетширі, якби, на жаль, не бували там у різний час. Якщо не помиляюся, він рідко живе в Комбе, але однаково містер Палмер, мені здається, не їздив би до нього, адже він, як ви розумієте, належить до опозиції, та і дорога туди від нас така довга! Знаю-знаю, чому ви про нього розпитуєтеся: ваша сестричка виходить за нього заміж. Я страшенно рада, бо тоді вона буде моєю сусідкою!

— Бігме, — сказала Еліно́р, — вам відомо про це набагато більше, ніж мені, якщо у вас є причини чекати цього шлюбу.

— І не кажіть мені нічого! Ви ж знаєте, всі тільки про це і говорять! Запевняю вас, я почула про це проїздом у Лондоні.

— Мила місіс Палмер, цього не може бути!

— Даю вам слово. Вранці в понеділок я зустріла полковника Брендона на Бонд-стріт, коли ми вже зовсім зібралися в дорогу, і він мені все розповів.

— Ви мене вкрай здивували! Полковник Брендон розповів вам про це? Ні, тут якесь непорозуміння. Я не можу собі уявити, щоб полковник Брендон, навіть коли б це була правда, визнав за потрібне повідомляти цю новину особі, для якої вона аніскільки не цікава.

— Проте, запевняю вас, усе так і було. І я розкажу вам по порядку. Коли ми зустрілися, він обернувся і пішов нас проводити; ми заговорили про мою сестру і зятя, слово по слову, і я йому сказала: «Я чула, полковнику, що в Бартонському Котеджі поселилися родички сера Джона, і мама пише, що дочки всі дуже гарні, і одна з них виходить за містера Віллоубі з Комбе-Магни. Скажіть, це правда? Ви ж повинні знати, раз ви щойно з Девонширу!

— І що ж відповів полковник?

— Та так — майже нічого. Тільки по його очах було видно, що так воно і є. Які ж тут можуть бути сумніви! Я просто в захваті! А коли весілля?

— Сподіваюся, містер Брендон був у доброму здоров'ї?

— О, так! І в повному від вас захваті. Він так і сипав похвалами на вашу адресу.

— Його добра думка мені лестить. Він, мабуть, чудова людина, і я знаходжу його приємним з усіх поглядів.

— І я теж! Найчарівніша людина, і як шкода, що він такий серйозний і такий нудний! Мама каже, що і він закоханий у вашу сестричку. Можу вас запевнити, що коли це так, то це велика для неї втіха, бо він майже ніколи ні в кого не закохується.

— Містера Віллоубі добре знають у вашій частині Сомерсетшира? — спитала Елінор.

— О, так! Надзвичайно добре! Тобто, здається, з ним мало хто знайомий, тому що до Комбе-Магни так далеко! Але запевняю вас, усі вважають його чарівним. Де б містер Віллоубі не з'являвся, він усіх зачаровує, так і передайте вашій сестричці. Слово честі, вона просто щасливиця, що виходить за нього заміж. Ну, звичайно, і він щасливець: адже вона просто диво, і вродлива, і така мила, і могла б вибрати кого завгодно! Втім, я зовсім не думаю, що ви багато поступаєтеся їй красою, запев-

няю вас. Я гадаю, ви обидві надзвичайно чарівні. І, звісно, містер Палмер тієї ж думки, хоча вчора ми так і не домоглися, щоб він у цьому признався.

Хоч як мало сказала місіс Палмер про Віллоубі, та будь-яке свідчення на його користь, нехай навіть дуже незначне, було приємне Елінор.

— Я така рада, що ми нарешті познайомилися, — вела далі Шарлотта. — І сподіваюся, ми тепер назавжди залишимося великими друзями. Ви і уявити не можете, як я хотіла вас побачити! Так чудово, що ви оселилися в Котеджі! Нічого приємнішого за це не може й бути! І я така рада, що ваша сестричка зробить прекрасну партію. Сподіваюся, ви часто гостюватимете в Комбе-Магні. Всі кажуть, що це чарівне місце.

— Ви давно знайомі з полковником Брендonom?

— Так, досить давно. Відтоді, як моя сестричка вийшла заміж. Він — близький приятель сера Джона. Здається, — вела вона далі, стишивши голос, — він був радий просити моєї руки. Сер Джон і леді Мідлтон дуже цього хотіли. Але мама вирішила, що я можу знайти партію значно кращу, інакше б сер Джон натякнув полковнику, і ми негайно б повінчалися.

— Але хіба полковник Брендон не знав наперед, що сер Джон мав намір говорити з вашою матінкою від його імені? І ніколи сам не освідчився вам у своїх почуттях?

— О! Якби мама не почала заперечувати, він, звичайно, був би в захваті. Він бачив мене не більше двох разів, я тоді ще вчилася в пансіоні. Втім, більшого щастя мені не треба. Містер Палмер — саме той чоловік, який мені потрібен.

РОЗДІЛ 21

Палмери вирушили до себе у Клівленд наступного дня, і дві бартонські родини знову були змушені задовольнятися товариством тільки одне одного. Проте тривало це недовго. Не встигла Елінор припинити думати про своїх останніх знайомих і дивуватися з того, що Шарлотта безпричинно така щаслива, а містер Палмер, людина немовби не без здібностей, поводить себе так без-

церемонно; і роздумувати про те, що часто чоловік і дружина зовсім одне одному не підходять, як доброчинність сера Джона і місіс Дженнінгс і їхня пристрасть до численного товариства вже забезпечили її новими об'єктами спостережень і зауважень.

Якось вранці сер Джон і місіс Дженнінгс вирушили до Ексетера і зустріли там двох панночок, які, на превелику втіху місіс Дженнінгс, виявилися їхніми родичками, і цього було достатньо, щоб сер Джон запросив їх погостювати в Бартоні, як тільки їхній візит до друзів в Ексетері добіжить кінця. Після такого запрошення відразу ж з'ясувалося, що в Ексетері їх ніщо не затримує, і леді Мідлтон не на жарт стривожилася, почувши від сера Джона ще з порога, що їй належить прийняти двох дівчат, яких вона ніколи раніше не бачила і чия світськість або хоча б вихованість залишалися під сумнівом, бо запевнення її чоловіка і матері в таких випадках нічого не важать. Спорідненість між ними лише підлила масла у вогонь, і місіс Дженнінгс, намагаючись її заспокоїти, вибрала, на лихо, не найкращий доказ, порадивши дочці не звертати увагу на їхнє скромне становище: кривні узи — це кривні узи, і вже тут нічого не вдієш! Перешкодити їх приїзду, проте, було тепер неможливо, і леді Мідлтон, як істинно світська пані, філософськи змирилася з неминучістю і лише лагідно дорікала чоловікові не частіше п'яти-шести разів на день.

Панночки прибули. Їм аж ніяк не бракувало світського тону. Сукні їхні були дуже модними, манери дуже чемними. Вони прийшли у захват від будинку, захоплювалися меблями і так ніжно ставилися до дітей, що і години не минуло, як леді Мідлтон мала про них найкращу думку. Вона сказала, що вони вельми приємні дівчата, а це у вустах її милості дорівнювало найпалкішому схваленню. Від такої похвали сер Джон проймався ще більшою пошаною до свого уміння судити про людей і тут же вирушив до Котеджу повідомити міс Дешвуд і її сестер про прибуття міс Стіл із сестрою і запевнити їх, що це наймиліші у світі панночки. Проте така рекомендація мало про що говорила. Елінор добре знала, що будь-який куток Англії рясніє наймилішими у світі панночками, одна краща одної і поставою, і характером, і розумом. Сер Джон вимагав, щоб вони негайно всією сім'єю відвіда-

ли Бартон-парк і познайомилися з панночками, що тепер у нього гостюють. Великодушна і добра душа! Йому було несила одному насолоджуватися товариством навіть далеких родичів.

— Та ходімо ж! — вигукнув він. — Прошу, ходімо, ви мусите піти, просто мусите! Ви і уявити не можете, як вони вам сподобаються! Люсі — неймовірно вродлива і така весела, така приємна! Діти вже всі від неї ні на крок не відходять, немов були знайомі з нею все життя. І обидві вони горять нетерпінням побачити вас, бо прочули в Ексетері, що ви — красуні, яких світ не бачив, а я їх запевнив, що так воно і є, але насправді ви ще гарніші. Ви будете від них у захваті, кажу вам. Вони привезли цілу карету подарунків для дітей. Як ви можете не піти? Адже вони вам майже родичі. Ви ж рідня мені, а вони — моїй дружині, значить, між собою ви теж рідня.

Але всі умовляння сера Джона залишилися марними. Він лише зміг домогтися обіцянки, що вони днями побувають у Бартон-парку, і, здивований такою байдужістю, пішов додому, щоб знову розхвалити їх перед панночками Стіл, як щойно розхвалював панночок Стіл перед ними.

Коли, виконуючи дане слово, вони подалися до Бартон-парку і знайомство відбулося, нічого чудового в зовнішності старшої міс Стіл, жінки років під тридцять з непоказним простеньким обличчям, вони не знайшли, але зовсім заперечувати вроду молодшої сестри, якій було не більше двадцяти двох — двадцяти трьох років, вони не могли. Риси її обличчя були миловидними, погляд — жвавим і швидким, а добрі манери хоч і не замінювали справжньої шляхетності і витонченості, проте надавали їй вигляду певної гідності. Трималися обидві з невимовною люб'язністю, і Елінор, спостерігаючи, як старанно і вміло намагаються вони завоювати симпатію леді Мідлтон, повинна була визнати за ними чималу частку життєвої мудрості. Перед її дітьми вони мліли від захоплення, розсипали похвали їх ангельській вроді, прагнули розважати їх, виконували всі їхні примхи, а у хвилини, вільні від цих важливих, покладених на них ввічливістю турбот, приходили в екстаз з приводу того, що робила її милість — якщо її милість у ці хвилини щось робила, — або ж знімали викрійку

з нової модної сукні, у якій вона напередодні була і яка їм неймовірно сподобалася. На щастя для тих, хто підлабузнюється до інших, потураючи таким уподобанням і слабкостям, любляча матуся, що перевершує в похвалі — коли йдеться про похвали її дітям — усі живі істоти, перевершує їх і в довірливості. Вимоги її непомірні, зате вона охоче проковтує будь-які найгрубші лестощі, і леді Мідлтон без щонайменшого здивування або сумніву спостерігала найніжнішу любов, яку обидві міс Стіл виливали на її дітей, і їхнє справді святе терпіння. З материнською гордістю вона поглядала на зухвалі витівки і бешкети, які покірно зносили її родичі. Вона дивилася, як розв'язуються їхні шарфи, як розтріпуються їхні локони, як обшукуються їхні робочі кошики і викрадаються їхні ножі і ножиці, з непохитною упевненістю, що обидві отримують від цього неабияку радість. Здивувала її лише байдужість, з якою Еліно́р і Маріанна не побажали взяти в тому, що відбувалося, ніякої участі.

— Джон нині невичерпний на вигадки, мов мавпеня! — зауважила вона, коли малюк витягнув у міс Стіл носову хустку і викинув її у вікно.

А коли через кілька хвилин другий її синочок заходився щосили щипати пальці тієї ж панночки, вона лише сказала:

— А Вільям такий грайливий!

— А це моя крихітка Анна-Марія, — додала вона, ніжно пестячи трирічну дівчинку, яка вже цілих дві хвилини як перестала бігати і кричати. — Завжди така слухняна і тиха. Таку слухняну й тиху дитину ще пошукати треба!

На лихо, нахилившись, її милість шпилькою зі своєї зачіски злегка дряпнула шийку дівчинки, і цей зразок слухняності і лагідності вибухнув такими оглушливими криками, що ніяка найголосистіша істота не змогла б перевершити їх пронизливістю. Материнський відчай не знав меж, проте тривога обох міс Стіл мало чим їй поступалася, і вони утрюх наввипередки робили все, що в такому жадливому випадку могло, як підказувала їм любов, зменшити муки маленької страдниці. Її посадили на материні коліна, обсипали поцілунками, одна міс Стіл уклінно промивала її рану лавандовою водою, а друга набивала волаючий

рот зацукрованими сливами. Дістаючи такі нагороди за сльози, мудра дівчинка не мала наміру вгамовуватися. Вона продовжувала волати і ридати, хвицяла братів при щонайменшій спробі доторкнутися до неї, і всі їх спільні зусилля залишалися марними, доки леді Мідлтон, на щастя, не пригадала, що минулого тижня за таких же трагічних обставин забиту скроню вдалося вилікувати за допомогою абрикосового мармеладу, і запропонувала застосувати той же цілющий засіб і до жахливої подряпини. Легке затишшя в криках маленької панночки дозволило сподіватися, що цей засіб не буде знехтуваний, і вона вирушила на його пошуки. Обидва хлопчики пішли за нею, хоч як благала їхня мати не покидати вітальні, і четверо дівчат залишилися самі серед тиші, що запанувала в кімнаті вперше за багато годин.

— Бідолашна крихітка! — відразу ж вигукнула міс Стіл. — Адже це страх як небезпечно!

— Не розумію чому? — заперечила Маріанна. — Дріб'язкова подряпина... Але тривогу завжди перебільшують, якщо для неї немає справжніх причин.

— Що за чарівна пані леді Мідлтон! — сказала Люсі Стіл.

Маріанна промовчала. Вона не вміла говорити нещиро навіть у світській бесіді, а тому обов'язок брехати, коли того вимагала ввічливість, завжди випадав на Елінор. Виконала вона його і тепер, відгукнувшись про леді Мідлтон із захопленням, якого не поділяла, щоправда, менш гаряче, ніж міс Люсі.

— І сер Джон теж! — вигукнула старша сестра. — О, який незрівнянний мужчина!

І знову міс Дешвуд віддала належне йому без особливого захоплення, сказавши просто, що він дуже доброзичливий і люб'язний.

— А які чарівні в них дитинчата! Гарніших маляток я не бачила. Зізнаюся, я не тямлюся від них. Правду кажучи, мені миліше за дітлахів у житті нічого немає!

— Про це неважко здогадатися, — з посмішкою сказала Елінор, — якщо виходити з того, свідком чого я зараз була.

— Здається, — зауважила Люсі, — ви вважаєте, що маленьких Мідлтонів надто вже пестять. Що ж, можливо, їм і дозволя-

ють дещо зайве, але такій ніжній матері, як леді Мідлтон, це можна простити! І мені завжди подобається, якщо діти веселі і пустотливі. Терпіти не можу, коли вони слухняні й тихі!

— Мушу зізнатися, — сказала Еліно́р, — що коли я перебуваю в Бартон-парку, то не відчуваю великої відрази до думки про тихих слухняних дітей.

Услід за її словами запала мовчанка, яку міс Стіл, мабуть, дуже охоча до розмов, перервала, нараз запитавши:

— А Девоншир вам подобається, міс Дешвуд? Виїжджати із Сассекса вам, природно, не дуже хотілося?

Дещо здивована фамільярністю запитання, а головне, тоном, яким воно було задане, Еліно́р, проте, відповіла ствердно.

— Хіба Норленд не краще місце? — додала міс Стіл.

— Сер Джон нам його дуже розхвалював, — поквапилася пояснити Люсі, напевне, маючи намір пом'якшити безцеремонність сестри.

— Кожному, хто бачив Норленд, — сказала Еліно́р, — він, здається, не може не сподобатися. Але так добре, як ми, його краси не знає ніхто.

— А елегантних кавалерів ви там мали багато? В тутешніх краях їх щось не видно. А як на мене, то без них жодне товариство нічого не варте.

— А чому це ти уявила, — урвала її Люсі, червоніючи за сестру, — ніби в Девонширі має бути менше шляхетних молодих людей, ніж у Сассексі?

— Ой, сестричко, я ж не кажу, що їх тут немає. Звісно, що в Ексетері елегантних чепурунів повнісінько. Тільки звідки мені знати, які кавалери бували в Норленді! Ось я і подумала: може, в Бартоні міс Дешвуд з сестричками нудно, якщо тут їх не так багато, як вони до того звикли. Але, може, вам, панночки, кавалери і ні до чого, може, вам і без них весело. А я так гадаю, що краще за молодиків нічого немає, аби тільки вони причепурилися і були ввічливі. Коли вони неохайні і нечемні, так на них і дивитися не хочеться. Ось містер Роуз в Ексетері вже такий милий, такий кавалер! Він, знаєте, писар у містера Сімпсона, а зустріти його вранці — так очі б мої на нього не дивилися! Гадаю,

ваш братик, міс Дешвуд, доки не одружувався, був незрівнянний кавалер, та ще при його грошах!

— Знаєте, важко сказати, — відповіла Елінор. — Мені не зовсім зрозуміле значення цього слова. Але в усякому разі, якщо до одруження він коли-небудь і був незрівнянним кавалером, то він ним і залишився, бо ніякої зміни в ньому непомітно.

— Та годі вам! Як же одружений може бути кавалером? У одружених інші заняття!

— О Господи, Енн! — вигукнула її сестра. — Невже тобі, окрім кавалерів, говорити ні про що? Міс Дешвуд подумає, що в тебе голова тільки ними й заповнена.

І, щоб змінити розмову, вона заходилася захоплюватися будинком і меблями.

Обидві міс Стіл достатньо себе показали. Вульгарна настирливість і дурість старшої говорили самі за себе, а краса і хитрість молодшої не перешкодили Елінор помітити, що в ній немає ні справжньої вихованості, ні душевної прямоти, і вона повернулася додому без щонайменшого бажання завести з ними ближче знайомство.

Але міс Стіл і Люсі були іншої думки. Вони приїхали з Ексетера з цілим оберемком захоплень, щоб обдаровувати ними сера Джона Мідлтона, його дружину, дітей і всіх його ближніх, а тому не поскупилися на них і для його прекрасних родичок: за їх словами, таких гарних, витончених, освічених і чарівних дівчат вони ще не зустрічали і палали бажанням зійтися з ними ближче. І, як невдовзі з'ясувала Елінор, зійтися з ними ближче і вона і її сестри були приречені, бо сер Джон був цілком на боці дівчат Стіл, а при такому союзнику опір був даремним, і їм довелося терпіти ту близькість, яка означає, що люди майже щодня проводять годину-дві в одній кімнаті. Більшого сер Джон досягти не міг, чого, втім, сам він і не підозрював, щиро гадаючи, ніби проводити час разом і бути друзями — це одне і те ж саме, і, допоки його безперервні зусилля зводили їх під одним дахом мали успіх, він не мав ніяких сумнівів, що їх уже пов'язує найзадушевніша дружба. Слід віддати йому належне: він вживав усіх зусиль, щоб утвердити між ними довірливість, повідомляючи панночкам Стіл най-

потаємніші подробиці всього, що він знав або припускав про своїх родичок, тож і мало не другого разу, як вони побачилися, міс Стіл привітала Еліно́р з тим, що міс Маріанна не встигла приїхати, а вже підкорила прегарного кавалера.

— Добре було б видати її заміж, доки вона така молода! — сказала вона. — А він, як я чула, всім кавалерам кавалер і вродливець. Від щирого серця бажаю вам того ж, і якомога швидше. А може, у вас уже є потаємний милий друг?

У Еліно́р не було підстав вважати, що сер Джон, не пожалівши Маріанну, раптом пожаліє її і не почне патякати про неї і Едварда. Тим більше що тепер він навіть вважав за краще жартувати щодо неї, оскільки ці шпильки були привабливі новизною і відкривали ширше поле для усіляких припущень. Після від'їзду Едварда, щоразу, коли вони обідали разом, сер Джон піднімав тост за її сердечні почуття з таким багатозначним виглядом, підморгуючи і киваючи, що звертав на неї загальну увагу. При тому неодмінно згадувалася літера «еф», яка потім давала поживу для такої кількості дотепів, що Еліно́р давно вже змушена була визнати її найдотепнішою літерою алфавіту.

Як вона і очікувала, цими дотепами тепер тішилися сестрички Стіл, і в старшій вони викликали нестримне бажання взнати ім'я молодого людини, про яку йшлося. Бажання це вона часто виявляла з чималим нахабством, що, до речі, ні в чому не суперечило її постійному прагненню дізнатися більше про їхню сім'ю. Втім, сер Джон недовго грався з цікавістю, яку обожнював розпалювати, бо назвати ім'я йому було не менше спокусливо, ніж міс Стіл почути його.

— Його звуть Феррар, — повідомив він вельми гучним шепотом. — Але, прошу вас, нікому не кажіть, це великий секрет!

— Феррар! — повторила міс Стіл. — Містер Феррар великий щасливець, еге ж? Як? Брат вашої невістки, міс Дешвуд? Дуже мила молода людина, дуже. Я його прекрасно знаю.

— Енн, ну що ти таке кажеш? — вигукнула Люсі, яка зазвичай підправляла всі твердження сестри. — Якщо ми і бачили його разів зо два у дядечка, це ще не привід вважати його близьким знайомим.

Еліно́р слухала їх уважно, мовчки дивуючись. Хто цей дядечко? Де він живе? Як вони познайомилися? Вона щиро бажала, щоб розмова ця продовжувалася, хоча сама до неї не приєдналася, але тема була тут же полишена, і вперше, на її превеликий подив, місіс Дженнінгс або втратила цікавість до дрібних пліток, або побажала зберегти при собі те, що було відоме їй. Тон, яким міс Стіл говорила про Едварда, посилював її власну цікавість, бо в ньому їй вчулася зловтіха, немов ця дівчина знала або ж робила вигляд, ніби знає щось таке, що не робить йому честі. Але цікавість її так і залишилася невдоволеною, бо відтоді міс Стіл пропускала повз вуха ім'я містера Феррара, коли сер Джон натякав на нього або навіть вимовляв його вголос.

РОЗДІЛ 22

Маріанна завжди терпіти не могла нахабства, вульгарності, невихованості і навіть інших смаків, окрім своїх власних, і всі ці дні перебувала в такому настрої, що дівчата Стіл уже ніяк не могли їй сподобатися; вона відкидала всі їхні спроби зійтися з нею ближче. Саме цією холодністю, що обривала всі їхні вияви дружби, Еліно́р і пояснювала ту перевагу, яку невдовзі обидві вони почали віддавати їй, і особливо Люсі, котра не минала нагоди вступити з нею в розмову і викликати прихильність до себе невимушеною відвертістю.

Люсі була властива природна гострота розуму, її спостереження нерідко здавалися влучними і цікавими, а тому півгодини Еліно́р з нею могла приємно поспілкуватися. Проте її здібності не підкріплювалися знаннями, вона була неосвічена і ніколи не намагалася виховати свій розум за допомогою книги. Хоч як хотілося їй виставити себе в найвигіднішому світлі, вона не могла приховати від міс Дешвуд, які малі в усьому її знання, яка вона неосвічена і не обізнана з найзвичайнісінькими, здавалося б, предметами. Еліно́р бачила, що освіта могла б розвинути і ушляхетнити здібності, що залишилися знехтуваними, і жаліла її, але не без жалю вона також бачила відсутність душевної витонченості, етичних засад і пошани до себе, які її догідливість і улесли-

вість перед мешканцями Бартон-парку видавали щогодини. А тому вона недовго могла діставати задоволення від товариства особи, в чийй душі фальш ішла пліч-о-пліч з неуцтвом, чия неосвіченість заважала їм розмовляти як рівним і чия поведінка з іншими позбавляла всякої ціни знаки уваги і пошани, що їй виказували.

— Ви, гадаю, визнаєте моє питання дивним, — якось сказала Люсі, коли вони разом йшли з Бартон-парку до котеджу, — але скажіть, будь ласка, — чи знайомі ви з матір'ю вашої невістки, з місіс Феррар?

Елінор і справді визнала таке питання більш ніж дивним, що і відобразилося на її обличчі, коли вона відповіла, що з місіс Феррар не знайома.

— Та невже! — вигукнула Люсі. — Мене це дивує, тому що, здавалося, ви могли бачити її в Норленді. У такому разі ви наврояд чи зможете розказати мені, яка вона.

— Не зможу, — відповіла Елінор, остерігаючись висловити свою думку про матір Едварда і не маючи анінайменшого бажання задовольнити те, що могла визнати лише вульгарною цікавістю. — Я нічого про неї не знаю.

— Вам, звичайно, здалося дуже дивним, що я питаю про неї саме таким чином, — сказала Люсі, уважно вдивляючись в обличчя Елінор, — але, мабуть, для цього є причини... От коли б я наважилася... Та все ж тішу себе надією, що ви зробите мені честь і не вважатимете мене нахабою.

Елінор ввічливо сказала, що була далекою від такої думки, і кілька хвилин вони йшли мовчки. Порушила мовчанку Люсі, яка повернулася до колишньої теми, сказавши боязким голосом:

— Мені нестерпно думати, що ви визнали мене нахабно-цікавою. Їй-богу, я ладна зробити що завгодно, лише б не виглядати такою в очах особи, чия добра думка важить для мене так багато. І, природно, вам я могла б довіритися без побоювань. Мені була б неоціненною ваша порада, як слід вчинити в такому ніяковому становищі, в якому я опинилася. Проте мені немає сенсу завдавати вам клопоту. Шкода, що ви незнайомі з місіс Феррар!

— І мені шкода, — з великим подивом вимовила Еліно́р, — якщо моя думка про неї могла б піти вам на користь. Але ж я і поняття не мала, що родина ця вам знайома, а тому, зізнаюся, була трохи здивована подібним запитанням про характер місіс Феррар.

— Звичайно, звичайно! Я це добре розумію. Але якби я на-смілилася розповісти вам усе, ви б уже не дивувалися. Поки місіс Феррар для мене ніхто, але може прийти час... і це в її волі... коли ми станемо дуже близькими родичами...

При цих словах вона сором'язливо похнюпилася, кинувши лише один швидкий погляд на свою супутницю, перевіряючи, яке вони справили враження.

— О Господи! — вигукнула Еліно́р. — Це ви про що? Ви що — знайомі з містером Робертом Ферраром? Може, ви...? — Думка, що у неї буде така своячка, не була для неї втішливою.

— Ой ні, не з містером Робертом Ферраром, — відповіла Люсі, підкреслюючи ім'я. — Я жодного разу в житті його не бачила. А з його, — додала вона, спрямувавши пильний погляд на Еліно́р, — старшим братом.

Що відчула Еліно́р у цю мить? Подив, який був би таким же болісним, як і сильним, коли б до нього негайно не додалася недовіра. Вона обернулася до Люсі в німому подиві, не розуміючи причини або мети подібного визнання, і, хоча колір її обличчя змінився, вона все більше утверджувалася у своїй недовірі і не боялася заплакати або втратити свідомість.

— Звичайно, ви здивовані, — вела далі Люсі, — звідки вам було знати? Гадаю, він ані словом не натякнув ні вам, ні вашим близьким. Тому що це було вирішено тримати в якнайглибшій таємниці, і я дотепер свято її дотримувалася. Ніхто з моїх рідних, окрім Енн, нічого про це не знає, і я ніколи б вам навіть не натякнула, якби не відчувала, що можу без вагань покластися на вашу стриманість. І справді, я раптом подумала, що мої розпитування про місіс Феррар, напевно, мають здатися дивними, а потім вирішила пояснити їх причину. І, гадаю, містер Феррар не гніватиметься, коли дізнається, що я довірилася вам: адже я знаю, як високо він шанує всю вашу

родину і вважає вас, міс Дешвуд, і двох інших панночок, рідними сестрами... — Вона вичікувально замовкла.

Елінор на якусь мить онімїла від розгубленості — так вона була вражена. Але потім, примусивши себе заговорити і ретельно добираючи слова, вимовила зі спокоєм, який достатньою мірою приховував її подив і гіркоту:

— Чи можу я спитати, як давно ви заручені?

— Ось уже чотири роки.

— Чотири!

— Так.

Елінор хоча й була приголомшена, але все ще не могла в це повірити.

— Я тільки днями почула, що ви взагалі знайомі.

— Проте знайомі ми дуже давно. Бачите, він досить довго був доручений турботам мого дядечка.

— Вашого дядечка?

— О, так! Містера Претта. Хіба він ніколи не згадував про містера Претта?

— Здається, він щось казав, — відповіла Елінор з великим самовладанням, яке зміцнювалося в міру того, як зростало її хвилювання.

— Він чотири роки жив у дядечка в Лонгстейплі неподалік від Плімута. Тоді і почалося наше знайомство, адже ми з сестричкою часто гостюємо в дядечка. І там же ми заручилися, вже через рік після того, як скінчився термін його учнівства. Тільки він все одно постійно приїжджав до нас. Як ви легко можете уявити, я не хотіла діяти потайки, без згоди його матінки, але я була дуже молода, палко його кохала і не прислухалася до голосу розсудливості, хоча мусила... Адже, міс Дешвуд, хоча ви і не знаєте його так добре, як я, все ж таки, вважаю, ви могли помітити, що йому легко завоювати дівоче серце.

— Безперечно, — відповіла Елінор, сама не знаючи, що казати. Проте після хвилинного роздуму вона додала з колишньою вірою у чесність Едварда і його любов до неї, знов переконавши себе в брехливості своєї співбесідниці: — Ви заручені з містером Едвардом Ферраром? Зізнаюся, ваші слова так мене здивували,

що, знаєте... прошу вибачити, але дійсно — тут якийсь непорозуміння. Неможливо, щоб ми мали на увазі одну і ту ж людину. Може, тут або помилка в імені, або є якийсь інший містер Едвард Феррар.

— Ні, яка ж помилка! — вигукнула Люсі з посмішкою. — Я говорю про містера Едварда Феррара, старшого сина місіс Феррар, що мешкає на Парк-стріт, брата вашої невістки місіс Джон Дешвуд. Погодьтеся ж, що я не можу помилитися в імені людини, від якої залежить усе моє щастя.

— Дуже дивно, — болісно сказала Еліно́р, зовсім збита з пантелику. — Я жодного разу не чула, щоб він навіть згадав ваше ім'я.

— Але що ж тут дивного, якщо уявити собі наше становище? Важливіше за все нам було зберегти цю справу в таємниці. Ви ж не знали ні мене, ні мою сім'ю, тому й нагоди згадувати в бесідах з вами моє ім'я трапитися ніяк не могло. І він завжди особливо побоювався, як би його сестричка чого-небудь не запідозрила, і вже одного цього було досить, щоб він остерігався називати моє ім'я.

Люсі замовкла. Упевненість Еліно́р сильно похитнулася, але не її самовладання.

— Ви заручені ось уже чотири роки! — сказала вона твердим голосом.

— Так. І одному небу відомо, скільки ще нам доведеться чекати. Бідолаха Едвард! Він дуже сумує з цього приводу! — Потім, діставши з кишені мініатюру, вона додала: — Щоб не залишалося вже ніяких сумнівів, люб'язно погляньте на цей портрет. Звісно, він не віддає належного його зовнішності, але все-таки, мені здається, помилитися, з кого він мальований, не можна. Я зберігаю його вже більше трьох років.

З цими словами вона вклала їй у руку мініатюру, і Еліно́р, ледве поглянувши на портрет, усвідомила: хоч би як вона вагалася з виголошенням вироку або бажанням піймати Люсі на брехні, взяти під сумнів, що перед нею особа Едварда, вона не могла. І тут же повернула мініатюру, зауваживши, що схожість схоплено чудово.

— Мені так і не пощастило подарувати йому навзамін мій портрет, — продовжувала Люсі. — Яка досада — він так хотів би його мати! Але я вирішила при першій же слухній нагоді виконати його прохання.

— Цілком правильно з вашого боку, — спокійно відповіла Елінор, і кілька кроків вони йшли мовчки. Першою мовчанку порушила Люсі.

— Я знаю, — сказала вона, — я можу не сумніватися в тому, що ви нікому не розкажете. Адже ви, звичайно, розумієте, як для нас важливо зберегти цю таємницю від його матері. Боюся, вона ніколи не дасть згоди. У мене немає приданого, а вона, здається, дуже горда пані.

— Я не прагнула вашої довірливості, — відповіла Елінор, — але ви цілком маєте рацію, думаючи, що можете покластися на мою скромність. Ваша таємниця в цілковитій безпеці. Але вибачте, якщо я трохи здивована таким непотрібним визнанням. Адже, відкриваючи мені свій секрет, ви розуміли, що, в усякому разі, збереженню його це сприяти не може.

При цих словах вона пильно подивилася на Люсі, сподіваючись прочитати що-небудь з її обличчя, адже велика частина її визнання могла бути брехнею! Проте вираз обличчя Люсі не змінився.

— Напевне, вам здається, що я припустилася неабиякої вільності, — сказала вона, — відкрившись вам. Так, звісно, ми з вами знайомі недовго, я маю на увазі особисто, — але за описом ви і ваша родина відомі мені досить давно, і, ледве побачивши вас, я відчула себе з вами, як із старою знайомою. До того ж зараз я, щоправда, визнала, що зобов'язана дати вам пояснення після того, як поставила таке запитання про матір Едварда, тим більше що, на лихо, мені ні до кого звернутися за порадою. Про нас знає тільки Енн, але на її думку зовсім не можна зважати. І мені від неї більше шкоди, ніж користі, адже я весь час боюся, що вона мене видасть. Енн зовсім не вміє тримати язика за зубами, що ви не могли не помітити, і дійсно — коли недавно сер Джон назвав його ім'я, я страх як перелякалася, що вона зараз усе й розповість. Важко уявити, скільки душевних мук я терплю

через це. Дивуюся, слово честі, що я іще жива після всіх страждань, які перенесу ради Едварда ось уже чотири роки. Все таке непевне, і надії такі хиткі, і ми майже не бачимося — двічі на рік, не більше. Боже мій, я навіть не розумію, як у мене ще серце не розірвалося.

Тут вона дістала носову хустку, але Еліно́р не мала до неї особливого співчуття.

— Інколи, — вела далі Люсі, втерши очі, — я навіть думаю, чи не краще б для нас обох повернути одне одному слово. — Тут вона подивилася прямо в обличчя своєї співрозмовниці. — Але в мене бракує рішучості. Мені нестерпна думка про те, яким нещасним його зробить одна згадка про наш розрив. Та й сама я... він такий мені дорогий, що я не маю сил з ним розлучитися. Що б ви мені порадили, міс Дешвуд? Як би ви самі вчинили в такому разі?

— Вибачте, — відповіла Еліно́р, яку це питання вкрай здивувало, — але в цих обставинах я ніякої поради дати вам не можу. Ви повинні покласти́ся на власну думку.

— Так-то воно так, — продовжувала Люсі після того, як обидві вони якийсь час помовчали, — його матінка коли-небудь мусить так чи інакше його забезпечити, але бідолаха Едвард у такій тузі! Він не здався вам сумовитим, коли гостював у вас в Бартоні? Коли він попросився з нами в Лонгстейплі, щоб вирушити до вас, він був у такому розладі з собою, що я непокоїлася, аби ви не подумали, що він хворий.

— Так він приїхав до нас від вашого дядька?

— Саме так. Він прогостював у нас два тижні. А ви вважали, що він прямо з Лондона?

— Ні, — відповіла Еліно́р, із сумом усе більше переконуючись, що Люсі не бреше. — Він, пам'ятаю, сказав нам, що провів два тижні у друзів в околицях Плімута. — Пригадала вона, і як здивувалася вона тоді, що він більше нічого про цих друзів не сказав і не назвав навіть їхнього імені.

— І ви помітили його смуток? — повторила Люсі.

— О, так! Особливо в перші дні.

— Я благала його взяти себе в руки, хвилюючись, щоб ви не запідозрили про причину. Але він впав у таку меланхолію

з тієї причини, що не міг провести з нами більше двох тижнів і бачив, як страждаю я. Бідолаха! Боюся, йому не стало легше: листи його такі сумні! Це я отримала, коли ми виїжджали з Ексетера. — Вона дістала з кишені листа і недбало показала Еліно́р, кому він був адресований. — Вважаю, ви знаєте його руку. Почерк у нього незрівнянний, хоча цього разу писав він не так добре, як завжди. Напевно, втомився, бо обписав увесь листок якомога щільніше.

Еліно́р побачила знайомий почерк і вже не могла більше сумніватися. Мініатюра, тішила вона себе надією, потрапила до Люсі випадково і зовсім не була подарунком Едварда, але якщо вони листуються, то, значить, вони справді заручені — адже тільки заручини дають їм подібне право. І на якусь бо-лісну мить вона майже втратила владу над собою, серце її стиснулося, ноги підкосилися, але подолати хвилювання було необхідно будь-що, і, рішуче придушивши бурю своїх почуттів, вона майже миттєво зуміла повернути собі спокій і зберегти його до кінця їхньої бесіди.

— У листуванні, — сказала Люсі, ховаючи листа в кишеню, — ми знаходимо єдину втіху в довгі місяці постійних розлук. Так, я маю ще і його портрет, але бідолаха Едвард позбавлений навіть такого засобу угамувати свою печаль. Він каже, що коли б мав мого портрета, то його страждання були б меншими. Коли він останній раз був у Лонгстейплі, я подарувала йому свій локон, вправлений у каблучку, і він запевнив мене, що на серці в нього стало легше, хоча зрозуміло, що портрет втішив би його значно більше. Можливо, ви помітили в нього на руці цю каблучку, коли він був у вас?

— Так, помітила, — відповіла Еліно́р рівним голосом, твердість якого ховала такий душевний біль і гіркоту, яких вона ще ніколи не відчувала. Вона була принижена, приголомшена, знищена.

На щастя для неї, вони вже підходили до котеджу, і розмова урвалася. Посидівши з ними кілька хвилин, Люсі із сестрою вирушили назад до Бартон-парку, і Еліно́р могла тепер досхочу думати і страждати.

Якою б малою не була віра Елінор у правдивість Люсі, але цього разу, — добре розміркувавши, — вона не знайшла підстав запідозрити її у брехні: жодна спокуса не штовхнула б її на таку незугарну вигадку. І Елінор більше не могла, не насмілювалася сумніватися в словах Люсі, істинність яких підтверджувалася безліччю усіляких свідчень і доказів, а спростовувалася лише її власним бажанням. Едвард, безперечно, міг познайомитися з Люсі в будинку містера Претта, і це робило все інше і неспростовним, і невимовно тривожним. Те, що Едвард гостював десь в околицях Плімута, його меланхолія, гіркота, з якою він говорив про непевність свого майбутнього, суперечливість його поведінки з нею самою, докладні відомості про Норленд і їхніх родичів, якими стільки разів дивували її обидві міс Стіл, мініатюра, лист, каблучка — усе це складалося в докази, які вже усували побоювання, що вона надто несправедливо ставиться до Едварда, і невблаганно свідчили, як погано він вчинив з нею, і іншого пояснення їм вона не знаходила, хоч би як того не хотіла. Обурення таким безсердечним лукавством, гнів, що її ввели в оману, спочатку заважали їй бачити щось, окрім власної образи. Проте незабаром їх змінили нові думки і припущення. Чи навмисно Едвард її одурював? Чи прикидався він, ніби має до неї почуття, якого насправді не мав? Він заручений з Люсі, але чи за велінням серця? Ні! Хоч би що там було раніше, але тепер його серце належить їй одній. І вона не тішить себе помилковими мріями. В Норленді її мати, сестри, Фанні постійно помічали його увагу до неї. Ні, в ній говорить не пихатість! Він, безперечно, кохає її. І ця думка в єдину мить втішила її серце! Яка спокуса негайно його пробачити! Так, зрозуміло, він винен, дуже винен, що залишився в Норленді, коли почав усвідомлювати, яку владу вона здобуває над ним. Тут йому вибачення немає. Але якщо він поранив її, то на які страждання прирік себе! Якщо її становище тяжке, то його — позбавлене і тіні надії. Своєю необачністю він заподіяв їй горе, але лише на якийсь час, себе ж назавжди прирік на тяжке існування. Коли-небудь вона, мабуть, зцілиться від пе-

чалі. Але він — до чого йому прагнути? Чи знайде він з Люсі Стіл хоча б тінь щастя? Як житиме він, з його шляхетністю, делікатністю почуттів і освіченим розумом, маючи таку дружину, як вона, — неосвічену, брехливу і себелюбну?

У дев'ятнадцять років палке юнацьке захоплення затуманило йому очі на все в ній, окрім краси і жвавості характеру. Але з тих пір минуло чотири роки — ті чотири роки, коли, якщо вони проведені з толком, розум набуває сили, — і він повинен був побачити всі недоліки її виховання, тоді як вона, провівши ці роки в далеко не кращому товаристві серед безглузвих занять, безсумнівно втратила ту невимушеність, яка, мабуть, раніше надавала її красі особливої чарівності.

Припускаючи, що Едвард має намір шукати її руки, вони передбачали, як нелегко йому буде отримати згоду матері на такий шлюб; але на які ж перешкоди слід очікувати, якщо вибрана ним наречена поступається їй не тільки походженням, але, може, і станом? Щоправда, коли його серце так охолонуло до Люсі, навряд чи так уже йому й тяжко, але сумна доля людини, коли думка, що його чекають докори і невдоволення близьких, несе з собою полегшення!

Болісні припущення напливали одне за одним, і Елінор уже побивалася за нього більше, ніж за себе. Підтримувана переконанням, що нічим не заслужила теперішнє своє нещастя, втішена впевненістю, що Едвард не зробив жодного нешляхетного вчинку і є гідним колишньої її пошани, вона навіть у ці перші хвилини після того, як їй було завдано такого страшного удару, знайшла в собі достатньо сил, щоб триматися спокійно і нічим не викликати підозр у матері і сестер. І вона змогла так впоратися з собою, що за обідом, усього лише через дві години після того, як їй довелося відмовитися від своїх найзаповітніших надій, ніхто при погляді на обох сестер навіть не припустив би, що Елінор таємно оплакує долю, яка назавжди розлучила її з об'єктом її любові, а Маріанна подумки перебирає достоїнства людини, чиє серце вважала цілком своїм і чию персону мріяла побачити в кожному екіпажі, що наближався до їхнього будинку.

Необхідність приховувати від матері і Маріанни те, що було довірено їй під секретом, хоча і вимагала від Елінор постійної обережності, проте не посилювала її жалю. Навпаки, вона знаходила полегшення в тому, що могла не давати їм волі, і в тому, що їй завдяки цьому не доводилося вислуховувати обурені звинувачення на адресу Едварда, до яких, поза сумнівом, спонукала б їх любов до неї і які їй було б несила терпіти.

Вона знала, що їхні поради і заспокійливі слова їй не допоможуть, їх ніжність і співчуття лише живили б її страждання, а їхній власний приклад і похвали підточували б у ній рішучість не втрачати влади над собою. Терпіти одній їй було легше, а власний здоровий глузд слугував такою доброю підтримкою, що вона зберігала всю свою твердість і виглядала настільки бадьорою і веселою, наскільки це було сумісно з душевним болем, який анітрішки іще не вгамувався.

Хоч би якою болісною була для неї перша розмова з Люсі, незабаром її охопило бажання відновити її, і з кількох причин. Їй хотілося знову вислухати подробиці їхніх заручин, їй хотілося збагнути, якими є насправді почуття Люсі до Едварда і чи є хоч тінь щирості в їх виявленнях, чи є ніжна любов до нього, а головне, їй хотілося переконати Люсі своєю готовністю повернутися до цієї теми і спокоєм при новому її обговоренні, що інтерес її лише дружній, бо вона сильно побоювалася, що мимовільним хвилюванням під час їх вранішньої бесіди могла щонайменше збудити деякі сумніви. Що Люсі готова ревнувати до неї, уявлялося цілком вірогідним. Адже Едвард, безперечно, говорив про неї з незмінними похвалами, що стало їй відомо не тільки зі слів Люсі, але і з тієї квапливості, з якою та лише після найкоротшого знайомства зважилася довірити їй таємницю, яку сама ж, і справедливо, називала такою важливою. І навіть жартівливі натяки сера Джона могли зробити свій вплив. Утім, поки Елінор була в душі несхитно впевнена, що Едвард кохає саме її, ревності Люсі малися на увазі самі собою і без побічних свідчень, а що вона ним уподобана, доводилося цією ж упевненістю. Для чого знадобилося посвячувати її в таку таємницю, якщо не для того, щоб повідомити її про давні права Люсі на Едварда і не змусити

в майбутньому всіляко його уникати? Розгадати такі наміри су-перниці не становило труднощів, і, хоча Еліно́р твердо вирішила, як вимагали її поняття про честь і порядність, пересилити своє почуття до Едварда і бачитися з ним так рідко, як це може залежати від неї, відмовити собі в утішливій спробі переконати Люсі, що серце її анітрохи не поранене, вона не могла. А в тому, що вона зуміє вислухати повторення подробиць з повним спо-коєм, Еліно́р не сумнівалася: адже удару вже завдано і нічого боліснішого додати Люсі не могла.

Але нагода здійснити цей намір трапилася не відразу, хоча Люсі не менше неї самої була схильна продовжити їх розмову, щоб отримати з неї нові вигоди. Проте погода не спонукала до прогулянок, під час яких їм легше було б усамітнитися від това-риства, і незважаючи на те, що вони зустрічалися щонайменше кожний другий вечір іноді в котеджі, але частіше в Бартон-пар-ку, їм просто не дозволили б вести свою розмову. Ні сер Джон, ні леді Мідлтон нічого подібного не допустили б. Часу майже не відводилося і для загальної бесіди: вони збиралися, щоб разом їсти, пити і розважатися, сидячи за картами або граючи в «на-слідки» та інші галасливі ігри.

Після двох-трьох таких зустрічей, коли Еліно́р так і не пере-мовилася з Люсі жодним словом, вранці в котеджі з'явився сер Джон і, волаючи до їх милосердя, став благати, щоб вони неод-мінно пообідали в леді Мідлтон, оскільки йому необхідно загля-нути до свого ексетерського клубу, і вона буде вимушена сісти за стіл у повній самотності, якщо не рахувати її матінку і міс Стіл з Люсі. Передбачаючи, що вихована статечність леді Мідлтон на-дасть їм більшої свободи, оскільки за відсутності її чоловіка ні-хто не стане збирати їх у тісне коло для галасливих забав, і вона зуміє досягти своєї мети, Еліно́р негайно прийняла запрошення. Маргарет з материнського дозволу охоче взяла її приклад, і Ма-ріанна, хоча завжди прагнула ухилитися, цього разу дала згоду, піддавшись наполяганням місіс Дешвуд, яку дуже засмучувало, що вона так уперто уникає всіх розваг.

Сестри дотрималися обіцянки, і леді Мідлтон була щасли-во позбавлена навислої над нею загрози жахливої самотності.

Все було дуже статечно і нудно, як і припускала Елінор. Ніхто не сказав нічого хоча б трохи нового, і не можна було б придумати нічого менш цікавого, ніж розмова, яку вони провадили за столом, а потім у вітальні. Туди слідом за ними прийшли і діти, і, поки вони залишалися там, Елінор навіть не намагалася привернути увагу Люсі до себе, розуміючи всю даремність цього. Дітей відвели, тільки коли було прибрано чайну тацю. Негайно розклали картярський столик, і Елінор уже дивувалася власній простодушності: як могла вона хоча б на мить уявити, ніби в Бартон-парку вона зможе знайти час для такої розмови. Вони всі встали, готуючись скласти партію.

— Я рада, — сказала леді Мідлтон, обернувшись до Люсі, — що сьогодні ввечері ви не станете доробляти кошик для бідолашної Анни-Марії. Робота при свічках утомила б ваші очі! Завтра ми що-небудь придумаємо, щоб утішити милу крихітку, і, сподіваюся, вона скоро забуде про свій смуток.

Цього натяку було достатньо. Люсі відразу схаменулася і відповіла:

— О, леді Мідлтон, ви помиляєтеся! Я тільки чекала, щоби дізнатися, чи потрібна я за картярським столом, а то б я вже повернулася до свого шитва. Я нізащо у світі не погоджуся засмутити наше янголятко, а якщо без мене партія не складеться, я закінчу кошик після вечері.

— Ви дуже ласкаві, і, сподіваюся, у вас не болітимуть очі... Чи не подзвоните ви, щоб вам принесли свічки для роботи? Мое бідне малятко так засмутиться, якщо кошик завтра вранці не буде готовий... Хоча я її й попередила, що цього ніяк бути не може, я знаю, що вона все-таки чекає.

Люсі негайно присунула робочий столик з такою поспішністю і веселою усмішкою, немов не знала насолоди вищої, ніж плести кошики для розпечених маляток. Решті леді Мідлтон запропонувала робер. Усі погодилися, окрім Маріанни, яка зі звичайною своєю зневагою до вимог ввічливості вигукнула:

— Мене, ваша милість, прошу вибачити, ви знаєте, я терпіти не можу карт. З вашого дозволу я сяду за фортепіано. Адже я ще його не пробувала після того, як його настроїли.

І без подальших церемоній вона попрямувала до інструмента.

Судячи з обличчя леді Мідлтон, вона подякувала небо, що сама жодного разу в житті так грубо нікому не відповідала.

— Добродійко, ви ж знаєте, що Маріанну неможливо надовго відлучити від вашого фортепіано, — сказала Елінор, намагаючись залагодити незручність. — І не дивно, бо такого прекрасного звучання мені ні в кого чути не доводилося.

Решта п'ятеро зібралися тягнути карти, які вирішили б, кому і в якому порядку сідати грати.

— Якщо мені випаде пропустити ровер, — вела далі Елінор, — то я могла б допомогти міс Люсі скручувати смужки для кошика. Мені здається, одна вона не встигне закінчити все увечері. Адже роботи ще багато. А я буду дуже рада взятися за цю роботу, якщо вона мені дозволить.

— Я і справді була б надзвичайно вам вдячна! — негайно озвалася Люсі. — Роботи, я бачу, і справді набагато більше, ніж мені здалося, а все-таки засмутити нашу милу Анну-Марію було б так несправедливо!

— Так, неймовірно! — підхопила міс Стіл. — Крихітка любенька — як я її обожнюю!

— Ви такі ласкаві, — сказала леді Мідлтон, звертаючись до Елінор. — І позаяк вам подобається ця робота, то, можливо, ви вважатимете за краще пропустити цей ровер або все ж таки візьмете карту, поклавшись на долю?

Елінор поспішила скористатися першою з цих пропозицій і таким чином, за допомогою ввічливого підходу, до якого Маріанна ніколи не змогла б опуститися, і власної мети досягла, і зробила приємне леді Мідлтон. Люсі з готовністю посунулася, і двоє прекрасних суперниць, сидячи за одним столиком, у цілковитій згоді взялися до спільного рукоділля. На щастя, фортепіано, за яким Маріанна, вся у владі власної музики і власних думок, уже встигла забути, що, окрім неї, в кімнаті є хтось іще, стояло зовсім близько від них, і міс Дешвуд вирішила, що під його звуки зможе торкнутися цікавої для неї теми без ризику бути почутою за картярським столиком.

Тож Еліно́р почала рішуче, хоча і обережно:

— Я не заслуговувала б на довіру, якою ви мене удостоїли, якби не бажала і далі нею користуватися і не прагнула б узнати більше. А тому я не буду вибачатися, що повернуся до нашої розмови.

— Дякую вам, — запально мовила Люсі, — що ви розбили кригу! Ви так полегшили мені серце! Чомусь я весь час побоювалася, що образила вас своїм зізнанням у той понеділок.

— Образили? Невже у вас були такі побоювання? Повірте, — вела далі Еліно́р з глибокою щирістю, — я в жодному разі не хотіла справити на вас таке враження. З яких спонук могли ви довіритися мені, якщо не з найгідніших і найутішніших для мене?

— Та все ж, — відповіла Люсі з багатозначним поглядом го-стрих очей, — запевняю вас — у тому, як ви мене слухали, я відчула холодність і невдоволення, які дуже мене занепокоїли. Я не сумнівалася, що ви на мене сердитесь, і відтоді весь час лаяла себе за вільність, з якою наважилася обтяжити вас своїми справами. Але я дуже рада, що це була лише моя уява і насправді ви мені нічим не дорікаєте. Коли б ви знали, якою втіхою було для мене вилити вам своє серце, відкривши те, що живе в моїх думках щомиті, то справді — ваша жалісливість змусила б вас пробачити все інше.

— Так, мені неважко повірити, що для вас було великим полегшенням відкритися мені, і не сумнівайтеся, що у вас ніколи не буде причини пошкодувати про це. Ваше становище дуже важке; ви, здається, з усіх боків оточені серйозними перешкодами, і вам знадобиться вся ваша взаємна прихильність, щоб витримати такі випробування. Містер Феррар, якщо не помиляюся, цілком залежить від своєї матері.

— Власних коштів він має лише дві тисячі, і було б безумством одружуватися, не розраховуючи ні на що інше. Хоча сама я без найменшого жалю відмовилася б від надій на більше. Я звикла жити дуже скромно і заради нього покірливо знесла б будь-яку бідність. Але я так його люблю, що не дозволю собі егоїстично

забрати в нього усе те, що, напевне, дасть йому мати, якщо він знайде наречену, що буде їй до вподоби. Ми мусимо чекати, і, мабуть, багато років. Якби йшлося про будь-якого іншого чоловіка, окрім Едварда, це було б неможливо. Але я знаю, що ніжності Едварда і його вірності у мене не забере ніхто.

— Така впевненість має слугувати вам безцінною опорою, і його, звісно, підтримує така ж віра у вас. Якби ваша взаємна прихильність ослабла, як це часом трапляється упродовж чотирьох років заручин з багатьма людьми під впливом різних обставин, ваше становище справді було б дуже непевним.

Люсі уважно на неї поглянула, але Елінор доклала всіх зусиль, щоб на її обличчі не з'явилося виразу, який додав би її словам прихованого значення.

— Кохання Едварда до мене, — сказала Люсі, — зазнало рішучого випробування під час нашої довгої, дуже довгої розлуки, що настала майже відразу після того, як ми дали одне одному слово, і воно витримало його з такою честю, що мені було б неприпустимо засумніватися в ньому тепер. Можу твердо сказати, що із самого початку в цьому розумінні він жодного разу не подав мені хоча б щонайменшої підстави непокоїтися.

Елінор, вислухавши це запевнення, не знала, чи то зітхнути, чи то посміхнутися. А Люсі вела далі:

— За вдачею я досить ревнива, і те, що я йому не рівня, що він частіше мене буває у світі, і наші постійні розлуки зробили мене такою підозріливою, що я миттю дізналася б правду, коли б його поведінка зі мною під час наших зустрічей хоч трішки змінилася, коли б ним оволодів незрозумілий мені смуток, коли б він згадував яку-небудь панночку частіше за інших або ж у чомусь почував себе в Лонгстейплі не таким щасливим, як раніше. Я зовсім не хочу сказати, що я така вже спостережлива або прониклива, але в такому випадку я б не помилилася.

«Все це, — подумала Елінор, — дуже мило, але нездатне обдурити ні вас, ні мене».

— Але ж, — сказала вона після короткого мовчання, — які ваші наміри? Ви що, просто хочете дочекатися смерті місіс Феррар, крайності такої сумної, що навіть думка про неї недопусти-

ма? Невже її син згоден змиритися з подібним станом речей і приректи вас на усі негаразди багаторічної невизначеності, замість того щоб не побоятися на якийсь час викликати її незадоволення і признатися в усьому?

— Якби то ми могли бути впевнені, що ми викличемо їх лише на якийсь час! Адже місіс Феррар дуже гонорова жінка, звикла завжди наполягати на своєму, і при першому нападі гніву вона може віддати все Роберту, а тому заради Едварда я повинна остерігатися поспішності.

— І заради себе. Або ж ваша безкорисливість виходить за всі межі розсудливості.

Люсі знову подивилася на Елінор, але промовчала.

— А з містером Робертом Ферраром ви знайомі? — спитала Елінор.

— Ні. Я ніколи в житті його не бачила. Але, здається, він зовсім не схожий на брата — дурноверхий і неабиякий франт.

— Неабиякий франт! — повторила її сестра, чий слух розрізнув ці слова, бо Маріанна на мить припинила грати. — Ага! Вони базикають про своїх красенів-кавалерів!

— Зовсім ні, сестричко! — вигукнула Люсі. — Серед наших кавалерів фронтів ніколи не було.

— За кавалера міс Дешвуд я можу поручитися, — з веселим сміхом підхопила місіс Дженнінгс. — Більш скромну і виховану молоду людину рідко зустрінеш. Але Люсі така потайлива хитрунка, що важко здогадатися, хто їй до вподоби.

— Як це так?! — скрикнула міс Стіл, багатозначно на них поглянувши. — Йй-богу, кавалер Люсі точнісінько такий же скромний і вихований, як і у міс Дешвуд.

Елінор мимохить почервоніла. Люсі прикусила губу і кинула на сестру сердитий погляд. На деякий час запанувало повне мовчання. Поклала йому край Люсі, сказавши неголосно, хоча Маріанна, немов оберігаючи їх секрети, вже заграла прекрасний концерт:

— Я розповім вам про план, як покласти край цій невизначеності. Він зовсім недавно спав мені на думку. І я навіть повинна вас в нього посвятити, бо він частково від вас залежить. Ясно,

що ви, знаючи Едварда стільки часу, встигли зрозуміти, що зо всіх професій він віддав би перевагу церкві. Так от, йому треба скоріше отримати сан, а потім з вашою допомогою, у якій ви, вважаю, не відмовите з дружби до нього і, смію сподіватися, з деякої симпатії до мене, переконати вашого братика віддати йому норлендську парафію — дуже, як я чула, гарну. Нинішній священник, мабуть, довго не проживе. Цього нам вистачило б, щоб одружитися, а в іншому ми поклалися б на час і долю.

— Я завжди буду рада, — відповіла Еліно́р, — довести ділом мою шанобу і дружбу до містера Феррара. Але чи не здається вам, що моя допомога тут зовсім не потрібна? Він брат місіс Джон Дешвуд. І інша рекомендація її чоловіку навряд чи буде потрібна.

— Але місіс Джон Дешвуд може не схотіти, щоб Едвард прийняв сан.

— У такому разі, певно, і від моєї допомоги толку буде мало.

Вони знову надовго замовкли. Нарешті Люсі важко зітхнула:

— Мабуть, було б розумніше відразу покласти всьому край, розірвавши заручини. Навколо нас стільки непереборних перешкод. Нехай ми будемо довго дуже нещасні, але з часом до нас, напевне, все ж таки повернеться душевний спокій. А ви нічого не хочете мені порадити, міс Дешвуд?

— Ні, — відповіла Еліно́р з посмішкою, що ховала сум'яття почуттів. — Тільки не в такій справі. І ви чудово знаєте, що моя думка ніякого значення для вас мати не буде, якщо тільки не збігатиметься з тим, чого ви самі хочете.

— Боже мій, ви до мене несправедливі, — вимовила Люсі з надзвичайною серйозністю. — Нічию думку я не ставлю так високо, як вашу. І мені здається, що коли б я почула з ваших вуст: «Так, я раджу вам розірвати ваші заручини з Едвардом Ферраром, це вас обох зробить щасливішими», — я не забарилася б це зробити.

Еліно́р, червоніючи за нещирість майбутньої дружини Едварда Феррара, сказала:

— Після такого компліменту я побоялася б висловити свою думку, навіть якби її мала. Вона додає моєму впливу незаслужене-

ної сили. Стороння людина не має права розлучати тих, кого поєднує ніжне почуття.

— Але саме тому, що ви стороння людина, — трохи злостиво відповіла Люсі, підкреслюючи кожне слово, — ваша думка і має для мене таке велике значення. Якби із тієї чи іншої причини ви були неупереджені, ваша думка була б нічого не варта.

Елінор визнала за благо промовчати, побоюючись, щоб вони не штовхнули одна одну на зайву відвертість і нестриманість, і навіть майже вирішила раз і назавжди припинити цю розмову. Настала довга пауза, що тривала добрих десять хвилин, і знову першою заговорила Люсі.

— А ви взимку будете в Лондоні, міс Дешвуд? — спитала вона зі звичайною своєю безцеремонністю.

— Звісно, ні.

— Як шкода! — зітхнула Люсі, але її очі радісно заблищали. — Мені принесло б таке задоволення побачитися з вами там. Але, вважаю, ви все ж таки туди приїдете. Ваш братик і невістка неодмінно запросять вас погостювати у них в столиці.

— Я не зможу прийняти їхнє запрошення.

— Яка досада! А я вже сподівалася зустрітися з вами в Лондоні! Ми з Енн поїдемо туди наприкінці січня до одних наших родичів, вони нас уже кілька років запрошують. Але я їду тільки заради Едварда. Він буде там у лютому. А так Лондон зовсім мене не вабить. Він мені не подобається.

Незабаром перший робер завершився, Елінор покликали до картярського столика, і на цьому задушевна бесіда і скінчилася, що аніскільки не засмутило ні ту, ні другу, оскільки за весь цей час не було вимовлено жодного слова, яке могло б пом'якшити їх взаємну неприязнь. Елінор сіла за карти в сумному переконанні, що Едвард не тільки не почуває ані найменшої ніжності до своєї майбутньої дружини, але і не знайде в шлюбі навіть того щастя, яке вона могла б дати йому, якби її серце зберігало хоча б якесь почуття до нього — адже тільки корисливість і егоїзм могли примусити жінку не розірвати заручини з чоловіком, котрого, як їй, мабуть, було добре відомо, вона давно обтяжувала.

Після цього вечора Еліно́р сама до теми їхньої бесіди більше не поверталася, хоча Люсі не минала нагоди торкнутися її і, отримавши лист від Едварда, ніколи не забувала поділитися своїм щастям зі своєю повірницею. Але Еліно́р відповідала їй спокійно і обережно, припиняючи розмову, наскільки це дозволяла ввічливість, бо вважала, що Люсі така розмова приносить нічим не заслужене задоволення, а їй самій загрожує небезпекою.

Панночки Стіл прогостювали в Бартон-парку набагато довше, ніж передбачалося на час їхнього запрошення. Вони все більше входили там у милість, без них уже не могли обійтися. Сер Джон і чути не хотів про їхній від'їзд, і всупереч численним давнім обіцянкам поїхати до Ексетера і настійній необхідності негайно виїхати, щоб цих обіцянок дотриматися, що наставала наприкінці кожного тижня, вони поступалися умовлянням і пробули в Бартоні майже два місяці, беручи належну участь і приготуваннях до того свята, важливість якого підтверджується великою кількістю балів і званих обідів.

РОЗДІЛ 25

Хоча місіс Дженнінгс і мала звичку більшу частину року проводити у своїх дочок і друзів, звідси ще не витікало, ніби власного постійного житла в неї не було. Після смерті чоловіка, який вів вигідну торгівлю в не надто аристократичній частині столиці, взимку вона поверталася до будинку на одній з вулиць неподалік Портмен-сквер. І з наближенням січня її думки все частіше зверталися до цього будинку, куди вона одного прекрасного дня раптово — і для них абсолютно несподівано — запросила поїхати із собою старших міс Дешвуд. Еліно́р, не помітивши, ні як спалахнуло і негайно зблідло обличчя сестри, ні радісного блиску в її очах, з вдячністю, але рішуче відмовилася за них обох у повній упевненості, що Маріанна цілком з нею згодна. Послалася вона на те, що вони не можуть залишити свою матір одну в таку пору року. Місіс Дженнінгс вислухала її із подивом і тут же повторила запрошення.

— О Господи! Та ваша матінка чудово без вас обійдеться, вже повірте мені, а я щиро прошу вас скласти мені компанію і нічого навіть слухати не хочу! І не бійтеся, що ви мене утруднятимете. Мені це не завдасть ніякого клопоту. Відправлю Бетті поштовою каретою — що-що, а це я можу собі дозволити! Утрюх ми чудово вміщатимемося в моєму дорожньому екіпажі. А коли в Лондоні ви не побажаєте щоразу виїздити зі мною, то й нехай — поїдете якщо не з однією моєю дочкою, так з другою. Я знаю — ваша матінка не заперечуватиме. Я добре змогла прилаштувати своїх дівчаток, то кому ж їй і доручити вас, як не мені! І коли я не видам заміж хоч одну з вас, так провина буде не моя. Я всім молодикам замовлю за вас слівце, можете бути упевнені!

— Здається мені, — втрутився сер Джон, — що міс Маріанна сперечатися не стане, якщо її старша сестричка дасть свою згоду. Ну хіба гаразд буде позбавляти її маленької радості тільки через те, що міс Дешвуд така вперта? А тому я вам двом раджу податися до столиці, коли Бартон вам надокучить, ані слова міс Дешвуд не кажучи.

— Справді, — сказала міс Джеллінгс, — я буду страшенно рада товариству міс Маріанни, поїде з нами міс Дешвуд чи ні, але, здається, чим більше, тим веселіше, і я думала, їм буде приємніше поїхати разом, бо як тільки я їм набридну, вони зможуть базікати між собою і сміятися за моєю спиною над моїми дивацтвами. Але якщо не обох, то одну з них я повинна вмовити! Господи помилуй, так що ж, по-вашому, я робитиму в будинку одна-однісінька? Адже до цієї зими при мені завжди була Шарлотта. Нумо, міс Маріанно, — вдаримо по руках, а якщо міс Дешвуд візьме та й передумає, то буде ще краще.

— Дякую вам, добродійко, від щирого серця дякую! — палко вигукнула Маріанна. — Своїм запрошенням ви заслужили мою вічну подяку, і для мене було б великим щастям, ні, величезним щастям його прийняти. Але моя мати, найніжніша, найдобріша з матерів... Елінор має рацію, і якщо наш від'їзд засмутить її, позбавить душевного спокою... О, ні! Ніщо, ніщо не спокусить мене покинути її. Тут не повинно, тут не може бути ніякої боротьби!

Місіс Джеллінгс повторила свої запевнення, що міс Дешвуд чудово без них обійдеться, і Елінор, яка тепер зрозуміла сес-

тру і переконалася, яку байдужість до всього іншого вселяє їй нетерпляча мрія швидше побачити Віллоубі, не стала вдаватися до нових заперечень і сказала лише, що вирішувати повинна їхня мати, хоча не сподівалася знайти в ній спільницю у спробі уникнути поїздки до Лондона, яку вона не могла схвалити для Маріанни, а сама мала вагомі причини непокоїтися. Звичайно, їхня мати підтримує кожне бажання Маріанни! І як їй дати зрозуміти, що в цій делікатній справі необхідно дотримуватися найбільшої обережності, бо вона із самого початку не слухала жодних застережень? Пояснити ж, чому вона сама не хоче їхати до Лондона, Елінор не наслідувалася. Якщо Маріанна, така вибаглива, чудово знайома з грубуватими манерами місіс Дженнінгс, до яких незмінно відчувала глибоку відразу, була згодна, ради досягнення своєї мети, змиритися і з цими манерами, і з усім іншим, що нестерпно ранило її тонку вдачу, то звідси неспростовно випливало, наскільки важлива для неї ця мета, і подібний доказ з'явився для Елінор, незважаючи на все, що вона спостерігала в минулому, повною несподіванкою.

Коли вона розповіла матері про запрошення, то місіс Дешвуд, переконана, що в Лондоні її дочки проведуть час дуже весело, і, всупереч усім ніжним запевненням Маріанни, помітивши, як тій хочеться поїхати, не побажала і слухати, щоб вони відмовлялися заради неї. Але тут же наполягла, щоб вони невідкладно повідомили місіс Дженнінгс про свою згоду, а потім із звичайною жвавістю почала перераховувати різні вигоди, які їм усім дасть ця тимчасова розлука.

— Я у захваті від цього плану! — вигукнула вона. — В ньому є все, чого я могла б побажати. Ми з Маргарет виграємо від нього не менше, ніж ви. Після того, як ви і Мідлтони поїдете, ми будемо тихо і приємно проводити час за книгами і музикою. І коли ви повернетесь, Маргарет здивує вас своїми успіхами. До того ж я давно задумала дещо переробити у ваших спальнях, і тепер це можна буде здійснити без жодних незручностей. А вам просто корисно поїхати до Лондона! Я вважаю, що всім дівчатам вашого віку необхідно познайомитися із столичними манерами і розвагами. Ви будете під опікою чудової жінки, і я без найменших

побоювань доручу вас її турботам і материнському серцю. І вже напевно ви побачитеся зі своїм братом, і хоч би які були його вади або вади його дружини, я не можу забути, чий він син, і мені нестерпна думка, що ви станете зовсім чужими одне одному.

— Як завжди, думаючи тільки про наше щастя, — сказала Еліно́р, — ви усунули всі перешкоди, які могли б, по-вашому, перешкодити виконанню цього плану. Але залишається одне заперечення, яке, мені здається, обійти буде не так просто.

Обличчя Маріанни напружилось.

— І про що ж, — сказала місіс Дешвуд, — моя мила розсудлива Еліно́р хоче мене попередити? Яку нездоланну перешкоду вона назве? Тільки ані слова про витрати!

— Ось моє заперечення: я найкращої думки про серце місіс Дженнінгс, та все ж вона не така жінка, чиє товариство може бути нам приємним, а заступництво буде доброю рекомендацією у світі.

— Цілком справедливо, — відповіла її мати. — Але віч-на-віч вам з нею залишатися майже не доведеться, а на людях ви частіше за все з'являтиметеся в супроводі леді Мідлтон.

— Якщо Еліно́р ладна відмовитися через те, що місіс Дженнінгс їй несимпатична, це не може перешкодити мені прийняти її запрошення! — вигукнула Маріанна. — Мене такі міркування не бентежать, і, вважаю, я без особливих зусиль зумію терпіти подібні неприємності.

Еліно́р мимохіть посміхнулася такій байдужості до манер пані, з якою Маріанна ледь могла триматися ввічливо, і то лише після довгих умовлянь, і вирішила їхати. Вона однаково побоювалася і покинути Маріанну без іншої опори, окрім власних її думок, і залишити місіс Дженнінгс в її власній вітальні в години дозвілля лише на милість Маріанни. З необхідністю їхати вона примирилася ще більше, коли пригадала, що, за словами Люсі, Едварда Феррара очікували в Лондоні не раніше лютого, а ще до того часу термін їхнього візиту добіжить кінця, і перервати його можна буде без нечемного поспіху.

— Ні, звичайно, ви поїдете обидві! — повідомила місіс Дешвуд. — Ці заперечення безглузді. Життя в Лондоні дасть вам чи-

мало втіхи, і особливо тому, що ви будете там разом. А якщо Елінор погодиться на те, щоб, окрім перешкод, отримувати і задоволення, вона, поза сумнівом, виявить, що джерела їх можуть бути найрізноманітнішими. Наприклад, чом би їй не познайомитися ближче з рідними її невістки?

Елінор часто думала про те, яким чином можна порушити безтурботність, з якою її мати покладалася на те, що їх з Едвардом пов'язує взаємне почуття, щоб трохи пом'якшити удар, коли відкриється істина, і ось тепер у відповідь на цей натяк вона, хоча і без жодної надії на успіх, змусила себе стати до виконання свого задуму, сказавши:

— Мені дуже подобається Едвард Феррар, і я завжди буду рада його бачити, але щодо його близьких, то мені, правду кажучи, байдуже, познайомлюся я з ними чи ні.

Місіс Дешвуд посміхнулася і нічого не відповіла. Маріанна здивовано підвела на неї очі, і Елінор зрозуміла, що слова її пропали надаремне.

На цьому суперечки скінчилися, і невдовзі вони зійшлися на тому, що запрошення буде прийняте без жодних застережень. Місіс Дженнінгс від захоплення розсипалася в обіцянках опікати і розважати панночок, як рідних. І зраділа не тільки вона. В захват прийшов і сер Джон. Для людини, яка більше всього боялася бодай один день провести наодинці, додавання до числа мешканців Лондона ще двох було вже дещо. Навіть леді Мідлтон, відступивши від свого звичаю, спромоглася зобразити радість. Ну, а міс Стіл, і особливо Люсі ніколи в житті не були такими щасливими, як у ту хвилину, коли дізналися про таку приємну новину.

Хоча і всупереч своїм бажанням, але Елінор поступилася з меншим небажанням, ніж чекала. Щодо неї самої, то тепер уже не мало значення, поїде вона до Лондона чи ні, а завваживши, яка задоволена її мати, як захоплена Маріанна, чий характер, голос, манери негайно відновили минулу жвавність і навіть більшу, ніж раніше, веселість, вона не могла досадувати на причину і не дозволила собі непокоїтися про наслідки.

Радість Маріанни швидше була схожою на екстаз — таким великим було її хвилювання і бажання швидше вирушити в до-

рогу. Стримувала її лише близька розлука з матір'ю, і у хвилину прощання горе її не знало меж. Місіс Дешвуд страждала не набагато менше, і з них трьох тільки Еліно́р, здавалося, пам'ятала, що розлучаються вони зовсім не на століття.

Виїхали вони в перший тиждень січня. Мідлтони мали поїхати слідом днів через десять. Панночки Стіл міцно укоренилися в Бартон-парку, і лише від'їзд господарів змусив би їх полишити його.

РОЗДІЛ 26

Опинившись у кареті місіс Дженнінгс і прямуючи до Лондона під заступництвом цієї пані як її гостя, Еліно́р мимоволі дивувалася своєму становищу — таким недовгим було їхнє знайомство, так мало підходили вони одна одній як за віком, так і за схильностями, і такими невичерпними були її власні заперечення проти цього візиту лише кілька днів тому! Але всі вони були усунені або обійдені з тим щасливим юним запалом, що його Маріанна і їхня матінка мали однаковою мірою, і Еліно́р, дарма що серйозність Віллоубі інколи і пробуджувала в ній сумніви, не могла, спостерігаючи блаженне передчуття, що переповнювало душу Маріанни, і сяйво в її очах, не відчувати, яким безнадійним є її власне майбутнє, як їй, порівняно з Маріанною, зараз сумно і з якою радістю прийняла б вона невизначеність, у якій залишалася Маріанна, лише б попереду їй також світила заповітна мета, лише б у неї було право на такі самі мрії. Проте через короткий, через дуже короткий час наміри Віллоубі мали прояснитися. Напевно, він уже в Лондоні. Нетерпіння Маріанни швидше дістатися туди показувало, що вона сподівається знайти його там. І Еліно́р збиралася не тільки дізнатися всі подробиці про його характер, які відкриють їй тільки її власна спостережливість і відомості, отримані від інших, але і з ревною увагою стежити за його поведінкою з Маріанною, щоб після перших же їхніх зустрічей упевнитися, який він насправді є і до чого прагне. Якщо висновок буде несприятливим, вона, в усякому разі, спробує розкрити очі сестрі, а якщо ні — ті ж зусилля витратить на те,

щоб уникати егоїстичних порівнянь і відганяти жалі, які можуть затьмарити її радість за Маріанну.

Їхали вони три дні, і поведінка Маріанни правила за прекрасний взірець того, якої люб'язності й уважності могла надалі чекати від неї місіс Дженнінгс. Майже всю дорогу вона мовчала, поглинута своїми думками, і сама не починала ніяких розмов, якщо не зважати на захоплені вигуки з приводу того чи іншого мальовничого пейзажу, але й тоді вона зверталася тільки до сестри. Щоб загладити її поведінку, Елінор негайно обійшла посаду ввічливої гості, на яку сама себе призначила, і кожної хвилини була до послуг місіс Дженнінгс, базікала з нею, сміялася і слухала її, скільки могла. Місіс Дженнінгс зі свого боку поводитися з ними обома дуже приязно, невпинно піклувалася — як би влаштувати їх зручніше і полегшити їм дорогу, і страждала лише від того, що вони відмовлялися самі замовляти собі обід у готелі і не хотіли признатися, віддадуть вони перевагу лососині перед тріскою чи вареній курці перед телячими котлетами. В столицю вони в'їхали о третій годині на третій день, радіючи після такої подорожі, що можуть покинути тісну карету і скуштувати всі радощі відпочинку перед палаючим каміном.

Будинок був прекрасний, чудово обставлений, і панночок негайно провели до дуже затишної кімнати. Раніше там мешкала Шарлотта, і над камінною полицею ще висів вишитий кольоровим шовком пейзаж її роботи, доводячи, що вона не даремно виховувалася сім років у прославленому столичному пансіоні.

Обідати їм належало не раніше ніж через дві години, і Елінор вирішила скористатися цим часом, щоб написати матері. Через кілька хвилин Маріанна теж узяла перо.

— Я пишу додому, Маріанно, — сказала Елінор. — Може, тобі краще відкласти свій лист на день-два?

— Але я пишу не мамі, — відповіла Маріанна квапливо, немов бажаючи уникнути подальших розпитувань.

Елінор промовчала, відразу збагнувши, що в такому разі вона пише Віллоубі, з чого негайно випливав другий висновок: хоч у якій таємниці намагаються вони це тримати, але вони, поза всяким сумнівом, заручені. Дійшовши такого висновку — хоча він

і залишав місце для тривоги, — вона зраділа і заходилася писати з більшою охотою. Маріанна відклала перо через дві-три хвилини, мабуть, задовольнившись короткою цидулкою, яку склала, запечатала і поквапливо підписала. Елінор здалося, що адреса починалася із великої літери «В», але Маріанна тут же подзвонила і доручила слuzі відправити цей лист із двопенсовою поштою, що розвіяло останні сумніви.

Маріанна все ще була в дуже веселому настрої, але веселість ця приховувала збудження, яке не подобалося Елінор; з наближенням вечора воно помітно посилилося. За обідом вона майже ні до чого не доторкнулася, а коли вони потім вместилися у вітальні, то схвилювано здригалася, ледве з вулиці долинав шум екіпажа.

Елінор була рада, що місіс Дженнінгс розбирала речі в себе в спальні і не могла спостерігати за тим, що відбувається. До того, як подали чай, Маріанні довелося пережити не одне розчарування, бо щораз стукали в чужі двері. Але ось пролунав такий гучний стукіт, що помилитися було вже неможливо. Елінор не сумнівалася, що він сповіщає про Віллоубі, а Маріанна підхопилася і попрямувала до дверей. Запанувала тиша, і, не витримавши очікування, яке тривало вже кілька секунд, вона відчинила двері, зробила крок до сходів, прислухалася і повернулася у вітальню в нестямі від хвилювання, цілком зрозумілого, оскільки їй почувся його голос. У божевільному захваті вона не утрималася і вигукнула:

— О, Елінор, це Віллоубі! Це він, неодмінно він!

І, здавалося, вже готова була впасти в його обійми, коли у дверях з'явився полковник Брендон.

Перенести такий удар спокійно було неможливо, і Маріанна негайно покинула вітальню. Елінор поділяла її розчарування, але полковнику Брендону вона була щиро рада і лише засмутилася при думці, що чоловік, такий відданий її сестрі, міг помітити, яка та роздратована і розчарована, і все через те, що побачила його, а не іншого. І вона тут же переконалася, що полковник Брендон не міг цього не помітити: він провів Маріанну поглядом таким розгубленим і сумним, що навіть забув привітатися з нею, але відразу спитав:

— Ваша сестра хвора?

Еліно́р з деяким збентеженням відповіла ствердно і тут же почала говорити про головні болі, втому від дороги, напружені нерви і про все те, чим можна було б переконливо пояснити неввічливість Маріанни.

Полковник слухав її з великою увагою, але, мабуть, встиг узяти себе в руки і, більше до цієї теми не повертаючись, сказав, що дуже щасливий бачити їх у Лондоні, а потім спитав, як вони доїхали, як поживають їхні спільні знайомі.

Вони продовжували вести світську бесіду, аніскільки їм не цікаву, обоє смутні, обоє думаючи про інше. Еліно́р хотіла б спитати, чи в Лондоні Віллоубі, але боялася завдати йому болю, згадавши його суперника, і врешті-решт, не знаючи, про що говорити далі, спитала, чи весь час відтоді, як вони бачилися востаннє, він провів у Лондоні.

— Так, — відповів він трохи непевно. — Майже весь час. Разів зо два я на кілька днів виїжджав до Делафорда, але повернутися в Бартон ніяк не міг.

Його слова і тон негайно нагадали їй усі обставини його від'їзду, а також настирливі розпитування і підозри місіс Дженнінгс, і вона злякалася, що власне її питання могло тлумачитися як цікавість, якої вона зовсім не відчувала ні тоді, ні тепер.

Але тут до вітальні увійшла місіс Дженнінгс.

— А, полковнику! — вигукнула вона зі звичайною своєю галасливою привітністю. — Я страшенно рада вас бачити... даруйте, що забарилася... Щиро прошу вибачити мене, але мені треба було огледітися і зайнятися справами, адже я дуже давно не була вдома, а ви знаєте, скільки всіляких дрібниць набирається, варто тільки відлучитися. І потім ще Картрайт, потрібно було розплатитися. Господи, після обіду я ні хвилини спокою не мала! Але ж скажіть, полковнику, а ви як здогадалися, що я приїхала?

— Я мав задоволення почути про це від містера Палмера. Я нині в них обідав.

— Оце так! І як їм ведеться? Що Шарлотта? Вже, мабуть, товста, як бочка?

— Місіс Палмер, здається, при доброму здоров'ї і доручила передати вам, що вже завтра буде у вас.

— Ага, так я і думала. Але, полковнику, я, як бачите, привезла з собою двох панночок... Тобто зараз ви бачите одну, але десь тут і друга є. І не хто інший, як ваша приятелька міс Маріанна, що вам, зрозуміло, приємно почути. Боже мій, не знаю, як ви з містером Віллоубі розберетеся між собою через неї! Як гарно бути молодого і вродливою! Я теж була колись молодого, та тільки не надто красивою, на свою біду. Втім, заміж я вийшла за пречудового чоловіка, краще за якого і найпершій красуні не знайти! Бідолаха! Він помер ось уже вісім років тому, а то й більше. Але, полковнику, де ви були відтоді, як ми вас бачили востаннє? І як ваші справи? О, ну які можуть бути секрети між друзями?

Він відповів на всі її запитання зі звичайною своєю м'якістю, але так, що вона не зуміла задовольнити своєї цікавості. Потім Елінор сіла заварювати чай, і Маріанна змушена була вийти до них.

З її появою полковник Брендон став ще більш серйозний і мовчазний, а потім відкланявся, хоч як умовляла його міс Дженнінгс посидіти ще трохи. Більше ніхто з візитом не з'явився, і вони одноставно вирішили лягти спати раненько.

Наступного ранку Маріанна прокинулася в прекрасному настрої, знову вся сяючи радістю. Розчарування минулого вечора було забуте в передчутті того, що обіцяв новий день. Вони не встигли поснідати, як біля дверей зупинилася карета міс Палмер, і за хвилину вона зі сміхом увійшла до вітальні, так радіючи їм усім, що було важко сказати, кого їй приємніше бачити — свою матусю чи бартонських знайомих. Так дивно, що вони приїхали до Лондона, хоча вона нічого іншого і не припускала із самого початку! Вона гнівається на них за те, що вони прийняли запрошення її матері, після того як їй відмовили! Але, певна річ, вона ніколи їм не пробачила б, якби вони все-таки не приїхали!

— Містер Палмер буде такий щасливий вас бачити! — вела вона далі. — Як, по-вашому, що він сказав, дізнавшись, що ви їдете з мамою? Я, їй-богу, вже забула, але це було так кумедно!

Години зо дві вони провели, як висловилася місіс Дженнінгс, за приємною бесідою, — іншими словами, вона розпитувала про всіх їхніх знайомих, а місіс Палмер сміялася без жодної причини, після чого остання запропонувала їм усім поїхати з нею по крамницях, де їй неодмінно треба було побувати уранці, і місіс Дженнінгс та Еліно́р негайно погодилися, бо теж хотіли щось купити, а Маріанна спочатку відмовилася, але потім пристала до них.

Але хоч би куди вони заїжджали, Маріанна весь час була насторожі. Особливо на Бонд-стріт, де вони провели досить багато часу, її погляд постійно когось шукав. І в який магазин вони не заходили, вона не помічала того, що їм показували, аніскільки не цікавилася тим, що було цікаво її супутницям. Вона насуплювалася, не знаходила собі місця, і марно сестра питалася її думки, навіть коли вибір однаково торкався їх обох. Ніщо не приносило їй ніякого задоволення, вона згоряла від нетерпіння скоріше повернутися додому і лише насилу стримувала досаду на забарливість місіс Палмер, чиї очі помічали кожну красиву, нову або дорогу річ; вона жадала закупити їх усі, але не могла вибрати жодної і марнувала час у захватах і ваганнях.

Додому вони повернулися перед полуднем і ледь переступили поріг, як Маріанна спурхнула на гору сходами, і коли Еліно́р піднялася слідом за нею, вона вже відвернулася від столу з сумним обличчям, яке сказало її сестрі без слів: Віллоубі не приходив.

— Мені не залишали листа, поки нас не було? — спитала вона у лакея, що саме увійшов із пакунками. Відповідь була заперечною.

— А ви впевнені, що ні слуга, ні швейцар не приходили з листом або запискою?

Лакей відповів, що ніхто не приходив.

«Оце так дивина! — подумала Еліно́р, з тривогою дивлячись на сестру. — Якби вона не знала напевно, що він у місті, то написала б йому не на його лондонську адресу, а в Комбі-Магнуну. Але якщо він тут, то як дивно, що він не приїхав і не написав! Ой, мамо, мабуть, ви марно схвалювали заручини зовсім ще юної дівчинки з людиною, про яку ми, врешті-решт, знаємо так мало;

дозволили, щоб усе залишилося таким невизначеним, таким таємним! Мені важко утриматися від розпитувань, але мені не пробачать, якщо я втручуся!»

Після деяких роздумів вона вирішила, на випадок, якщо така гнітюча непевність триватиме, спробувати переконати місіс Дешвуд в необхідності довідатися про цю людину якнай-докладніше.

Цього дня у них, окрім місіс Палмер, обідали ще дві літні пані, приятельки місіс Дженнінгс, яких вона запросила вранці, зустрівшись із ними на Бонд-стріт. Перша покинула їх невдовзі після чаю, щоб устигнути на званій вечір, і Елінор довелося сісти за віст четвертою. Маріанна в подібних випадках нічим не могла зарадити, бо не бажала опанувати цю гру, проте вечір, хоча вона і могла б чимось задовольнити себе, минув не більш приємно, ніж для Елінор, бо гарячковість очікування постійно змінювалася болісним розчаруванням. Вона сідала на кілька хвилин з книжкою, але наразі відкидала її і поверталася до більш цікавого марнування часу, ходячи з кутка в куток і на мить затримуючись біля вікна у сподіванні почути такий очікуваний стукіт.

РОЗДІЛ 27

— Якщо така ясна погода стоятиме і далі, — зауважила місіс Дженнінгс, коли вони зустрілися за сніданком наступного ранку, — сер Джон навряд чи захоче виїхати з Бартоні і наступного тижня. Адже завзятому мисливцю згаяти навіть день — завжди така досада! Бідолахи! Я дуже жалію, коли що-небудь заважає їхній забаві. Вони так засмучуються!

— І справді! — скрикнула Маріанна уже веселішим голосом і підбігла до вікна поглянути на небо. — Як я не здогадалася! Так, багатьох мисливців така погода затримає в селі.

Слова місіс Дженнінгс лягли на серце Маріанні якраз вчасно, і до неї повернувся гарний настрій.

— Так, для них це і справді хороша погода, — вела вона далі, знову сідаючи до столу із сяючим від щастя обличчям. Вони, безперечно, їй дуже раді (її обличчя трохи спохмурніло). Але дов-

го ж вона не триватиме. О цій порі року і після таких дощів зміна повинна наступити дуже скоро. Запанує холод і, може, навіть лютий мороз. Ще день-два, мабуть, але таке незвичне тепло не забариться скінчитися. Мабуть, уже сьогодні до вечора все замерзне!

— В усякому разі, — сказала Елінор, боячись, щоб місіс Дженнінгс не прочитала думки її сестри з такою ж легкістю, як вона сама, — ми побачимо сера Джона і леді Мідлтон у місті не пізніше кінця наступного тижня.

— Так, серденько, у цьому я певна. Мері завжди вміє наполягти на своєму.

«А тепер, — подумала Елінор, — вона напише в Комбе, щоб устигнути до першої ж пошти».

Але якщо Маріанна так і вчинила, то лист був написаний і відісланий так таємно, що Елінор про це не довідалася, хоча і стежила за сестрою. Так чи інакше, спокійною себе Елінор почувати не могла, та все ж, побачивши Маріанну знову веселою, не могла вона і надто тривожитися. А Маріанна була дуже весела, раділа теплій погоді і ще більш раділа холодам, якнайшвидшого приходу яких чекала.

Вранці вони переважно об'їжджали будинки знайомих місіс Дженнінгс, залишаючи візитні картки, щоб оповістити їх про її повернення до міста, і весь цей час Маріанна пильно стежила за напрямом вітру, виглядала зміни в небі і придивлялася до змін у повітрі.

— Чи не здається тобі, Елінор, що зараз холодніше, ніж уранці? Справді! У мене руки мерзнуть навіть у муфті. Вчора, мені здається, було тепліше. І хмари неначе розходяться, ось-ось вигляне сонце, і вечір буде ясний.

Елінор це і смішило, і засмучувало. Але Маріанна щовечора в паланні вогню, а щоранку в небі бачила безперечні ознаки холодів, що мали настати.

У них з Елінор було не більше причин досадувати на спосіб життя місіс Дженнінгс і коло її знайомих, ніж на її поведінку з ними, незмінно ласкаве і дбайливе. В будинку у неї все було поставлено на широку ногу, і, якщо виключити кількох давніх

друзів із Сіті, з якими вона, на превеликий жаль леді Мідлтон, і не подумала порвати, серед тих, з ким вона обмінювалася візитами, не було нікого, чие знайомство могло б видатися небажаним її молодим гостям. Радіючи, що ці її побоювання виявилися марними, Еліно́р охоче терпіла нудьгу званих вечорів і вдома у місіс Дженнінгс, і у її друзів, де єдиним заняттям були карти, що її аніскільки не приваблювали.

Полковник Брендон, запрошений бувати у них без зайвих церемоній, відвідував їх майже щодня. Він приїздив, щоб подивитися на Маріанну і порозмовляти з Еліно́р, якій ці розмови нерідко були більш приємними, ніж уся решта подій дня. Але вона з тривогою переконувалася в незмінності його почуття до її сестри і боялася, що воно стає все сильнішим. Їй було невимовно сумно бачити, з якою тугою він потай стежив за Маріанною, і, безперечно, він став набагато сумнішим, ніж здавався в Бартоні.

Приблизно через тиждень після їх приїзду не залишилося ніяких сумнівів, що Віллоубі теж у столиці. Коли вони повернулися з вранішньої прогулянки в екіпажі, на столі лежала його картка.

— Боже милосердний! — скрикнула Маріанна. — Він прихордив, поки ми каталися!

Еліно́р, заспокоєна тим, що він, в усякому разі, в Лондоні, наважилася сказати:

— Певно, він заїде завтра вранці.

Але Маріанна, здавалося, не чула її і поспішила сховатися з безцінною карткою, побачивши місіс Дженнінгс.

Якщо Еліно́р підбадьорилася, то до її сестри сторицею повернувся колишній неспокій. З цієї миті вона не могла думати ні про що інше і, щогодини сподіваючись побачити його, не була здатна нічим зайнятися. Наступного ранку вона наполягла на тому, щоб залишитися вдома.

Еліно́р поїхала з місіс Дженнінгс, але її думки весь час поверталися до того, що відбувалося в будинку на Берклі-стріт під час її відсутності. Проте після повернення одного погляду було достатньо, щоб зрозуміти: Віллоубі з повторним візитом не прийшов. У цю хвилину принесли записку і поклали на стіл.

— Це мені! — вигукнула Маріанна, роблячи квапливий крок уперед.

— Ні, міс, це для хазяйки.

Але Маріанна все ж таки схопила записку.

— Так, дійсно, вона адресована місіс Дженнінгс! Як сумно!

— Значить, ти чекаєш листа? — спитала Еліно́р, не в змозі стримуватися довше.

— Так... мабуть... трошки...

— Ти мені не довіряєш, Маріанно, — помовчавши, спитала Еліно́р.

— Ах, Еліно́р, такий докір — і від тебе! Адже ти сама нікому не довіряєш!

— Я? — вигукнула Еліно́р збентежено. — Але ж, Маріанно, мені нічого сказати.

— І мені нічого! — з притиском заперечила Маріанна. — Отже, ми в однаковому становищі. Нам обом нічого сказати: тобі — через те, що ти мовчиш, мені — через те, що я нічого не приховую!

Еліно́р, пригнічена цим звинуваченням в потаємності, яке вона не могла так легко спростувати, не знала, як тепер домогтися відвертості Маріанни.

Але тут увійшла місіс Дженнінгс, і коли їй вручили записку, прочитала її вголос. Леді Мідлтон сповіщала, що напередодні вночі вони прибули до себе на Кондуїт-стріт, і запрошувала матір та кузин приїхати до них увечері. Справи сера Джона і її сильна застуда не дали змоги їм самим заїхати на Берклі-стріт. Запрошення було прийняте. Але коли наблизилася призначена година, хоча проста ввічливість і вимагала, щоб вони обидві супроводжували місіс Дженнінгс, Еліно́р ледве змогла умовити Маріанну, щоб вона поїхала з ними: та, все ще не побачившись із Віллоубі, була не тільки несхильна шукати розваг поза будинком, але до того ж побоювалася, що він знову заїде в її відсутність.

Коли вечір добіг до кінця, Еліно́р остаточно переконалася, що зміна житла не справляє істотного впливу на характер — ледве приїхавши, сер Джон уже встиг зібрати навкруг себе майже два десятки молодих людей і влаштувати для їх розваги малень-

кий бал. Проте леді Мідлтон цього не схвалила. В селі дозволено влаштувати танці, коли надумається, але в Лондоні, де світська репутація є набагато важливішою, а набувається з великими труднощами, не можна було ставити її на карту лише заради того, щоб розважити кількох дівчат, — раптом підуть чутки, що у леді Мідлтон танцювали якісь вісім-дев'ять пар під дві скрипки і з холодним буфетом замість вечері!

Серед присутніх були містер і місіс Палмер. Першого вони після приїзду в місто ще не бачили, бо, ретельно уникаючи виказувати тещі бодай щонайменші знаки уваги, він ніколи до неї не їздив. А зараз він, здавалося, їх не впізнав і лише похапливо поглянув на них, немов питаючи себе, хто вони такі; а місіс Дженнінгс сухо кивнула з протилежного кутка кімнати. Маріанна обвела вітальню швидким поглядом. Цього виявилось достатньо: Віллоубі серед гостей не було, і вона негайно сіла осторонь, однаково не налаштована ні розважатися, ні розважати. Приблизно через годину містер Палмер недбало попрямував до них і висловив своє здивування тим, що бачить їх у місті, хоча полковник Брендон почув про їхній приїзд у нього на обіді, а сам він, дізнавшись про їх намір погостювати в столиці, сказав щось жахливо кумедне.

— Я вважав, що ви обидві у Девонширі, — мовив він.

— Невже? — відповіла Елінор.

— А коли ви маєте намір повернутися?

— Не знаю.

І на цьому їхня бесіда скінчилася.

Ще ніколи Маріанна не танцювала з таким небажанням, як цього разу, і ніколи не стомлювалася так сильно. На що і поскаржилася, коли вони поверталися додому.

— Та отож, — сказала місіс Дженнінгс, — і ми добре знаємо чому. Був би там один кавалер, називати якого не станемо, ви анітрохи б не втомилися. І правду кажучи, не дуже-то мило він вчинив, не поспішивши побачити вас, хоча був запрошений.

— Як запрошений?! — скрикнула Маріанна.

— Мені про це сказала моя дочка. Сер Джон вранці зустрів його на якійсь вулиці.

Маріанна промовчала, але видно було, що їй непереливки. Сповнена бажання якнайшвидше визволити сестру з того становища, в яке вона потрапила, Еліно́р вирішила завтра ж написати матері в надії, що, стривожена станом Маріанни, вона нарешті здобуде чітку відповідь, яку слід було б отримати давним-давно. Вранці вона ще більше зміцнилася в своєму намірі, коли після сніданку побачила, що Маріанна пише Віллоубі. (Адресатом міг бути тільки він: нікому іншому Маріанна писати зараз не стала б, у цьому Еліно́р не мала сумніву.)

Вдень місіс Дженнінгс виїхала кудись у справах одна, і Еліно́р сіла писати матері, а Маріанна, не знаходячи собі місця, то вешталася вітальною від вікна до вікна, то опускалася в крісло біля каміна і поринала в меланхолійні роздуми, надто перейнята ними, щоб відволіктися на розмову. Еліно́р щиро висловила матері всі подробиці, не приховала, що сумнівається в серйозності Віллоубі, і заклінала її материнським обов'язком і любов'ю домогтися від Маріанни відповіді про справжні стосунки між ними.

Не встигла вона відкласти перо, як стукіт у двері сповістив прихід візитера, і лакей доповів про полковника Брендона. Маріанні будь-яке товариство було обтяжливим, і, встигнувши побачити його у вікно, вона піднялася до себе перш, ніж він увійшов. Полковник виглядав навіть серйозніше, ніж звичайно, і хоча і висловив задоволення, що застав міс Дешвуд одну, наче мав намір повідомити їй щось конфіденційне, проте досить довго сидів мовчки. Еліно́р, вважаючи, що мова піде про її сестру, з нетерпінням чекала, коли він нарешті заговорить. Уже не вперше мала вона таке відчуття. Кілька разів раніше, почавши зі слів, «ваша сестра виглядає нині хворою», або «ваша сестра, мабуть, у сумному настрої», він, здавалося, був готовий або відкрити щось важливе для Маріанни, або поставити питання, що її безпосередньо стосується. Минуло кілька хвилин, перш ніж він урвав мовчанку і, трохи хвилюючись, поцікавився, коли йому можна буде привітати її з новим родичем. До такого питання Еліно́р готова не була і, не знайшовши відразу, що сказати, мимоволі вдалася до найпростішого і звичайного засобу захисту, запитавши у відповідь, що він має на увазі. Спробувавши посміхнутися, полков-

ник пояснив, що «про заручини вашої сестри з містером Віллоубі знає багато людей».

— Цього ніхто не може знати, — відповіла Елінор, — бо навіть її рідні нічого ні про які заручини не знають.

Полковник з видимим подивом сказав:

— Перепрошую, певно, моє запитання було надто зухвалим. Але я не знав, що це тримається в таємниці, бо вони відкрито листуються, і всі говорять про їхній шлюб, який ось-ось має відбутися.

— Як же так? Від кого це ви чули?

— Багато від кого. І від тих, кого ви зовсім не знаєте, і від тих, з ким ви близькі, — від місіс Дженнінгс, місіс Палмер і від Мідлтонів. Проте я, можливо, все ж таки не повірив би — адже розум завжди вміє знайти аргументи проти того, в чому йому не дуже хотілося б переконатися, — але в руці слуги, що відчинив мені двері, я випадково побачив листа з адресою містера Віллоубі, написаного рукою вашої сестри. Я прийшов узнати, але отримав відповідь, ще не поставивши запитання. Тож усе нарешті вирішено? А чи можна... Але я не маю ніякого права... та й ніякої надії сподіватися на успіх. Вибачте, міс Дешвуд. Мені здається, я дозволив собі сказати багато зайвого, але я не знаю, як вчинити, і завжди глибоко поважав вашу розсудливість. Скажіть мені, що все безповоротно вирішено, що будь-яка спроба... коротше кажучи, що залишається лише приховувати, якщо приховати ще можливо...

Його слова, в яких вона побачила пряме зізнання в коханні до її сестри, дуже зворушили Елінор. Вона не відразу знайшла в собі сили заговорити і, навіть коли заспокоїлася, якийсь час роздумувала над відповіддю. Вона сама так мало знала про справжній стан речей між Віллоубі і її сестрою, що, намагаючись пояснити його, могла сказати дуже багато або дуже мало. Проте почуття Маріанни до Віллоубі, на її глибоке переконання, не залишали надії для полковника Брендона, хоч би яким був результат, і, бажаючи вберегти вчинки сестри від засудження, вона після певного роздуму вирішила, що безпечніше і краще для нього буде сказати більше, ніж вона насправ-

ді знала або припускала. Тому вона зізналася, що, хоч від них самих жодного разу нічого прямо про заручини не чула, в їхній взаємній прихильності вона не сумнівається, і тому їх листування здивування в неї не викликає.

Він слухав її з мовчазною увагою, а коли вона скінчила, тут же встав, сказав схвильованим голосом: «Вашій сестрі я бажаю всілякого щастя, а Віллоубі — щоб він спробував бути гідним її», попрощався і пішов.

Ця розмова справила на Елінор гнітюче враження і не тільки не розвіяла інші її тривоги, але додала до них нові; всім серцем співчуючи полковнику Брендону, вона, проте, не могла побажати полегшення його душевним мукам, а навпаки, якнайбільше бажала, щоб відбулася подія, котра устократ їх посирила б.

РОЗДІЛ 28

Протягом наступних трьох-чотирьох днів не трапилося нічого, що примусило б Елінор пошкодувати про лист, який вона відіслала матері: Віллоубі не з'являвся і не писав. Потім підійшов час званого вечора, куди їм належало поїхати з леді Мідлтон, позаяк місіс Дженнінгс не могла залишити молодшу дочку, яка нездужала. Маріанна вдягалася на цей вечір без єдиного зітхання надії або радісного слова і з такою байдужістю до того, як вона виглядає, немов їй було все одно, їхати чи залишитися удома, — в такому глибокому смутку вона перебувала. Після чаю вона в очікуванні леді Мідлтон сіла біля каміна у вітальні і жодного разу не підвелася зі стільця, не змінила пози, заглибившись у свої думки і не помічаючи присутності сестри. Коли ж лакей доповів, що леді Мідлтон чекає їх біля дверей, вона здригнулася, неначе зовсім забувши, навіщо вона тут сидить.

Вони прибули на призначену годину, вийшли з карети у свою чергу, коли екіпажі, що їх випередили, від'їхали від ганку, піднялися сходами, почули, як гучні голоси повторюють їхні імена від одного майданчика сходів до іншого, і увійшли до прекрасно освітленої зали, де юрмилася безліч гостей і було нестерпно жарко. Коли вони засвідчили свою пошану, зробивши реверанс гос-

подині будинку, їм було дозволено приєднатися до решти гостей, щоб і самим відчути жару і тісноту, які з їх появою, природно, ще збільшилися. Після того як вони якийсь час постояли, майже нічого не кажучи і зовсім не рухаючись, леді Мідлтон сіла грати в покер, а Елінор з Маріанною, яка не висловила найменшого бажання походити залом, пощастило знайти вільні стільці неподалік картярського столу.

Не минуло кількох хвилин, як Елінор побачила, що всього за кілька кроків від них стоїть Віллоубі, жваво розмовляючи з надзвичайно модно вбраною молодою панною. Вона перехопила його погляд, і він негайно їй вклонився, але нічого не сказав і не підійшов до них, хоча не міг не побачити Маріанни, а продовжував базікати зі своєю співбесідницею.

Елінор мимохіть обернулася до Маріанни. Проте Маріанна помітила його лише в цю мить і, просяявши від захвату, тут же побігла б до нього, якби сестра не встигла її втримати.

— Боже! — вигукнула вона. — Він тут! Він тут! Чому ж він не дивиться на мене? Чому я не можу до нього підійти?

— Благаю тебе, заспокойся, — сказала Елінор. — І не виказуй присутнім своїх почуттів. Мабуть, він просто тебе ще не побачив.

Проте сама вона не йняла цього віри, а у Маріанни в таку хвилину не тільки забракло сил заспокоїтися — вона й не хотіла заспокоюватися. Вона продовжувала сидіти, згоряючи від нетерпіння, яке відображалось в кожній рисі її обличчя.

Нарешті він обернувся і подивився на них. Вона встала, з ніжністю звернулася до нього на ім'я і простягнула йому руку. Він підійшов до них і, звертаючись більше до Елінор, ніж до Маріанни, немов уникаючи її погляду і не помічаючи простягнутої руки, квапливо довідався про здоров'я місіс Дешвуд і запитав, чи давно вони в місті. Елінор так розгубилася, що не знайшлася, що їй сказати. Але її сестра не стала стримувати своїх почуттів. Обличчя її залилося яскраво-червоним рум'янцем, і вона вигукнула схвильованим голосом:

— Боже праведний! Віллоубі, що все це означає? Хіба ви не отримали моїх листів? Ви не хочете потиснути мені руку?

Йому залишалося тільки підкоритися, але її дотик немов завдав йому болю, і він ні на мить не затримав її руки у своїй. Здавалося, він прагнув оволодіти собою. Елінор, не відводячи очей з його обличчя, помітила, що воно набуває незворушності. Після миттєвої паузи він сказав спокійно:

— Я мав задоволення заїхати на Берклі-стріт минулого вівторка і вельми жалкую, що не застав у будинку ні вас, ні місіс Дженнінгс. Сподіваюся, моя картка не пропала?

— А хіба ви не отримали моїх записок? — вигукнула Маріанна в розпачі. — Напевно, сталася помилка, якась жахлива помилка! Що все це означає? Скажіть же мені, Віллоубі, що все це означає?

Він не відповів, вираз його обличчя змінився, і до нього повернулася недавня зніяковілість. Проте, неначе перехопивши погляд дівчини, яка з ним щойно розмовляла, і відчувши, що повинен негайно впоратися із собою, він знов узяв себе в руки і відповів:

— Так, я мав щастя отримати повідомлення про ваш приїзд у столицю, яке ви так люб'язно надіслали мені.

Потім він з легким уклоном поспішно відійшов до своєї знайомиї.

Маріанна, смертельно збліднувши, опустила на стілець, ноги її не тримали, і Елінор, боячись, що вона ось-ось зомліє, постаралася затулити її від цікавих очей і змочила їй скроні лавандовою водою.

— Підійди до нього, Елінор! — вигукнула її сестра, ледве до неї повернувся дар мови. — І змусь його підійти до мене. Скажи, що я мушу його ще раз побачити, негайно поговорити з ним... Мені несила... Я ні на мить не заспокоюся, доки все не з'ясується... Якесь страшне непорозуміння... Нумо, йди ж до нього!

— Як ти собі це уявляєш? Ні, любя Маріанно, ти повинна потерпіти. Тут не місце для з'ясування стосунків. Почекай усього лише до завтра.

Проте вона ледве втримала сестру, яка поривалася підійти сама до нього. Але переконати її стримати хвилювання, почекати, зберігаючи хоча б зовнішній спокій, доки їй не трапиться

нагода поговорити з ним у більш приватному колі й більш розважливо, виявилось неможливим: Маріанна продовжувала виливати свій жаль тихими вигуками і важкими зітханнями. Незабаром Елінор побачила, що Віллоубі вийшов у двері, що вели на сходи, і, сказавши Маріанні, що він поїхав, знову благала її заспокоїтися: адже все одно сьогодні вона вже не зможе з ним поговорити! Маріанна негайно послала її просити леді Мідлтон відвезти їх у цю ж хвилину додому — у своєму відчаї вона була не в змозі залишатися тут ані на мить.

Леді Мідлтон, хоча робер щойно почався, була надто гречною, щоб, почувши, що Маріанні нездужається, піти проти її бажання, тож негайно віддала свої карти приятельці, і вони від'їхали, щойно їм подали карету. На Берклі-стріт вони поверталися в повному мовчанні. Муки Маріанни були такі нестерпні, що очі в неї залишалися досі сухі, але, на щастя, місіс Дженнінгс ще не повернулася і вони змогли відразу ж піднятися до своєї кімнати, де Елінор за допомогою нюхальної солі трохи привела Маріанну до тями. Вона незабаром роздяглася і лягла, але, мабуть, їй хотілося залишитися на самоті, а тому Елінор спустилася у вітальню, де в очікуванні місіс Дженнінгс мала достатньо часу обдумати події вечора.

Сумніватися в тому, що Маріанна і Віллоубі дали одне одному слово, вона не могла. Таким же очевидним було й те, що його це обтяжує: хоч би як Маріанна тлумачила все в лад своїм бажанням, сама вона не бачила, яким чином можна пояснити такі вчинки наслідком якоїсь помилки чи непорозуміння. Тільки в повній зміні почуттів знайшлося б їм пояснення. Її гнів був би ще більшим, якби вона завважила, що Віллоубі збентежився, і це могло говорити про те, що він розуміє ницість своєї поведінки, а тому все ж таки є не таким легковажним, щоб від самого початку без жодних чесних намірів тільки гратися з серцем Маріанни. Розлука могла загасити його почуття, або обставини склалися так, що він його поборов, але їй ніяк не вірилося, що цього почуття взагалі не існувало.

Вона з глибокою тривогою думала про страждання, які заподіяла Маріанні ця нещаслива зустріч, — і про ті, ще болючіші

страждання, які обіцяла вона в майбутньому. Її власне становище сприймалося нею як незрівнянно легше. Адже поки вона зберігає пошану до Едварда, у неї завжди залишається опора, хай навіть вони і будуть розлучені навіки. Горе ж Маріанни поглиблювалося всім тим, що могло зробити ще тяжчим такий нестерпний удар — втрату Віллоубі, неминучий і швидкий розрив з ним.

РОЗДІЛ 29

Назавтра покоївка не встигла ще розтопити камін у них в кімнаті, а сонце — подолати холодну похмурість січневого ранку, як Маріанна, навіть не одягнувшись, уже стояла навколішки біля вікна, де було світліше, і писала зі всією тією швидкістю, яку тільки дозволяли сльози, що лилися безперервно. Розбуджена її зітханнями і риданнями, Еліно́р кілька хвилин з тривогою стежила за нею, а потім сказала як могла лагідніше:

— Маріанно, дозволь запитати...

— Ні, Еліно́р, — відповіла та, — не питай ні про що. Скоро ти довідаєшся про все.

Спокійний відчай, з яким це було мовлено, вичерпався з її останнім словом, і тут же до неї повернулося її бурхливе горе. Минуло декілька хвилин, перш ніж вона знов узяла перо, і часті ридання, що змушували знову його відкладати, підтверджували переконання Еліно́р, що її сестра востаннє пише Віллоубі.

Еліно́р виявляла сестрі всі ласкаві і ненав'язливі знаки уваги, які тільки могла, і ще більше постаралася б відвернути її та втішити, якби сама Маріанна не благала її вкрай роздратовано і нервово не заговорювати з нею. В таких обставинах для обох було краще не залишатися довше в товаристві одна одної, і терзання духу не тільки спонукали Маріанну, щойно вона одягнулася, негайно вийти з кімнати, але і примусили її у пошуках одночасно і самотності, і зміни місць бродити будинком до сніданку, старанно уникаючи всіх.

Під час сніданку вона нічого не їла і навіть не намагалася їсти, проте Еліно́р не тільки не умовляла її, не висловлювала їй співчуття і навіть не дивилася на неї, але докладала всіх зусиль

для того, щоб чимось зайняти місис Дженнінгс і зосередити її увагу на одній собі.

Місис Дженнінгс віддавала перевагу сніданку всім іншим трапезам, а тому тривав він досить довго, і тільки по його закінченні вони хотіли сісти за спільний робочий столик, як Маріанні подали листа. Враз збліднувши, вона швидко вихопила його у слуги і вибігла з кімнати. Еліно́р, навіть не побачивши адреси, зрозуміла, що він від Віллоубі, і серце її стиснулося від болю. Вона насилу змусила себе сидіти прямо, не в змозі стримати тремтіння, котре, як вона підозрювала, місис Дженнінгс неминуче повинна була помітити. Проте ласкава пані побачила лише, що Маріанна отримала лист від Віллоубі, визнала це вельми кумедним і зі сміхом побажала їй усіляких від нього радощів.

Не помітила вона і тремтіння Еліно́р, бо саме відмотувала шерсть для килимка і у своїй зосередженості на всі боки не дивилася. Ледве за Маріанною зачинилися двері, як місис Дженнінгс весело продовжила:

— Їй-богу, в житті не бачила такої закоханої дівчини! Куди там до неї моїм дочкам, хоч і вони свого часу були закохані. Але міс Маріанну просто як підмінили. Щиро сподіваюся, що він її довго не мучитиме, адже серце надривається, на неї дивлячись, — така вона бліда і нещасна. Коли ж вони думають одружитися?

Еліно́р, яка в цю хвилину була зовсім несхильна розмовляти, не могла не відповісти на подібний наскок і, силкуючись посміхнутися, сказала:

— Невже, добродійко, ви, врешті-решт, і справді переконали себе, ніби моя сестра заручена з містером Віллоубі? Я завжди вважала, що ви лише жартуєте, але таке запитання надто серйозне, а тому прошу вас довше не вдаватися до таких ілюзій. Запевняю вас, я була б надзвичайно здивована, почувши, що вони мають намір одружитися.

— Та годі вам, міс Дешвуд! Як ви можете таке говорити! Хіба ми всі не бачили, що справа йде до весілля! Що вони по вуха закохалися одне в одного з першого погляду? Хіба я не бачила їх в Девонширі щодня разом — з ранку до ночі? І хіба я не здогадувалась, що ваша сестричка поїхала зі мною до Лондона, щоб

замовити вінчальне плаття? І не намагайтеся мене одурити! Ви самі є великою хитрухою, от вам і здається, ніби ніхто навколо ні про що не здогадується. От і ні! Вже повірте мені, все місто про це знає. Я про це розказую всім, і Шарлотта теж.

— Справді, люба пані, — з великою твердістю сказала Еліно́р, — ви помиляєтеся. І чините дуже погано, підтримуючи такі чутки, і невдовзі самі в цьому переконаєтеся, хоча зараз мені не вірите.

Місіс Дженнінгс тільки знову розсміялася, але Еліно́р було несила продовжувати розмову, і до того ж, бажаючи скоріше довідатися, що написав Віллоубі, вона поквапилася до їхньої кімнати. Відчинивши двері, вона побачила, що Маріанна лежить, розпростершись на ліжку, задихаючись від ридань і стискаючи в руці лист, а поряд розкидані ще два-три. Еліно́р мовчки підійшла, сіла на край ліжка, взяла руку сестри, кілька разів ласкаво її поцілувала і вибухнула сльозами, спочатку майже такими ж бурхливими, як сльози Маріанни. Та, хоч і не могла вимовити ані слова, мабуть, була вдячна їй за співчуття і після того, як вони якийсь час поплакали разом, вклала всі листи в руку Еліно́р, а сама затулила обличчя хусткою, ледь не волаючи від муки. Еліно́р, розуміючи, що їй горе, хоч як тяжко на це дивитися, повинно вилитися само, не зводила очей із сестри, поки її несамовите страждання не вщухло, і тоді, квапливо розгорнувши лист Віллоубі, прочитала таке:

«Бонд-стріт, січень.

Шановна панно!

Я щойно мав честь отримати Вашого листа і прошу прийняти мою найщирішу за нього подяку. Мені було дуже прикро, коли я дізнався, що моя поведінка вчора ввечері не була Вами схвалена, і хоч я не міг збагнути, чим я завдав Вам прикрості, однак благаю пробачити мені те, що, запевняю Вас, анітрохи не було з мого боку навмисним. Я завжди згадуватиму моє колишнє знайомство з Вашим сімейством в Девонширі з великим задоволенням і сподіваюся, що воно не буде затьмарене якоюсь помилкою чи невірним тлумаченням моїх вчинків. Я почуваю

найщирішу пошану до всієї Вашої родини, і якщо з нещасливої випадковості я і дав підставу припустити більше, ніж я почував або мав намір виявити ці почуття, то можу лише гірко дорікнути собі за те, що не був більш стриманим у виявленні своєї пошани. І ви погодитесь, що я аж ніяк не міг мати на увазі більшого, коли довідаєтеся, що серце моє вже давно було віддано іншій персоні і що в недалекому майбутньому найдорожчі мої надії справдяться. З великим жалем я, як ви того зажадали, повертаю листи, які мав честь отримати від Вас, а також локон, яким ви так послужливо мене удостоїли.

З глибокою пошаною, Ваш вірний і покірний слуга,
Джон Віллоубі.

Легко собі уявити, з яким обуренням прочитала міс Дешвуд це послання. Підтвердження зрадливості Віллоубі, підтвердження, що вони розлучилися назавжди, — цього вона чекала, ще не взявши лист до рук, але вона й уявити не могла, що в подібному випадку можна вдатися до таких фраз, як і не могла вона уявити, що Віллоубі настільки позбавлений шляхетності і делікатності почуттів і навіть звичайної порядності джентльмена, щоб надіслати листа такого безсоромно жорстокого, листа, у якому бажання отримати свободу не тільки не супроводжувалося належним співчуттям, але й заперечувалося будь-яке порушення обіцянки, яке б то не було почуття, листа, у якому кожен рядок був образою і доводив, що писав його запеклий негідник.

Упродовж кількох хвилин Елінор намагалася оговтатися від гнівного здивування, потім перечитала лист знову і знову. Але з кожним разом її відраза до цієї людини тільки зростала, і вона відчула до нього такий гнів, що не наважувалася навіть заговорити, боячись поранити Маріанну ще болючіше, побачивши в цьому розриві не втрату для неї, а навпаки, позбавлення від набагато гіршого зла: від уз, що навіки з'єднали б її з аморальною людиною, справжній порятунок, милість провидіння.

Роздумуючи над змістом листа, над ницістю серця, здатного продиктувати його, і, мабуть, над зовсім іншим серцем зовсім іншого чоловіка, якого вона згадала в цю хвилину тільки тому,

що він завжди жив у її думках, Еліно́р забула про сльози сестри, забула про три ще непрочитані листи в себе на колінах і сиділа мовчки, не помічаючи плину часу. Підійшовши потім до вікна — бо зачула стукіт коліс вни́зу, — щоб подивитися, хто приїхав так непристойно рано, вона із здивуванням упізнала екіпаж місіс Дженні́нгс, котрий, як вона знала, веліли подати на першу годину. Не бажаючи залишати Маріанну одну, хоча і не сподіваючись поки що хоч якось її утішити, вона поспішила до місіс Дженні́нгс вибачитися, що не поїде з нею, бо її сестра нездужає. Місіс Дженні́нгс прийняла її вибачення без жодного нарікання і лише щиросердо засмутилася через їх причину. Провівши її, Еліно́р повернулася до Маріанни, яка спробувала підвестися з ліжка, і сестра ледь встигла підхопити її, коли та трохи не впала на підлогу, зовсім знесилівши після багатьох днів, проведених без необхідного відпочинку і підкріплення сил.

Вона давно вже втратила будь-який апетит і майже не стуляла очей ночами, і ось тепер, коли лихоманка очікування вже не підтримувала її, тривалий піст і безсоння обернулися мігренню, шлунковими негараздами і загальною нервовою слабкістю. Чарка вина, яку їй поквалливо принесла Еліно́р, трохи підкріпила її, і нарешті у неї дістало сили показати, що вона не залишилася нечутливою до турбот сестри.

— Бідолаха Еліно́р! Як я тебе засмутила! — сказала вона.

— Я тільки шкодую, що нічим не можу тобі допомогти або втішити тебе, — відповіла Еліно́р.

Цього — як, утім, і будь-чого іншого, Маріанна не витримала і знову розридалася, встигши тільки вигукнути з жалем:

— О, Еліно́р, я така нещасна!

Але Еліно́р більше не могла бути безсловесним свідком цих нестримних мук.

— Постарайся оволодіти собою, Маріанно, — вигукнула вона, — якщо ти не хочеш убити себе і всіх, хто тебе любить. Подумай про маму, подумай, якими важкими для неї будуть твої страждання. Заради неї ти мусиш заспокоїтися.

— Не можу! Не можу! — скрикнула Маріанна. — Іди, залиш мене, якщо тобі зі мною тяжко! Зненавидь мене, забудь про мене,

але не муч мене! О, як легко тим, хто не знає печалі, умовляти інших заспокоїтися! Щасливиця Елінор, ти ж навіть уявити собі не можеш, яких страждань я зазнаю!

— Ти називаєш мене щасливицею, Маріанно! Якби ти тільки знала... Та і як я можу бути щасливою, дивлячись на твої страждання!

— Пробач, пробач мені, — сказала Маріанна, обіймаючи сестру. — Я знаю, як ти мені співчуваєш, я знаю твоє любляче серце. Та все ж ти... ти повинна бути щасливою. Едвард любить тебе, то що ж, що може затьмарити твоє щастя?

— Дуже, дуже багато чого, — сумно відповіла Елінор.

— Ні, ні, ні! — несамовито вигукнула Маріанна. — Він любить тебе і лише тебе. Так яке ж може бути в тебе горе?

— Доки я бачу тебе в такому стані, я не можу радіти.

— Але іншою ти мене ніколи не побачиш! Моє горе ніщо не здатне зцілити!

— Не кажи так, Маріанно. Невже ти не маєш ніякої утіхи? Друзів? Хіба твоя втрата така, що її неможливо відшкодувати? Хоч як ти тепер страждаєш, подумай, наскільки більшими були б твої страждання, якби справжній його характер відкрився пізніше, якби ваші заручини тривали ще довгі місяці, перш ніж він намислив би покласти їм край. Кожний зайвий день нещасливого твого невідання зробив би удар ще більш жахливим.

— Заручини? — повторила Маріанна. — Але ми не були заручені!

— Не були?

— Ні. Він не такий дурний, як ти гадаєш. Він не давав мені слова.

— Але він казав, що кохає тебе?

— Так... ні... прямо — ніколи. Кожного дня це слід було розуміти як даність, але прямого освідчення я від нього не чула. Інколи мені здавалося, що ось-ось... але цих слів він так і не вимовив.

— І, проте, ти писала йому?

— Так... Що могло бути в цьому поганого після всього, що було? Але мені несила говорити...

Еліно́р промовчала і, знов узявши три листи, швидко переглянула їх з новою цікавістю. Перший, якого Маріанна відправила йому в день їхнього приїзду, був такого змісту:

«Берклі-сквер, січень.

Як Ви будете здивовані, Віллоубі, отримавши цю записку! І гадаю, Ви відчуєте не тільки здивування, дізнавшись, що я в Лондоні. Можливість приїхати сюди, навіть у товаристві місіс Дженнінгс, була спокусою, перед якою ми не встояли. Мені дуже хотілося б, щоб Ви отримали цей лист вчасно, щоб побувати у нас ще сьогодні, але я не дуже тішу себе такою надією. Хоч би там як, але завтра я на Вас чекаю. Отже, до побачення.

М. Д.»

Другий лист, відісланий вранці після танців у Мідлтонів, мав такий зміст:

«Не можу висловити ні розчарування, яке охопило мене, коли позавчора Ви нас не застали, ні здивування, що Ви все ще не відповіли на записку, яку я Вам послала майже тиждень тому. Щодня, щогодини я чекала, що отримаю від Вас відповідь і ще більше — що побачу Вас. Прошу, приїздіть, як тільки зможете, і поясніть причину, чому я чекала марно. Наступного разу краще приїжджайте ранісінько, тому що зазвичай близько першої ми кудись їдемо. Учора увечері ми були у леді Мідлтон, вона влаштувала танці. Мені сказали, що Ви були запрошені. Але чи може це бути? Певно, Ви і справді дуже змінилися відтоді, як ми бачилися востаннє, раз Вас запрошували і Ви не прийшли. Але не стану навіть припускати таку можливість і сподіваюся якнайшвидше почути з Ваших вуст, що це було не так.

М. Д.»

У третьому її листі йшлося:

Як я маю розуміти, Віллоубі, Вашу вчорашню поведінку? Знову я вимагаю у Вас пояснення. Я була готова зустріти Вас з радістю, природною після такої довгої розлуки, з дружньою простотою, яку, мені здавалося, наша близькість в Бартоні цілком

виправдовувала. І як же Ви мене відштовхнули! Я провела жахливу ніч, шукаючи виправдання вчинкам, які інакше, ніж образливими, назвати, певно, не можна. Але хоч я досі не знайшла найменшого правдоподібного вибачення Вашим вчинкам, я, проте, ладна вислухати Ваші пояснення. Мабуть, Вас ввели в оману або свідомо обдурили в чомусь, що стосується мене, і це принизило мене у Ваших очах? Скажіть же мені, в чому справа, назвіть причини, що спонукали Вас поводитися так, і я прийму Ваші виправдання, сама виправдавшись перед Вами. Мені було б гірко думати про Вас погано, але якщо так буде, якщо я дізнаюся, що Ви не такий, яким ми Вас дотепер вважали, що Ваші добрі почуття до всіх нас були удаваними, що мене Ви із самого початку мали намір лише дурити, нехай це відкриється якнайскоріше. Моя душа поки перебуває в страшній боротьбі. Я хотіла б виправдати Вас, але і в іншому випадку мої страждання будуть все ж таки легшими, ніж тепер. Якщо Ваші почуття змінилися, поверніть мої листи і мій локон.

М. Д.»

Елінор, заради Віллоубі, вважала б за краще не повірити, що на листи, сповнені такої ніжності, такого довір'я, він був нездатен відповісти так само. Але як не засуджувала вона його, це не примусило її заплющити очі на непристойність того, що вони взагалі були написані, і вона про себе оплакувала палку необережність, котра не поскупилася на такі необачні докази сердечної прихильності, яких навіть не шукали і для яких ніщо попереднє не давало підстав, необережність, що призвела до неймовірно тяжких наслідків. Але тут Маріанна, помітивши відкладені вбік листи, сказала, що на її місці за подібних обставин хто завгодно написав би те саме, і нічого понад це в них немає.

— Сама я відчувала, — додала вона, — що заручена з ним так непорушно, неначе нас зв'язала найурочистіша і найзаконніша церемонія.

— Цьому я легко вірю, — відповіла Елінор. — Але, на жаль, цього не відчував він!

— Ні, відчував, Елінор! Багато, багато тижнів відчував! Я знаю це. Хоч би що змусило його змінитися нині — а причиною може бути лише найчорніший наклеп, використаний проти мене, — але раніше я була йому така дорога, як тільки могла бажати моя душа. Локон, що його з такою байдужою готовністю він повернув мені, він же з таким жаром благав подарувати йому! Якби ти могла бачити його погляд, його обличчя в ту хвилину і чути його голос!.. Невже ти забула останній наш з ним вечір в Бартоні! І ранок нашого розставання? Коли він сказав мені, що, можливо, минуть місяці, перш ніж ми знову побачимося... його відчай... Як я можу забути його відчай!

На якусь мить голос її урвався, але коли пароксизм горя минув, вона додала вже більш твердо:

— Елінор, зі мною повелися безжально, але це не Віллоубі.

— Мила Маріанно, але хто ж, якщо не він? Хто міг спонукати його до такого вчинку?

— Хто завгодно, але тільки не його власне серце! Я швидше повірю, що всі, хто з нами знайомий, змовилися знеславити мене в його думках, ніж визнаю його натуру здатною на таку жорстокість. Ця особа, про яку він пише, хоч би хто вона була — і всі, так, усі, окрім тебе, дорога сестро, мами і Едварда, здатні жорстоко мене оббрехати. Окрім вас трьох, чи є у світі чоловік, якого я не запідозрю раніше, ніж Віллоубі, чиє серце я знаю так добре?

Елінор не стала сперечатися і сказала тільки:

— Але хто б не були ці ганебні твої вороги, не допусти, мила сестро, щоб вони зловтішно святкували перемогу, а покажи, як упевненість у своїй незаплямованості і чистоті намірів твердо підтримує твій дух! Гордись, що протистоїть такій низькій злостивості, шляхетна і гідна похвали.

— Ні, ні! — вигукнула Маріанна. — Горе, яке схоже на моє, позбавлене будь-якої гордості. Мені все одно, хто знатиме, яка я нещасна. І нехай хто завгодно тішитися з приводу мого приниження. Елінор, Елінор, ті, чиї страждання дрібні, можуть бути горді і непохитні скільки їм хочеться, можуть нехтувати образами або платити за них презирством, але в мене немає на це сил.

Я повинна мучитися, я повинна лити сльози... і нехай радіють ті, хто здатний на подібне.

— Але заради мами і мене...

— Для вас я зробила б більше, ніж для себе. Але видаватися веселою, коли я так страждаю... Як можна цього вимагати!

Знову вони обидві замовкли. Елінор задумливо походжала від каміна до вікна, від вікна до каміна, не помічаючи ні тепла від вогню, ні того, що відбувалося за склом, а Маріанна, сидячи в ліжку, притулилася головою до бильця, знову взяла листа Віллоубі, здригаючись, перечитала кожну його фразу, а потім вигукнула:

— Ні, це занадто! Ах, Віллоубі, Віллоубі, невже це писав ти! Як жорстоко... жорстоко, і знайти цьому прощення неможливо. Так, Елінор, неможливо. Хоч би що йому про мене не наговорили, він все ж мусив був відкласти вирок! Хіба не повинен він був сказати мені про це, дати мені нагоду виправдатися? «Локон, яким Ви так послужливо мене удостоїли», — повторила вона слова з листа. — Ні, цього вибачити не можна. Віллоубі, де було твоє серце, коли ти писав ці слова? Таке грубе глузування!.. Елінор, чи можна виправдати його?

— Ні, Маріанно, виправдань йому немає.

— А ця особа... хтозна, на що вона здатна?.. І як давно все це було сплановано і здійснено нею? Хто вона така?.. Ким вона може бути?.. Хоч би раз у наших розмовах він згадав про яку-небудь молоду красуню серед своїх знайомих! Про жодну ніколи! Він говорив зі мною тільки про мене.

Знову запала мовчанка. Хвилювання Маріанни ставало сильнішим, і нарешті вона не змогла його стримати.

— Елінор, я мушу поїхати додому. Я маю повернутися і втішити маму. Чи не можемо ми вирушити завтра?

— Завтра, Маріанно?

— Так. Навіщо мені залишатися тут? Я приїхала тільки заради Віллоубі... А зараз навіщо мені бути тут? Заради кого?

— Завтра вирушити ми ніяк не можемо. Ми зобов'язані місис Дженнінгс не тільки ввічливістю, але навіть проста ввічливість забороняє такий покvapливий від'їзд.

— Ну добре, тоді післязавтра або ще через день. Але я не можу залишатися тут надовго. Залишатися, щоб терпіти розпитування і натяки всіх цих людей? Мідлтони, Палмери — як я витримаю їхню жалість? Жалість жінки на кшталт леді Мідлтон! О, що сказав би на це він!

Елінор порадила їй знову лягти і відпочити. Вона послушалася, але їй не полегшало. Душевні і тілесні страждання не залишали її ні на мить, вона крутилася в ліжку, ридаючи все більш несамовито, і сестрі було все важче зашкодити їй встати, так що вона вже із острахом подумала, чи не покликати на допомогу, проте лавандові краплі, які вона, врешті-решт, умовила її випити, допомогли, і до повернення місіс Дженнінгс Маріанна лежала на одрі своїх мук тихо і нерухомо.

РОЗДІЛ 30

Місіс Дженнінгс негайно піднялася до них і, не чекаючи відповіді на свій стук, відчинила двері і ввійшла з щирою тривогою на обличчі.

— Як ви себе почуваєте, серденько? — спитала вона Маріанну з ласкавим співчуттям, але та мовчки відвернулася.

— Як вона себе почуває, міс Дешвуд? Бідолаха! Виглядає вона дуже погано. Та й зрозуміло. Так, усе вірно. У нього скоро весілля, у цього мерзотника. Навіть чути про нього не хочу! Мені місіс Тейлор розповіла про це півгодини тому, а її сповістила близька подруга самої міс Грей, інакше я б ні за що не повірила. Я ледь не зомліла. Ну, відповіла я, можу тільки сказати, що він обійшовся з однією моєю знайомою панночкою як наймерзотніша падлюка, і від щирого серця бажаю йому, щоб дружина шпептила його з ранку до ночі. І так я завжди говоритиму, повірте мені, серденько. Не можу терпіти таких фортелів від чоловіків, і якщо де-небудь його зустріну, я йому такого прочухана дам, що він не прийде до тям. Мила моя міс Маріанно, є лише одна втіха: окрім нього, у світі знайдеться ще багато молодих людей набагато достойніших, і вам, з вашим таким гарненьким личком, обожнювачів не бракуватиме. Бідолаха! Не стану її більше

турбувати, бо їй треба гарненько виплакати, ото й усе. На щастя, як ви пам'ятаєте, увечері прийдуть Перрі і Сендерсони, це її розважить.

І вона вийшла з кімнати навшпиньках, немов побоюючись, що навіть легкий шум може поглибити страждання її юної підопічної.

Маріанна, на великий подив Елінор, вирішила обідати з ними. Елінор навіть спробувала заперечувати, але ж ні, вона спуститься в їдальню, вона чудово все витримає, а балачок навколо неї буде менше. Елінор зраділа, що вона — нехай і тимчасово — була здатна керуватися такою спонукою, і хоча вважала, що Маріанна не витримає до кінця обіду, більше не сперечалася, але, як могла, причепурила її сукню і залишилася сидіти поряд з нею, щоб допомогти їй підвестися з ліжка, коли їх прийдуть звати до обіду.

За столом Маріанна трималася спокійніше і їла більше, ніж сподівалася на те її сестра. Якби вона спробувала заговорити або помітила знаки уваги, якими місіс Дженнінгс з найкращих намірів, але зовсім недоречно її оточувала, цей спокій, певно, швидко її покинув би, але з її губ не злетіло жодного слова, і, перейнята своїми думками, вона не помічала нічого довкола.

Елінор, віддаючи належне добрим намірам місіс Дженнінгс, дарма що вони були безцеремонні, а подеколи й безглузді, дякувала їй і платила люб'язністю за люб'язність замість сестри. Їх дбайлива господиня бачила, що Маріанна нещасна, і вважала себе зобов'язаною зробити все, щоб полегшити її печаль. А тому опікала її з любовною ласкавістю матері, що пестить улюблене дитя в останній день шкільних канікул. Маріанну всадовили на краще місце біля каміна, їй пропонували найвишуканіші страви, які тільки знайшлися в будинку, її розважали найсвіжішими плітками. Сумне обличчя сестри вбивало в душі Елінор всяку думку про веселощі, а то б її розсмішили спроби місіс Дженнінгс зцілити розбите серце за допомогою різних ласощів, оливок і яскраво палаючого вогню. Проте ця ласкава наполегливість врешті-решт відволікла Маріанну від думок. Щось невиразно пробурмотівши і зробивши знак сестрі не йти за нею, вона підвелася і квапливо вийшла з кімнати.

— Бідолаха! — вигукнула місіс Дженнінгс, щойно та пішла. — У мене серце розривається дивитися на неї. О Господи, вона навіть вина не допила. І до в'ялених вишень не доторкнулася! Нічого їй не хочеться. Коли б я знала, що саме вона погодилася б скуштувати, я б хоч на інший кінець міста за цим послала! Мені так дивно — як це раптом чоловік влаштував подібну підлоту такій красуні! Авжеж — коли в однієї грошей кури не клюють, а інша — їх майже не має, так тут, Господи прости, вони довго не думають!...

— А ця дівчина... міс Грей, здається, ви сказали... дуже багата?

— П'ятдесят тисяч фунтів, серденько! А ви її не бачили? Кажуть, велика модниця, але собою не так щоб уже й дуже гарна. Ось її тітку я добре знала — Бідді Хеншоу. Вийшла за багатого. Ну так у них у сім'ї всі багаті. П'ятдесят тисяч фунтів! І, як видно, вона трапилася саме вчасно. Кажуть, він геть-чисто все розтринькав. Ще б пак! І тарантаси наймодніші, і мисливські собаки найкращої породи! Тільки що не кажи, а коли молодий чоловік, хто б він не був, упадає за вродливою панночкою і обіцяє їй руку й серце, то не має ніяких прав порушувати слово тільки тому, що він збіднів, а багатша дівчина не проти за нього вискочити. Узяв би продав коней, будинок здав, слуг позвільняв та й упорядкував би свої справи — що йому заважало? Вже міс Маріанна почекала б, ручаюся. Але де там — у наші часи! Нинішня молодь тільки про своє задоволення й думає!

— А ви не знаєте, яку вдачу має міс Грей? Кажуть, вона привітна?

— Нічого поганого я про неї не чула. Правда, я про неї взагалі до ладу нічого не чула до нинішнього ранку. А тут місіс Тейлор сказала, наче недавно міс Вокер натякнула, що, на її думку, містер і місіс Еллісон не надто засмуться, видавши міс Грей заміж, бо вона ніколи не погоджувалася з місіс Еллісон стосовно...

— А хто такі Еллісони?

— Її опікуни, серденько. Але тепер вона повнолітня і сама може вибирати. Ось і вибрала, нічого не скажеш!.. Як же тепер? — вела вона далі після паузи. — Гадаю, ваша сестричка

піднялася до себе поплакати. І нічим її втішити не можна. І на самоті її так просто залишати безсердечно. Ну та скоро приїдуть наші друзі, це її трошки розважить. У що б нам пограти? Віст, я знаю, вона терпіти не може. Ну, а якщо спробувати щось інше?

— Пані, я справді дуже вдячна вам за вашу доброту, але ви марно переймаєтесь. Маріанна, гадаю, сьогодні більше не схоче виходити з кімнати. Я спробую умовити її лягти раненько. Їй треба відпочити.

— Мабуть, це буде їй найкорисніше. Хай тільки скаже, що подати їй на вечерю, та й лягає! Господи, не дивно, що вона останні тижнів зо два була така бліда і сумна! Мабуть, весь цей час здогадувалася, до чого йдеться. А сьогоднішній лист поклав усьому край! Бідолашна! Коли б я знала, то нізащо не стала б жартувати з нею про нього! Тільки звідки мені було знати? Я ж гадала — це просто любовна записочка, а ви ж знаєте, як молодь любить, коли над нею кепкують з таких приводів. Господи! Як же співчуватимуть їй сер Джон і леді Мідлтон, коли дізнаються! Коли б я так не розгубилася, то заїхала б на Кондуїт-стріт дорогою додому, щоб попередити їх. Ну, я до них завтра поїду.

— Гадаю, вам зайве попереджати місіс Палмер і сера Джона, щоб вони ніколи більше не згадували про містера Віллоубі в присутності моєї сестри і навіть мимохідь не натякали про минуле. Їхнє добре серце підкаже їм, як жорстоко було б виказати їй, що вони все знають. І що менше вони говоритимуть про це зі мною, то мені буде легше — це ви, пані, з вашою добротою, зможете легко зрозуміти.

— Господи! Як же не зрозуміти! Вам, напевне, нічого й чути про це не хочеться. А вже при вашій сестричці я й поготів — жодного необережного слівця не скажу. Як ось сьогодні за обідом, ви ж самі бачили. І сер Джон теж, і мої дочки — вони ж усі дуже ввічливі і делікатні, тим більше коли я їм натякну, а це я не забуду зробити. Що менше в таких випадках говорять, то швидше все минає і забувається. А яка користь від розмов?

— Тут вони можуть лише зашкодити, і навіть більш, ніж звичайно в подібних випадках, оскільки є обставини, які заради всіх, кого вони стосуються, не слід робити предметом пліток.

В одному я, проте, повинна виправдати містера Віллоубі: заручений з моєю сестрою він усе-таки не був.

— Та годі, серденько, не захищайте його! Не був заручений! І це після того, як водив її в Алленхемі по всьому будинку і навіть показував, які кімнати вони облаштують для себе?!

Заради сестри Елінор відхилилася від подальших пояснень, в душі сподіваючись, що заради містера Віллоубі продовжувати їх вона не зобов'язана, бо встановлення істини завдало б Маріанні великої шкоди, а йому принесло б дуже мало користі. Обидві вони помовчали, але потім місіс Дженнінгс з неподоланною своєю бадьорістю вибухнула новою промовою.

— Що ж, серденько, дарма кажуть, що лиха без добра не буває: полковник Брендон зате у виграші. Тепер-то він її здобуде. Це вже точно. Згадайте моє слово, до Іванового дня вони обов'язково одружаться. Господи! Як він буде втішений, коли дізнається! От би йому прийти сьогодні увечері! І для вашої сестрички він — партія набагато краща. Дві тисячі на рік, і ні боргів, ні зобов'язань... окрім, звичайно, позашлюбної дочки... зовсім про неї я забула. Але її можна віддати в навчання, це недорого стане. Ось так. Делафорд — прекрасний маєток, повірте мені. Саме те, що називають чудовим старовинним будинком — затишний і з усіма вигодами. По боках загороджений довгими стінами, а вздовж них — найкращі в країні фруктові дерева. А в кутку така шовковиця, мушу вам сказати! Господи, та ми з Шарлоттою просто об'їлися нею того єдиного разу, коли там побували! І голубник, і прекрасні ставки, і чудовий канал — коротше кажучи, все, чого душа забажає. А головне — до церкви дуже близько і всього лише чверть милі від поштового тракту, значить, завжди знайдеться розвага від нудьги — варто тільки посидіти в старій тисовій альтанці за будинком, звідки видно всі карети, що проїздять повз маєток. Незрівнянне місце. М'ясник у селі зовсім поряд, і до будинку священика недалеко. Як на мене, то це в тисячу разів краще за Бартон-парк: там же м'ясо купувати доводиться за три милі, а ближче за вашу матінку сусідів немає. Ну, я, щойно випаде нагода, підбадьорю полковника. Як кажуть, де

втрапиш, там і знайдеш. Ось тільки б нам зробити так, щоб вона викинула Віллоубі з голови!

— Якби ми це змогли зробити, пані, — сказала Еліно́р, — то чудово обійшлися б і без полковника Брендона!

З цими словами вона підвелася і вирушила на пошуки Маріанни, котра, як вона і чекала, усамітнилася у своїй кімнаті і, коли вона ввійшла, в невимовній тузі сиділа, схилившись над згасаючим вогнем, навіть не засвітивши свічки.

— Залиш мене одну, — тільки й сказала вона.

— Залишу, — відповіла Еліно́р. — Якщо ти ляжеш.

Але Маріанна в нервовому роздратуванні спочатку навідріз відмовилася, але потім усе-таки поступилася ласкавим наполяганням сестри, і Еліно́р пішла, тільки коли побачила, що вона поклала змучену голову на подушку і була готова, як їй здалося, поринути в сон.

У вітальню, куди вона потім спустилася, незабаром увійшла місіс Дженнінгс, тримаючи в руках по вінця налитий келих.

— Серденько, — сказала вона ще з порога, — я тільки зараз пригадала, що в мене зберігається трохи пречудового старого константійського вина, краще за яке ніхто не пробував, і я налила чарочку для вашої сестрички. Мій бідний чоловік! Як він його любив! Свою жовчну подагру тільки ним і лікував і все казав, що допомагає воно краще за все зілля на світі. Нумо, віднесіть його вашій сестричці!

— Пані, — відповіла Еліно́р, посміхнувшись різниці недуг, які цей засіб виліковував, — ви дуже, дуже ласкаві! Але коли я пішла від Маріанни, вона вже засинала, як мені здалося. Гадаю, сон для неї зараз — найкращий цілющий засіб, а тому, з вашого дозволу, я вип'ю це вино сама.

Місіс Дженнінгс, як вона не жалкувала, що спізнилася на п'ять хвилин, задовольнилася таким перебігом подій, а Еліно́р, випивши півкелиха, подумала, що не їй судити, чи корисне це вино при жовчній подагрі, але випробувати, наскільки воно цілюще для розбитого серця, можна і на ній не згірш, аніж на її сестрі.

Коли подали чай, приїхав полковник Брендон, і по тому, як він оглянув кімнату, Еліно́р негайно збагнула, що він і чекав і не

хотів побачити Маріанну, що, коротше кажучи, він уже знає, чим пояснюється її відсутність. Місіс Дженнінгс цього не втямила, і, попрямувавши до чайного столика, за яким головувала Еліно́р, прошепотіла:

— Полковник усе такий же похмурий. Він іще нічого не знає. Так ви скажіть йому, серденько.

Незабаром полковник підсунув свій стілець ближче до неї і, кинувши на неї погляд, який сказав їй, що він знає все, спитав, як почувається її сестра.

— Маріанна занедужала, — відповіла Еліно́р. — Їй нездужалося увесь день, і ми умовили її лягти.

— Так, значить, — вимовив він нерішуче, — те, що мені довелося почути вранці, можливо, близьке... можливо, ближче до істини, ніж спочатку я міг у це повірити.

— А що ви чули?

— Що джентльмен, якого я мав підстави вважати... вірніше, що чоловік, який, наскільки я знав, був зв'язаний словом... Але навіщо мені це казати? Якщо вам уже все відомо, а це, звичайно, так, то я буду позбавлений...

— Ви говорите, — відповіла Еліно́р з силуваним спокоєм, — про одруження містера Віллоубі на міс Грей? Так, ми все знаємо. Як видно, нині про це вже всі знають, і нас про це оповістили ще вранці. Містер Віллоубі незбагнений. А де почули про це ви?

— У книжковій лавці на Пелл-Мелл, куди я зайшов у справі. Дві пані чекали свою карету, і одна розказувала другій про якесь весілля голосом таким гучним, що я мимохіть усе чув. Мою увагу привернуло ім'я, що часто повторювалося, — Віллоубі — Джон Віллоубі, а потім було беззастережне твердження, що весілля його з міс Грей — справа вирішена, і це можна більше не тримати в секреті; відбудеться воно через декілька тижнів. А потім була докладна розповідь про приготування до нього та про інше. Одна обставина особливо відбилася у мене в пам'яті, оскільки вона остаточно підтвердила, про кого йшлося: зразу ж після вінчання молодята вирушать до Комбе-Магни, сомерсетширського маєтку нареченого. Уявіть мій подив! Але марно описувати, що

я відчув. Поцікавившись у прикажчика, коли вони поїхали, я дізнався, що балакуча пані була якась місіс Еллісон, а це, як я з'ясував пізніше, прізвище опікуна міс Грей.

— Цілком вірно. Але чи довелося вам почути, що у міс Грей є п'ятдесят тисяч фунтів? Вважаю, саме в цьому слід шукати пояснення.

— Цілком можливо. Проте Віллоубі здатен... так принаймні здається мені... — Він був замовк, але потім додав голосом, якому немов сам не довіряв: — А ваша сестра... як вона сприйняла цю звістку?..

— Її страждання були безмежні. Хочу лиш сподіватися, що вони будуть такими ж нетривалими. Їй було... їй завдано жорстокого удару. Мені здається, до вчорашнього дня вона жодного разу не засумнівалася в його почуттях до неї. І навіть зараз, мабуть... Але я майже переконана, що він ніколи не почував до неї щирої ніжності. Зрадливий дурисвіт! І багато чого свідчить, що він має жорстоке серце.

— О, так, — сказав полковник Брендон, — дуже багато чого! Але ваша сестра... Якщо не помиляюся, ви вважаєте, що вона не цілком поділяє вашу думку?

— Ви ж знаєте її вдачу і розумієте, з яким захопленням вона виправдала б його, коли б могла.

Він нічого не відповів, а потім чайний піднос винесли, гості почали сідати за карти, і вони не змогли продовжувати свою розмову. Місіс Дженнінгс, із задоволенням спостерігаючи за їх бесідою, чекала, що після пояснення міс Дешвуд обличчя полковника засвітиться раптовою радістю, як годилося б людині в розквіті сил, надій і щастя, але, на превеликий її подив, до кінця вечора воно залишалось навіть ще більш серйозним і задумливим, ніж звичайно.

РОЗДІЛ 31

Вночі Маріанна спала довше, ніж сама того очікувала, але вранці, шойно розплющивши очі, вона відчула таке саме невтішне горе, що і тоді, коли вона їх заплющувала.

Елінор всіляко спонукала її виливати свої почуття, і до сніданку вони багато разів поверталися до тієї самої теми — Елінор, не вагаючись у своєму переконанні, ласкаво, але настійливо умовляла сестру, а Маріанна так само поривчасто твердила то одне, то інше. То вона не сумнівалася, що Віллоубі такий же нещасний і ні в чому не винен, як і вона сама, то в безмежному відчаї не знаходила йому ніяких виправдань. То їй було абсолютно байдуже до думки світського товариства, то вона мала намір полишити його назавжди. Але в одному її твердість була незмінна: всіма силами вона уникала товариства місіс Дженнінгс, а коли це виявлялося неможливим, зберігала вперте мовчання. Їй була осоружна думка, що місіс Дженнінгс може щиро їй співчувати.

— Ні, ні! — вигукувала вона. — Вона нездатна щиро співчувати. Її добродушність — це не доброта, а серце не здатне на справжню симпатію. Їй потрібна тільки пожива для пліток, і я їй цікава лише як їх джерело.

Елінор не були потрібні ці докази упередженості і несправедливості в думках сестри про інших людей — думках, породжуваних неймовірною вишуканістю її власної натури і надмірною увагою, яку вона приділяла витонченій чутливості і бездоганній витонченості манер. Як і половина людей у всьому світі, — добре, якщо серед них набереться хоч трохи більше половини осіб розумних і порядних, — Маріанна, при всіх своїх чудових талантах і прекрасних якостях душі, не завжди була справедливою і доступною доказам здорового глузду. Вона вимагала від інших думок і почуттів, подібних її власним, і судила про їхні мотиви з того, яке враження на неї справляли їхні вчинки в цю хвилину. Саме цією рисою можна пояснити ту обставину, що, коли вони з Елінор сиділи в себе в кімнаті після сніданку, її думка про місіс Дженнінгс значно погіршилася, погіршилася тому лише, що через власну свою слабкість вона перетворила на джерело нових страждань найщиріший намір місіс Дженнінгс трохи її утішити з якнайкращих міркувань.

Місіс Дженнінгс увійшла до них з листом у витягнутій руці і, сяючи веселою усмішкою, в повній упевненості, що зробить Маріанні приємність, сказала:

— Ну, серденько, я принесла щось таке, що неодмінно вас потішить!

Маріанні більше нічого й не треба було. Враз її уява намалювала лист від Віллоубі, сповнений каяття й ніжності, в якому переконливо йшлося про все, що відбулося. І вона вже бачила, як услід вбігає Віллоубі, кидається до її ніг і красномовним поглядом підтверджує кожне слово листа. Але наступна мить розвіяла ілюзії, породжені першою миттю. Почерк був материн. Спершу, побачивши його, вона не відчула ніякої радості і через гірке розчарування, що змінило мить чарівної надії, а вірніше, екстазу, зрозуміла, що лише тепер пізнала справжні муки.

Навіть у найкрасномовнішу хвилину вона не знайшла б слів, щоб висловити всю нечувану жорстокість місіс Дженнінгс, тож тепер вона могла дорікнути їй лише нестримним потоком сліз. Втім, докір цей був даремний, і місіс Дженнінгс, щедра на найтурботливіші вияви співчуття, пішла геть, продовжуючи радити їй швидше прочитати листа, щоб утішитися. Проте лист цей, коли Маріанна настільки заспокоїлася, що змогла його прочитати, зовсім не прислужився до її утіхи. Віллоубі заповнював кожен його сторінку. Прохання Елінор спонукало місіс Дешвуд, і досі переконану в їхніх заручинах і в серйозності поглядів Віллоубі, всього лише попросити Маріанну бути відвертішою з ними обома, причому з такою любов'ю до неї, з такою ніжністю до Віллоубі і з такою надією на їхнє майбутнє обопільне щастя, що Маріанна хлипала весь час, поки читала листа. Знову нетерпляче бажання скоріше повернутися додому оволоділо нею. Її матінка стала для неї ще дорожчою, ніж раніше, дорожчою якраз через надмірне, хоча й зовсім невиправдане її довір'я до Віллоубі, і вона, як божевільна, наполягала, щоб вони негайно, зараз же вирушили в дорогу. Елінор, не в змозі вирішити, що було б краще для Маріанни — залишитися в Лондоні чи повернутися до Бартона, нічого не стала їй радити, а попрохала потерпіти, доки вони не довідаються, що думає з цього приводу їхня мати, і врешті-решт домоглася від сестри такої поступки.

Місіс Дженнінгс покинула їх раніше, ніж звичайно, страждаючи від того, що Палмери і Мідлтони ще не встигли розділити

з нею її смуток, і, рішуче відмовившись від пропозиції Еліно́р поїхати з нею, розсталася з ними до кінця ранку. Еліно́р з дуже важким серцем сіла писати матері, засмучена тим, як погано, судячи з цього листа до Маріанни, зуміла підготувати її до гірких новин, але сповістити місіс Дешвуд про те, що відбулося, і отримати розпорядження щодо майбутнього було необхідно і якомога швидше. Маріанна ж, спустившись до вітальні, тільки-но місіс Дженнінгс поїхала, сіла до столу, за яким писала Еліно́р, і, стежачи за рухом її пера, ремствувала, що їй випав такий тяжкий обов'язок, і ще більше ремствувала через те, що цей лист буде для їхньої матері великим ударом.

Так тривало близько чверті години, як раптом Маріанна, чії нерви не витримували ніякого раптового звуку, здригнулася від стуку у двері.

— Хто це може бути? — вигукнула Еліно́р. — І так рано! А я вважала, що нам ніхто не заважатиме.

Маріанна підійшла до вікна.

— Полковник Брендон! — вимовила вона з досадою. — Він завжди нам заважає!

— Але місіс Дженнінгс дома немає, і він не стане заходити.

— Краще я на це не покладатимуся, — заперечила Маріанна, вже прямуючи до сходів. — Людина, якій нікуди дівати власний час, завжди без найменшого докору совісті зазіхає на чужий.

Її висновок виявився вірним, хоча ґрунтувався він на хибному і несправедливому припущенні. Полковник Брендон справді увійшов до будинку, і Еліно́р, не сумніваючись, що сюди його привела щира тривога за Маріанну, свідчення якої вона побачила в засмученому і стурбованому виразі його обличчя і в тому, як схвильовано, хоча і стисло спитав він про її здоров'я, не могла вибачити сестрі таку зневагу до нього.

— Я зустрів місіс Дженнінгс на Бонд-стріт, — сказав він, привітавшись, — і вона умовила мене заїхати. Втім, без особливих зусиль, оскільки я припускав, що, певно, застану вас одну, чого мені дуже хотілося. Моя мета... моє бажання... єдина причина, чому я цього бажав... Мені здається... я сподіваюся, це може принести утіху... Ні-ні, яка ж утіха?.. Про утіху поки що,

зрозуміло, немає мови... Але переконати вашу сестру... раз і назавжди... Мої почуття до неї, до вас, до вашої матінки — ви дозволите мені дати їм доказ, відкривши вам деякі обставини, які ніщо, окрім найширшої пошани... окрім гарячого бажання бути корисним... Мені здається, моя сміливість є виправданою... хоча я витратив багато годин, переконуючи себе, що чиню правильно, але ж я можу і помилятися? — Він замовк.

— Я розумію вас, — відповіла Елінор. — Ви хотіли б повідомити мені щось про містера Віллоубі. Щось таке, що ще більше викриє його характер. Зрозуміло, це — найкраща дружня послуга, яку ви тільки можете надати Маріанні. Я буду вдячною за все, що почую, і вона також... але пізніше, не зараз. Благаю вас, розкажіть мені все.

— Неодмінно. Коротше кажучи, коли я виїхав з Бартонна в жовтні... Ні, так вам буде важко зрозуміти... Я повинен повернутися в минуле. Боюся, міс Дешвуд, в мені ви знайдете дуже поганого оповідача. Не знаю навіть, з чого почати. Ні, без моєї власної історії обійтися, на жаль, не можна. Але вона буде короткою. Подібна тема, — додав він з важким зітханням, — не спокусить мене на зайві подробиці.

Він замовк, збираючись з думками, а потім з новим зітханням продовжив:

— Певно, ви забули розмову... адже на вас, вважаю, ніякого враження вона справити не могла... Нашу розмову якимось увечері в Бартон-парку під час танців, коли я згадав, що ваша сестра Маріанна трохи нагадує мені одну мою давню знайому.

— Ні-ні, — сказала Елінор, — саме її я й не забула.

Схоже, йому було приємно, що вона не забула, і він додав:

— Якщо мене не вводить в оману непевний і ніжний спогад, вони були схожі не лише зовнішністю, але й вдачею. Ті самі палкі почуття, та сама палка уява і характер. Та, про яку я вам кажу, була близька моя родичка, що осиротіла в дитинстві і перебувала під опікою мого батька. Майже однолітки, ми з найніжнішого віку гралися разом і товаришували. Не пам'ятаю часу, коли б я не любив Елізи. Коли ж ми виростили, я мав до неї почуття, на яке, можливо, ви, судячи з теперішньої моєї похмурості,

гадаєте, що я не здатен. Її ж прихильність до мене, я переконаний, була такою ж гарячою, як і вашої сестри до містера Віллоубі, і такою ж нещасливою, хоча і з іншої причини. В сімнадцять років я втратив її назавжди. Її видали заміж, видали проти її волі за мого брата. Вона була багата, а наш родовий маєток обтяжували борги. Боюся, лише цим пояснювалася поведінка того, хто був її дядьком і опікуном. Мій брат був недостойний її, він навіть не любив її. Я плекав надію, що її почуття до мене послужить їй опорою у всіх бідах, і якийсь час так воно й було. Але, нарешті, прикрість її становища — з нею поводитися вкрай зневажливо — ослабила її рішучість, і хоча вона обіцяла мені, що нічого... Але як нецікаво я розповідаю! Адже я навіть не згадав, як усе це відбулося. Ми вирішили втекти до Шотландії, і чекати залишалося лише кілька годин, коли покоївка моєї кухні видала нашу таємницю, чи то з легковажності, чи то з підступності. Мене відіслали до далекого родича, а її позбавили свободи, товариства, яких би то не було розваг, доки мій батько не домігся свого. Я дуже покладався на її твердість, і удар виявився суворим, але, коли б її шлюб був щасливий, напевно, я, тоді ще зовсім юний, через кілька місяців змирився б із ним, і, в усякому разі, не жалкував би через нього зараз. Але щасливим він не був. Мій брат не мав до неї ані найменшої симпатії, його вабили ниці задоволення, і з самого початку він ставився до неї погано. Наслідок усього цього для такої молодої, жвавої і недосвідченої жінки, як місіс Брендон, був цілком природним. Спочатку вона змирилася зі своєю нещасливою долею, і було б краще, коли б вона не переживала тих страждань, які викликали в ній спогади про мене. Але чи можна дивуватися, що вірність подібному чоловіку зберігати було важко і що, не маючи друга, який міг би дати їй добру пораду або стримати її (мій батько прожив після їхнього весілля лише кілька місяців, я ж перебував з моїм полком в Індії), вона опустилася і стала легковажною жінкою? Коли б я залишився в Англії, то, мабуть... Але я вирішив заради щастя їх обох не бачитися з нею кілька років і ради цього домігся переводу в інший полк. Потрясіння, якого завдало мені її весілля, — продовжував він з незвичайним хвилюванням, — було дрібни-

цею порівняно з тим, що я відчув, коли приблизно через два роки до мене дійшла звістка про її розлучення. Ось звідки ця похмурість... Навіть зараз думка про ті страждання...

Його голос урвався, він поквапливо підвівся і кілька разів пройшовся кімнатою. Елінор, зворушена його відвертістю, а ще більше — його душевним сум'яттям, не могла вимовити ані слова. Він побачив її сповнений співчуття погляд, підійшов до неї, узяв її руку, потиснув, а потім поцілував із вдячною пошаною. Через дві-три хвилини він оволодів собою і вів далі вже спокійно:

— Після цих тяжких днів минуло майже три роки, перш ніж я повернувся до Англії. Ледве приїхавши, я відразу, певна річ, спробував її розшукати. Але пошуки ці були так само марними, як і сумними. Я зміг знайти тільки першого її спокусника, і були всі підстави побоюватися, що, розлучившись з ним, вона лише ще більше поринула в гріховне життя. Встановлене їй згідно із законом утримання зовсім не відповідало її приданому і було дуже недостатнім для забезпеченого існування, а від брата я дізнався, що за кілька місяців до мого приїзду право на отримання цих грошей було передано іншій особі. Він вважав, — і без жодного докору сумління, — що її марнотратство і спричинене ним лихо примусили її відмовитися від невеликого, але постійного доходу, заради одноразового отримання необхідної їй у ту хвилину суми. Врешті-решт, коли я пробув у Англії понад півроку, я все ж таки відшукав її. Співчуття до колишнього мого слуги, для якого після мого від'їзду настали чорні дні, привело мене до в'язниці, куди його помістили як неспроможного боржника; і ось там я побачив мою нещасну сестру, ув'язнену за таке саме порушення закону. Як вона змінилася, як зів'яла, змучена всіма стражданнями, які тільки можна уявити! Мені було несила повірити, що виснажена хвора жінка переді мною була колись тією чарівною, що пашіла здоров'ям, красунею, яку я обожаював. Що я пережив, побачивши її... але навіщо ранили ваші почуття таким описом? Я й так уже завдав вам печалі. І те, що вона, здавалося, була в останній стадії сухот, послужило... так, у такому становищі це послужило єдиною утіхою для мене. Життя вже не могло дати їй нічого, окрім можливості гідно приготуватися до смерті. І цю можливість воно їй дало.

Я помістив її в зручне помешкання, де її найліпшим чином доглядали, і відвідував її щодня протягом решти її короткого життя. Я був з нею в її останні хвилини.

Він знову замовк, щоб погамувати хвилювання, і Елінор сповненим жалю вигуком продемонструвала своє співчуття до долі його бідної кузини.

— Сподіваюся, вашу сестру не образить, — сказав він потім, — що я знайшов схожість між нею і моєю нещасною зганьбленою родичкою. Їхні долі не можуть бути однаковими, і коли б ніжна від природи натура однієї знайшла опору в більш твердому характері або більш щасливому шлюбі, вона могла б стати такою ж, якою, як ви побачите з часом, стане інша. Але до чого я все це кажу? Завдав вам жалю без жодної потреби. О, міс Дешвуд! Подібні спогади... яких я не торкався ось уже чотирнадцять років... до них небезпечно повертатися! Я постараюся не відволікатися і зосереджуся на найважливішому. Вона довірила моїм турботам своє єдине дитя, малятко-дівчинку, плід її першого гріха, якій тоді було три роки. Вона любила дочку і не розлучалася з нею. Для мене це було дорогим, священним дорученням, і з радістю я виконав би його повною мірою, сам стежачи за її вихованням, якби моє становище це дозволяло. Але я не мав ані сім'ї, ані домівки, і тому я віддав маленьку Елізу до пансіону. Я відвідував її там, коли міг, а після смерті мого брата близько п'яти років тому, коли родинний маєток перейшов до мене, вона часто гостювала в мене в Делафорді. Я називав її своєю далекою родичкою, але мені добре відомо, що мене підозрюють в куди більш близькій з нею спорідненості. Три роки тому — їй тоді ледве виповнилося чотирнадцять років — я узяв її з пансіону і доручив турботам вельми поважної пані, що мешкає в Дорсетширі і виховує іще трьох-чотирьох дівчаток приблизно того ж віку. Два роки у мене були всі підстави бути задоволеним її перебуванням там. Але в лютому, майже рік тому, вона раптово зникла. Я дозволив їй — необачно, як показали подальші події — на її настійливе прохання, поїхати погостювати в Баті у подруги, яка доглядала там хворого батька. Я знав його як чудову людину і був доброї думки про його дочку — кращої, ніж вона заслугову-

вала, оскільки ця дівчина з непохитною і безрозсудною упертістю відмовчувалася і відмовлялася сказати хоча б щось, знаючи, зрозуміло, все. Її батько, людина вельми порядна, але не дуже кмітлива, як на мене, дійсно ні про що не підозрював, тому що рідко покидав будинок, і дівчата гуляли містом одні і заводили знайомства, які хотіли. Він навіть намагався переконати мене, як свято вірив сам, що його дочка не була ні в що утаємничена. Коротше кажучи, мені пощастило дізнатися тільки про те, що вона виїхала невідомо куди, про інше ж вісім місяців я міг лише робити припущення. Можете собі уявити, про що я думав, чого боявся і як страждав.

— Боже милосердний! — скрикнула Еліно́р. — Невже це... невже Віллоубі?

— Перша звістка про неї, — продовжував полковник, — прийшла минулого жовтня. Її лист мені переслали з Делафорда, і я отримав його того самого ранку, коли ми мали намір відвідати Вайтвелл. У цьому полягала причина мого раптового від'їзду з Бартонна — від'їзду, який, поза сумнівом, здався усім вкрай дивним, а декого, боюся, і образив. Містер Віллоубі, вважаю, і не підозрював, коли кожний його погляд засуджував мене за нечемність, з якою я зірвав пікнік, що мені необхідно було поспішати на допомогу тій, кого він знедолив і вкинув у прірву? Та коли він і знав би це — що змінилося б? Чи згасла б його веселість? Чи перестав би він знаходити втіху в усмішках вашої сестри? Ні. Адже він уже вчинив те, на що не здатна жодна людина, серце якої відкрите співчуттю. Він кинув дівчину, чию юність і невинність погубив, в найвідчайдушнішому становищі — без помешкання, без допомоги, без друзів, приховавши від неї навіть свою адресу! Він поїхав, обіцяючи повернутися. Але не повернувся, не написав їй і ніяк про неї не поклопотався.

— Це виходить поза всі межі! — вигукнула Еліно́р.

— Тепер ви знаєте його — марнотратника, гульвісу і навіть гірше. А я, знаючи все це, вже не один місяць... Ви можете уявити собі, що я пережив, переконавшись, що почуття вашої сестри до нього залишаються незмінними, і почувши запевнення, що їхнє весілля ось-ось має відбутися. Уявіть собі,

що я відчув, думаючи про всіх вас! Коли минулого тижня я застав вас одну, я приїхав, щоб дізнатися правду, хоча ще не вирішив, як учиню, коли її узнаю. Мою поведінку того дня ви, звичайно, не могли не визнати дивною, але тепер вам вона зрозуміла. Бачити, як вас усіх обдурено, спостерігати, як ваша сестра... Але що я міг вдіяти? Надії, що моє втручання принесе користь, я не мав, а до того ж інколи мені здавалося, що під впливом вашої сестри він може виправитися. Але тепер, після такої ганебної образи, хтозна — які були його істинні наміри відносно неї? Однак, в усякому разі, вона навіть тепер і, без сумніву, пізніше зможе подякувати долі, коли порівняє нинішнє своє становище зі становищем моєї бідної Елізи, коли збагне, яке воно тяжке і безнадійне, коли усвідомить — як мусить страждати ця нещасна, яка і досі любить його не менш сильно, ніж вона сама, і яка мучитиметься, каючись до кінця своїх днів. Звичайно ж, таке порівняння може принести їй користь. Вона зрозуміє, якими, по суті, нікчемними є її страждання. В них немає її вини, і вони не накличуть на неї ганьби. Навпаки, усіх її друзів вони прив'яжуть до неї ще сильніше. Співчуття до її нещастя, пошану до твердості, з якою вона його переносить, зміцнять їх симпатію до неї. Проте ви повинні на свій розсуд вирішити, чи повідомляти їй те, що почули від мене. Вам краще знати, яке це справить враження. Але якби я цілком серйозно, від щирого серця не був переконаний, що зможу стати їй у пригоді, пом'якшити її жалі, я в жодному разі не став би обтяжувати вас розповіддю про мої родинні негаразди, розповіддю, яку до того ж можна тлумачити як бажання звеличити себе у вашій думці за рахунок інших.

Елінор негайно від щирого серця подякувала йому за відвертість і довір'я, додавши, що Маріанні такі відомості повинні допомогти.

— Найбільшого болю мені завдають, — сказала вона, — її намагання знайти йому виправдання. Якби вона добре знала, який він негідник, вона б так не мучилася. Тепер же, хоч спочатку її страждання посиляться, зцілення прийде швидше, я впевнена. А ви, — продовжила вона далі після нетривалого мовчан-

ня, — ви бачили містера Віллоубі після того, як розсталися з ним у Бартоні?

— Так, — відповів він похмуро. — Один раз я з ним зустрівся. Ця зустріч була неминучою.

Еліно́р, вражена його тоном, з тривогою подивилася на нього, кажучи:

— Як? Ви зустрілися з ним, щоб?..

— Іншої зустрічі між нами бути не могло. Еліза, хоча і з великим небажанням, назвала мені ім'я свого коханця, і, коли той приїхав до Лондона, — через півмісяця після мене, — ми зустрілися в призначеному місці, він — щоб захищатися, а я — щоб покарати його вчинок. Ми обидва залишилися неушкоджені, ось чому наша зустріч не дістала розголосу.

Еліно́р зітхнула, подумавши, що необхідність такого з'ясування стосунків могла бути недоречною, але говорити про це чоловікові і солдату визнала даремним.

— Така схожа, — сказав полковник Брендон після паузи, — нещаслива доля матері і дочки! І так погано виконав я взятий на себе обов'язок!

— А вона і досі тут?

— Ні. Щойно вона оклигала після пологів — невдовзі перед ними я її знайшов, — я відвіз її з дитиною в село, де вона й досі мешкає.

Потім він схаменувся — Еліно́р, ймовірно, слід уже бути з сестрою, тому поспішив відкланятися, а вона ще раз від щирого серця подякувала йому, сповнена співчуття і пошани до нього.

РОЗДІЛ 32

Коли міс Дешвуд переказала сестрі зміст цієї розмови — що вона не забарилася зробити, — враження вона справила не зовсім таке, якого вона очікувала. Ні, Маріанна, здавалося, не за сумнівалася в правдивості жодної подробиці, а слухала від початку і до кінця з незмінною і покірною увагою, не переривала, не заперечувала, не намагалася знайти виправдання Віллоубі і лише тихими сльозами немов підтверджувала, що це неможливо. І хоча

все це переконало Еліно́р у тому, що вона вже не сумнівається в його винуватості, хоча, на велику втіху сестри, вона перестала уникати полковника Брендона, коли він приходив з візитом, і розмовляла з ним, деколи навіть сама з ним поводитися із співчутливою пошаною, і хоча вона вже не впадала у несамовитий відчай, полегшення до неї не приходило. Душа її справді вгамувалася, але бурхливий відчай змінився важким смутком. Впевненість у підлості Віллоубі заподіювала їй муки навіть ще гірші, ніж ті, які вона зносила, вважаючи, що втратила його симпатію. Думки про те, як він спокусив і покинув міс Вільямс, про горе нещасливої його жертви, підозри про долю, яку він, мабуть, готував і їй самій, так пригнічували її, що у неї забракло сил відкритися навіть Еліно́р, і вона вдавалася до мовчазної туги, яка пригнічувала її сестру набагато дужче, ніж могли б її гнітити найсильніші і найчастіші вияви цього горя.

Описувати, які почуття мала місіс Дешвуд, отримавши листа Еліно́р, і переказувати її відповідь означало б повторити опис того, що почували і говорили її дочки, — розчарування, лише трохи менш гірке, ніж пережите Маріанною, обурення, навіть сильніше за обурення Еліно́р. Від неї, один за одним, приходили довгі листи, оповідаючи про всі її страждання і думки, виражаючи тривогу і ніжне співчуття Маріанні, благаючи, щоб вона з твердістю зносила це нещастя. Справді тяжкою була біда Маріанни, якщо її мати говорила про твердість! І принизливим, образливим було джерело жалів, до яких вона благала її не вдаватися!

Всупереч власним своїм бажанням місіс Дешвуд вирішила, що поки Маріанні в жодному разі не слід повертатися до Бартонна, де все нагадуватиме їй про минуле особливо сильно й болісно, постійно воскрешаючи в її пам'яті Віллоубі таким, яким вона завжди бачила його там. А тому вона настійно радила дочкам і далі залишитися у місіс Дженнінгс, не скорочуючи свого візиту, термін якого, хоча точно і не називався, повинен був, згідно з усіма очікуваннями, становити ніяк не менше п'яти-шести тижнів. У Бартоні вони не зможуть знайти тієї різноманітності занять, вражень і товариства, які в Лондоні час від часу, як вона всім серцем сподівається, відволікатимуть Маріанну від її горя

і, мабуть, навіть викличуть у ній хоч якусь цікавість до життя, хоч би як вона зараз відкидала саму думку про щось подібне.

Ну, а небезпека ще раз побачити Віллоубі була, на думку її матері, в столиці лише ненабагато більшою, ніж у сільській глушині — адже всі ті, хто вважає її друзями, тепер розірвуть з ним знайомство. Навмисно їх ніхто зводити не стане, за недоглядом така несподіванка трапитися не може, випадкова ж зустріч серед лондонського натовпу є навіть менш вірогідною, ніж у Бартоні, коли після весілля він приїде до Алленхема погостювати, що місіс Дешвуд спочатку вважала вірогідним, а потім потроху переконала себе вважати неминучим.

Вона мала ще одну причину бажати, щоб її дочки залишилися в Лондоні: пасинок сповістив її в листі, що прибуде з дружиною туди в другій половині лютого, а їм, на її переконання, слід було іноді бачитися з братом.

Маріанна обіцяла коритися материній думці і тепер дослухалася її без заперечень, хоча була ця думка прямо протилежною тому, чого вона хотіла і чекала, а також здавалася їй абсолютно невірною, що спиралося на помилкове припущення: продовжуючи час їхнього перебування в Лондоні, вона позбавляла її єдиної можливої утіхи, ласкавого материнського співчуття і прирікала на таке товариство і такі світські обов'язки, які, поза сумнівом, не дадуть їй змоги знайти хоча б хвилину спокою.

Втім, вона знайшла велике полегшення в думці, що нещастя для неї повинно було обернутися радістю для Елінор. Ця остання, зі свого боку припускаючи, що зовсім уникнути зустрічей з Едвардом вона не зможе, тішила себе надією, що продовження їхнього візиту, хоч би яким важким воно для неї було, виявиться для Маріанни кориснішим, ніж негайне повернення до Девонширу.

Її ретельні намагання захистити сестру від якихось згадок про Віллоубі не лишилися марними. Маріанна, нічого не підозрюючи, пожинала їх плоди: ні місіс Дженнінгс, ні сер Джон, ні навіть місіс Палмер при ній про нього ніколи не починали розмови. Елінор вважала б за краще, якби ця стриманість поширювалася і на неї, але про це не можна було і мріяти, і день за днем їй доводилося вислуховувати, як вони виливають своє обурення.

Сер Джон просто не міг повірити! Людина, про яку в нього були всі підстави дотримуватися високої думки! Такий веселий! Він завжди вважав, що кращого вершника не знайти у всій країні! Темна історія. Хай іде під три чорти, туди йому й дорога. Він більше з ним жодним словом не перекинеться, де б вони не зустрілися, нізачо у світі! Навіть в бартонському гаю в засідці на птахів, хоча б вони дві години чекали там пліч-о-пліч! Який негідник! Яка падлюка! Адже коли вони востаннє бачилися, він запропонував одне з цуценят Фоллі! А тепер — квит!

Місіс Палмер по-своєму гнівалася не менше. Певна річ, вона негайно розірве з ним знайомство! І вона дуже рада, що ніколи взагалі не була з ним знайома. Як шкода, що Комбе-Магна в такому близькому сусідстві від Клівленда! А втім — яка різниця, коли їздити туди з візитами все одно дуже далеко! Він такий їй ненависний, що вона навіть імені його більше ніколи не згадає і вже всім розкаже, кого тільки не побачить, який він безсердечний підлотник!

Решту свого співчуття місіс Палмер витрчала на те, щоб дізнаватися про всі подробиці весілля, що наближалось, і переказувати їх Еліно́р. Вона незабаром уже знала, у якого каретника замовили новий екіпаж, який художник пише портрет містера Віллоубі і в якому магазині можна побачити вбрання міс Грей.

Незворушно ввічлива байдужість леді Мідлтон проливалася бальзам на душу Еліно́р, змучену галасливим співчуттям інших. Їй була приємна впевненість, що в колі їхніх друзів є хтось, кому вона аніскільки не цікава, їй служило великою втіхою знати, що є хтось, хто не цікавиться подробицями і не сповнений тривоги за здоров'я її сестри.

Свою думку про те, що трапилося, леді Мідлтон висловлювала приблизно один раз на день або двічі, якщо до теми поверталися надто вже часто, вимовляючи: «О, це так жадливо!» і завдяки цьому постійному, хоча і короткому виявленню почуттів не тільки із самого початку мала змогу бачитися з обома міс Дешвуд без щонайменших емоцій, але невдовзі — і без щонайменшої згадки про недавні події; а підтримавши таким чином гідність своєї статі і піддавши суворому засудженню все погане в статі

протилежній, могла поклопотатися і про свої звані вечори, вирішивши (хоча великою мірою і проти думки сера Джона) відразу ж після весілля неодмінно завезти свою картку місіс Віллоубі, якій судилося мати репутацію жінки елегантної і багатой.

Делікатні ненастирливі розпитування полковника Брендона аніскільки міс Дешвуд не докучали. Він більш ніж заслужив дружнє право торкатися нещастя її сестри, зі шляхетною ревністю намагаючись полегшити його. Головною нагородою за болісне зізнання в колишніх печалях і нинішніх принизливих для його гордості обставинах служила йому жалість, з якою Маріанна інколи дивилася на нього, і ласкавість в її голосі, коли (хоча траплялося це дуже нечасто) вона змушена була (або змушувала себе) заговорити з ним. Тож він переконувався, що відповіддю на його самовідданість була більша симпатія до нього, а у Елінор з'являлася надія, що симпатія ця надалі зросте і зміцниться. Але місіс Дженнінгс, яка ні в що втаємничена не була і знала лише, що полковник зберігає колишній сумний вигляд, не піддаючись на її умовляння зробити пропозицію або доручити їй зробити це за нього, під кінець другого дня вже в думках перенесла їхнє весілля з Іванового дня на Михайлів, а до кінця тижня взагалі перестала вірити в цей шлюб. Зближення між полковником і старшою міс Дешвуд наводило на роздуми, що вся краса шовковиці, каналу і тисової альтанки дістанеться їй, тож місіс Дженнінгс останнім часом зовсім забула про містера Феррара.

На початку лютого, приблизно через два тижні після листа Віллоубі, Елінор дістався тяжкий обов'язок повідомити сестру, що він одружений. Вона поклопоталася, щоб Маріанна почула про це від неї, як тільки стане відомо про закінчення церемонії, не бажаючи, щоб вона взнала все із газет, які квапливо переглядала кожного ранку.

Маріанна вислухала її зі стриманим спокоєм, нічого не сказала і спочатку обійшлася без сліз. Але незабаром вони полилися бурхливим потоком, і до кінця дня вона мучилася майже так само, як і того дня, коли повірила в неминучість його одруження.

Наречені покинули Лондон відразу ж після вінчання, і, оскільки зустрічі з ними досі можна було не побоюватися, у Елінор

прокинулася надія, що вона зможе переконати сестру, яка не покидала будинку з фатального дня, мало-помалу почати знову виїжджати, як і раніше.

Тоді ж панночки Стіл, які щойно зупинилися у своєї родички, що проживала в Бартлетівських будинках у Холборні, поквапилися зробити візит більш знатній і багатій рідні на Кондуїт-стріт і Берклі-стріт, де були прийняті з великим задоволенням.

Тільки Елінор не відчула анінайменшої радості. Їх присутність завжди була для неї болісною, і вона не знала, як більш-менш ввічливо відповісти на непомірний захват, що його виражала Люсі, радіючи з того, що все-таки встигла застати її в столиці.

— Я була б дуже засмучена, коли б усе-таки не застала вас тут, — повторювала вона, роблячи наголос на «все-таки». — Але я знала, що так і буде. Я майже не сумніваюся, що ви поки що затримаєтеся в Лондоні, хоча, якщо пам'ятаєте, в Бартоні ви мені сказали, що не залишитеся довше ніж на місяць. Але саме тоді я подумала, що ви передумаєте, коли прийде час. Було б жаль їхати ще до того, як прийдуть ваш братик із сестричкою. А тепер ви, звісно, не будете поспішати з від'їздом. Я страшенно рада, що ви порушили своє слово.

Елінор чудово її зрозуміла, і їй знадобилося все її самовладання, щоб не показати цього.

— Ну, моя мила, і чим же ви доїхали? — спиталася місіс Дженнінгс.

— Звісна річ, не диліжансом! — негайно вигукнула міс Стіл з торжеством у голосі. — Ми всю дорогу їхали поштовою каретою в супроводі такого красеня! Лікар Девіс їхав до міста, ось ми і придумали напроситися в супутниці. І він поводився так шляхетно — заплатив за дорогу чи то на десять, чи то на дванадцять шилінгів більше, ніж ми.

— Ой-ой! — вигукнула місіс Дженнінгс. — Яка люб'язність! Певна річ — лікар неодружений, б'юся об заклад!

— Ну от! — сказала міс Стіл, хихикнувши з удаваним збентеженням. — Усі мене дражнять лікарем, уже й не знаю чому. Кузини теревенять, що я здобула собі обожнювача. Але запевняю

вас — мені про нього і думати не хочеться. — Ой, Ненсі, он твій кавалер іде! — якось сказала кузина, коли побачила, як він переходить вулицю. — Як це — мій кавалер, кажу? Це ти про кого? Лікар — зовсім не мій кавалер.

— Ага, кажіть, кажіть! Так я вам і повірю. Адже я бачу, що лікар — об'єкт вашої симпатії!

— Та ні ж бо! — відповіла її родичка з удаваним жаром. — І ви теж, благаю, якщо де зайде така розмова, то заперечуйте!

Місіс Дженнінгс не поскупилася на приємні запевнення, що обов'язково заперечуватиме, і міс Стіл піднеслася на вершину щастя.

— Гадаю, ви залишитеся погостювати у вашого братика з сестричкою, міс Дешвуд, коли вони прийдуть до міста? — спитала Люсі, починаючи новий наступ після нетривалого припинення ворожих натяків.

— Не думаю.

— Але ж чому? Залишайтеся!

Елінор не стала тішити її новими запереченнями.

— Як чарівно, що місіс Дешвуд змогла відпустити вас на такий тривалий час...

— Тривалий? — перебила місіс Дженнінгс. — Та вони ж шойно приїхали!

Люсі довелося замовкнути.

— Так шкода, що ми не зможемо побачити вашу сестричку, — сказала міс Стіл. — Так шкода, що вона нездужає! (Маріанна при їхній появі покинула вітальню.)

— Ви дуже ласкаві. Моя сестра буде не менш засмучена, що не побачила вас. Але останнім часом її постійно мучать мігрені, товариство і розмови її дуже стомлюють.

— Як погано! Але такі старі знайомі, як ми з Люсі! Хто-хто, а ми її не натовимо. Ми і рота не відкриємо.

Елінор дуже ввічливо відхилила таку пропозицію: її сестра, мабуть, зараз у ліжку або в домашньому вбранні і тому вийти до них не може.

— Оце і все утруднення? — вигукнула міс Стіл. — Так ми самі до неї піднімемося!

Еліно́р відчула, що більше не в силах терпіти цю безцеремонну настирливість, але від необхідності покласти їй край її позбавило різке зауваження Люсі, що, як не раз траплялося раніше, хоч і не зробило приємнішими манери однієї сестри, допомогло, проте приборкати вульгарність другої.

РОЗДІЛ 33

Трохи поопиравшись, Маріанна, врешті-решт, поступилася умовлянням сестри і погодилася виїхати вранці з нею і місіс Дженнінгс на півгодини. Проте вона поставила неодмінною умовою, що не буде нікому робити візитів, а тільки проведе їх до магазину Грея на Секвілл-стріт, де Еліно́р торгувалася про обмін деяких старомодних прикрас її матері.

Коли вони зупинилися біля дверей ювеліра, місіс Дженнінгс пригадала, що в дальньому кінці вулиці мешкає пані, яку їй давно треба було відвідати, і, оскільки ніяких справ у Грея вона не мала, було вирішено, що вона вирушить до своєї знайомої, поки її юні приятельки будуть зайняті в магазині, а потім повернеться за ними туди.

Піднявшись сходами, Еліно́р з Маріанною побачили перед собою велику кількість людей і, оскільки не знайшлося жодного вільного прикажчика, їм залишалося тільки чекати. Вони вибрали прилавок, перед яким стояв тільки один джентльмен, і сіли збоку, вважаючи, що він затримається не особливо довго, та й вихованість, як сподівалася Еліно́р, повинна була змусити його поквипитися. Проте чіпкість ока і витонченість смаку виявилися для нього сильнішими за вихованість. Він замовляв для себе футляр під зубочистку і, не спромігшись вибрати його форму, розмір і оздоблення, почерпнув їх з власної багатої фантазії після того, як чверть години роздивлявся кожен з тих футлярів, що були в магазині. Його чемна увага до панночок, що сиділи в черзі, обмежилася двома-трьома вельми безцеремонними поглядами, які допомогли закарбувати в пам'яті Еліно́р його фігуру і обличчя, що вирізнялися природженою і незаперечною непоказністю, незважаючи на всі прикраси, які тільки могла їм додати новітня мода.

Ці зухвалі розглядини і та цуценяча зарозумілість, з якою він виголошував жахливим кожен футляр для зубочистки, що йому пропонували, не викликали у Маріанни неприємних почуттів презирства і обурення, оскільки вона нічого не помітила: вона була здатна поринути у свої думки і нічого докола не бачити в магазині містера Грея з тією ж легкістю, що і у себе в спальні.

Врешті-решт важливе питання був вирішено. Зупинивши вибір на слоновій кістці, золоті і перлинах і вказавши, як їх поєднувати, джентльмен назвав останній день, до якого він міг продовжити своє існування без футляра для зубочистки, неквапливо натягнув рукавички і, удостоївши Еліно́р з Маріанною ще одного погляду, який, здавалося, більше вимагав захоплення, ніж його виражав, пішов собі геть зі щасливим виглядом непідробного самовдоволення і удаваної байдужості.

Еліно́р не стала витратити час даремно і майже закінчила свої переговори, коли біля неї зупинився ще один джентльмен. Вона поглянула на нього і не без здивування впізнала свого брата.

Їх взаємна ніжність і радість від несподіваної зустрічі виявилися якраз доречними для магазину містера Грея. Джону Дешвуду аніскільки не прикро було знову побачити сестер, вони теж були скоріше раді, ніж навпаки, а про здоров'я їх матінки він спитав з належною пошаною і зацікавленістю.

Еліно́р дізналася, що вони з Фанні в місті вже два дні.

— Я дуже хотів був відвідати вас учора, — сказав він, — але це виявилось неможливим, оскільки ми повезли Гарі на Екстерську біржу подивитися диких звірів, а залишок дня провели у місіс Феррар. Гаррі був надзвичайно задоволений. Нині вранці я мав твердий намір заїхати до вас, якби у мене знайшлися вільні півгодини, але після приїзду в місто завжди буває стільки невідкладних справ! Сюди я заглянув замовити Фанні печатку. Але вже завтра я неодмінно зможу заїхати на Берклі-стріт і познайомитися з вашою приятелькою місіс Дженнінгс — пані, як я розумію, вельми багатую. І, зрозуміло, Мідлтони! Ви повинні мене представити їм. Я буду щасливий виявити їм усіяку повагу як родичам моєї мачухи. Як я розумію, на селі вони є вашими найкращими сусідами.

— Справді так! Їхні турботи про наші зручності, їх дружня увага до всіх дрібниць є вищою всіляких похвал.

— Я надзвичайно радий це чути. Їй-богу, надзвичайно радий. Але інакше й бути не могло. Вони люди вельми багаті, вони — ваші родичі, і бажання зробити послугу вам, різні знаки прихильності є цілком природними. Отже, ви чудово влаштувалися у своєму котеджі і вам нічого не бракує! Едвард мило описав нам його — свого роду досконалість, як він висловився, і вам усім, схоже, надзвичайно подобається. Нам було вельми приємно це почути, запевняю вас.

Еліно́р стало трохи соромно за брата, і вона аніскільки не пошкодувала, що лакей місіс Дженнінгс, котрий прийшов повідомити, що його пані чекає їх внизу, перешкодив їй відповісти.

Містер Дешвуд провів їх сходами до дверей, був представлений місіс Дженнінгс біля дверцят її карети і, знову висловивши сподівання заїхати до них наступного ранку, попрощався з ними.

Візит він зробив, як і обіцяв, і передав вибачення їхньої невістки, яка не змогла приїхати з ним, але «вона стільки часу проводить зі своєю матінкою, що і справді не в змозі бувати де-небудь іще». Проте місіс Дженнінгс тут же його запевнила, що між ними церемонії ні до чого, що всі вони свояки або майже, а тому вона не забариться побувати в місіс Джон Дешвуд і привезти до неї її сестричок. Він тримався з ними спокійно, але дуже ласкаво, з місіс Дженнінгс був вельми уважний і чемний, а на полковника Брендона, що приїхав майже слідом за ним, дивився з цікавістю, немов підтверджував свою готовність бути не менш чемним і з ним, якщо виявиться, що й він багатий.

Пробувши у них півгодини, він попросив Еліно́р прогулятися з ним до Кондуїт-стріт і відрекомендувати його серу Джону і леді Мідлтон. Погода була навдивовижу гарною, і вона охоче погодилася. Не встигли вони вийти з будинку, як він почав наводити довідки.

— Хто цей полковник Брендон? Багата людина?

— Так. У нього в Дорсетширі прекрасний маєток.

— Дуже радий це чути. Він здався мені вельми благородним джентльменом, і, вважаю, Еліно́р, я майже напевно можу привітати тебе з чудовим улаштуванням твого майбутнього.

— Мене, братику? Про що ви говорите?

— Ти йому подобаєшся. Я уважно за ним стежив і твердо в цьому переконаний. Але які його доходи?

— Близько двох тисяч на рік, якщо не помиляюся.

— Дві тисячі на рік! — і з силуваною великодушною щедрістю він додав: — Еліно́р, від щирого серця я бажав би заради тебе, щоб їх було удвічі більше.

— Охоче вірю, — відповіла Еліно́р, — але я переконана, що у полковника Брендона немає ані найменшого бажання одружуватися зі мною.

— Ти помиляєшся, Еліно́р, дуже помиляєшся. Тобі варто пальцем поворошити — і він твій. Мабуть, досі полковник ще не зовсім зважився, мабуть, скромність твого статку його стримує, мабуть, усі його друзі йому не радять. Але ті легкі знаки уваги і заохочення, які дівчині виявити зовсім неважко, піймають його на гачок, хоче він того чи ні. А тобі немає ніяких причин не спробувати. Адже не можна ж припустити, щоб яка-небудь колишня твоя прихильність... коротше кажучи, тобі відомо, що про ту прихильність і мови бути не може, що перешкоди непереборні — ти надто розумна, щоб цього не бачити! Зупини свій вибір на полковнику Брендоні. І з мого боку ти зможеш розраховувати на всіяку чемність, яка заприятить його і до тебе, і до твоєї сім'ї. Ця партія всіх задовольнить. Коротше кажучи, такий поворот подій... — він знизив голос до значущого шепоту, — буде надзвичайно приємний усім зацікавленим сторонам. — Схаменувшись, він поквапився додати: — Тобто я хотів сказати: усі твої друзі гаряче бажать, щоб ти була влаштована. І особливо Фанні! Твої інтереси дуже дорогі її серцю, запевняю тебе. І її матінці, місіс Феррар, дуже милій жінці, це, безперечно, принесе справжнє задоволення. Вона нещодавно сама так сказала.

Еліно́р не удостоїла його відповіддю.

— Буде вражаюче, — вів далі він, — і навіть кумедно, якщо брат Фанні і моя сестра одружаться в один і той же час! Та все ж такий збіг не такий уже і неймовірний.

— Так, значить, — з рішучістю спитала Еліно́р, — містер Едвард Феррар має намір одружуватися?

— Це ще не вирішено остаточно, але деякі приготування йдуть. У нього просто чудова мати! Місіс Феррар з великою щедрістю закріпить за ним тисячу фунтів річного доходу, якщо цей шлюб відбудеться. Йдеться про вельмишановну міс Мортон, єдину дочку покійного лорда Мортонна, з тридцятьма тисячами фунтів приданого. Вельми бажана партія для обох сторін, і я не сумніваюся, що з часом вони з'єднаються узами шлюбу. Тисяча фунтів на рік — сума, з якою матері розлучитися нелегко і тим більше віддати її назавжди, але у місіс Феррар дуже шляхетна душа. Ось тобі ще один приклад її щедрості: позавчора, щойно ми приїхали сюди, вона, знаючи, що грошей нам бракує, вклала Фанні в руку пачку банкнот на суму у двісті фунтів. І це вельми і вельми до речі, оскільки витрати, поки ми тут, у нас надмірно великі.

Він помовчав, чекаючи від неї згоди і співчуття, і вона примусила себе сказати:

— Ваші витрати і в місті і в селі, безперечно, повинні бути значними, але ж і дохід у вас великий.

— О, зовсім не такий великий, як, мабуть, гадають багато людей. Втім, я не маю наміру скаржитися, він, безперечно, непоганий і, сподіваюся, з часом збільшиться. Огороджування норлендського вигону, яке зараз ведеться, поглинає багато грошей. А до того ж за останні півроку я дещо придбав. Істкінгемську ферму. Ти повинна її пам'ятати, там ще жив старий Гібсон. Земля ця з усіх поглядів дуже мене спокушала і примикала вона до моїх земель, а тому я вважав своїм обов'язком її придбати. Я завинив би перед своїм сумлінням, коли б допустив, щоб вона потрапила в чужі руки. Людині доводиться платити за свої зручності, і вона вилася мені в кругленьку суму.

— А насправді, по-вашому, вона коштувала менше?

— Сподіваюся, що ні. Я б міг наступного ж дня продати її дорожче, ніж придбав. Але платіж готівкою міг поставити мене у вельми важке становище, бо курси на той час були такі низькі, що коли б не було у мене в банку достатньої суми, мені довелося б продати цінні папери з великим збитком.

Елінор могла тільки посміхнутися.

— Інші величезні і неминучі витрати чекали нас, коли ми переїхали в Норленд. Наш високоповажний батечко, як тобі чудово відомо, відписав усе стенхіллське майно — речі всі дуже цінні — твоїй матері. Я зовсім не нарікаю на такий його вчинок. Він мав безперечне право розпоряджатися своєю власністю на свій розсуд, але ми з цієї причини були змушені у вельми значній кількості придбавати столову білизну, фарфор та інше, щоб замінити те, що було взято. Тобі неважко буде зрозуміти, наскільки мало можна вважати нас багатими після всіх цих витрат і якою доречною виявилася доброта місіс Феррар.

— Авжеж, — сказала Еліно́р. — І, сподіваюся, завдяки її щедрості ваші обставини стануть не такими скрутними, як зараз.

— Найближчі рік чи два повинні добре цьому посприяти, — відповів він з великою серйозністю. — Проте треба зробити ще дуже багато. Для оранжереї Фанні навіть фундамент не закладений, а квітник розбитий тільки на папері.

— А де має бути оранжерея?

— На пагорбі за будинком. Вирубали старі горіхові дерева, щоб звільнити для неї місце. Нею можна буде милуватися з різних частин парку, а квітник спускатиметься схилом прямо перед нею — вигляд обіцяє бути чарівним. Ми вже розчистили пагорб від старих кущів шипшини і глоду.

Еліно́р приховала і свій смуток, і обурення, радіючи, що з ними немає Маріанни, яка, зрозуміло, не промовчала б.

Досить детально пояснивши, який він нині бідний, і тим самим звільнившись від необхідності купити своїм сестрам в подарунок сережки під час наступних відвідин магазину містера Грея, Джон Дешвуд повеселішав і привітав Еліно́р з тим, що вона зуміла заручитися дружбою місіс Дженнінгс.

— Вона виглядає вельми поважною пані. Її будинок, її спосіб життя — усе говорить про чималенький дохід, і знайомство це не тільки вже стало вельми вам корисним, але обіцяє чималі вигоди в майбутньому. Те, що вона запросила вас до Лондона, вказує на велику до вас прихильність, і, вочевидь, коли вона помре, ви забуті не будете. А спадок вона, судячи з усього, повинна залишити чималий.

— Навпаки — здається, ніякий. Адже вона лише має право довічного користування доходами з майна, яке потім відійде її дочкам.

— Але звідки ти взяла, що вона витрачає весь свій дохід? Розсудливі персони завжди що-небудь економлять. А всім накопиченим вона може розпоряджатися на власний розсуд.

— Але чи не думаєте ви, що вона, вірогідніше, залишить усе своїм дочкам, а зовсім не нам?

— Обидві її дочки зробили надзвичайно вигідні партії, а тому я не бачу, з якого дива вона повинна і далі їх забезпечувати. З іншого боку, на мою думку, обходячись з вами з такою увагою і добротою, вона дала вам певне право на майбутні її турботи, яке доброчесна жінка не може не визнати. Її доброта до вас не знає меж, і, чинячи так, вона, природно, розуміє, які це породжує надії.

— Але не в тих, кого це стосується найбільше. Ой, братику, у своїх турботах про наше благополуччя і добробут ви переступаєте межу ймовірності.

— По-іншому і бути не може! — вигукнув він, схаменувшись. — Але часто люди, попри своє бажання, просто не в змозі допомогти іншим! До речі, мила Еліно́р, що трапилося з Маріанною? Вона виглядає погано, дуже бліда, схудла. Вона хвора?

— Так, їй нездужається. Декілька тижнів вона страждає від нервового розладу.

— Вельми жалкую. В її роки хвороба — невблаганний ворог краси. І як недовго вона цвіла! Ще у вересні я був ладен заприсягнутися, що мало знайдеться красунь, рівних їй і більш здатних полонити чоловіків. В її красі було щось таке, що завжди їх зачаровує. Пам'ятаю, Фанні говорила, що вона вийде заміж раніше, ніж ти, і зробить партію набагато кращу. Ні-ні, Фанні надзвичайно тебе любить, але так їй здавалося. Проте вона, безперечно, помилилася. Я сумніваюся, щоб тепер Маріанна знайшла нареченого з доходом більшим, ніж п'ятсот-шістсот фунтів річних, і то в найкращому випадку; і я вельми і вельми помиляюся, якщо тебе не чекає щось куди більш значне. Дорсетшир? Я погано знаю Дорсетшир, але, мила Еліно́р, з великим задоволенням узнаю його тепер. І гадаю, можу поручитися, що Фанні і я будемо серед найперших і найщасливіших твоїх гостей.

Еліно́р докла́ла всі́х зу́силь, аби́ яко́мо́го переко́нливіше до́вести́ йо́му, що́ нема́є ані́ найме́нших підста́в чека́ти, що́ вона́ ста́не дружи́ною полко́вника́ Бре́ндона, але́ шлю́б це́й оби́цяв сті́льки прие́много́ для́ ньо́го са́мого, що́ він не мі́г відмови́тися від тако́ї наді́ї і тве́рдо ви́рішив зійти́ся із за́значени́м дже́нтльме́ном бли́жче і всі́ма мо́жливими зна́ками ува́ги спри́яти йо́го шлю́бові. Де́які до́кори сумлі́ння, що́ са́м він нічо́го не зро́бив для́ се́стер, ті́льки пору́шували в ньо́му насти́рне бажа́ння, що́б і́нші лю́ди ро́били для́ них яко́мо́го бі́льше, і бра́к з полко́вником Бре́ндо́ном або́ спадо́к від мі́сіс Дже́нні́нгс найчу́дові́шим чи́ном спо́кутували́ б йо́го вла́сне нехтува́ння сво́ім обо́в'язко́м.

І́м поща́стило за́стати ле́ді Мі́длто́н вдо́ма, а се́р Джо́н поверну́вся, ко́ли во́ни ще́ не пі́шли. Всі́ обмі́нюва́лися безлі́ччю лю́б'язно́стей. Се́р Джо́н за́вжди́ бу́в гото́вий да́рувати́ прихильно́сть ко́жному зу́стрі́чному, і, хо́ча мі́стер Дешвуд, ма́бу́ть, зо́всім не ро́зумі́вся на ко́нях, він неза́баро́м у́же вва́жав йо́го вельми́ при́язним чо́лов'яго́ю, а ле́ді Мі́длто́н він ви́дався до́статньо́ чепу́рним, що́б ви́знати знайо́мство́ з ним прие́мним, і мі́стер Дешвуд пі́шов, за́чарова́ний ни́ми обо́ма.

— Фа́нні́ бу́де в за́хваті, — сказа́в він се́стрі́ на зворотно́му шля́ху. — Ле́ді Мі́длто́н по-справжньо́му сві́тська́ па́ні. Я́ переко́наний, що́ Фа́нні́ бу́де ра́да познайо́митися́ з нею́. І́ мі́сіс Дже́нні́нгс та́кож вельми́ і вельми́ чу́дова жі́нка, хо́ча сві́тські́стю де́що і́ поста́пуєть́ся до́чці. Тво́я се́стра мо́же без що́найме́нших сумні́вів зро́бити́ ї́й ві́зит, що́, по пра́вді́ ка́жучи, на́с зле́гка бенте́жило, і́ ці́лком при́родно́: ми́ ж зна́ли ли́ше, що́ мі́сіс Дже́нні́нгс є́ вдо́вою чо́лові́ка, яки́й на́жив гро́ші найбі́льш пле́бейськи́м чи́ном, і́ Фа́нні́ з мі́сіс Фе́рра́р вва́жали, що́ і́ вона́ і́ її́ до́чки не на́лежать́ до́ тих жі́нок, у́ чи́єму то́варистві́ Фа́нні́ при́стойно́ бу́вати. Але́ те́пер я́ мо́жу ці́лком її́ переко́нати, по́відо́мивши́ про́ них усі́х найприе́мні́ші́ ві́домості́.

РОЗДІЛ 34

Мі́сіс Джо́н Дешвуд та́к до́віря́ла ду́мці́ сво́го чо́лові́ка, що́ на́ступно́го ж дня́ зро́била́ ві́зити́ мі́сіс Дже́нні́нгс та́ її́ ста́рші́й до́чці. І́ це́ до́вір'я́ бу́ло вина́горо́джене, ко́ли вона́ переко́на́лася,

що навіть перша з них — жінка, у якої гостюють її зовиці, — є цілком гідною її уваги. Леді ж Мідлтон її абсолютно зачарувала.

Леді Мідлтон була в не меншому зачаруванні від місіс Дешвуд.

Холодний егоїзм у характері обох виявився взаємно привабливим і сприяв їх зближенню, як і чинна благопристойність манер та душевна черствість.

Проте ті ж самі манери, якими місіс Дешвуд заслужила добру думку леді Мідлтон, прийшлися не до смаку місіс Дженнінгс, яка побачила в ній просто невисоку, зарозумілого вигляду, манірну жінку, яка привіталася з сестрами чоловіка без щонайменшої ніжності і просто не знаходила, про що з ними говорити: з тієї чверті години, якою вона удостоїла Берклі-стріт, щонайменше сім з половиною хвилин вона просиділа в цілковитому мовчанні.

Елінор, хоча вона воліла сама про це не питати, дуже хотіла дізнатися, чи Едвард у Лондоні, але Фанні жодним чином не погодилася б вимовити це ім'я у присутності зовиці до того часу, поки у неї не з'явилася б можливість повідомити їй про день його весілля з міс Мортон або поки не збулися б надії, які її чоловік покладав на полковника Брендона. На її несхитне переконання, вони і досі були настільки прив'язані одне до одного, що при кожній слушній нагоді слід було і словом і ділом послаблювати цю прихильність. Утім, відомості, на які поскупилася вона, були негайно отримані з іншого джерела. Незабаром прийшла Люсі, шукаючи у Елінор співчуття: вони з Едвардом не можуть побачитися, хоча він приїхав у місто разом з містером і місіс Дешвуд! Заїхати до їхньої кухні він не хоче, побоюючись, що все відкриється, і, хоча їхньої обопільне бажання скоріше зустрітися є справді невимовним, поки що доля прирікає їх лише на листування.

Потім Едвард сам сповістив їх про свій приїзд, двічі заїхавши на Берклі-стріт. Двічі, повернувшись після вранішніх візитів, вони знаходили на столі його картку. Елінор була рада, що він приїжджав, і ще більше рада, що він її не застав удома.

Дешвуди прийшли в такий захват від Мідлтонів, що вирішили — попри свою несхильність давати що-небудь кому-небудь —

дати на їх честь обід. І через кілька днів після першого знайомства запросили сера Джона з дружиною пообідати у них на Харлі-стріт, де вони зняли на три місяці пречудовий будинок. Запрошені були також Еліно́р з Маріанною і місіс Дженнінгс, а крім того, Джон Дешвуд поклопотався заручитися згодою полковника Брендона, який прийняв його запрошення і всі супровідні люб'язності не без здивування, але із задоволенням, бо завжди був радий опинитися в одному товаристві з обома міс Дешвуд. Їм належало познайомитися з місіс Феррар, але Еліно́р так і не змогла з'ясувати, чи будуть на обіді сини цієї останньої. Втім, присутність і однієї місіс Феррар додавала їй зацікавленості цим обідом; правда, тепер вона могла думати про майбутню зустріч без колишньої тривоги, яку раніше вселяла їй думка про знайомство з матір'ю Едварда, і тепер їй аж ніяк не обходило, яку думку та про неї складе, проте бажання на власні очі побачити місіс Феррар і взнати, яка ж вона насправді, аніскільки в ній не згасло.

Інтерес, який викликав у неї майбутній обід, ще більше зріс, хоча втіхи при цьому не додалося, коли виявилось, що на обіді будуть присутні і обидві міс Стіл.

Так добре зарекомендували вони себе перед леді Мідлтон, так догодили їй своєю старанністю, що вона з не меншим бажанням, ніж сер Джон, запросила їх погостювати тиждень на Кондуїт-стріт, хоча Люсі зовсім не вирізнялася світськістю манер, а її сестру не можна було назвати навіть вихованою; і щойно вони прочули про запрошення Дешвудів, як виявилось, що їм буде особливо зручно почати свій візит незадовго до того дня, на який був призначений обід.

Та обставина, що вони були племінницями джентльмена, яким багато років опікувався брат місіс Джон Дешвуд, навряд чи могла сприяти тому, щоб їм знайшлося місце за її столом, але вони були гостями леді Мідлтон, і це не могло не розчинити перед ними двері її будинку. Люсі, яка давно хотіла бути представленою близьким Едварда, сама відчути їхні характери і збагнути, які труднощі на неї чекають, а також спробувати їм сподобатися, пережила одну з найщасливіших хвилин свого життя, коли отримала картку місіс Джон Дешвуд.

На Еліно́р картка ця справила зовсім інше враження. Вона відразу ж подумала, що Едвард живе у матері і тому не може не бути запрошений разом з матір'ю на обід, який дає його сестра. Але побачити його вперше після всього, що відбулося, в товаристві Люсі! Ні, у неї навряд чи дістане сил витримати таке випробування.

Ці побоювання, мабуть, не цілком спиралися на доводи розуму і ще більше — не на справжній стан речей. Проте звільнила її від них не власна розсудливість, а бажання Люсі, яка, прагнучи заподіяти їй жорстоке розчарування, повідомила, що у вівторок Едвард на обіді ніяк бути не може, і, сподіваючись уколоти її ще болючіше, додала, що заважає йому надзвичайна любов до неї: він не здатен в її присутності приховувати свої почуття.

І ось настав той знаменний вівторок, коли мало відбутися знайомство обох панночок з цією грізною свекрухою.

— Пожалійте мене, люба міс Дешвуд! — мовила Люсі, коли вони разом підіймалися сходами, оскільки Мідлтони приїхали майже відразу після місіс Дженнінгс, і всі вони одночасно пішли за лакеєм. — Тут тільки ви знаєте, як я потребую співчуття... О, я справді ледве тримаюся на ногах. Подумати тільки! Ще мить, і я побачу персону, від якої залежить усе моє щастя... яка стане моєю матір'ю!..

Еліно́р могла б негайно втішити бідолаху, вказавши, що, цілком імовірно, їм через мить належить побачити зовсім не її матір, а матір міс Мортон, проте вона лише відповіла з великою ширістю, що щиро її жаліє, чим украй здивувала Люсі, яка, хоча і відчувала чималу боязкість, сподівалася, що вселяє Еліно́р пекучу заздрість.

Місіс Феррар виявилася маленькою худорлявою жінкою з поставою прямою, аж манірною, і обличчям серйозним, аж кислим. Колір його був землисто-блідий, риси — дрібними, позбавленими краси і виразності. Проте природа все-таки не зробила їх цілковито непоказними, нагородивши її опуклим лобом, який створював вираз пихатої гордості і недобррозичливості. Вона була скупа на слова, бо, на відміну від більшості людей, розміряла їх з кількістю своїх думок, але і з тих нечисленних, які вона все-таки

вимовила, жодне не було звернене до міс Дешвуд — на відміну від поглядів, які говорили про рішучість у будь-якому випадку відчувати до неї неприязнь.

Проте тепер подібна поведінка аніскільки Еліно́р не зачіпала, хоча ще недавно вона зробила б її глибоко нещасною. Але місіс Феррар більше не мала влади заподіяти їй страждання, і її лише потішило зовсім інше поводження з обома міс Стіл, розраховане, мабуть, на те, щоб вона у всьому відчула, як нею нехтують. Та Еліно́р не могла стримати посмішки, спостерігаючи милостиве поводження і матері і дочки саме з тією людиною — бо особлива увага приділялася Люсі, — яку, коли б їм було відомо стільки, скільки їй, вони зажадали б принизити, тоді як до неї (хоча вона мала набагато меншу змогу вразити їхню гордість) обидві підкреслено не зверталися. Але, втішаючись із люб'язності, марнованої так невдало, Еліно́р мимохіть задумалася про дрібну злобність, котра цю люб'язність породила, і, бачачи, як міс Стіл і Люсі старанно силкуються її заслужити, не могла не відчути глибокого презирства до всіх чотирьох.

Люсі насолоджувалася щастям, яке полягало в тому, що її так вирізняють, а міс Стіл для цілковитого блаженства бракувало тільки натяків на її та лікаря Девіса адресу.

Обід був прекрасний, лакеїв було багато, і все свідчило про любов господині будинку до показної пишності і про спроможність господаря потурати їй. Не зважаючи на поліпшення і нові споруди в Норленді, не зважаючи на те, що його власник, коли б не кілька тисяч готівкою, був би змушений зі збитком продати цінні папери, ніщо не свідчило про відсутність грошей, на яку він натякав своїми наріканнями, або про мізерність у чому-небудь, окрім мізерності розмов, яку не можна було не помітити. Джон Дешвуд не спромігся сказати нічого, що було б варто послухати, а його дружина — і поготів. Утім, ставити їм це у провину було не слід, бо такими, як вони, були майже всі їхні гості, яким для того, щоб бути приємними співбесідниками, бракувало або розуму, як природного, так і розвинутого освітою, або справжньої світськості, або жвавості думки, або доброзичливості.

У вітальні, куди після кінця обіду повідходили пані, мізерність ця стала особливо очевидною, оскільки джентльмени все ж таки вносили в бесіду якусь різноманітність, торкаючись то політики, то обгороджування, то об'їждання коней, а дам, доки не подали каву, цікавила лише одна тема: порівняння росту Гаррі Дешвуда і Вільяма, другого сина леді Мідлтон, оскільки вони виявилися майже однолітками.

Якби обидва хлопчики були присутні тут, тема швидко вичерпалася б, бо їх можна було б просто поставити потилицею один до одного. Але в наявності був тільки Гаррі, а тому з обох боків висловлювалися лише припущення, причому нікому не заборонялося твердо дотримуватися власної думки і повторювати її досхочу знову і знову.

Товариство розділилося таким чином.

Обидві матусі, хоча кожна була переконана, що її синок є вищим, люб'язно поступалися пальмою першості іншому.

Обидві бабусі з тією ж упередженістю, хоча і з більшою щирістю, твердили кожна, що вищим, безперечно, є їхній власний нащадок.

Люсі, яка однаково прагнула догодити і тим і другим, вважала, що обидва хлопчики для свого віку навдивовижу високі, і навіть уявити не могла, що один хоча б на волосинку є вищим за другого, а міс Стіл зі всією поспішністю ще палкіше висловлювалася на користь і того, і другого.

Еліно́р, один раз висловивши думку на користь Вільяма, чим ще сильніше образила місіс Феррар і Фанні, не вважала за потрібне повторювати її ще раз, а Маріанна, коли звернулися до неї, образила їх усіх, оголосивши, що їй нічого сказати, оскільки вона ніколи над цим не замислювалася.

Перед від'їздом з Норленда Еліно́р дуже майстерно розписала для невістки два полотна, і вони, щойно натягнуті на рамки і доставлені сюди, прикрашали вітальню; на них впав погляд Джона Дешвуда, коли він супроводжував решту джентльменів у вітальню, і вони тут же були послужливо вручені полковнику Брендону, щоб той міг ними помилуватися.

— Це рукоділля моєї старшої сестри, — сказав містер Дешвуд, — і ви, як людина з тонким смаком, вважаю, гідно їх поці-

нуєте. Не знаю, чи доводилося вам раніше бачити її малюнки, але, як багато хто гадає, вони є незрівнянними.

Полковник, хоча і зауважив, що він зовсім не знавець, все ж емоційно похвалив полотна, як, утім, похвалив би будь-яку річ, розписану міс Дешвуд. Це, як і слід було сподіватись, викликало загальну цікавість, і полотна почали переходити з рук у руки. Місіс Феррар, яка не розчула, що це робота Еліно́р, неодмінно побажала поглянути на них, і після того, як вони удостоїлися схвального відгуку леді Мідлтон, Фанні подала їх матері, дбайливо поінформувавши її, що вони розписані міс Дешвуд.

— Ти ба! — зауважила місіс Феррар. — Дуже мило! — І, навіть не поглянувши на них, повернула їх дочці.

Мабуть, Фанні все-таки на мить здалося, що така грубість є надмірною, і тому, трохи почервонівши, вона поквапилася сказати:

— Мамо, вони дуже гарні, правда ж? — Але відразу, мабуть, злякалася, що дозволила собі зайву ввічливість, яку можна було визнати за схвалення, тому додала: — Чи не здається вам, що вони дещо нагадують стиль міс Мортон, добродійко? Ось хто пише фарбами справді чудово! Який чарівний останній її пейзаж!

— Так, чарівний. Але ж вона у всьому незрівнянна!

Цього Маріанна стерпіти не могла. Місіс Феррар відразу їй не сподобалася, а така недоречна похвала іншій художниці на протигагу Еліно́р — хоча вона не підозрювала, що за цим криється насправді — примусила її тут же палко вигукнути:

— Якесь дивне захоплення! Що нам до міс Мортон? Хто вона така, кому вона цікава? Ми думаємо і говоримо зараз про Еліно́р! — І, взявши полотна з рук невістки, заходилася захоплюватися ними так, як вони на те заслуговували.

Місіс Феррар, схоже, розгнівалася і, випрямивши ще сильніше і без того пряму спину, відповіла на цю в'їдливу тираду:

— Міс Мортон — дочка лорда Мортон!

Фанні, здавалося, розсердилася не менше, і її чоловік зовсім перелякався зухвалості сестри. Запальність Маріанни вразила Еліно́р набагато більше, ніж її причина, але спрямовані на Маріанну очі полковника Брендона свідчили, що він бачить лише її

благородність, лише любляче серце, яке не витримало образи, заподіяної сестрі, нехай навіть і з такого нікчемного приводу.

Але Маріанна не заспокоїлася. Пихата зневага, з якою місіс Феррар із самого початку ставилася до Елінор, обіцяла її сестрі, як їй здавалося, труднощі та горе, до яких її власна роз'ятрена чутливість вселяла їй особливий жах, і, підкоряючись пориву любові і обурення, вона підбігла до сестри, обвила рукою її шию і, притиснувшись щокою до її щоки, вимовила тихо, але рішуче:

— Мила Елінор, не звертай на них уваги. Вони не варті твого засмучення.

Сказати більше Маріанна не спромоглася. Не в змозі оволодіти собою, вона притиснула обличчя до плеча Елінор і вибухнула сльозами. Всі обернулися до неї — майже всі зі щирою тривогою. Полковник Брендон схопився і попрямував до них, сам не розуміючи навіщо. Місіс Дженнінгс з вельми багатозначним: «Ой, бідолаха!» — відразу ж подала їй свою нюхальну сіль, а сер Джон загорівся таким обуренням проти винуватиці цього нервового нападу, що негайно підсів до Люсі Стіл і пошепки коротко повідав їй всю цю неприємну історію.

Втім, кілька хвилин по тому Маріанна цілком оговталася і, відмовившись від подальших турбот, сіла на своє колишнє місце. Проте до кінця вечора вона перебувала в пригніченому стані духу.

— Бідолашна Маріанно! — сказав стиха її брат полковнику Брендону, щойно він зміг заручитися його увагою. — Вона має слабше здоров'я, ніж її сестра, і є дуже нервовою. Їй бракує притаманної Елінор твердості характеру. До того ж слід врахувати — як важко стерпіти юній дівчині, яка була красунею, втрату минулої краси. Можливо, ви не повірите, але всього лише кілька місяців тому Маріанна була дуже вродлива — не менше, ніж Елінор. Тепер же, як ви бачите, вона зовсім зів'янула.

РОЗДІЛ 35

Цікавість Елінор була задоволена: вона побачила місіс Феррар. І знайшла в ній усе, що могло зробити небажаним нове зближення між їхніми родинами. Вона отримала достатньо до-

казів її бундючності, її дріб'язковості і впертої упередженості проти неї самої, щоб добре собі уявити, які перешкоди і труднощі стали б на заваді заручинам, що змушувало б відкладати весілля її та Едварда, якби він був вільний. Те, що вона встигла побачити, майже вселило в неї радість, що одна непереборна перешкода навіки позбавила її необхідності терпіти нові грубі витівки місіс Феррар, залежати від її примх або намагатися заслужити її добру думку. Хоча вона все ж таки не могла радіти тому, що Едвард зв'язаний нерозривними узами з Люсі, її не полишала думка, що, коли б Люсі була більш гідною його, їй справді слід було б радіти.

Вона дивувалася, як може Люсі так вірити пихатій чемності до неї місіс Феррар, як можуть корисливість і зверхність настільки засліплювати її, що вона взяла за чисту монету знаки прихильності, якими її обдаровували лише назло Елінор, і покладала якісь надії на ту перевагу, яка була їй надана лише через необізнаність зі справжнім станом речей. Проте так воно і було, і це доводили не тільки погляди Люсі в той час, але й той захват, який вона відверто висловила наступного ранку, коли попросила леді Мідлтон завезти її на Берклі-стріт, розраховуючи застати Елінор одну і повідати їй про своє щастя. Доля їй посміхнулася: не встигла вона увійти, як місіс Дженнінгс отримала записочку від місіс Палмер і заквапилася до неї.

— Люба моя подруго! — вигукнула Люсі, щойно вони залишилися удвох. — Я приїхала поділитися з вами своїм щастям. Чи може що-небудь бути більш утішним, ніж вчорашнє поведження зі мною місіс Феррар? Така поблажливість! Ви ж знаєте, як я лякалася навіть при думці про зустріч з нею. Але щойно мене їй представили, як вона так мене приголубила, що, як не суди, а я справді їй дуже сподобалася! Хіба не правда? Ви ж самі все бачили. Ну чи можна тлумачити це інакше?

— Вона дійсно була з вами вельми люб'язна.

— Люб'язна? Невже ви нічого, окрім люб'язності, не помітили? Ні, це більше, набагато більше. Така доброта — і лише до мене одної! Ні гордості, ні зарозумілості. І ваша сестричка теж була така уважна і ласкава!

Еліно́р вважала б за краще змінити розмову, але Люсі продовжувала вимагати підтвердження, що в неї є причини радіти, і Еліно́р змушена була сказати:

— Безперечно, якби вони знали про ваші заручини, ніщо так не тішило б, як їхнє поведження з вами, але за нинішніх обставин...

— Я здогадувалася, що ви скажете саме це! — швидко перебила Люсі. — Але з якої радості місіс Феррар було вдавати, ніби я їй подобаюся, якби насправді це було не так? А мені найважливіше — їй сподобатися. Ні, ви не зможете переконати мене у зворотному. Я тепер упевнена, що все скінчиться добре і ніяких перешкод не буде. Місіс Феррар чарівна пані, як і ваша сестричка. Обидві вони незрівнянні, їй-богу, незрівнянні! Не розумію, чому я жодного разу від вас не чула, яка то є приємна пані — місіс Дешвуд.

На це Еліно́р відповісти було нічого, тож вона нічого і не сказала.

— Ви нездужаєте, міс Дешвуд? Ви якась сумна... весь час мовчите. Певна річ — ви нездужаєте.

— Я ніколи не почувалася краще.

— Від щирого серця рада цьому, але ось тільки вигляд у вас зовсім хворий! Мені було б так шкода, якби ви захворіли! Ви ж були для мене такою опорою і підтримкою! Одному тільки Богу відомо, що я робила б без вашої дружби...

Еліно́р спробувала знайти ввічливу відповідь, хоча і сумнівалася, що в неї це вийшло, проте Люсі, схоже, цим задовольнилася, оскільки негайно сказала:

— Безперечно, я аніскільки не сумніваюся у вашій прихильності до мене, і, якщо не враховувати любов Едварда, вона є найбільшою з моїх утіх. Бідолаха Едвард! Але, до речі, одна добра новина: тепер ми зможемо бачитися, і бачитися часто, тому що леді Мідлтон у захваті від місіс Дешвуд, і ми, вважаю, станемо постійними гостями на Харлі-стріт; Едвард же половину часу проводить у сестри, а крім того, і місіс Феррар тепер обмінюватиметься візитами з леді Мідлтон. А місіс Феррар і ваша сестричка такі добрі, що кілька разів повторили, які вони будуть раді

бачити мене у себе. О, вони такі чарівні пані! Дійсно, якщо ви коли-небудь скажете вашій сестричці, якої я про неї думки, то вам буде навіть важко розповісти, наскільки вона висока!

Але Елінор не дала їй ніяких підстав сподіватися, що передасть її слова місіс Джон Дешвуд. А Люсі вела далі:

— Безсумнівно, я в одну мить помітила б, якби я відразу не сподобалася місіс Феррар. Якби вона, наприклад, тільки злегка мені вклонилася, не сказавши ні слова, а потім перестала б зовсім мене помічати, жодного разу б не поглянула на мене привітно... ну, ви розумієте, що я хочу сказати... якби зі мною обійшлися так суворо, я у відчаї полишила б усяку надію. Я б цього не витримала. Адже коли вона кого не полюбить, то я знаю — це вже назавжди.

Від необхідності відповідати на цю ввічливу зловтіху Елінор позбавили двері, що раптово відчинилися. Лакей доповів про містера Феррара, і слідом за ним до вітальні увійшов Едвард.

Ситуація була вкрай незручною, що і відобразилося на обличчях усіх трьох. Вигляд у всіх був ошелешений, і Едвард, схоже, вважав би за краще не входити, а негайно піти. Вони потрапили в те саме становище, якого всі троє всіляко прагнули уникнути, і до того ж за обставин вкрай неприємних. Вони зустрілися не лише втрьох, а ще й віч-на-віч. Першими схаменулися панночки. Люсі була гостею, видимість таємниці слід було зберігати, і тому вона могла обмежитися лише ніжним поглядом і, привітавшись, більше нічого не сказала.

Але Елінор випала дуже відповідальна роль, і їй заради нього так хотілося зіграти цю роль добре, що вона лише після деякого вагання привіталася з ним майже невимушено, майже природно, а після ще одного зусилля і зовсім впоралася з собою. Ні присутність Люсі, ні деяка образа не зашкодили їй сказати, як рада вона його бачити і як шкодує, що її не було вдома, коли він раніше заходив на Берклі-стріт. І вона не побоялася бути з ним дружньо привітною (на що він мав право як друг сім'ї і майже родич), незважаючи на спостережливі очі Люсі, які, як вона не забарилася переконатися, пильно за нею стежили.

Її привітність трохи заспокоїла Едварда, і він навіть наважився сісти, але його збентеження перевершувало їхнє збентеження

в пропорції, виправданій ситуацією, хоча, мабуть, і рідкісною для його статі. Але його серце не було байдужим, як у Люсі, а совість не була чистою, як у Елінор.

Люсі сиділа скромно і чинно, рішуче не бажаючи допомогти іншим, і тому зберігала мовчання, а розмову підтримувала майже одна Елінор, яка сама повідомила, як почуває себе їхня мати, і як їм подобається Лондон, і все те, про що він повинен був би спитати, але не спитав. На цьому її зусилля не завершилися: невдовзі вона знайшла в собі стільки героїзму, що вирішила залишити їх віч-на-віч, пославшись на те, що їй слід покликати Маріанну. І не тільки вирішила, але й зробила, причому найвеликодушнішим чином, мужньо зачекавши кілька хвилин на площадці, перш ніж увійти до сестри. Проте часу на заволодіння Едвардом більше не лишилося, бо радість змусила Маріанну тут же поспішити у вітальню. Ця радість, як і всі її почуття, була дуже бурхливою, а виражалася ще більш бурхливо. Вона простягнула йому руку і вигукнула з ніжністю люблячої сестри:

— Милий Едварде! Яка щаслива мить! Перед нею зникають ледь не всі негаразди!

Едвард спробував відповісти належним чином на її щирість, але в присутності таких свідків він не наважився сказати і половину того, що відчував насправді. Вони знову всі сіли і хвилини за дві мовчали. Маріанна переводила виразний, повний ніжності погляд з Едварда на Елінор, шкодуючи лише, що зовсім непотрібна присутність Люсі перешкоджає їм висловити все захоплення від цієї зустрічі. Першим заговорив Едвард: у неї хворий вигляд, чи бува не шкідливий їй Лондон?

— Ах, облиште, не думайте про мене! — відповіла вона палко, хоча її очі наповнилися сльозами. — Не думайте про моє здоров'я. Елінор же здорова, як бачите. Цього має бути досить для нас обох.

Таке твердження ніяк не могло полегшити становище ні Едварда, ні Елінор або пролити бальзам на душу Люсі, яка подивилася на Маріанну з виразом далеко не вдячним.

— А вам подобається Лондон? — сказав Едвард перше, що спало на думку, лише б змінити тему.

— Анітрохи. Я гадала, що знайду в ньому багато приємного, але не знайшла нічого. Ваш візит, Едварде, — ось єдина радість, яку він мені подарував. І слава Богу, ви точнісінько такий, яким завжди були!

Вона замовкла, але ніхто нічого не сказав.

— Мені здається, Еліно́р, — продовжувала Маріанна, — нам слід доручити себе піклуванням Едварда по дорозі назад до Бартона. Я вважаю, що ми виїдемо через тиждень або два, і, сподіваюся, Едвард не буде дуже незадоволений таким обов'язком.

Бідний Едвард промимрив щось, але що саме — не второпав ніхто і він сам у тому числі. Проте Маріанна, яка помітила його збентеження і без труда знайшла йому причину, найбільш їй приємну, була абсолютно задоволена і незабаром заговорила про інше.

— Ой, Едварде, який день ми провели вчора на Харлі-стріт! Такий нудний, такий нестерпно нудний! Але мені з цього приводу треба сказати вам дуже багато такого, чого зараз я сказати не можу.

З цією похвальною стриманістю вона відклала до іншого часу, коли вони будуть позбавлені сторонньої присутності, розповідь про те, що їх спільних родичів вона знайшла ще більш неприємними, ніж раніше, а вже його матір — так зовсім жакливою.

— Але чому вас там не було, Едварде? Чому ви не прийшли?

— Я обіцяв бути в іншому місці.

— Обіцяли! Але що значить така обіцянка, коли йшлося про зустріч з такими близькими друзями?

— Мабуть, міс Маріанно, — вигукнула Люсі, радіючи випадку трошки з нею поквитатися, — ви вважаєте, що молоді джентльмени ніколи не дотримуються обіцянок як у малому, так і у великому, якщо їм того не хочеться?

Еліно́р дуже розсердилася, але Маріанна, мабуть, не помітила шпильки, бо відповіла з цілковитим спокоєм:

— Ні-ні. Якщо говорити серйозно, то я переконана, що тільки сумління перешкодило Едварду прийти на Харлі-стріт. Я всією душею вірю, що сумліннішої людини на світі не існує. І всі свої обіцянки він виконує з незмінною точністю, якщо навіть справа буде вкрай дріб'язковою або не на користь його власним інтере-

сам чи задоволенню. Він дуже боїться заподіяти комусь смуток, не справити надії і зовсім позбавлений егоїзму — як ніхто серед тих, кого я знаю. Справді, Едварде, це так, і я не буду мовчати. Як? Невже ви ніколи не чули, щоб вас хвалили? Ну, в такому разі, вам не можна бути моїм другом. Адже всі, хто приймає мою любов і пошану, повинні миритися з тим, як я вголос віддаю належне їхнім чеснотам.

Проте на цей раз дві третини її слухачів воліли б, щоб вона віддала належне чомусь іншому, а Едварда це так мало підбадьорило, що він незабаром підвівся, збираючись відкланятися.

— Як, ви вже йдете? — вигукнула Маріанна. — Любий Едварде, не робіть цього!

І, відвівши його убік, вона прошепотіла, що Люсі, звичайно ж, піде дуже скоро. Але навіть такі запевнення були даремні, і він усе-таки пішов. Люсі, котра пересиділа б його, тривай його візит хоч і дві години, тепер не забарилася наслідувати його приклад.

— І чому вона взяла за звичку постійно бувати тут? — скрикнула Маріанна, щойно вони залишилися удвох. — Невже вона не бачила, що вона зайва? Яка досада для Едварда!

— Але чому? Ми ж усі його друзі, а з Люсі він знайомий набагато довше, ніж із нами. Цілком природно, що йому було так само приємно побачити її, як і нас.

Маріанна спрямувала на неї пильний погляд і сказала:

— Знаєш, Елінор, я терпіти не можу, коли так говорять. Якщо ж ти, як я підозрюю, просто хочеш вислухати заперечення, то тобі слід було б пригадати, що я для цього не годжуся. Я ніколи не принижуюся до того, щоб у мене видурювали запевнення, яких насправді не потребують.

З цими словами вона вийшла з кімнати, і Елінор не наважилася піти за нею для продовження розмови, тому що дана Люсі обіцянка не дозволяла їй навести докази, які переконали б Маріанну, і хоч би якими важкими могли бути для неї наслідки оманливої думки, в полоні якої продовжувала перебувати її сестра, їй залишалось тільки змиритися з ними. Правда, вона могла тішитися надією, що Едвард постарається якомога рідше піддавати

себе і її небезпеці вислуховувати недоречно радісні запевнення Маріанни і звільнить їх від повторення тих страждань, яких обоє вони зазнали під час останнього їхнього побачення. І сподіватися на це у неї були всі підстави.

РОЗДІЛ 36

Кілька днів по тому газети розповіли світу, що дружина Томаса Палмера, есквайра, благополучно розродилася сином і спадкоємцем. Повідомлення вельми цікаве і приємне — принаймні для всіх тих близьких родичів і друзів, які вже знали про радісну подію.

Подія ця, така важлива для повноти щастя місіс Дженнінгс, негайно змінила звичайні порядки в її будинку, а таким чином — і звичний порядок дня панночок, що в неї гостювали.

Місіс Дженнінгс, бажаючи якомога довше залишатися з Шарлоттою, тепер виїжджала до неї з раннього ранку, ледь встигнувши одягнутися, і поверталася пізно увечері, а Елінор з Маріанною — на настійне запрошення Мідлтонів проводили весь день на Кондуїт-стріт. Для власної зручності вони воліли б не покидати Берклі-стріт хоча уранці, але чинити всупереч бажанням усіх інших вони, звісно, не могли. Тому їм судилося весь день бути компанією леді Мідлтон і обом міс Стіл, у чому ці троє не знаходили ані найменшого задоволення, хоча на словах запевняли у зворотному.

Для леді Мідлтон вони були надто розумні і освічені, а міс Стіл і Люсі бачили в них завойовниць, що вторгнулися в їхні володіння і привласнюють частину благ, які вони вважали власним надбанням. Хоча леді Мідлтон завжди була люб'язна з Елінор і Маріанною, вона терпіти їх не могла. Вони не лестили ні їй, ні її дітям, і вона вважала їх черствими, а через те, що вони любили читати, підозрювала їх в саркастичності, мабуть, не зовсім знаючи, що таке саркастичність. Але чи варто було звертати увагу на такі дрібниці? Цей ярлик був модним; його ліпили і до речі, і не до речі.

Їх присутність обтяжувала і її, і Люсі. Їй вона заважала байдкувати, а Люсі — займатися справою. Сидіти перед ними склав-

ши руки леді Мідлтон соромилася, а Люсі, побоюючись їхнього презирства, не наважувалася пускати в хід лестощі, які зазвичай з великою гордістю винаходила і ретельно обдумувала. Одна лише міс Стіл не надто засмучувалася, і в їх владі було цілком примирити її з собою. Якби одна або друга розповіла їй усі подробиці роману Маріанни з містером Віллоубі, то вона визнала б себе цілком винагородженою за втрату кращого післяобіднього місця біля каміна, яке втратила з їхньою появою в будинку. Але цей жест примирення зроблений не був, хоч як часто вона виявляла Елінор співчуття її сестричці і не проминала натякнути на легковажність кавалерів, коли Маріанна опинялася поблизу. Перша вислуховувала її з повною байдужістю, а друга відповідала лише гидливим поглядом. Проте вони все ж таки могли б заручитися її дружбою без особливих зусиль. Що їм вартувало потеревенити іноді стосовно неї і лікаря? Але вони, подібно майже до всіх інших, були так мало схильні потурати їй, що в ті дні, коли сер Джон удома не обідав, міс Стіл, траплялося, не чула жодного доброзичливого дотепу на свою адресу, окрім тих, які придумувала сама.

Проте вся ця заздрість, незадоволення, роздратування залишалися невідомі міс Джеллінгс, і вона, навпаки, вважаючи, що панночкам має бути страх як весело в товаристві одна одної, увечері не забувала вголос порадіти за своїх молодих приятельок, яким недовго доводиться нудьгувати з такою старою дурепою, як вона. Іноді вона заїжджала за ними до сера Джона, а іноді зустрічала їх уже вдома, але щоразу в найчудовішому настрої, дуже весела, дуже задоволена собою — адже якщо Шарлотта почуватиметься добре, то, звичайно, лише завдяки її турботам! — і палаючи бажанням повідати новини про здоров'я Шарлотти з такою повнотою і подробицями, що зацікавити вони могли б хіба що міс Стіл. Правда, на одну свою турботу вона скаржилася щодня: містер Палмер дотримувався звичайного для його статі, але протиприродного для батька, переконання, ніби всі немовлята схожі одне на одне, і, хоча в їхньому немовляті сама вона ясно помічала вражаючу схожість з будь-якими його родичами з обох боків, переконати жорстокосердного батька їй не щастило. Він наполя-

гав на тому, що їхнє немовля нічим не відрізняється від решти немовлят того ж віку, і від нього не змогли отримати підтвердження навіть такої простої і незаперечної істини, що це найчарівніше дитя у світі.

Тепер мені належить повідати про лихо, яке приблизно тоді ж спіткало місіс Джон Дешвуд. Коли її сестри вперше заїхали з місіс Дженнінгс до неї на Харлі-стріт, доля привела туди одну її знайому — обставина, яка сама по собі, здавалося б, ніякою небезпекою їй не загрожувала. Але доки уява інших людей підбурює їх невірнo тлумачити нашу поведінку і робити висновки, спираючись на нікчемні дурниці, наше щастя завжди певною мірою залежить від волі випадку. І ось ця пані, яка, до того ж, приїхала надто пізно, дозволила своїй уяві завести її так далеко від істинного стану речей і навіть від простої вірогідності, що, ледве познайомившись із двома міс Дешвуд, яких їй представили як сестер містера Дешвуда, негайно вбила собі в голову, ніби вони тут гостюють. І день-два по тому внаслідок цього непорозуміння прислала запрошення їм разом з містером і місіс Дешвуд на невеликий музичний вечір, який влаштувала у себе. Таким чином, місіс Джон Дешвуд не тільки довелося з великими для себе незручностями позичити зовицям свою карету, але і — що іще гірше — їй належало терпіти всі неприємні наслідки поштивості, яку вона змушена була їм виявляти; хтозна, чи не визнають вони її зобов'язаною і вдруге узяти їх кудись іще? Правда, вона завжди мала змогу відмовити їм. Але цього їй було мало: коли люди знають, що чинять погано, то ображаються, якщо від них чекають більш гідної поведінки.

Маріанна поступово так звикла виїжджати щодня, що їй уже було все одно, їхати чи ні, і вона спокійно і машинально одягалася перед кожним вечором, не чекаючи від нього анінайменшого задоволення, а часто навіть і не знаючи, куди вони вирушають.

До свого вбрання і зовнішності вона стала така байдужа, що не витрачала на них і половини тієї уваги і зацікавлення, якими, щойно вона була готова, їх встигала обдарувати міс Стіл за п'ять хвилин. Від вимогливого погляду цієї панночки і її жадібної ці-

кавості не вислизали ніякі дрібниці, вона бачила все, довідувалася про все, не знаходила спокою, поки не дізнавалася, скільки коштувала кожна частина вбрання Маріанни, могла назвати кількість її суконь точніше за саму Маріанну і плекала надію вивідати, перш ніж вони розлучаться, у скільки їй стає щотижневе прання і скільки щорічно вона витрачає на себе. Безцеремонність цих розпитувань звичайно увінчувалася компліментом, який Маріанна, хоч він і робився для її заспокоєння, вважала зовсім уже безсоромним нахабством, бо після того, як її піддавали допиту про ціну і викрійку її сукні, про колір її черевичків і про зачіску, їй майже неодмінно виголошувалося, що вона, їй-богу, виглядає надзвичайно привабливо і, безперечно, здобуде чимало обожнювачів.

Подібними підбадьорюваннями її проводжали і цього разу, коли під'їхала карета їхнього брата, яку вони не примусили чекати і п'яти хвилин, вельми засмутивши такою пунктуальністю свою невістку: приїхавши першою, та сподівалася, що вони забаряться, тим самим заподіявши незручності її кучеру або ж їй самій.

Нічого особливо примітного під час вечора не відбулося. Серед гостей, як завжди на музичних вечорах, було багато справжніх цінителів, а ще більше — тих, хто на музиці зовсім не розумівся. Музиканти ж, як завжди, на власну думку і думку найближчих їхніх друзів, ще раз довели, що серед англійських приватних виконавців краще них нікого не знайдеться.

Еліно́р не була схильною до музики і не прикидалася такою, а тому не соромилася відводити погляд від фортепіано, коли їй того хотілося, і, не збентежуючись присутністю ні арфи, ні віолончелі, зупиняла погляд на чому-небудь іншому. Таким чином вона знайшла в групі молодих людей того самого джентльмена, який висловлював їм у магазині Грея невдоволення футлярами для зубочисток. Невдовзі вона помітила, що він поглядає на неї і щось фамільярно говорить її брату. Вона вже вирішила пізніше запитати в цього останнього, хто він такий, коли вони обидва підійшли до неї, і містер Дешвуд представив їй містера Роберта Феррара.

Він звернувся до неї з розв'язною чемністю і зігнув шию у поклоні, який краще за всякі слова підтвердив, що він і справді той пустопорожній франт, яким його колись відрекомендувала Люсі. От добре було б, коли б її почуття до Едварда живилося не його чеснотами, а достоїнствами його родичів! Бо тоді цей поклін його брата довершив би те, чому поклала початок злостива нікчемність матері і сестри. Але дивуючись з такої великої відмінності між братами, вона переконалася, що бездушність і самовдоволення одного аніскільки не принизили в її думці скромність і благородні якості другого. Звідки взялася така відмінність, їй пояснив сам Роберт за чверть години їх бесіди: кажучи про свого брата і досадуючи на надзвичайну *gaucherie*¹, яка заважала тому бувати невимушеним у товаристві, він з прозорою відвертістю приписав їй великодушно не якому-небудь природному недоліку, але лише лихій долі брата, який здобув приватну освіту, тоді як він, Роберт, хоча, можливо, ні в чому його від природи особливо і не перевершуючи, а лише завдяки перевагам освіти, яка дається в наших найкращих школах, може бути прийнятий в найвишуканішому товаристві нарівні з ким завгодно.

— Присягаюся душею, — додав він, — я переконаний, що іншої причини тут немає, про що я постійно тверджу матері, коли вона засмучується через це. — «Люба мамо, — кажу я їй, — не варто так терзати себе! Зробленого не повернеш, і провина в цьому тільки ваша. Чому ви допустили, щоб мій дядечко, сер Роберт, проти вашої ж волі, переконав вас доручити Едварда турботам приватного вчителя в критично важливу пору його життя? Якби ви його послали не до містера Претта, а до Вестмінстера, як послали мене, то ви зараз не мали б ніяких підстав для смутку». Саме так я і дивлюся на цю справу, і матуся тепер теж бачить, що зробила непоправну помилку.

Елінор нічого не заперечила, бо хоч би яка думка склалася у неї про переваги шкільної освіти взагалі, схвалити перебування Едварда в лоні сім'ї містера Претта вона не могла.

¹ Ніяковість (*фр.*)

— Ви, якщо не помиляюся, мешкаєте в Девонширі, — було його наступне зауваження, — в котеджі поблизу Доліша.

Еліно́р вивела його з омани щодо місцезнаходження їхнього будинку, і він, мабуть, вельми здивувався, що в Девонширі можна жити і не поблизу Доліша. Та зате дуже хвалив вибране ними житло.

— Сам я, — сказав він, — обожаю котеджі. В них завжди стільки усіляких зручностей і безодня витонченості. О, справді, коли б я мав гроші, я купив би шматок землі і побудував собі котедж де-небудь під Лондоном, щоб їздити туди в кабріолеті, коли мені заманеться, запрошувати до себе близьких друзів і насолоджуватися життям. Усім, хто має намір будувати собі будинок, я раджу побудувати котедж. Недавно до мене прийшов мій друг лорд Кортленд, щоб узнати мою думку, і поклав переді мною три плани, накреслені Бономі. Мені належало вказати найкращий. «Мій любий Кортленде, — сказав я, кидаючи їх усі три у вогонь, — не зупиняйте вибору на жодному з них, але побудуйте собі котедж!» І, вважаю, це вирішить справу. Деякі люди уявляють, ніби в котеджі не може бути ніяких зручностей через тісноту, — продовжував він. — Але це помилка. Минулого місяця я гостював у мого друга Еліота поблизу Дартфорда. Леді Еліот дуже хотілося дати невеличкий бал. «Але, певно, це неможливо, — сказала вона. — Ах, любий Ферраре! Порадьте ж мені, яким чином його влаштувати? В котеджі не знайдеться жодної кімнати, в якій помістилося б більше десяти пар, а де сервірувати вечерю?» Я водномить зрозумів, що нічого складного тут немає, і відповів: «Дорога леді Еліот, не турбуйтеся. В ідальні вистачить місця і для вісімнадцяти пар, картярські столи можна розставити в малій вітальні, в бібліотеці сервіруйте чай і легку закуску, а вечерю накажіть подати у великій вітальні». Леді Еліот прийшла в захват від цього плану. Ми обміряли ідальню, і виявилось, що вона якраз підходить для вісімнадцяти пар, і все було влаштовано точно за моєю порадою. Таким чином, коли знаєш, як взятися за справу, в котеджі можна себе не утруднювати так само, як і в більш просторому будинку!

Еліно́р зі всім погодилася, бо не вважала, що він заслуговує на те, щоб з ним розмовляли серйозно.

Джон Дешвуд отримував від музики не більше задоволення, ніж старша з його сестер, і, подібно до неї, міг думати про інше, а тому йому спала думка, яку після повернення додому він сповістив дружині, щоб дістати її схвалення.

Роздумуючи над помилкою місіс Деннісон, яка припустила, ніби його сестри гостюють у нього, він вирішив, що, мабуть, було б пристойно справді запросити їх до себе, поки місіс Дженнінгс не припинить проводити весь час із дочкою. Зайвих витрат це майже не потребуватиме, не завдасть їм ніяких незручностей, а подібний знак уваги, як підказувала йому його чутлива совість, дозволить вважати, що він педантично виконує дане батькові слово. Фанні така пропозиція дуже здивувала.

— Не бачу, як це можна зробити, — сказала вона, — не образивши леді Мідлтон, у якої вони проводять усі дні. Інакше я, безперечно, була б дуже рада. Ти знаєш, я завжди готова виявляти їм усі знаки уваги, які тільки можу, — адже саме я вивезла їх сьогодні в товариство. Але запросити їх, коли вони є гостями леді Мідлтон? Як же я зможу їх у неї забрати?

Її чоловік — хоча і вкрай несміливо — не визнав цей аргумент вагомим.

— Вони проводять усі дні на Кондуїт-стріт уже тиждень, — заперечив він. — І леді Мідлтон не образиться, якщо вони проведуть стільки ж часу у своїх найближчих родичів.

Фанні помовчала, а потім з новою енергією сказала:

— Любий, я із захопленням запросила б їх, коли б могла це зробити. Але я вже вирішила попросити наймиліших сестер Стіл провести у нас кілька днів. Вони дуже виховані, гідні дівчата, і, мені здається, ми мусимо приділити їм цю увагу, адже їхній дядечко був наставником Едварда, до того ж чудовим. Знаєш, твоїх сестричок нам ніщо не перешкодить запросити іншим разом, а сестри Стіл, можливо, більше до Лондона не прийдуть. Я не сумніваюся, що вони тобі сподобаються. Вони тобі дуже сподобаються, сам побачиш. І матуся до них прихильна, і Гаррі їх так полюбив!

Містер Дешвуд більше не вагався. Він визнав, що наймиліших міс Стіл слід запросити невідкладно, і утихомирив

свою совість, твердо вирішивши запросити сестер наступного ж року, втім, не без таємної надії, що через рік потреби в такому запрошенні не буде: Еліно́р приїде до Лондона вже дружиною полковника Брендона, а з ними і Маріанна як їхня гостя.

Фанні, радіючи своєму щасливому порятунку і пишаючись винахідливістю, з якою уникнула небезпеки, наступного ж ранку написала Люсі, запрошуючи її з сестрою провести декілька днів на Харлі-стріт, як тільки леді Мідлтон буде це зручно. Цього було достатньо, щоб Люсі відчула себе дуже щасливою, і вона мала на те вагомi підстави. У місіс Дешвуд вона немовби знайшла спільника, що поділяє всі її надії, сприяє досягненню її мети! Подібна нагода постійно бувати в товаристві Едварда і його близьких конкретним чином допомагала здійсненню її заповітних планів, а саме запрошення вельми тішило її самолюбство. Його можна було лише прийняти з найбільшою подякою і невідкладно, а тому відразу ж виявилось, що вони мали намір покинути леді Мідлтон якраз через два дні, хоча раніше про це ніхто і слова не сказав.

Коли запрошення показали Еліно́р — а це сталося десять хвилин по тому, як його принесли, вона, мабуть, вперше розділила з Люсі її сподівання. Незвичний вияв доброти після такого короткого знайомства, здавалося, підтверджував, що його спричинило щось більше, ніж просто антипатія до неї, і обіцяв, що з часом і при певному поводженні старання Люсі увінчаються повним успіхом. Її лестощі вже запанували над бундючністю леді Мідлтон і проникли до відлюдного серця місіс Джон Дешвуд. А такі успіхи обіцяли інші і більш гучні.

Панночки Стіл поїхали на Харлі-стріт, і все, що доводилося чути Еліно́р про їхнє там перебування, зміцнювало її впевненість. Сер Джон, який кілька разів заїжджав туди, описував вдома, в якому вони фаворі, і наводив вражаючі приклади. Місіс Джон Дешвуд ніколи ще не зустрічала дівчат, які б їй так подобалися; вона подарувала обом по книжечці для голок роботи якогось французького емігранта; вона називає Люсі на ім'я і уявити собі не може, що їй доведеться з ними розлучитися.

Через два тижні місіс Палмер настільки оговталася, що її мати вже не вважала за необхідне присвячувати їй увесь свій час, а почала обмежуватися двома або навіть одним візитом на день, а в проміжках поверталася додому і до колишнього способу життя, а сестри Дешвуд з ентузіазмом брали в ньому свою звичну участь. На третій чи четвертий ранок після поновлення їхнього статусу на Берклі-стріт, місіс Дженнінгс, повернувшись від місіс Палмер, увійшла до вітальні так квапливо і з таким багатозначним виглядом, що Еліно́р, яка сиділа там одна, негайно приготувалася вислухати щось украй дивовижне — і справді, поважна пані без зволікання почала:

— Господи! Міс Дешвуд, серденько, ви чули новини?

— Ні, добродійко. А що трапилось?

— Щось дуже дивне! Але я вам розкажу все по порядку. Приїжджаю я до Шарлотти, а вона украй через дитинча нажахана. Їй здалося, що син небезпечно захворів — плакав, крутився і його всього обсіпало прищиками. Я тільки на нього глянула й кажу: «Господи, серденько, це ж усього лише пітниця!», і нянька те саме каже. Але Шарлотта нічого чути не хотіла, поки не послали за містером Донаваном. А він, на щастя, якраз повернувся з Харлі-стріт і відразу — сюди. Як тільки він поглянув на хлопчика, то слідом за нами повторив: пітниця, мовляв, і ніщо більше. У Шарлотти відлягло від серця. А мені, коли він зібрався йти, чомусь спало на думку, їй-богу, не знаю чому, та тільки я взяла й спитала його, чи не знає він, бува, якихось останніх новин. Тут він посміхнувся, хихикнув і напустив на себе серйозність, наче знає якийсь важливий секрет, а потім і каже пошепки: «Боюсь, як би до панночок, які у вас гостюють, не дійшли якісь хибні чутки про те, що їхня невістка нездужає, а тому, вважаю, мені слід сказати, що, на мою думку, підстав для надмірного хвилювання немає: сподіваюся, місіс Дешвуд незабаром оговтається.

— Як? Фанні нездужає?

— Саме це і я спитала, серденько. «О, Господи! — кажу. — Місіс Дешвуд захворіла?» Ось тут усе і з'ясувалося. А дізналася я,

коротше кажучи, ось що: містер Едвард Феррар, той самий молодик, про якого я з вами все жартувала (по правді сказати, я страшенно рада, що насправді між вами нічого не було), так цей містер Едвард Феррар, виявляється, ось уже рік, а можливо, й два, як заручений з моєю кузиною Люсі! Ось воно що, серденько! І жодна жива душа нічого відати не відала, окрім Ненсі. Ні, ви тільки уявіть собі! Що вони одне одному сподобалися, тут дивуватися немає чому, але що між ними справа залагодилася, а нікому і невтямки, ось це дивно! Мені, правда, разом їх жодного разу бачити не довелося, а то, гадаю, я відразу зрозуміла б, куди вітер дме. Ну, хоч би там як, вони все тримали в страшенній таємниці, тому що боялися місіс Феррар; і ні вона, ні ваш братик, ні невістка нічогісінько навіть не підозрювали до сьогоднішнього ранку. А тут бідолашна Ненсі — ви ж знаєте, наміри в неї завжди найкращі, тільки вона не надто тямуща, тут бідна Ненсі взяла та про все й вибовкала. «Господи, думає вона про себе, вони ж від Люсі у захваті і не стануть чинити їм ніяких перешкод!» І пішла собі до вашої невістки, яка сидить одна за шитвом і знати не знає, що їй зараз належить почути, бо вона лише за п'ять хвилин до того розповідала вашому братику, що задумала висватати Едвардові дочку лорда, вже не пам'ятаю якого. А тут, уявіть, такий удар її гордості й бундючності! Її відразу ж трясця вхопила, і ваш братик почув її крики унизу в себе в кабінеті, де він сів писати розпорядження управителю на село. Тож він кинувся нагору, і сталася жахлива сцена — Люсі саме увійшла до кімнати, ні про що не здогадуючись. Бідолаха! Мені її шкода. І мушу сказати, обійшлися з нею погано: ваша невістка сварилася на чому світ стоїть, і скоро довела її до непритомності. Ненсі впала на коліна і умивалася гарячими сльозами, а ваш братик ходив сюди-туди і твердив, що не знає, як тут бути. Місіс Дешвуд волала, щоб духу їхнього в будинку цієї ж миті не було, і вашому братику теж довелося впасти на коліна, бажаючи дозволити їм залишитися, доки вони речі свої не поскладають. У неї почався новий нервовий напад, і ваш братик так перелякався, що послав за містером Донаваном, і містер Донаван застав у будинку страшне сум'яття. Біля дверей уже стояла карета, щоб від-

везти моїх бідолашних кузин, а коли він ішов, вони якраз у неї сідали. Бідоласі Люсі, сказав він, було так погано, що вона ледве на ногах трималася. Та й Ненсі почувалася не краще. Зізнаюся, на вашу невістку я сердита і від широкого серця сподіваюся, що вони одружаться на зло їй. А як бідному містеру Едварду, коли він про це узнає! Щоб із його нареченою обійшлися так ганебно! Кажуть, він у неї страшенно закоханий, а чом би й ні! Не здивуюся, якщо він шаленітиме! І містер Донаван тієї ж думки. Ми з ним усе це гарненько обговорили, а до того ж він негайно мав повернутися на Харлі-стріт, щоб бути під рукою, коли місіс Феррар почує новину. За нею послали, щойно Люсі з Ненсі виїхали, і ваша невістка була впевнена, що з нею теж трапиться нервовий напад. Так їй і треба! Мені їх анітрохи не жаль. Зневажаю людей, які западають на гроші і знатність. Чом би містеру Едварду і Люсі не одружитися? Місіс Феррар, звичайно ж, може забезпечити сина дуже пристойно, а якщо у Люсі за душею нема ні шеляга, так зате вона неабияка майстриня. Навіть якби місіс Феррар призначила йому всього п'ятсот фунтів щорічно, Люсі все б влаштувала так, як інші і на вісімсот фунтів не влаштують. Господи, як би вони затишно жили в котеджі на кшталт вашого або трохи просторішого, з двома покоївками і двома лакеями! А у мене для них і старша покоївка на прикметі є: сестра моєї Бетті зараз саме без роботи, тож вона їм прекрасно підійшла б.

Тут місіс Дженнінгс замовкла, і Елінор, яка мала достатньо часу зібратися з думками, зуміла відповісти так, як належало, і сказати те, що природним чином впливало з розмови. Радіючи, що її не підозрюють в особистому інтересі до того, що трапилося, що місіс Дженнінгс (як останнім часом вона і сподівалася) перестала шукати в ній приховану любов до Едварда, і, головне, радіючи, що Маріанни не було поруч, вона могла говорити без незручності і висловити, як їй здавалося, неупереджену думку про поведінку всіх учасників інтриги.

Але їй важко було визначити власне ставлення до події, що сталася, хоча вона старанно гнала від себе надію, що її наслідком не обов'язково має бути весілля Едварда з Люсі. Їй кортіло дізнатися, що скаже і зробить місіс Феррар, хоча в загальних рисах

припустити це було і неважко. Але ще більше вона хотіла б дізнатися, як поведеться Едвард. Його вона дуже жаліла, Люсі — лише трохи, та і то ціною значних зусиль, інших же — анітрохи.

Місіс Дженнінгс не могла говорити ні про що інше, і Еліно́р скоро зрозуміла, що їй необхідно підготувати Маріанну і негайно вивести її з омани, відкривши їй справжній стан речей, щоб у неї знайшлося витримки слухати ці розмови, не видаючи ні тривоги за сестру, ні досади на Едварда.

Це було важке і болісне завдання. Адже — на її шире переконання — вона мала відняти у сестри головну її втіху, повідомити їй про Едварда подробиці, котрі, як думала вона з острахом, можуть навіки принизити його в очах Маріанни; адже та, звісно, не забариться знайти в її становищі схожість з власним (а її уява цю схожість посилить надзвичайно) і невірнo його тлумачитиме, з усією силою оживляючи своє горе. Проте тяжкий цей обов'язок виконати було необхідно, і Еліно́р поквапилася до сестри.

Вона не мала наміру зупинитися на власних почуттях або описувати свої страждання: лише влада над собою, яку вона незмінно зберігала з тієї хвилини, коли дізналася про заручини Едварда, могла чимось зарадити і Маріанні. Розповідь Еліно́р була короткою і зрозумілою. І хоча зовсім зберегти безсторонність вона все ж таки не змогла, але не супроводжувала свою розповідь ні бурхливим хвилюванням, ні несамовитими наріканнями. Чого не можна сказати про її слухачку: Маріанна дивилася на сестру з жахом і нестримно ридала. Тож Еліно́р судилося утшати інших не тільки в їхньому горі, але й у своєму власному. Вона всіляко наполягала, що витримує його спокійно, і прагнула довести, що Едвард ні в чому, окрім необачності, не винен.

Проте Маріанна досить довго не хотіла вірити ні тому, ні іншому. Едвард вживався їй другим Віллоубі, а раз уже Еліно́р зізналася, що любила його всім серцем, значить, і муки її так само великі! А Люсі Стіл здавалася їй такою осоружною, такою нездатною заповонити будь-кого, що спочатку вона ніяк не хотіла повірити в нехай і згаслу любов Едварда до такої дівчини, а потім — відмовлялася знайти йому вибачення. Вона ніяк не хотіла визнавати природності того, що трапилося, і Еліно́р пере-

стала її переконувати, розуміючи, що визнати, наскільки це природно, вона зуміє, лише коли їй буде дано краще пізнати людську натуру.

Вона ледве встигла сказати про заручини Едварда з Люсі і про те, скільки часу вони були заручені, як Маріанна дала волю своїм почуттям, і Елінор, замість того щоб розповідати про події в їх послідовності, дуже довго заспокоювала її, благала не брати все так близько до серця і спростовувала звинувачення, що сипалися на Едварда. Нарешті Маріанна повернулася до предмета розмови, запитавши:

— А ти вже давно знаєш про це, Елінор? Він тобі написав?

— Чотири місяці. Коли Люсі в листопаді приїхала до Бартон-парку, вона невдовзі втаємничила мене про свої заручини.

Погляд Маріанни виказав подив, для якого вона не відразу знайшла слова. Після тривалої мовчанки вона вигукнула:

— Чотири місяці! Ти знала про це вже чотири місяці?

Елінор кивнула.

— Як! Весь час, поки ти доглядала за мною в моєму горі, ти берегла в серці таку таємницю? І я ще дорікала тобі в тому, що ти щаслива!..

— Але сказати тобі, якою мірою ти помиляєшся, було тоді неможливо.

— Чотири місяці! — знову вигукнула Маріанна. — І ти була така спокійна! Така весела! Але звідки бралися в тебе сили?

— Від усвідомлення, що я виконую свій обов'язок. Я обіцяла Люсі зберегти її таємницю, а тому зобов'язана була уникати всього, що могло б натякнути на справжній стан речей, і я не мала права втягувати своїх близьких і друзів у тривогу, розвіяти яку я б не змогла.

Маріанну це, здавалося, глибоко вразило.

— Мені часто хотілося переконати тебе і маму, — додала Елінор. — І разів зо два я намагалася. Але переконати вас, не порушивши висловленої мені довіри, я не змогла б.

— Чотири місяці!.. І все одно ти його любила!..

— Так. Але любила я не тільки його. Мені був дорогий душевний спокій інших, і я раділа, що можу приховати від них, як мені

важко. Тепер я здатна думати і говорити про це без болю. І я не хочу, щоб ти страждала через мене, тому що, повір, я сама вже майже не страждаю. У мене є опора, і не одна. Наскільки я можу судити, горе спіткало мене не через якусь мою безрозсудність, і я прагнула переносити його так, щоб нікого ним не пригнічувати. Едварда мені звинувачувати ні в чому. Я хочу йому щастя й упевненості, що він завжди буде людиною достойною, і, хоча зараз, мабуть, його і терзають жалі, врешті-решт, він своє щастя знайде. Люсі є досить розумною, а це — надійна основа для всього найкращого в сімейному житті. І якою б чарівливою, Маріанно, не була думка про єдину і незмінну любов, і як би не виголошувалося, що все наше щастя назавжди залежить від однієї-єдиної людини, так не можна... так не годиться, так не має бути! Едвард одружується з Люсі, він одружується з жінкою, яка красою і розумом перевершує дуже багато кого, і час, і звичка змусять його забути, що колись інша, як йому здавалося, її перевершувала...

— Якщо ти здатна так міркувати, — сказала Маріанна, — якщо, по-твоєму, втрату найдорогоціннішого так легко заповнити чимось іншим, то твоя рішучість, твоє самовладання, мабуть, не такі вже й дивні. Я можу зрештою їх збагнути.

— Я тебе розумію. Тобі здається, ніби я взагалі особливих страждань не відчувала. Але, Маріанно, чотири місяці все це тяжіло наді мною, і я не мала права нікому відкритися! Я знала, як глибоко засмутитеся ви з мамою, коли вам стане відома правда, і не могла ніяк вас підготувати. Мені розповіла про це, мало не насильно зробивши мене своєю повіреною, та, чії давні заручини зруйнували мої надії, — і розповіла, як мені здавалося, зі зловтішним торжеством. У відповідь на її підозри мені слід було зберігати байдужий вигляд, хоча йшлося про те, що для мене було найважливішим. І так повторювалося не один раз. Мені знов і знов доводилося вислуховувати, як вона описує свої сподівання і торжествує. Я знала, що навіки розлучена з Едвардом, і не почула про жодну обставину, яка зробила б його менш бажаним у моїх очах! Ніщо не зменшило його достоїнств і не довело його байдужості до мене. Я повинна була витримувати антипатію

його сестри і образливе поводження його матері, терпіти кару за почуття, яке не могло подарувати мені ніякої радості. І все це відбувалося тоді, коли, як тобі відомо, я мала й інші жалі. Якщо ти все-таки припускаєш мою здатність до почуттів, то, звичайно, зумієш уявити собі, як я страждала ці дні. Спокій, з яким я зараз говорю, утіхи, які я намагалася знайти, — усе це плоди постійних і болісних зусиль, вони виникли не самі по собі і спочатку не приносили мені ніякого полегшення. Ні, Маріанно. Якби тоді я не була зв'язана обіцянкою мовчати, мабуть, ніщо — навіть любов до найдорожчих для мене людей — не утримало б мене від того, щоб відкрито показати, як я нещасна!

Маріанна зовсім вгамувалася.

— Ах, Елінор! — вигукнула вона. — Через тебе я себе назавжди зненавиділа. Яка жорстока була я з тобою! — з єдиною моєю втіхою, опорою у всіх моїх муках, коли здавалося, що ти страждаєш тільки зі мною і через мене! І це — моя подяка? І отак я тобі віддячую? Твоя шляхетність — промовистий докір мені, ось тому я і гудила твою поведінку!

За цим зізнанням пішли найніжніші ласки. Маріанна була ладна на все, лише б спокутувати свою провину перед сестрою, і Елінор без труда заручилася її обіцянкою говорити про те, що трапилося, без щонайменшої злостивості, при зустрічах з Люсі нічим не видавати неприязні до неї, а якщо випадок зведе її з Едвардом, — виявляти йому всю колишню приязність. Поступки були великі, але якщо вже Маріанна визнала себе неправою, ніякі жертви її не зупиняли.

Обіцянку стримуватися вона виконала бездоганно. Слухаючи міркування місіс Дженнінгс про те, що трапилося, вона жодного разу не змінила виразу обличчя, не заперечувала їй і навіть тричі сказала «Так, пані». Коли ж та заходилася розхвалювати Люсі, вона тільки пересіла з одного стільця на інший, а спазм у горлі, викликаний описом палкої любові Едварда, мужньо приховала. Така героїчна поведінка сестри вселила в Елінор упевненість, що сама вона витримає будь-яке випробування.

Наступний ранок приніс із собою нові муки — їхній брат визнав необхідним нанести їм візит, щоб з вельми похмурим

виглядом обговорити жакливу подію, а також повідомити їм, як почуває себе його дружина.

— Гадаю, ви чули, — почав він із сумною серйозністю, ледве присівши на стілець, — про найобурливіше відкриття, яке трапилось учора під нашим дахом?

Вони відповіли йому лише ствердним поглядом — здавалося, сестри оніміли від жакливості моменту.

— Ваша невістка, — продовжував він, — страждала безмірно. Місіс Феррар теж... Коротше кажучи, це була сцена такого невимовного відчаю... Але, сподіваюся, буря все ж таки промайне, не вразивши нікого з нас. Бідолашна Фанні! Вчора у неї один нервовий напад відразу ж змінявся іншим. Але не стану надмірно вас турбувати. Донаван стверджує, що особливої небезпеки немає. Вона має здорову конституцію і вдосталь рішучості. Перенесла вона все це зі справді дивовижною силою духу! Каже, що ніколи більше не матиме доброї думки про жодну людину. Ще б пак! — після того, як її так підступно обдурили! Така чорна невдячність у відповідь на таку поблажливість, таке довір'я! Адже вона запросила цих дівчат погостювати у неї виключно із доброти серця. Тільки тому, що вважала їх вартими певного заохочення, бо вони скромні і добре виховані і будуть приємними співрозмовницями. Краще б ми запросили у гості вас із Маріанною, поки місіс Дженнінгс доглядала свою дочку! Оце так вдячність! — О, я від щирого серця жалкую, каже бідолаха Фанні із притаманною їй щирістю, що ми замість них не запросили твоїх сестричок!

Тут він замовк, щоб вислухати належні вияви вдячності, після чого вів далі:

— Страждання бідолашної місіс Феррар, коли Фанні їй усе розказала, не піддаються ніякому опису! Ще б пак! Вона зі справжньою материнською любов'ю знаходить для нього прекрасну партію, а він весь цей час таємно заручений із зовсім іншою особою! Така підозра їй і на думку спасти не могла. І тим паче щодо такої особи. «Де-де, — сказала вона, — а тут, здавалося, я була в повній безпеці!» Муки її були просто невимовні! Проте ми обговорили наші подальші кроки, і врешті-решт вона послала за Едвардом. Він з'явився. Але мені сумно розказувати про те,

що відбулося. Всі умовляння місіс Феррар, підкріплені моїми доводами і благаннями Фанні, щоб він розірвав заручини, виявилися марними. Обов'язок, синівська і братерська прихильність — усе було забуто. Ніколи б раніше я не повірив, що Едвард здатен на подібну впертість і бездушність. Мати відкрила йому свій великодушний намір: якщо він одружується з міс Мортон, вона передасть йому в повне володіння норфолкський маєток, який після сплати поземельного податку приносить чистий річний дохід у тисячу фунтів, а то й більше. І у відчаї навіть пообіцяла додати ще двісті фунтів. А потім нагадала, які злидні на нього чекають, якщо він не відмовиться від цього мезальянсу. Йому доведеться задовольнитися власними двома тисячами фунтів, і нехай більше не з'являється їй на очі, нехай не тільки не сподівається на її допомогу, але більше того — нехай знає: якщо він спробує знайти собі яке-небудь прибуткове заняття, вона намагатиметься, як тільки зможе, зашкодити йому в цьому.

Тут Маріанна, у нестямі від обурення, сплеснула руками і скрикнула:

— Боже милосердний, невже це можливо?!

— Ти маєш право дивуватися, Маріанно, впертості, перед якою безсилі навіть такі аргументи, — сказав їй брат. — Твій вигук цілком природний.

Маріанна хотіла була заперечити, але пригадала свою обіцянку і промовчала.

— Однак усе це, — продовжив він свою розповідь, — виявилось марним. Едвард говорив мало, але найрішучішим тоном. Ніщо не змусить його розірвати заручини. Він дотримає слова, хоч би там як.

— Отже, — з грубуватою прямою урвала місіс Дженнінгс, якій несила було мовчати, — він поводився, як порядна людина! Вибачте, містере Дешвуд, але якби він учинив інакше, я вважала б його негідником! Ця справа торкається мене так само, як і вас, тому що Люсі Стіл моя родичка, і я переконана, що у світі не знайти дівчини кращої і більш гідної хорошого чоловіка!

Джон Дешвуд вельми здивувався, але він був флегматичним, несхильним до бурхливої реакції і вважав за краще з усіма бути

в злагоді, а особливо — з будь-ким, хто мав великі гроші, і тому відповів без щонайменшої досади:

— Пані, я ніколи не дозволю собі відгукнутися нешанобливо про тих, хто має честь бути вам ріднею. Міс Люсі Стіл, не заперечую, особа, можливо, і вельми гідна, але шлюб цей, як ви самі розумієте, неможливий. Погодитися ж на таємні заручини з парубком, виховання якого було доручене її дядьку, і тим більше із сином такої заможної пані, як місіс Феррар, це все-таки, мабуть, трохи занадто. Але, втім, місіс Дженнінгс, я зовсім не маю наміру кидати тінь на поведінку тих, хто має вашу прихильність. Ми всі бажаємо їй усілякого щастя, а місіс Феррар з початку і до кінця поводитися так, як на її місці поводитися б будь-яка ніжна і дбайлива мати. Великодушно і щедро. Едвард сам обрав свою долю і, здається, тяжку.

Маріанна зітхнула, поділяючи його побоювання, а серце Елінон розривалося при думці, що мав відчувати Едвард, нехтуючи погрозами матері заради тієї, яка нічим не могла його винагородити за подібну шляхетність.

— Але як же все це скінчилося, добродію? — спитала місіс Дженнінгс.

— Хоч як це сумно, добродійко, але найсумнішим розривом. Мати зреклася Едварда. Вчора ж він полишив її будинок, але куди він подався і чи в Лондоні він досі, мені невідомо. Адже ми, звісно, вистежувати його не можемо.

— Горопашний молодик! Що з ним тепер буде?

— Справді, добродійко, — вельми сумне зауваження! Народжений з перспективою такого заможного життя! Їй-богу, не уявляю собі долі більш лихої! Відсотки з двох тисяч фунтів — хто здатен прожити на них? І страждання при думці, що він, коли б не його власна безглузда нерозсудливість, через якихось три місяці отримував би річний дохід у дві тисячі п'ятсот фунтів (бо міс Мортон має тридцять тисяч фунтів). Більш тяжкого становища я навіть уявити не можу. Ми всі повинні йому співчувати, тим більше що не в нашій владі хоч чимось полегшити його долю.

— Бідолаха! — вигукнула місіс Дженнінгс. — У мене він завжди знайде стіл і притулок, я так і скажу йому, як тільки побачу.

Не можна ж допустити, щоб він зараз жив на свій кошт у якому-небудь занепалому пансіоні або дешевому готелі!

Елінор подумки подякувала їй за доброту до Едварда, хоча і не могла не посміхнутися тому, як цю доброту було висловлено.

— Якби він тільки зволив поклопотатися про себе тією мірою, якою його родичі бажали поклопотатися про нього, — сказав містер Джон Дешвуд, — то вже досяг би гідного становища і всього мав удосталь. Але тепер ніхто не в змозі надати йому допомогу. І йому готується ще один удар, мабуть, найтяжчий. Його матінка у цілком природному гніві вирішила негайно передати у власність Робертові маєток, що призначався Едварду, коли б він поводився гідно. Коли я покидав її нині вранці, вона радилася про це зі своїм повіреним.

— Що ж! — сказала місіс Дженнінгс. — Така вже її помста. Кожен зводить рахунки по-своєму. Але я б не стала збагачувати одного сина тільки через те, що другий мені суперечив!

Маріанна підвелася і пройшлася кімнатою.

— Що може зачепити молоду людину болючіше, — вів далі Джон, — ніж бачити меншого брата власником маєтку, який мав належати йому? Бідолашний Едвард! Я щиро йому співчуваю.

Після кількох хвилин таких нарікань він підвівся, неодноразово запевнив сестер, що недуга Фанні, на його щире переконання, великою небезпекою не загрожує, а тому їм не слід надмірно турбуватися, і нарешті пішов геть, залишивши своїх співрозмовниць при єдиній думці — в усякому разі, у всьому, що стосувалося поведінки місіс Феррар, поведінки його і його дружини, а також поведінки Едварда.

Щойно двері за ним зачинилися, як Маріанна дала волю своєму обуренню, і так бурхливо, що Елінор теж не стрималася, а місіс Дженнінгс і не мала наміру стримуватися, і всі троє завзято заходилися засуджувати всіх.

РОЗДІЛ 38

Місіс Дженнінгс гаряче схвалювала поведінку Едварда, хоча лише Елінор та Маріанна знали справжню міру його шляхетності. Тільки вони відчували, наскільки мізерним було джерело,

яке живило його непокірність, і наскільки мала чекала його утіха — якщо не рахувати усвідомлення виконаного обов'язку — за втрату близьких і багатства. Еліно́р пишалася його твердістю, а Маріанна пробачила йому всі його гріхи, співчуваючи йому в його нещасті. Проте, хоча Еліно́р уже не повинна була таїтися від сестри і між ними відновилося колишнє довір'я, ні першій, ні другій, коли вони залишалися віч-на-віч, не хотілося торкатися цієї теми. Еліно́р уникала її через те, що надто палкі, надто настійливі запевняння Маріанни ще більше зміцнювали в ній віру в любов Едварда до неї — попри всі її намагання гнати від себе такі думки. У Маріанни ж не вистачало духу починати розмови, після яких вона відчувала зростаюче невдоволення собою, мимохіть порівнюючи поведінку Еліно́р зі своєю.

Порівняння це незмінно її пригнічувало, але не спонукало, як сподівалася Еліно́р, хоча б тепер подолати своє горе. Вона невпинно дорікала собі, гірко жалкувала, що не намагалася стримуватися раніше, але все обмежувалося лише муками розкаяння, без спроб якось виправити минуле. Дух її дуже ослабів, вона не вірила, що в неї стане на це сил, а тому іще більше вдавалася до смутку.

Наступні два дні не принесли ніяких новин про те, що відбувалося на Харлі-стріт або в Бартлетівських будинках. Хоча вони вже знали дуже багато, і у місіс Дженнінгс знайшлося б, що розповісти своїм приятелькам, ця поважна пані, проте, вирішила спочатку побувати у своїх родичок, утішити їх і узнати більше, і лише наплив візитерів перешкодив їй відвідати їх у межах цього часу.

На третій день після того, як вони дізналися про подробиці, була неділя, і така ясна, така сонячна, що багато хто вибрався на прогулянку в Кенсінгтонські сади, хоча завершувався лише другий тиждень березня. Вирушили туди і Еліно́р з місіс Дженнінгс. Маріанна, яка, знаючи, що Віллоубі повернулися до Лондона, постійно побоювалася випадкової зустрічі з ними, вважала за краще не їздити в таке людне місце і тому залишилася вдома.

У садах до них невдовзі приєдналася задушевна подруга місіс Дженнінгс і цілком заволоділа її увагою, що дуже потішило Елі-

нор, позаяк вона могла спокійно вдатися до роздумів. Ні Віллоубі, ні його дружину, ні Едварда вона ніде не помітила і якийсь час взагалі не бачила знайомих облич, як раптом, на превеликий її подив, з нею привіталася міс Енн Стіл, яка трохи збентежено виявила велике задоволення, що зустріла їх, а коли місіс Дженнінгс заговорила до неї вельми ласкаво, покинула на час своїх супутників і приєдналася до них. Місіс Дженнінгс поспішно шепнула Еліноर:

— Серденько, витягніть із неї все, що можна. Тільки запитайте, а вона сама вам усе розповість. Адже я не можу покинути місіс Кларк.

На щастя для цікавості місіс Дженнінгс, та й самої Елінор, міс Стіл була готова доповісти про все без будь-яких запитань, інакше їм би не довелося ні про що довідатися.

— Я така рада, що зустрілася з вами, — почала міс Стіл, фамільярно беручи її під руку. — Адже саме вас мені хотілося бачити більше за всіх на світі. — Вона стишила голос: — Місіс Дженнінгс, мабуть, про все чула? Вона дуже сердита?

— На вас, як на мене, аніскільки.

— От і добре. А леді Мідлтон, вона — сердиться?

— Мені це видається малоймовірним.

— Тоді я страшенно рада. Боже милостивий! Чого я тільки не натерпілася! В житті не бачила Люсі такою злою. Вона навіть присягнулася, що не стане обробляти мені новий капелюшок і до скону нічого робити для мене не буде. Зараз вона заспокоїлася, і між нами знову все гаразд. Ось погляньте — бант на капелюшок вона пришила, і перо вставила теж вона. Учора ввечері. Тепер ви, звісно, наді мною кепкуватимете. Але чом би мені і не носити рожевих стрічок, га? Мені байдуже, що це улюблений колір лікаря. Я б і знати не знала, що воно так, коли б він сам не згадав, що з усіх кольорів йому найбільше до вподоби рожевий. Від моїх кузин мені просто життя немає! Знаєте, коли вони починають кпинити, я інколи не знаю, куди й очі подіти!

Втямивши, що вона збилася на тему, про яку Елінор вважає за краще мовчати, міс Стіл визнала за доцільне повернутися до колишнього предмета їхньої бесіди.

— Знаєте, міс Дешвуд, — вимовила вона з торжеством, — нехай люди базикають про містера Феррара що хочуть, — ніби він відмовляється від Люсі, адже все це нісенітниця, можете мені повірити! Як це ганебно — розпускати такі капосні чутки. Певна річ, Люсі про себе може думати що їй заманеться, але іншим не варто теревенити про це як про вирішену справу!

— Запевняю вас, ні про що подібне мені раніше не натякали, — відповіла Еліно́р.

— Та невже? Але мені достеменно відомо, що про це говорили — і не раз. Міс Годбі так прямо і сказала міс Спаркс, що тільки недоумкуватому може спасти на думку, що містер Феррар відмовиться від такої нареченої, як міс Мортон, яка має тридцять тисяч фунтів, заради Люсі Стіл, яка не має нічого. Міс Спаркс сама мені про це сказала. А ще Річард, мій кузен, висловив побоювання, що містер Феррар, коли дійде до справи, накиває п'ятами, і ділу кінець. А Едвард три дні до нас і близько не підходив, тож я і сама вже не знала, що й гадати. Та й Люсі, здається мені, теж подумала, що все пропало. Адже ми поїхали від вашого братика в середу, а Едварда не бачили ні в четвер, ні в п'ятницю, ні в суботу і навіть уявити не могли, що з ним трапилося. Але нині вранці він з'явився. Якраз ми додому повернулися з церкви, ось тут усе і з'ясувалося: як його в середу викликали на Харлі-стріт, і як матуся і всі вони його умовляли, і як він усім їм сказав, що нікого, окрім Люсі, не любить і ні з ким, окрім Люсі, не одружиться. І через усе це він так збентежився, що скочив на коня і поскакав кудись за місто і весь четвер та всю п'ятницю просидів у якомусь готелі, щоб оговтатися. І все як слід не один раз обдумавши, сказав, що, оскільки він не має ніякого статку — зовсім ніякого, то з його боку негарно чекати, щоб вона дотримала слова на шкоду собі, бо у нього за душею всього дві тисячі фунтів і ніяких надій на більші кошти. Адже навіть якщо він прийме сан, як інколи подумував, то парафії не отримає, а на платню молодшого священника хіба зможуть вони прожити? Йому нестерпно думати, на які злидні вона себе прирікає, і тому він її благає, якщо в неї є сумніви, покласти зараз же усьому край і надати йому можливість чинити на власний

розсуд. Я на власні вуха чула, як він це сказав. І про те, щоб розірвати заручини, він заговорив тільки заради неї і для неї, а зовсім не тому, що йому так закортіло. Я ладна присягнутися, що він і слівцем не заїкнувся, що, мовляв, вона йому набридла або що він воліє побратися з міс Мортон, або щось подібне. Звісно, Люсі і слухати того, що він казав, не захотіла, а прямо йому сказала (ну, там і про ніжність, і про любов, і про все інше, чого повторювати не варто)... тож вона йому прямо сказала, що і думати про розірвання заручин не бажає, і з ним може прожити на дріб'язок, і нехай у нього грошей обмаль — вона задовольниться і цим, ось так. Ну, і все інше. Він був страшенно щасливий і якийсь час говорив про те, як їм вчинити, і вони погодились, що він невідкладно отримає сан, а весілля вони відкладуть, поки для нього не знайдеться парафії. А більше я нічого не почувла, тому що кузина крикнула знизу, мовляв, міс Річардсон приїхала в кареті і запрошує одну з нас з нею в Кенсінгтонські сади. Ось мені й довелося увійти до них і перервати їхню розмову. Тільки Люсі відмовилася поїхати, бо не хотіла розлучатися з Едвардом, а я збігала нагору, вдягнула шовкові панчішки і поїхала з Річардсонами.

— Я не зовсім зрозуміла, як ви могли перервати їхню розмову, — ви ж були всі разом?

— Ні-ні, ми не були разом! Ба! Невже, міс Дешвуд, ви гадаєте, що люди голубитимуться, коли вони не одні? І не совісно вам? Так-таки ви і не знаєте, як воно буває! — Тут вона удавано хихикнула. — Певна річ, вони закрилися удвох у вітальні, а все, про що я дізналася, я підслухала під дверима.

— Як?! — вигукнула Елінор. — Ви повторили мені те, про що дізналися, підслуховуючи під дверима? Мені шкода, що я не знала цього раніше, а то б, звісно, я не дозволила, щоб ви переказали мені подробиці розмови, яку взагалі не повинні були чути. Як ви можете так легковажити довір'ям вашої сестри?

— Ба! А що в цьому такого? Адже я просто стояла біля дверей і чула те, що можна було почути. Ніби Люсі того ж не зробила б, коли б я сиділа у вітальні з кавалером! Років зо два тому, коли ми з Мартою Шарп розмовляла потайки де-небудь у куточ-

ку, вона то в комірці ховалася, то за ширмою, лише б дізнатися — про що ми говоримо.

Елінор спробувала змінити тему, але міс Стіл не забарилася повернутися до того, що переповнювало її.

— Едвард каже, що скоро поїде до Оксфорда, а поки що він оселився в будинку на Пелл-Мелл. Ох і злюка ж його матуся, еге ж? Та і ваш братик з невісточкою теж не надто добросерді. Але вам про них я нічого поганого казати не буду. Ніде правди діти — вони нас відправили у власному екіпажі, чого я від них і не чекала. Я страх як боялася, що ваша невістка зажадає назад робочі капшучки, які подарувала нам ледь не напередодні. Але про них і не згадали, а я свого приховала, щоб він нікому в око не впав. Едвард каже, що має в Оксфорді справи і мусить поїхати туди на якийсь час, а потім, як тільки натрапить на єпископа, відразу ж буде висвячений в сан. Хотіла б я знати, в якій парафії йому знайдеться місце молодшого священника? Боже милостивий, — вела вона далі, захихикавши, — б'юся об заклад, я знаю, що скажуть мої кузини, коли дізнаються. Вони скажуть, щоб я скоріше написала лікарю, аби той поклопотався про парафію для Едварда. Від них іншого і чекати не доводиться, тільки я на таке нізащо у світі не наважуся «Фе! — відповім я їм навпростець, — як вам таке на думку могло спасти? Чому це я, ні сіло ні впало, стану писати лікарю?!»

— Що ж, — зауважила Елінор, — завжди корисно приготуватися до найгіршого. Ви принаймні будете мати готову відповідь.

Міс Стіл мала намір продовжувати, але, побачивши, що до них наближаються її супутники, вигукнула:

— Ой, а ось і Річардсони. Я б вам багато ще чого розповіла, але вони на мене чекають. Дуже шляхетні люди, можете мені повірити. Він гроші так і гребе, і вони свій виїзд тримають. Я не маю часу сама поговорити з місіс Дженнінгс, так ви вже перекажіть їй, будьте ласкаві, як я рада, що вона на нас не сердиться, і леді Мідлтон теж. І якщо вам з вашою сестричкою знадобиться куди виїхати, а місіс Дженнінгс одна залишатися не побажає, то ми, певна річ, будемо щасливі погостювати в неї, скільки їй забажається. Леді Мідлтон, мабуть, цього сезону нас уже більше не

запросить. Тож до побачення. Шкода, що міс Маріанни з вами немає. Кланяйтеся їй від мене. Ба! На вас муслін у цяточку — оце так! І як ви не боїтеся зачепитися об гілку і порвати його?

І висловивши це побоювання, вона тільки й встигла попроситися з місіс Дженнінгс, як місіс Річардсон покликала її, і Еліно́р отримала нову поживу для роздумів, хоча майже все, що їй довелося почути, вона передбачала раніше, а про інше здогадувалася. Як вона і припускала, шлюб Едварда з Люсі був настільки ж твердо визначеним, наскільки невизначеним залишався час їхнього весілля — у цілковитій згоді з її висновками все залежало від того, коли він отримає парафію, а на це, здавалося, надії поки що не було ніякої.

Тільки-но вони сіли в карету, як місіс Дженнінгс приготувалася слухати новини, але Еліно́р не хотілося переповідати подробиці, отримані недостойним чином, тож вона обмежилася коротким викладом того, що, на її думку, сама Люсі поспішила б розголосити заради власної значущості. Вона сказала лише, що заручини вони не розривають, а потім пояснила, яким чином вони сподіваються наблизити щасливу розв'язку. На що місіс Дженнінгс, природно, зауважила таке:

— Вирішили почека́ти, поки він отримає парафію! Всі ми чудово знаємо, чим це скінчиться. Почекають-почекають, а через рік, побачивши, що нічого не виходить, візьмуть та й погодяться на місце молодшого священика з платнею фунтів п'ятдесят на рік додатково до процентів з його двох тисяч і тих крихт, які зуміють виділити їй містер Стіл і містер Претт. А потім у них щороку народжуватиметься дитинча! Помилуй їх Боже! Ну і злидні ж у них будуть. Треба подивитися, які в мене для них меблі знайдуться... Двох покоївок і двох лакеїв — авжеж! То я погарячкувала. Ні-ні, їм треба знайти дебеленьку служницю для всієї чорної роботи. А сестра Бетті їм тепер не підійде!

Наступного ранку двопенсова пошта доставила Еліно́р листа від самої Люсі.

«Бартлетівські будинки, березень.

Сподіваюся, моя мила міс Дешвуд пробачить мені за вільність, що я їй пишу. Але я знаю, через дружбу до мене Вам буде приєм-

но почути добрі звістки про мене і мого любого Едварда після всіх нещасть, які нас останнім часом спіткали, і тому не буду більше просити вибачення, а продовжу, що, слава Богу, ми, хоч і жахливо перестраждали, тепер спокійні і такі щасливі взаємною нашою любов'ю, як маємо бути завжди. Ми перенесли тяжкі випробування, зазнали злих гонінь, але повні вдячності багатьом друзям, і в їх числі — Вам, чію велику доброту я завжди з вдячністю пам'ятатиму, як і Едвард, якому я про неї розказала. Вважаю, Ви, як і найдорожча місіс Дженнінгс, із задоволенням дізнається, що вчора вдень я провела з ним дві щасливі години: він нічого чути не бажав про нашу розлуку попри мої настійні благання (бо я вбачаю в цьому свій обов'язок) повернути мені слово заради розсудливості, і коли б він тільки погодився, я відразу б попросилася з ним назавжди. Але він сказав, що цього ніколи не станеться, що ладен терпіти материнський гнів, лише б моє серце належало йому. Певна річ, майбутнє у нас не райдужне, і ми можемо лише чекати і сподіватися на краще. Він незабаром прийме сан, і якщо буде у Вашій владі рекомендувати його якій-небудь персоні, в розпорядженні якої опиниться вакантна парафія, то я вірю — Ви про нас не забудете, і найдорожча місіс Дженнінгс, тішу себе надією, замовить про нас слівце серу Джону, або містеру Палмеру, або ще кому-небудь зі своїх друзів, хто міг би нас облагодіяти. Бідна Енн, що й казати, дуже винна, але вона хотіла зробити як краще, а тому я промовчу. Сподіваюся, місіс Дженнінгс не визнає за великий клопіт відвідати нас, якщо коли-небудь вранці опиниться в цій стороні. Це було б дуже мило з її боку. А родичі мої вважатимуть за велику честь познайомитися з нею. Аркуш нагадує мені, що пора закінчувати, і тому прошу Вас передати мою шанобливу подяку і уклін їй, і серу Джону, і леді Мідлтон, і чарівним дитинчатам, коли Вам трапиться їх побачити, а також ніжний привіт міс Маріанні.

Щиро Ваша і т. д., і т. ін.»

Ледве дочитавши лист, Елінор виконала те, чого, на її думку, прагнула домогтися та, що його писала, і відразу вручила листа місіс Дженнінгс, яка почала читати вголос, супроводжуючи читання безліччю зауважень.

— Дуже добре, їй-богу!.. Як мило вона пише...І справді, — треба було запропонувати йому свободу, якби він схотів... Але від Люсі іншого і чекати не можна...Бідолашна! О, як жаль, що я не маю для нього парафії... Називає мене «найдорожча місіс Дженнінгс», як ви помітили. Іншої такої добросердої дівчинки не знайти... Незрівнянно, їй-богу, незрівнянно! Як вона витончено все висловила. Так-так, я неодмінно в неї побуваю. І яка вона уважна: нікого не забула!.. Спасибі, серденько, що дали мені його прочитати. Такого гарного листа мені рідко доводилося читати, він робить і розумові і серцю Люсі велику честь!

РОЗДІЛ 39

Сестри Дешвуд провели в Лондоні вже більше двох місяців, і Маріанні все більше кортіло повернутися додому. Вона зітхала, сумуючи за сільським повітрям, свободою, тишею, і переконала себе, що якщо і може знайти полегшення, то в Бартоні — і ніде більше. Елінор хотіла повернутися додому лише не набагато менше, ніж сестра, і відмовлялася призначити від'їзд якнайскоріше лише тому, що пам'ятала про важку довгу дорогу, про що Маріанна не бажала думати.

Проте вона почала серйозно замислюватися над від'їздом і навіть нагадала про це їхній привітній господині, яка повстала проти такого наміру зі всім красномовством гостинності, але потім виник план, який видався Елінор найреальнішим, хоча і означав, що додому вони повернуться не відразу, а лише через кілька тижнів. У кінці березня Палмери вирішили повернутися до Клівленда, щоб провести там Великдень, і Шарлотта настійно запросила поїхати з ними як місіс Дженнінгс, так і її молодих приятельок. Однак її запрошення було недостатньо для делікатності міс Дешвуд, але містер Палмер щиро підтримав дружину, і Елінор погодилася із задоволенням, тим більше що відтоді, як стало відомо про нещастя Маріанни, він поводився з ними незрівнянно більш поштиво, ніж раніше.

Та коли вона повідомила про свою домовленість Маріанні, та спочатку вчинила опір.

— Клівленд! — вигукнула вона з сильним хвилюванням. — Ой, ні, до Клівленда я поїхати не можу...

— Ти забуваєш, — лагідно не погодилася Еліно́р, — що Клівленд розташований зовсім не там... Зовсім не поруч з...

— Але ж він у Сомерсетширі! В Сомерсетшир мені їхати несила... Ні, Еліно́р, ти не можеш вимагати, щоб я...

Еліно́р не стала наполягати, що подібні почуття необхідно подолати просто з пристойності, а лише спробувала протидіяти їм, торкнувшись інших почуттів, а тому подала цей план як найзручніший і найнадійніший спосіб здійснити її бажання — повернутися до улюбленої матері, причому, можливо, і без особливого зволікання. Від Клівленда, розташованого за кілька миль від Брістоля, до Бартона був лише день їзди, хоча і повний день, і мати могла послати свого слугу супроводжувати їх, а оскільки більше тижня їм у Клівленді залишатися немає чого, то, отже, вони будуть удома через три тижні з гаком. Матір Маріанна любила щирою любов'ю, і це почуття без особливих зусиль взяло гору над уявними страхами.

Місіс Дженнінгс її гості набридли так мало, що вона невідступно умовляла їх повернутися з нею із Клівленда до Лондона. Еліно́р була їй дуже вдячна за таку прихильність, але своїх намірів вони не змінили, і коли отримали на них материнську згоду, яку вона дуже охоче дала, то всі питання, пов'язані з їхнім поверненням, виявилися настільки вирішеними, що Маріанна знайшла певне полегшення, склавши розклад часу, якому належало минути, перш ніж вона побачить Бартон.

— Ах, полковнику! Уже й не знаю, що ми з вами робитимемо без наших сестер Дешвуд! — вигукнула місіс Дженнінгс, вітаючись з ним, коли він вперше відвідав її після того, як їхній від'їзд був вирішений. — Адже від Палмерів вони поїдуть прямо додому, хоч як я їх умовляла. Ось і залишається нам з вами зітхати наодинці, коли я повернуся! Господи, ось так і сидітимемо, покинуті всіма, і дивитимемося одне на одного, ніби двоє сонних кішок.

Мабуть, місіс Дженнінгс, змальовуючи таку виразну картину їхньої майбутньої нудьги, сподівалася в такий спосіб підштовх-

нути полковника до зізнання, яке врятувало б його від такої тяжкої долі. Якщо це було так, то у неї невдовзі могла з'явитися впевненість, що своєї мети вона досягла: ледве Еліно́р відійшла до вікна, щоби зручніше зняти розміри гравюри, яку вона мала намір скопіювати, він негайно рішуче пішов за нею і кілька хвилин про щось серйозно з нею говорив. Місіс Дженнінгс не могла не звернути увагу на те враження, яке його слова справили на Еліно́р; хоча поважна пані ніколи не принизилася б до того, щоб підслуховувати, і навіть пересіла ближче до Маріанни, яка грала на фортепіано, місіс Дженнінгс не могла не помітити, що колір обличчя Еліно́р змінився, — вона стала слухати з великим хвилюванням і навіть відклала гравюру. Її надії ще більш зміцнилися, коли музика на мить замовкла і до неї долинули слова полковника, який, мабуть, вибачався за занедбаність свого будинку. Це розвіяло всякі сумніви! Щоправда, її дещо здивувало, навіщо взагалі були потрібні подібні вибачення, але потім вона подумала, що це лише необхідна в таких випадках формальність. Відповідь Еліно́р заглушила музика, але, судячи з руху її вуст, вона, мабуть, не вважала стан будинку суттєвою перешкодою, і місіс Дженнінгс подумки похвалила її за відвертість. Вони продовжували розмовляти, але більше вона нічого не чула, допоки Маріанна знову не зробила паузу, і тут полковник вимовив спокійним голосом:

— Боюся, це не станеться швидко.

Здивована і обурена таким незвично холодним для закоханого зауваженням, місіс Дженнінгс ледь не вигукнула: «О, Господи! Та що ж вам заважає!» Проте вчасно схаменулася і обмежилася наступним безмовним вигуком: «Так дивно! Він що — чекатиме, доки не постаріє ще більше?»

Втім, це відстрочення неначе не образило і не роздосадувало його прекрасну співбесідницю, бо місіс Дженнінгс абсолютно виразно розчула, коли невдовзі вони відійшли від вікна, як Еліно́р сказала, причому голосом, сповненим щирого почуття:

— Я завжди вважатиму себе вельми вам зобов'язаною.

Вдячність Еліно́р привела у захват місіс Дженнінгс, і вона лише не могла зрозуміти, яким чином полковник після таких

утішних для нього слів знайшов у собі сили майже негайно відкланятися з щонайповнішою незворушністю, нічого навіть Еліно́р не відповівши! Хіба ж могла вона подумати, що її приятель виявиться таким байдужим кавалером!

У їхній розмові йшлося насправді ось про що.

— Я чув, — мовив полковник з глибоким співчуттям, — як несправедливо і безсердечно обійшлися з вашим молодим другом містером Ферраром його рідні. Адже, якщо не помиляюся, вони відреклися від нього за те, що він відмовився розірвати заручини з вельми достойною дівчиною. Мене не ввели в оману? Це так?

Еліно́р відповіла ствердно.

— Жорстокість, бездумна жорстокість, — продовжував він палко, — з якою розлучають... або намагаються розлучити молодих людей, зв'язаних давнім почуттям, є жахливою. Місіс Феррар не розуміє, що вона робить... на що може штовхнути свого сина. Я два-три рази зустрічав містера Феррара на Харлі-стріт, і він мені дуже сподобався. Він не належить до тих молодих людей, яких узнаєш близько за такий короткий час, проте я бачив його достатньо, щоб побажати йому щастя заради нього самого, і тим більше — як вашому другові. Наскільки я зрозумів, він має намір прийняти сан. Не відмовте в люб'язності передати йому, що делафордська парафія, як мені повідомили з вранішньою поштою, тепер є вакантною, і він може її отримати, якщо визнає за доцільне... Але в останньому, беручи до уваги нинішні його обставини, певно, сумнівів бути не може. На жаль, вона не належить до багатих парафій, оскільки є вельми невеликою, і приносить не більше двохсот фунтів на рік. Правда, доходи, ймовірно, можна дещо збільшити, проте, мабуть, не настільки, щоб позбутися всіх турбот. Проте, якщо містеру Феррару вона підійде, я буду надзвичайно радий зробити йому послугу. Запевніть його в цьому, прошу вас.

Здивування, в яке вкинуло Еліно́р це доручення, напевно, було б дещо більшим лише тоді, коли б він і справді запропонував їй руку і серце. Ще два дні тому вона не мала сумніву, що Едвард приречений дуже довго скніти в молодших священиках —

і ось йому пропонують парафію, а з нею — і можливість одружитися! І не когось іншого, а її, саме її просять повідомити йому цю приємну новину! Місіс Дженнінгс майже вгадала, яке почуття нею оволоділо, хоча і приписала його зовсім не тій причині. Нехай до нього додавалося багато дрібніших почуттів — не таких чистих і радісних, але її пошана до добросердя полковника і вдячність за дружбу, що підказала йому цю послугу, зросли стократно, і вона висловила їх зі щирим запалом. Від душі подякувавши йому, вона відгукнулася про принципи і схильності Едварда з тією похвалою, якої вони в її очах заслуговували, і обіцяла виконати його прохання із задоволенням, якщо вже йому хотілося покласти такий приємний обов'язок на когось іншого. Але насправді краще за нього самого цього ніхто не зробить! Іншими словами, вона, безперечно, вважала б за краще ухилитися, щоб позбавити Едварда того болю, якого він не міг не відчувати, почувши таку новину з її вуст; проте полковник Брендон із таких самих делікатних причин бажав уникнути прямої розмови і знову попросив її стати посередницею з такою наполегливістю, що в неї забракло духу йому відмовити. Едвард, наскільки їй було відомо, ще не покинув Лондон, і завдяки щасливому випадку міс Стіл повідомила їй його адресу. А тому вона вважала, що зуміє виконати покладене на неї доручення протягом дня. Потім полковник заговорив про те, що він дуже радий мати такого приємного з усіх поглядів сусіда, і саме в цю мить пошкодував, що будинок невеликий і дещо занедбаний, але Елінор, справдивши очікування місіс Дженнінгс, не надала цьому ніякого значення — в усякому разі, невеликим розмірам будинку.

— Гадаю, маленький будинок для них буде навіть зручнішим, бо більше відповідатиме розмірам і їхньої сім'ї, і їхніх доходів.

З чого полковник з подивом збагнув, що, на її думку, містер Феррар, отримавши парафію, не забариться одружитися. Сам він не сумнівався, що делафордська парафія не зможе забезпечити молодика, якщо він одружується, його звичного способу життя. Що він і поквапився пояснити.

— Дохід такий невеликий, що і самотньої людини він майже не забезпечить. Одружитися, маючи в розпорядженні тільки його,

містер Феррар ніяк не зможе. На превеликий жаль, більшого я зробити не в змозі — нічого іншого в моєму розпорядженні немає. Якщо ж якийсь непередбачений випадок надасть мені можливість зробити йому нову послугу, то моя думка про нього повинна докорінно змінитися, щоб я тоді не зробив для нього стільки, скільки від щирого серця хотів би зробити тепер. Адже все, чим я можу прислужитися йому зараз, це суцзя дрібниця і аніскільки не наблизить його до здійснення того, що має бути його головним, його єдиним заповітним бажанням. Ні, одружуватися ще надто рано. В усякому разі, боюся, що це не станеться швидко...

Остання фраза, хибно усвідомлена, не могла не образити витонченої натури місіс Дженнінгс. Проте після точного викладу бесіди полковника Брендона і Еліно́р біля вікна вдячність, яку та висловила йому на прощання, в цілому могла б видатися і достатньо емоційною, і цілком гідною навіть у тому випадку, якби їй справді освідчилися.

РОЗДІЛ 40

— Ну, міс Дешвуд, — мовила місіс Дженнінгс з багатозначною посмішкою, тільки-но вони залишилися удвох, — я не питаю вас, що говорив вам полковник, хоча я, звісно, постаралася сісти подалі, але, проте, дещо мимохіть почула. Повірте, ніколи в житті я не була такою задоволеною. І від щирого серця бажаю вам усілякої радості.

— Дякую вам, пані, — відповіла Еліно́р. — Для мене це справді велика радість, і доброту полковника Брендона я дуже ціную. Мало хто вчинив би так! Таке жалісливе серце рідко можна зустріти. Я так здивувалася...

— Господи помилуй! Серденько, ви надто скромні! Мене це анітрохи не здивувало. Я останнім часом нічого іншого і не чекала.

— Певна річ, — вам добре відома доброзичливість полковника. Але передбачити, що нагода випаде так скоро, ви все ж таки не могли!

— Нагода! — повторила місіс Дженнінгс. — Якщо вже чоловік вирішить, то нагоду він завжди зуміє знайти. Отже, сердень-

ко, ще раз поздоровляю вас і бажаю вам радості. І якщо у світі бувають щасливі подружжя, я знаю, що незабаром таке побачу!

— І поїдете для цього в Делафорд, еге ж? — зауважила Елі-нор з легкою усмішкою.

— Обов'язково, серденько! А що будинок занедбаний, то я, їй-богу, не розумію, про що полковник думав. Кращого будинку я не бачила.

— Він просто сказав, що будинок слід підремонтувати.

— А хто винен? Чому він його не підновляв? Кому це слід робити, як не йому?

Але тут увійшов лакей і доповів, що карета подана. Місіс Дженнінгс негайно почала збиратися, кажучи:

— Що ж, серденько, мені пора їхати, а я ще й половини не сказала, чого хотіла. Ну та поговоримо увечері, коли нам ніхто не перешкоджатиме. Вас я з собою не запрошую, голова ж у вас зараз зовсім іншим зайнята, чи до товариства тут! Невже вам не кортить усе мерщій розказати сестричці?

(Маріанна вийшла з вітальні перед тим, як почалася їхня розмова.)

— Звісно, пані, я розкажу Маріанні. Але більше поки що нікому не кажіть.

— Он як! — розчаровано зітхнула місіс Дженнінгс. — Значить, ви не хочете, щоб я і Люсі сказала? Я нині маю намір заїхати в Холборн.

— Ні, пані, навіть Люсі. Будь ласка. Відстрочення на один день великого значення не має, а поки я не напишу містеру Феррару, мені здається, нікому більше про це знати не слід. Я негайно сяду писати. Адже для нього кожна година дорога, оскільки йому належить іще отримати сан.

Це пояснення спочатку надзвичайно здивувало місіс Дженнінгс. Вона ніяк не могла второпати, чому містера Феррара треба ставити про це до відома, та ще з такою похапливістю. Але її тут же осяяла блискуча думка, і вона вигукнула:

— Ага! Розумію, розумію! Так це буде містер Феррар! Ну, тим краще для нього. Так, звичайно, йому треба якомога швидше отримати сан. І я страшенно рада, що ваші стосунки просу-

нулися так далеко. Тільки, серденько, чи зручно, щоб ви самі? А не полковник? Кому ж і писати, як не йому?

Еліно́р не зовсім збагнула початок промови місіс Дженнінгс, але не стала розпитувати і відповіла лише на останнє запитання.

— Полковник Брендон настільки делікатний, що йому ніяково самому повідомити містеру Феррару про свій намір.

— І він доручає це вам! Дивна делікатність, їй-богу! Проте не буду вам заважати. (Еліно́р уже приготувалася писати.) Вам видніше. Ну, так до побачення ж, серденько. Нічого приємнішого я не чула відтоді, як Шарлотта розродилася!

І вона вийшла, але тільки для того, щоб негайно повернутися.

— Серденько, я якраз згадала про Бетті. Мені було б дуже приємно влаштувати її до такої доброї пані. Але, чесно кажучи, чи годиться вона в хатні робітниці, я не знаю. Покоївка вона чудова і шиє майстерно. Ну, ви ще матимете достатньо вільного часу про це поміркувати.

— Певна річ, пані, — відповіла Еліно́р, майже її не слухаючи і думаючи лише про те, як би їй скоріше залишитися наодинці.

Її тепер цілком полонила думка — з чого почати листа Едвардові, яким чином висловити все? Здавалося б, що могло бути простіше? Але тільки не для неї. Вона однаково боялася сказати дуже багато або дуже мало і в задумі схилилася над аркушем паперу з пером в руці, доки її роздуми не перервала поява самого Едварда.

Він мав намір занести картку замість прощального візиту, але зіткнувся у дверях з місіс Дженнінгс, яка, вибачившись, що не може повернутися разом із ним, наполягла, щоб він піднявся у вітальню: міс Дешвуд зараз там і хотіла б поговорити з ним про вельми важливу і невідкладну справу.

Еліно́р якраз в утіху собі подумала, що написати все-таки набагато легше, ніж передати йому доручення полковника усно, і тут у дверях з'явився він, прирікаючи її на ще важче випробування. Вона зовсім знітилася. Вони ще не бачилися відтоді, як його заручини набули розголосу, і він, звичайно, вважав, що для неї це було новиною. Подібна незручність в сукупності з недавніми її думками і необхідністю виконати доручення полковника вкинули її в прикре збентеження, що не поступалося його влас-

ному, і кілька хвилин вони сиділи одне проти одного, відчуваючи величезну незручність. Едвард ніяк не міг пригадати, чи побачився він за своє вторгнення, коли переступив поріг вітальні, але, про всяк випадок, вибачився за всіма правилами, ледь зумівши заговорити після того, як опустився на стілець.

— Місіс Дженнінгс переказала мені, — сказав він, — що ви хочете про щось зі мною поговорити... тобто якщо я вірно її зрозумів... інакше я не дозволив би собі увійти так безцеремонно... хоча мені було б дуже сумно виїхати з Лондона, не побачивши вас і вашу сестру. Тим більше що тепер лише дуже нескоро... тобто малоімовірно, щоб я мав задоволення побачитися з вами найближчим часом. Завтра я їду до Оксфорда.

— Однак ви не поїхали б, — сказала Елінора, оговтуючись і прагнучи якнайскорше покінчити з найстрашнішим, що їй належало зробити, — без найкращих наших побажань, хай навіть ми не і зуміли б виказати їх вам особисто. Місіс Дженнінгс ви зрозуміли цілком вірно. Мені справді треба повідомити вам дещо важливе, і я вже зібралася довірити це паперу. Мені дано дуже приємне для мене доручення (тут її дихання трохи прискорилося). Полковник Брендон, який був тут усього десять хвилин тому, просив мене передати вам, що буде дуже радий, якщо ви отримаєте сан, запропонувати вам делафордську парафію, в даний час вакантну, і лише жалкує, що дохід від неї невеликий. Мені хотілося б виказати вам свої поздоровлення з тим, що ви маєте такого поважного і розсудливого приятеля, і приєднатися до його побажання, щоб дохід, на який ви можете розраховувати, — він становить близько двохсот фунтів на рік, — значно збільшився і дав би вам... був би вам не тимчасовою підмогою, а... коротше кажучи, дозволив би вам знайти те щастя, якого ви шукаєте.

Оскільки сам Едвард не спромігся висловити того, що відчув, зробити це за нього нікому іншому не було дано. Тож лише обличчя його відбило увесь подив, викликаний такою раптовою, такою неочікуваною звісткою, і вимовив він лише два слова:

— Полковник Брендон!

— Так, — вела далі Еліно́р, збираючись з духом, оскільки найважче вже залишилося позаду. — Полковник Брендон прагне в такий спосіб висловити вам співчуття з приводу того, що недавно трапилось... тяжкого становища, на яке приречла вас ваша сім'я, співчуття, яке поділяю, звісно, і я, і Маріанна, і всі ваші друзі. І це — знак його глибокої пошани до вас і, особливо, схвалення вашої поведінки під час недавніх подій.

— Полковник Брендон пропонує мені парафію! Незбагненно!

— Через те, що ваші родичі вас відштовхнули, ви дивуєтесь, знайшовши дружбу серед інших людей?

— Ні, — відповів він, знову знімаючись, — тільки не вашій дружбі. Невже я не розумію, що всім цим зобов'язаний вам, вашій доброті! Мої почуття... я висловив би їх, якби міг. Але ви знаєте, що красномовство мені не властиве...

— Ви помиляєтесь! Запевняю вас, зобов'язані ви цим тільки... або майже тільки власним достоїнством і умінню полковника Брендона оцінити їх. Я тут ні до чого. Про те, що парафія вакантна, я дізналася від нього, і лише після того, як він пояснив свій намір. А раніше я навіть не підозрювала, що в нього є в розпорядженні прихід. Як мій друг... друг усієї нашої сім'ї, можливо, він... ні, я знаю, що він з великим задоволенням готовий зробити послугу вам. Але, справді, моїм клопотанням ви нічим не зобов'язані.

Правдивість змусила її визнати, що невеличку роль вона все ж таки тут зіграла, але їй зовсім не хотілося виглядати в очах Едварда добродійницею, а тому визнала вона це з великим небажанням, чим, можливо, посилила здогад, що прокинувся в ньому. Коли Еліно́р заговкла, він якийсь час сидів замислено і на решті, немовби із зусиллям, вимовив:

— Полковник Брендон здається вельми благородною і з усіх поглядів гідною людиною. Нічого, окрім похвал йому, я не чув, і ваш брат, як мені відомо, найвищої про нього думки. Без жодних сумнівів, він чудова людина і тримається як справжній джентльмен.

— І справді, — відповіла Еліно́р. — При більш близькому знайомстві ви, поза сумнівом, пересвідчитесь, що він саме та-

кий, яким ви уявляєте його собі з чуток, а це дуже важливо, оскільки ви будете найближчими сусідами, — мені казали, що від маетку до церкви відстань зовсім невелика.

Едвард нічого не відповів, але, коли вона відвернула обличчя, кинув на неї погляд, сповнений невимовного смутку, який немов промовляв, що йому було б легше, якби ця відстань раптом стала довшою — і набагато.

— Полковник Брендон, здається, живе на Сент-Джеймс-стріт, — сказав він згодом, підводячись.

Еліно́р назвала йому номер будинку.

— Я мушу поспішити, щоб встигнути висловити йому ту подяку, якої ви не схотіли вислухати, і сказати, що він зробив мене дуже... надзвичайно щасливою людиною.

Еліно́р не стала його затримувати і на прощання запевнила його, що незмінно бажає йому щастя, хоч би як склалася його доля. Він спробував відповісти їй такими ж побажаннями, але не зміг сказати усього, що хотів.

«Коли я побачу його наступного разу, — сказала собі Еліно́р після того, як за Едвардом зачинилися двері, — я побачу його чоловіком Люсі!»

З цим чітким передчуттям вона знову опустила в крісло і подумки повернулася в минуле, перебираючи в пам'яті всі сказані Едвардом слова, прагнучи зрозуміти його почуття і, звісно, пригадуючи власні без щонайменшої радості.

Місіс Дженнінгс повернулася після візиту до раніше їй незнайомих людей, і, хоча їй було про що розповісти, нещодавно з'ясований важливий секрет так її полонив, що вона заговорила про нього, ледве побачивши Еліно́р.

— Ну, серденько! — вигукнула вона. — Я послала до вас вашого молодика. Ви на мене не образилися? Гадаю, ви не мали зайвого клопоту... Він погодився охоче?

— Так, добродійко. І як могло бути інакше?

— Ну і як швидко він буде готовий? Бо все, схоже, залежить від нього.

— Я так мало знаюся на подібних речах, — відповіла Еліно́р, — що не зважуся навіть висловити припущення, скільки

часу і яких приготувань це потребуватиме. Але вважаю, що місяців через два-три він отримає сан.

— Два-три місяці! — скрикнула місіс Дженнінгс. — Мила моя! Ви говорите так спокійно, немов йдеться про день-два! І полковник згоден чекати два-три місяці? Господи, спаси мене і помилуй! Я б не стала терпіти, це точно! І хоч як приємно зробити послугу бідному містеру Феррару, схоже, чекати заради нього два-три місяці — це вже занадто! І можна ж підшукати кого-небудь не гірше. Того, хто вже має сан!

— Але, пані, про що ви кажете? — спитала Елінор. — Адже мета полковника Брендона в тому і полягала, щоб допомогти містеру Феррару.

— Ой, серденько! Невже, по-вашому, я повірю, ніби полковник Брендон одружується з вами лише заради того, щоб заплатити десять гіней містеру Феррару!

Непорозуміння довше тривати не могло, негайно воно було з'ясоване, і це вельми звеселило обох співбесідниць і не заподіяло їм особливого смутку, оскільки місіс Дженнінгс просто замінила одну причину радити на іншу, причому не зареклася сподіватися, що незабаром зможе порадуватися і тому, в чому вона, як їй здавалося, лише трохи випередила події.

— Так, так! Будинок священника там невеликий, — сказала вона після того, як перший бурхливий подив і захоплення стихли, — і, можливо, потребує ремонту. Але почути, ніби людина вибачається, як мені здалося, за тісноту будинку з п'ятьма вітальнями на першому поверсі — що мені достеменно відомо — і де можна розмістити (мені так економка сказала) п'ятнадцять ліжок!.. Та ще перед вами, хоча ви і на свій котедж ніколи не скаржилися! Таке вибачення виглядало просто сміховинно! Але, любя моя, ми вже повинні натякнути полковнику, щоб той підправив будинок, приготував його для них, перш ніж Люсі туди поїде.

— На думку полковника Брендона, дохід настільки невеликий, що для одруженої людини його зовсім недостатньо...

— Полковник — просто телепень, любонько. Раз сам він отримує на рік дві тисячі, то йому здається, ніби одруженій людині

на менше не прожити. Вже повірте мені, як жива буду, то ще до Михайлового дня поїду погостювати в делафордській парафії. А якщо там не буде Люсі, то я туди не поїду нізащо!

Елінор цілком погодилася з нею, що тепер з весіллям зволікати не стануть.

РОЗДІЛ 41

Едвард, подякувавши полковнику Брендону, поспішив повідомити про своє щастя Люсі, і на той час, коли він дістався Бартлетівських будинків, воно так було через край, що Люсі, як наступного дня вона запевнила місіс Дженнінгс, ніколи ще не бачила його в такому радісному настрої.

У її власному щасті і радісному настрої сумнівів, в усякому разі, бути ніяких не могло, і вона із захопленням розділила надії місіс Дженнінгс, що іще до Михайлового дня вони всі зустрінуться під затишним дахом церковного будинку в Делафорді. Водночас вона не тільки не ухилилася від того, щоб віддати належне Елінор (як це уперто робив Едвард), а навпаки — говорила про дружню прихильність Елінор до них обох з найтеплішою подякою, охоче визнала все, чим вони були їй зобов'язані, і відверто заявила, що старання міс Дешвуд надати їм послугу, зараз чи в майбутньому, її зовсім не здивують, бо міс Дешвуд, як вона твердо переконана, здатна зробити все на світі заради тих, про кого турбується. Ну, а полковнику Брендону вона не тільки ладна була вклонитися, як святому, але й від душі бажала позбавити його від усіх турбот житейської суєти, що не належать до святих, бажала, щоб десятина його парафії була збільшена, наскільки можливо, і потайки вирішила, що в Делафорді постарається прибрати до рук його слуг, його карету, корівник і пташник.

Відтоді, як Джон Дешвуд побував на Берклі-стріт, минуло більше тижня, і вони полишили нездоров'я його дружини без уваги, лише один раз усно про неї запитавши, і Елінор відчула, що довше відкладати візит до неї ніяк не можна. Проте виконання цього світського обов'язку зовсім її не вабило, а до того ж вона не знайшла підтримки ні у Маріанни, ні у місіс Дженнінгс.

Перша не тільки навідріз відмовилася поїхати до невістки, але і всіляко намагалася відрадити сестру, друга ж, хоча її карета завжди була до послуг Еліно́р, відчувала до місіс Джон Дешвуд таку антипатію, що не побажала зробити їй візит, попри свою цікавість подивитися, як та виглядає після скандального відкриття, попри своє прагнення зачепити її якомога болючіше, відкрито ставши на бік Едварда. Таким чином, Еліно́р, хочеш не хочеш, змушена була вирушити на Харлі-стріт наодинці, прирікаючи себе на тет-а-тет з жінкою, причин не любити яку мала значно більше, ніж Маріанна та місіс Дженнінгс.

Лакей, проте, оголосив, що місіс Дешвуд нікого не приймає. Але карета ще не встигла рушити, як із дверей вигулькнув чоловік цієї особи. Побачивши Еліно́р, він виказав велике задоволення, повідомив, що якраз прямував на Берклі-стріт, і запросив її увійти — Фанні буде їй така рада!

Вони піднялися у вітальню.

— Напевно, Фанні у себе, — сказав він. — Я зараз покличу її, оскільки, вважаю, нічого проти того, щоб побачитися з тобою, вона мати не може. Ні в якому разі! Ні в якому разі! І особливо тепер... А втім, вона завжди особливо прихильно ставилася до тебе і до Маріанни... Але чому Маріанна не приїхала?

Еліно́р вигадала для неї якесь вибачення.

— Втім, я не шкодую, що бачу тебе одну, — сказав він, — оскільки мені необхідно багато про що з тобою поговорити. Полковник Брендон... Невже це так? Він дійсно запропонував Едвардові свою вакантну парафію? Я почув про це вчора зовсім випадково і зібрався до вас, щоби дізнатися достовірно.

— Так, це правда. Полковник Брендон віддає делафордську парафію Едварду.

— Оце так несподіванка! Хто б міг повірити? Вони ж не родичі! І вони навіть не знайомі! І це в наші дні, коли за парафію можна взяти цілком пристойну суму! Скільки вона приносить?

— Близько двохсот фунтів на рік.

— Дуже непогано! Якщо священник старий і хворий, і вакансія має незабаром відкритися, то власник може обіцяти парафію наперед і отримати, я вважаю, десь півтори тисячі. Як сталося,

що він не улагодив це питання до смерті старого? Тепер, звісно, думати про продаж уже запізно. Але така розумна людина, як полковник Брендон! Йй-богу, не розумію, як він міг бути такий нерозважливий, коли йшлося про найпростішу, найприроднішу справу! Що ж, не буду сперечатися: в людських характерах криється безліч суперечностей. А втім, розміркувавши, я, здається, здогадався. Прихід надається Едвардові тимчасово, поки той, кому полковник його продав, не досягне належного віку. Безперечно, так воно і є, можеш мені повірити.

Проте Елінор рішуче спростувала це припущення і пояснила, що передати пропозицію полковника Едвардові було доручено їй, а тому не знати її умов вона ніяк не може, і брату залишилося тільки змиритися з достовірністю її відомостей.

— Йй-богу, важко повірити! — вигукнув він, дослухавши її. — І що могло спонукати полковника Брендона на подібний вчинок?

— Усе дуже просто: бажання надати послугу містеру Феррару.

— Гай-гай... Але, попри те, що можна сказати про полковника Брендона, Едвард має вважати себе великим щасливцем. Проте при Фанні ти краще про це не згадуєш. Хоча я її підготував і вона перенесла цю звістку з великою мужністю, але навряд чи їй буде приємна така розмова.

Елінор ледве втрималася, щоб не сказати, що, на її думку, Фанні могла б зовсім не засмучуватися через подаровану їй брату парафію, оскільки ніякого грошового збитку ця обставина ні їй, ні її синочку не заподіювала.

— Місіс Феррар, — додав Джон, стишуючи голос, — поки нічого не знає, і я переконаний, що краще за все було б прихоувати від неї правду якомога довше... Звичайно, коли вони одружаться, боюся, вона довідається про все.

— Але навіщо такі перестороги? Зрозуміло, місіс Феррар навряд чи зрадіє, що її синові буде на що жити, тут ніяких сумнівів немає. Судячи з її поведінки, від неї не можна чекати нічого, окрім повної до нього байдужості. Вона відмовилася від сина, назавжди зреклася його і примусила всіх, кого могла, порвати з ним усякі стосунки. Як же можна навіть уявити, що після подібного вчинку вона здатна відчувати через нього печаль або ра-

дість? Його доля має бути їй байдужа. Навряд чи вона така слаба духом, що, відмовившись від утіхи, якою для матері є діти, все-таки зберегла материнську дбайливість!

— Ох, Елінор! Міркування твої цілком логічні, але спираються вони на незнання людської природи. Не сумнівайся: коли Едвард здійснить свій нещасливий шлюб, для почуттів його матері не буде ані найменшої різниці, зреклася вона його чи ні. А тому від неї необхідно приховувати все, що може прискорити настання цієї жакхливої хвилини. Місіс Феррар не здатна забути, що Едвард її син!

— Йй-богу, ви мене дивуєте. Здавалося б, ця обставина повинна вже була цілковито згладитися з її пам'яті!

— Ти до неї непросто несправедлива. Місіс Феррар — найніжніша у світі мати!

Елінор промовчала.

— Тепер, — вів далі містер Дешвуд після короткої паузи, — ми подумуємо про те, щоб з міс Мортон одружився Роберт.

Елінор, посміхнувшись серйозній важливості в голосі свого брата, відповіла незворушно:

— А сама вона що — не має права вибору?

— Вибору? Про що ти говориш?

— Тільки про те, що, судячи з ваших слів, міс Мортон абсолютно байдуже — вийде вона за Едварда чи за Роберта.

— Безперечно! Адже ніщо не змінилося. Роберт тепер з усіх поглядів буде вважатися старшим сином. Ну, а щодо усього іншого, так обидва вони є вельми приємними молодиками, і я не бачу, в чому один хоч трохи поступався б іншому.

Елінор нічого не відповіла, і Джон також якийсь час мовчав. Роздуми його вилилися в таку тираду:

— В одному, дорога моя сестро, я можу тебе запевнити, — вимовив він значущим шепотом, беручи її за руку, — і неодмінно зроблю це, бо знаю, яка ти будеш вдоволена. У мене є вагомні підстави вважати... Тобто мені це відомо з найнадійнішого джерела, бо я промовчав би, оскільки недозволено говорити що-небудь подібне на вітер... Але мені з найнадійнішого джерела відомо... сам я цього від місіс Феррар не чув, але вона сказала своїй дочці,

а я взяв від неї... Коротше кажучи, хоч би які заперечення викликав якийсь... якийсь шлюб... ну, ти розумієш... їй він все ж таки був би бажанішим і не заподіяв би стільки досади, скільки нинішній! Я був безмірно радий почути, що місіс Феррар бачить саме в такому світлі... Вельми приємно і утішно для всіх нас! «Це було б незрівнянно, — сказала вона, — незрівнянно меншим з двох зол!» І тепер вона змиралася б із цим без заперечень, лише б уникнути найгіршого. Але, втім, про це тепер і мови бути не може... Не слід ні думати, ні згадувати... про що-небудь подібне... це абсолютно нездійснено... все лишилося позаду, давно позаду. Але я визнав за благо розказати тобі про це, оскільки розумію, яку приємність тобі зроблю. Втім, дорога Елінор, у тебе немає ніяких причин для жалів. Для тебе, безперечно, все складається чудово. Аніскільки не гірше, а може бути, і краще, якщо взяти до уваги всі обставини. Чи давно ти бачила полковника Брендона?

Елінор почула достатньо якщо не для того, щоб її марнославство було задоволене і вона піднеслася у власних очах, так для того, щоб схвилюватися і задуматися, а тому з полегшенням побачила, що до вітальні входить містер Роберт Феррар, позбавляючи її необхідності відповідати і від небезпеки почути з вуст брата ще що-небудь не менш утішливе. Вони трохи поговорили, але тут містер Джон Дешвуд схаменувся, що Фанні все ще нічого не знає про візит його сестри, і подався на її розшуки, а Елінор дістала можливість познайомитися з Робертом ближче. Переконавшись, що його безтурботна легковажність і сліпе самовдоволення залишилися колишніми, і він аніскільки не збентежений тим, що, на противагу брату, який потрапив у немилість, йому дісталася така несправедливо велика частка материнської любові і щедрості, яку він заслужив лише розбещеним способом життя, вона остаточно утвердилася у своїй вельми низькій думці про його розум і серце.

Вони і двох хвилин не пробули віч-на-віч, як Роберт заговорив про Едварда. Він теж почув про парафію і згорав від цікавості. Елінор повторила все, що вже сказала Джону, і на Роберта це справило таке ж сильне, хоча і зовсім інше враження. Він нестримно розреготався. Те, що Едвард стане священником і оселиться в кри-

хітному сільському будинку, надзвичайно його розвеселило. А коли він намалював уявну картину, як Едвард у білому стихарі підносить молитву і оголошує про майбутнє одруження простолюдинів Джона Сміта і Мері Браун, веселошам його вже не було меж.

Елінор у повному мовчанні без тіні усмішки чекала, коли він дасть відпочити своїй дотепності, але не зуміла стриматися, і в очах її відбилосся таке презирство, яке ця дотепність у ній викликала. Проте жалкувати їй не довелося: вона полегшила своє серце, а Роберт не зумів прочитати її погляду і полишив дотепи, змінивши їх на мудрі повчання, спонукуваний не її несхваленням, але лише власною розсудливістю.

— Так, безперечно, ми можемо дивитися на це, як на вдалий жарт, — сказав він нарешті, обірвавши вдоволений сміх, коли той перестав його душити, — але, слово шляхетної людини, справа ця є вельми серйозною. Бідний Едвард! Він загинув безповоротно. Я надзвичайно про це жалкую... Адже кому, як не мені, знати, який він добрий чолов'яга. Небагато знайдеться людей, які могли б зрівнятися з ним порядністю. Ви не повинні, міс Дешвуд, судити його дуже строго після такого недовгого з ним знайомства. Бідний Едвард! Манерами він, безперечно, не вирізняється. Але ж ми, як вам відомо, не всі від народження обдаровані однаковими талантами, однаковим умінням триматися в товаристві. Бідолаха! Побачити його в такому низькому оточенні! Так, це гідно жалю. Та все ж, слово шляхетної людини, іншого такого доброго серця у всій країні не знайдеться. І запевняю вас, я справді ніколи в житті не був такий пригнічений, як тієї хвилини, коли все виявилосся. Просто повірити не міг! Першою мене повідомила про це матуся, і я, відчувши, що маю проявити рішучість, негайно сказав їй: «Добродійко, не знаю, як вчините ви з цього приводу, але щодо мене, так я, коли Едвард одружиться на цій молодій особі, більше не захочу його бачити!» Так відразу і сказав. Я ніколи не був такий пригнічений. Бідний Едвард! Він безповоротно загубив себе. Зачинив перед собою всі двері в порядне товариство! Але, як я відразу ж сказав матусі, мене це аніскільки не здивувало, якщо пригадати, яке виховання він отримав. Нічого іншого і чекати було не можна. Моя бідна мати була в нестямі!

— Ви коли-небудь бачили цю молоду особу?

— Так, один раз, коли вона гостювала тут. Я якось заглянув сюди на десять хвилин, і цього було більш ніж достатньо. Жалюгідна незграбна провінціалка — ні світськості, ні манер, ні навіть особливої вроди. О, я чудово її пам'ятаю! Саме така дівчина і здатна була полонити бідолаху Едварда. Як тільки матуся розповіла мені все, я запропонував поїхати до нього і відрадити його від цього шлюбу. Але, шкода, було вже пізно що-небудь зробити: на лихо, все відбулося в мою відсутність, а після розриву, ви розумієте, я вже не міг втрутитися. Але якби мене інформували на кілька годин раніше, мабуть, ще можна було б що-небудь вдіяти. Звісно, я використав би найвагоміші доводи: «Мій любий хлопче, — сказав би я, — подумай, що ти намірився зробити! Обзавестися такими низькими родичами? Зважитися на подібний мезальянс, коли вся твоя сім'я проти цього!» Коротше кажучи, я переконаний, що іще можна було б вжити заходів. Але тепер уже пізно. Він голодуватиме! Так-так — голодуватиме!

Як тільки він спокійнісінько дійшов такого висновку, поява місіс Джон Дешвуд поклала край розмові на цю тему. Проте, хоча Фанні торкалася її лише в найтіснішому сімейному колі, Елінор не забарилася помітити, який вплив справило на неї все те, що відбулося: до звичної холодної пихатості тепер додалося деяке збентеження, і із зовицею вона була набагато привітніша, ніж звичайно, а почувши, що Елінор з Маріанною мають намір незабаром покинути столицю, навіть висловила жаль: вона так сподівалася бачитися з ними якомога частіше! Чоловік, що увійшов до вітальні слідом за нею і захоплено ловив кожне її слово, угледів у зусиллі, яке вона над собою зробила, доказ незрівнянної ніжності серця і граціозності.

РОЗДІЛ 42

Ще один короткий візит на Харлі-стріт, під час якого Елінор вислухала поздоровлення брата з приводу того, що вони доїдуть майже до самого Бартонна, зовсім не витрачаючись на дорогу, а також з приводу того, що полковник Брендон зібрався приїхати

до Клівленда через день-два після них, завершив спілкування брата і сестер у Лондоні, а мляве запрошення Фанні неодмінно заїхати до Норленда, якщо вони опиняться де-небудь поблизу (що було вельми малоюмовірним), як і більш емоційна, хоча і дана віч-на-віч, обіцянка Джона негайно відвідати Еліно́р в Деллафорді, залишилися єдиною підставою їхніх майбутніх зустрічей на селі.

Еліно́р бавила завзятість, з якою всі прагнули відправити її в Деллафорд, хоча саме там вона зовсім не хотіла б гостювати, а тим більше — оселитися. Не тільки її брат і місіс Дженнінгс уже бачили в ньому її майбутній будинок, але і Люсі, коли вони прощалися, настійно просила, щоб вона неодмінно туди приїхала.

На самому початку квітня і майже рано-вранці від будинку на Ганновер-сквер і від будинку на Берклі-стріт вирушили дорожні екіпажі, яким належало зустрітися в обумовленому місці на дорозі. Щоб Шарлотта і немовля не дуже стомлювалися подорожувати, вони мали намір неквапно і лише на третю добу прибути до Клівленда, де незабаром до них мали приєднатися містер Палмер з полковником Бренденом, які мали намір їхати набагато швидше.

Маріанна, хоч як мало приємних годин провела вона в Лондоні і хоч як поспішала його покинути, все ж відчувала гіркоту, коли настав час прощатися з будинком, з останнім місцем, де вона ще плекала ті надії, ту віру у Віллоубі, які тепер згасли назавжди. Не могла вона і не пролити сліз, покидаючи місто, де залишався Віллоубі, чії нові заняття і плани їй не судилося розділити.

Еліно́р же виїжджала з радістю. Ніякими подібними думками вона до Лондона не була прикута: з тими, хто залишався там, вона з легкістю могла не бачитися взагалі; вона звільнялася від дружби, яку нав'язувала їй Люсі, була задоволена, що відвозить сестру і що Віллоубі після весілля так з нею і не зустрівся, і з надією думала про те, як кілька місяців тихого життя в Бартоні повернуть душевний спокій Маріанні і зміцнять її власний.

У дорозі з ними нічого не трапилося, наступного дня вони дісталися благословенного — чи фатального — графства Сомер-

сет, бо в уяві Маріанни він малювався або таким, або таким, а на третій день ще задовго до полудня прибули до Клівленда.

Клівлендський будинок, просторий, нової забудови, стояв на пагорбі, і перед ним тягнулися вниз луки. Парку при ньому не було, але сади компенсували це своїми досить великими розмірами. Як і у всіх подібних багатих маєтках, там були і обсажені кущами доріжки, і тіниста, посипана піском алея, яка огинала лісові посадки, закінчуючись біля парадного фасаду, і мальовничі купи дерев на лужку. Сам будинок оточували ялини, горобина і акації, густою стіною разом з чорними італійськими тополями затуляючи від нього служби.

Маріанна переступила його поріг з бурхливим хвилюванням, народженим думкою, що від Бартоня її відділяють усього вісімдесят миль і менше тридцяти миль — від Комбе-Магни.

Не пробувши в його стінах і п'яти хвилин, вона, поки інші клопоталися навкруги Шарлотти, допомагаючи їй показувати дитя економці, знову переступила поріг і поспішила доріжкою поміж по-весняному чепурними кущами до віддаленого пагорба, увінчаного православним храмом, і там її сумовитому погляду за широкою рівниною на південному сході відкрилося пасмо пагорбів на горизонті, з яких, як їй здавалося, можна було побачити Комбе-Магну.

У ці хвилини витонченого, безцінного страждання вона крізь гіркі сльози раділа, що приїхала до Клівленда і, повертаючись до будинку іншою дорогою, насолоджуючись приємним правом сільської свободи вільно вештатися околицями в блаженній самотності, вирішила усі вільні години кожного дня їхнього перебування в гостях у Палмерів присвячувати таким блуканням віч-на-віч із собою.

Маріанна повернулася саме вчасно, щоб разом з іншими оглянути найближчі околиці будинку, і ранок минув непомітно, поки вони, гуляючи місциною, милувалися цвітом на стінах, слухали нарікання садівника на чорну гнилизну та іржу, відвідували оранжереї, де Шарлотта довго сміялася, почувши, що її улюблені рослини через недогляд були висаджені в землю дуже рано і їх побили вранішні заморозки; а потім рушили на пташиний двір,

і там вона знайшла ще безліч причин для веселощів: скотарка скаржилася, що корови дають набагато менше молока, ніж очікувалося, кури не бажали висиджувати курчат, їх унадилося тягати лисиця, а багатообіцяючий молодий виводок увесь скосила хвороба.

Ранок був ясний, і Маріанна, будуючи свої плани, навіть і не подумала, що погода може змінитися, перш ніж вони покинуть Клівленд. А тому після обіду вона з великим подивом виявила, що її прогулянці зашкодив обложний дощ. Вона мріяла знову відвідати в сутінках місцевий храм, а може, й поблукати по садах, і, коли б вечір був просто холодним і сирим, вона ні за що не відмовилася б від свого наміру. Але навіть вона не була здатна переконати себе, що зтяжний і сильний дощ — це найприємніша погода для прогулянок.

Товариство їхнє було невелике, і вони тихо коротали вечірні години. Місіс Палмер була коло свого немовляти, а місіс Дженнінгс — коло рукоділля. Вони розмовляли про друзів, що залишилися в Лондоні, обговорювали, які вечори влаштує і на яких побуває леді Мідлтон, і довго міркували, дісталися містер Палмер з полковником Бренденом тільки до Редінга, а чи встигли проїхати більше. Еліно́р, хоч як мало все це її цікавило, приєдналася до їхньої бесіди, а Маріанна, що володіла особливим даром відшукувати дорогу до бібліотеки в будь-якому будинку, як би не уникали цієї кімнати її господарі, незабаром знайшла собі книгу.

Незмінна дружня привітність місіс Палмер не залишала ніяких сумнівів, що для неї вони — найбажаніші гості. Природність і щирість її манер більш ніж компенсували брак такту і смаку, що нерідко змушував її відступати від правил доброго тону. Доброта, якою дихало її гарненьке личко, полонила, дурноверхість, хоча і очевидна, не відштовхувала, бо в ній не було навіть краплі самовдоволення, і Еліно́р була ладна вибачити їй все, окрім її сміху.

Джентльмени прибули наступного дня до дуже пізнього обіду, поповнивши найприємнішим чином їхнє товариство і внісши бажану різноманітність у теми бесіди, які за довгий (і як і раніше — дощовий) день встигли добряче вичерпатися.

Елінор мало бачила містера Палмера, але і протягом цього короткого часу спостерегла стільки змін у його поведженні з нею і її сестрою, що зовсім не уявляла собі, який він буде в лоні власної сім'ї. Але вона не забарилася переконатися, що зі всіма своїми гостями він тримається як справжній джентльмен і лише дуже рідко буває грубий з дружиною і тещею. З'ясувалося, що він може бути дуже приємним співрозмовником, чому заважала лише схильність уявляти, ніби і всіх інших людей він перевершує так само, як, поза сумнівом, перевершував місіс Дженнінгс і Шарлотту. В іншому характер і звички, наскільки могла судити Елінор, нічим не вирізняли його серед чоловіків того ж віку і кола. Їв він дуже витончено, вставав і лягав спати коли заманеться, почував любов до своєї дитини, хоча і ховав її під маскою зневаги, і щоранку розважався більярдом, замість того щоб братися до справ. Проте тепер він подобався їй набагато більше, ніж вона очікувала від себе, хоча в глибині серця вона анітрохи не шкодувала, що сильніше він їй сподобатися не може, як і не шкодувала, що, спостерігаючи його епікурейське неробство, його егоїзм і самозакоханість, мимоволі і з радістю повертається в думках до шляхетності Едварда, простоти його смаків і скромності.

Про Едварда, вірніше, про деякі його справи, вона дещо дізналася від полковника Брендона, який недавно побував у Дорсетширі і, бачивши в ній як дорогого друга містера Феррара, так і уважну, прихильну до нього самого слухачку, детально розповів їй про будинок священника в Делафорді, про те, що там слід було б багато чого полагодити і який саме ремонт він має намір здійснити. Така його поведінка, а також неприхована радість від їхньої зустрічі, хоча вони і не бачилися лише десять днів, задоволення, з яким він почав розмову з нею, і незмінний інтерес до її думки цілком могли пояснити, чому місіс Дженнінгс була така переконана, ніби він до неї небайдужий; та і сама Елінор, мабуть, запідозрила б те саме, коли б із самого початку не була впевнена, що серцем його цілком володіє Маріанна. Ось чому нічого подібного їй все-таки і на думку не спало б, коли б не натяки місіс Дженнінгс. Втім,

вона вважала себе більш тонкою спостерігачкою, бо стежила і за його очима, тоді як місіс Дженнінгс розбирала лише його поведінку, через що і не помітила його тривоги, коли Маріанна поскаржилася на біль у скронях і горлі, позаяк тривогу цю виказували лише його погляди, а не слова, і вона цілковито уникла уваги поважної пані, але Елінор розрізнила в них і ніжну турботу, і надмірний переляк закоханого.

Дві чудові прогулянки в сутінках на третій і четвертий їхній вечір у Клівленді (і не тільки по сухих доріжках квітника, але і по всьому саду, причому по найзатишніших його куточках, що зберегли певну дикість, де дерева були найстарішими, а трава — найвищою і мокрою) «подарували» Маріанні, яка до того ж не завдала собі клопоту негайно зняти мокрі черевички і панчохи, дуже сильну простуду, яка через день-два, як не нехтувала вона нею, як її не заперечувала, настільки розходилася, що всі навколо помітили, а вона була вимушена визнати, як їй погано. Негайно її засипали корисними порадами, і за звичаєм, вона не прийняла жодної.

Жар, лихоманка, слабкість у всьому тілі, кашель, біль у горлі — це дурниці і до ранку після міцного сну минуть самі собою. Лише насилу Елінор умовила сестру, коли та лягла, все ж таки прийняти один-два з найпростіших лікувальних засобів.

РОЗДІЛ 43

Вранці Маріанна встала у звичну годину, на всі дбайливі розпитування відповідала, що їй стало краще, і на доказ спробувала провести день за звичними заняттями. Але лише годину за годиною сиділа біля каміна з книгою, яку не в змозі була читати, бо її морозило, або напівлежала на дивані, відчуваючи млосну слабкість. Коли ж, розхворівшись ще більше, вона рано пішла до себе, полковник Брендон дуже занепокоївся і був здивований спокоєм її сестри: Елінор увесь день, не слухаючи заперечень Маріанни, віддано за нею доглядала і примусила її прийняти на сон усі необхідні ліки, але, як і сестра, вірила в чудодійну силу сну і не почувала особливої тривоги.

Проте безсонна ніч, проведена в лихоманці, не виправдала сподівання обох. І коли Маріанна все-таки схотіла підвестися, вона тут же була вимушена визнати, що їй важко навіть сидіти, — і знову лягла. Елінор не забарилася прислухатися до поради місіс Дженнінгс і послала за палмерівським аптекарем.

Він приїхав, оглянув хвору і, хоча запевнив міс Дешвуд, що через три-чотири дні її сестра зовсім видужає, згадав про можливу лихоманку і промовив слівце «інфекція», перелякавши місіс Палмер, яка негайно подумала про своє малятко. Місіс Дженнінгс із самого початку ставилася до хвороби Маріанни більш серйозно, ніж Елінор, а вислухавши містера Гарріса, стривожилася ще більше, підтвердила всі страхи Шарлотти і зажадала, щоб вона негайно покинула Клівленд разом із сином. Містер Палмер, хоча і твердив, що їхні побоювання безпричинні, не міг протистояти тривозі і наполяганням дружини, і її від'їзд був вирішеною справою. Менш ніж за годину після того, як містер Гарріс піднявся до Маріанни, Шарлотта з сином і нянькою вже відбула до близького родича містера Палмера, чий будинок був розташований за Батом. Чоловік, поступаючись її благанням, обіцяв поїхати за нею туди через день-два. Вона майже так само настирливо умовляла і матір поїхати з нею, але місіс Дженнінгс зі справжньою добротою, яка навіки завоювала її серце Елінор, сказала, що не покине Клівленда, поки Маріанна зовсім не видужає, невсипущими турботами прагнучи замінити її матір, від якої її забрала. І Елінор знайшла в ній ревну і діяльну помічницю, ладну ділити з нею всі клопоти догляду за хворою, до того ж навчену досвідом, який не раз ставав у пригоді.

Бідолаха Маріанна, страждаючи лихоманкою і слабкістю, відчуваючи біль у всьому тілі, вже залишила надію зустріти наступний день здоровою, і думка про те, що приніс би цей день, якби не лиховісна недуга, посилювала її страждання. Адже вранці вони повинні були нарешті вирушити додому у супроводі лакея місіс Дженнінгс і наступного дня ще до дванадцятої години потішити матір несподіваною своєю появою. Мовчання вона переривала лише наріканнями на нестерпну затримку, дарма що Елінор на-

магалася заспокоїти, бо досі сама аніскільки не сумнівалася, що триватиме ця затримка недовго.

Наступного дня ніяких змін у стані хворої не відбулося. Їй не стало краще, але, якщо не вважати, що це саме по собі вже було поганою ознакою, не стало й гірше. Їхнє товариство втратило ще одного члена. Містер Палмер, хоч і вважав би за краще залишитися, підкоряючись як голосу справжнього людинолюбства і душевної доброти, так і бажанню показати, як мало значать для нього страхи дружини, все ж таки здався на умовляння полковника Брендона виконати дану їй обіцянку. А полковник у свою чергу з більшою наполегливістю заговорив про власний від'їзд. Проте цьому — і вельми доречно — зашкодило добре серце місіс Дженнінгс. Відіслати полковника, коли його кохана була в такій тривозі за сестру, означало б, подумала вона, приректи їх обох на зайві страждання, а тому не забарилася сказати йому, що він неодмінно мусить залишитися в Клівленді заради неї, — щоб їй було з ким грати в пікет вечорами, поки міс Дешвуд доглядатиме за сестрою нагорі, і ще з різних причин. Вона так наполегливо умовляла його, що він не міг не дати згоди (поступившись, до речі, заповітному бажанню власного серця). До того ж прохання місіс Дженнінгс палко підтримав містер Палмер, який, мабуть, відчув чимале полегшення при думці, що в Клівленді залишиться людина, яка, як ніхто інший, здатна допомогти міс Дешвуд і порадою, і справою, якщо вони їй знадобляться.

Маріанні, природно, нічого цього не казали. Вона не знала, що мимохіть змусила господарів Клівленда покинути власний будинок лише через тиждень після того, як вони туди повернулися. Її не дивувало, що місіс Палмер не заходить до неї в спальню, і, зовсім про неї не згадуючи, вона жодного разу не вимовила її імені.

Після від'їзду містера Палмера минуло два дні, а її стан залишався все таким самим. Містер Гарріс, котрий відвідував її щодня, як і раніше, бадьоро провіщав швидке одужання, і міс Дешвуд дотримувалася тієї ж думки. Але місіс Дженнінгс і полковник Брендон їхніх надій зовсім не поділяли: поважна пані майже на самому початку хвороби забрала собі в голову, що Маріанні біль-

ше з ліжка не підвестися, а полковник, потрібний їй головним чином для того, щоб вислуховувати її сумні пророцтва, не міг за станом свого духу не піддатися їхньому впливу. Він намагався доводами розуму відігнати свої страхи, тим більше безглузді, що аптекар говорив абсолютно інше, проте довгі години, які щодня минали у повній самотності, не могли не навіяти сумних думок, і йому ніяк не щастило позбутися передчуття, що Маріанні він уже більше не побачить.

Проте на ранок третього дня їхні з місіс Дженнінгс похмурі побоювання майже зовсім розвіялися — містер Гарріс, вийшовши від хворої, сказав, що їй значно краще: пульс став сильнішим, а всі симптоми — набагато сприятливіші, ніж напередодні. Елінор підтвердила його слова, була весела і радісна, а в листах до матері, покладаючись більше на свою думку, ніж на думку місіс Дженнінгс, пояснювала їхню затримку дріб'язковим нездужанням і мало не назвала термін, коли Маріанна зможе вирушити додому.

Проте день цей скінчився далеко не так приємно, як почався. Під вечір Маріанні знову стало дуже зле, лихоманка і болі повернулися з іще більшою силою. Її сестра, проте, як і раніше, бадьоро відмовлялася помічати всю серйозність цих симптомів, приписуючи їх втомі хворої, якій, доки їй перестилали ліжко, деякий час довелося сидіти, і, напоївши її заспокійливою мікстурою, з радістю побачила, як вона поринула в сон, який неодмінно мав її зцілити. Сон цей, хоча далеко не такий спокійний, як хотілося б Елінор, був дуже тривалий, але вона, бажаючи своїми очима побачити його наслідки, приготувалася сидіти з сестрою, поки та не прокинеться. Місіс Дженнінгс, нічого не знаючи про зміну в стані хворої, проти звичаю лягла спати дуже рано, а її покоївка, одна із головних доглядальниць, відпочивала і вечеряла в кімнаті економки, залишивши Елінор у спальні віч-навіч з Маріанною.

А сон тієї ставав усе більш тривожним, вона металася на ліжку, тужливо стогнала, і сестра, яка спостерігала за нею з неослабною увагою, уже майже наважилася розбудити її, звільнивши від такої важкої дрімоти, але тут Маріанна, можливо, стривоже-

на якимось звуком, що раптом долинув з коридора, раптово прокинулася сама, підскочила і гарячково скрикнула:

— Мама приїхала?

— Ще ні, — відповіла Еліно́р, насилу стримуючи жах і допомагаючи Маріанні лягти зручніше. — Але, сподіваюся, вона невдовзі буде тут. Ти ж знаєш, що звідси до Бартона шлях неблизький.

— Тільки нехай не їде через Лондон, — з тією ж гарячковою квапливістю продовжувала Маріанна. — Якщо вона поїде через Лондон, я її вже не побачу.

Еліно́р зі страхом збагнула, що сестра марить, і, намагаючись її заспокоїти, квапливо помацала їй пульс. Таким слабким і частим він ще не був! Маріанна ж, як і раніше, безладно говорила щось про матір, і сестра, злякавшись, вирішила не тільки негайно послати за містером Гаррісом, але й відправити кого-небудь в Бартон за місіс Дешвуд. Природно, їй тут же спало на думку, що про цей план слід порадитися з полковником Бренденом, і, ледве покоївка з'явилася на її дзвінок, вона, залишивши її з хворою, поспішила спуститися у вітальню, де, як їй було відомо, його можна було застати і в набагато пізнішу годину.

Це були хвилини не для вагань або церемоній, і полковник без зволікання дізнався про всі її страхи і труднощі. Розвіяти її страхи в нього не вистачало ні мужності, ні впевненості, і він слухав її в скорботному мовчанні, проте утрудненням їй тут же настав кінець: з поспішністю, яка доводила, що і ця причина, і ця послуга в його думках припускалися вже давно, він негайно зголосився сам вирушити за місіс Дешвуд, і Еліно́р невдовзі облишила слабкі намагання заперечувати. Вона подякувала йому коротко, але з найглибшою вдячністю, і він вийшов, щоб послати свого слугу за містером Гаррісом і розпорядитися про поштових коней для себе, а вона сіла написати кілька рядків матері.

Якою утішливою опорою був у цю хвилину такий друг, як полковник Брендон! Кращого супутника для її матері (ця думка трохи полегшила їй серце) вона і побажати не могла. Супутник, чії поради підтримають її, чия співчутлива увага полегшить їй горе, чия дружба, мабуть, вгамує її тривогу! Тією мірою, якою

такий раптовий і страшний удар можна пом'якшити, його присутність, його турботи, його співчуття допоможуть їй.

Він же, хоч які почуття його охоплювали, віддавав розпорядження і збирався в дорогу з холонокровністю діяльного розуму і навіть обчислив для Еліно́р точний час, коли його можна буде чекати назад. Жодної миті не було втрачено марно. Коней подали навіть раніше, ніж їх чекали; полковник із зосередженим виглядом потиснув їй руку і поспішив сісти в екіпаж, сказавши ввічливо кілька слів, яких вона не розчула. Час наближався до півночі, і Еліно́р піднялася в спальню сестри, щоб там дочекатися аптекаря і провести біля її ліжка частину ночі, що залишилася. Час минав, сповнений страждань, майже однакових у обох: Маріанна не спала і марила, але марення не позбавляло її болю. Еліно́р доймала тяжка тривога, а містера Гарріса досі не було. Тепер Еліно́р сторицею розплачувалася за недавні безтурботні надії, покоївка ж, що була з нею (вона рішуче заборонила будити місіс Дженнінгс), лише посилювала ці муки натяками на похмурі пророцтва своєї пані.

Маріанна в забутті, як і раніше, тужливо звала матір, і щоразу її слова болісно стискали серце бідолахи Еліно́р. Вона гірко дорікала собі за те, що стільки днів легковажно не помічала серйозності недуги, марно придумувала засіб, який приніс би негайне полегшення, уявляла, що незабаром уже ніщо не зможе принести цього полегшення, що вони барилися надто довго, і вже немов бачила, як приїжджає її убита горем мати і знаходить улюблену дочку мертвою або ж у тяжкому маренні, яка вже не в змозі її впізнати і попроситися з нею.

Еліно́р зібралася була послати за містером Гаррісом, а якщо його не знайшли б, то за ким-небудь ще, але тут він — минала вже шоста година ранку — приїхав сам. Проте його вирок дещо компенсував таке зволікання: визнавши, що в стані його пацієнтки відбулася несподівана і несприятлива зміна, він, проте, рішуче заперечив, що небезпека надто велика, і ручався, що нові ліки неодмінно дадуть полегшення з несхитною упевненістю, яка частково передалася Еліно́р. Потім він пообіцяв приїхати години через три-чотири і поїхав геть, залишивши і хвору, і її стурбова-

ну доглядальницю дещо бадьорішими порівняно з тим, якими він їх застав у перші хвилини свого візиту.

У великому розпачі, нарікаючи, що її негайно не розбудили, дізналася місіс Дженнінгс вранці про події ночі. Недавні погані передчуття оволоділи нею з подвоєною силою, і вона не сумнівалася в сумному результаті; хоч як намагалася вона втішати Елінор, переконання, що Маріанні вже не жити, не давало змоги їй до виразу співчуття додати слова надії. Серце поважної пані було сповнене щирого жалю. Раптова і передчасна смерть такої юної, такої чарівної дівчини, як Маріанна, не залишила б байдужою і людину зовсім сторонню, а на тривогу і співчуття місіс Дженнінгс у Маріанни були й інші права. Вона три місяці прожила під її дахом і зараз все ще перебувала під її опікою, а до того ж не так давно стала жертвою найтяжчої образи і з тих пір увесь час тужила в смутку. Бачила місіс Дженнінгс і муки її сестри, своєї улюбленки, а коли згадувала, що власній матері Маріанна, певно, така ж дорога, як і її самій Шарлотта, то її переповнювало величезне співчуття до мук місіс Дешвуд.

Наступного разу містер Гарріс не примусив себе чекати довше обіцяного часу, але надії, з якими він залишив хвору після першого свого візиту, не справдилися. Нові ліки не допомогли, жар не спав, і Маріанна, так і не прийшовши до тями, не металася більше лише тому, що поринула в тяжке забуття. Елінор, вмить помітивши і збагнувши усі його страхи, запропонувала покликати ще кого-небудь для консиліуму, але він визнав це передчасним: він має в запасі інші ліки, так само цілющі, на його переконання, як і ті, що він дав уранці. Містер Гарріс відбув зі словами підбадьорення, які досягли слуху міс Дешвуд, але не її серця. Вона зберігала спокій, поки думки її не наvertsалися до матері, але надію майже втратила. Так продовжувалося майже до полудня: вона сиділа біля сестри, боячись залишити її хоча б на хвилину, уява малювала їй жаль усіх їхніх родичів і друзів, а смуток підкріплювався і посилювався зітханнями місіс Дженнінгс, яка без вагань приписувала тяжкість і небезпеку Маріанниної хвороби попереднім тривалим тижням її страждань після

завданого їй удару. Еліно́р не могла не погодитися з правдоподібно́стю такого висновку, і він додав нової гіркоти її роздумам.

Проте ближче до полудня Еліно́р почала, як їй здавалося, — але з трепетом, зі страхом помилитися, котрий примушував її нічого не говорити навіть місіс Дженнінгс, — помічати невелике поліпшення пульсу сестри. Вона вичікувала, не спускаючи очей з хворої, знов і знов його мацала і, нарешті, з хвилюванням, приховати яке під маскою зовнішнього спокою їй було важче, ніж усі страхи, що досі насадили на неї, наважилася висловити свою надію вголос. Місіс Дженнінгс, хоча, сама помацавши пульс Маріанни, була змушена визнати тимчасове поліпшення, спробувала, однак, переконати молоду свою приятельку не довіряти цьому, і Еліно́р, перебравши в думці всі доводи на користь такого похмурого погляду, взялася і саму себе переконувати в тому ж. Але було пізно. Надія вже проникла в її серце, і вона схилилася над сестрою у трепетному чеканні... сама не знаючи чого. Минуло півгодини, але сприятливі ознаки не зникали. І підкріплювалися новими. Дихання, колір обличчя, губи — все, здавалося, говорило, що хвороба відступає, і ось уже Маріанна спрямувала на сестру розумний, хоча і млосний від слабкості погляд. Тепер Еліно́р однаково розривалася між побоюваннями і надією і не знаходила ні хвилини спокою, поки, нарешті, о четвертій годині не приїхав містер Гарріс. А тоді його поздоровлення, його запевняння в тому, що перелом у стані хворої перевершив найоптимістичніші його очікування, переконали її, утішили і викликали сльози радості.

Маріанні було настільки краще, що аптекар заявив, що небезпека минула. Місіс Дженнінгс, можливо, задовольнившись тим, що її погані передчуття частково збулися в недавній триво́зі, дозволила собі покластися на його думку і з невдаваною радістю, а невдовзі вже й з веселою бадьорістю визнала велику вірогідність повного і швидкого одужання.

Еліно́р такої ж бадьорості не відчувала. Радість її була іншою і веселості не породжувала. Думка, що Маріанна повернеться здоровою до життя і друзів, вливала в її серце блаженне заспокоєння, сповнювала його палкою вдячністю провидінню, але назво-

ні ці почуття не вирвалися ні в словах, ні у веселих усмішках. Почуття, що заповнювали душу Елінор, були сильними, але мовчазними.

Увесь день вона провела поряд із сестрою, залишаючи її лише зрідка і ненадовго, розвіювала всі страхи, відповідала на всі питання, вимовлені ледве чутним голосом, передбачала всі бажання і уважно стежила за кожним її поглядом, кожним зітханням. Звісно, час від часу її охоплював страх нового погіршення, і недавні тривоги воскресали з колишньою силою, але потім найретельніша перевірка підтверджувала, що підбадьорливі ознаки стають усе більш явними, а коли близько шостої години Маріанна поринула в тихий і, вочевидь, цілющий сон, останні сумніви її сестри розвіялися.

Тепер уже наближалася година, коли можна було чекати полковника Брендона. О десятій годині, вважала Елінор, або лише трохи пізніше її мати відпочине від нестерпної тривоги, яка повинна мучити її в дорозі. І полковник теж! Адже і його муки, звичайно, лише ненабагато менші. Ах, як нестерпно повільно плинув час, поки вони були приречені перебувати в непевності!

О сьомій годині, залишивши Маріанну, що так само солодко спала, вона спустилася у вітальню до місіс Дженнінгс випити чаю. Страхи не дали їй поснідати і, раптово охопивши її знову, не дали з'їсти за обідом щось суттєве, тож тепер, коли всі душевні бурі змінилися радісним спокоєм, вона сіла за стіл з великим задоволенням. Після чаю місіс Дженнінгс порадила їй прилягти до приїзду матері, а тим часом з Маріанною посидить вона, але Елінор не відчувала ніякої втоми, усвідомлювала, що не зуміє зараз заснути хоча б на мить, і не хотіла розлучатися з сестрою ні на хвилину. Тому місіс Дженнінгс лише провела її нагору в кімнату хворої, щоб на власні очі переконатися, чи все, як і раніше, йде благополучно, після чого, залишивши Елінор її турботам і думкам, пішла до себе в спальню писати листи, щоб потім лягти спати.

Вечір був холодний і бурхливий. Довкола будинку завивав вітер, жбурляв у вікна дощ, але Елінор, опромінена щастям, не помічала нічого. Маріанну шум бурі не турбував, ну а щодо ман-

дрівників, то за всі незручності, які вони терпіли, їх чекала найбільша з нагород.

Годинник пробив восьму. Якби він пробив десяту, то Елінор не засумнівалася б, що чує стукіт коліс екіпажа, що наближався. І хоча вони ніяк не могли встигнути так рано, вона всупереч очевидності майже повірила своїм вухам, вийшла у вітальню і відчинила віконницю, щоб пересвідчитися, чи не фантазія це. І негайно побачила, що слух її не обманув: внизу мерехтіли ліхтарі карети. В їхньому непевному світлі вона розрізнила, що запряжена карета начебто четвернею, і це, хоча і свідчило про те, як була стривожена її мати, якоюсь мірою пояснювало такий швидкий їхній приїзд.

Ніколи ще Елінор не було так важко зберігати спокій. Які ж сумніви, страхи і, можливо, відчай мусила відчувати її матір зараз, коли карета зупинилася біля дверей! Але вона одним словом розвіє їх, полегшить нестерпний тягар! Думати так і залишатися спокійною було неможливо. Їй залишалося поквапитися — і тільки. Затримавшись лише, щоб покликати до Маріанни покоївку місіс Дженнінгс, Елінор злетіла зі сходів.

Шум у передпокої попередив її, що вони вже в будинку. Вона кинулася у вітальню, увійшла і побачила там одного Віллоубі.

РОЗДІЛ 44

Побачивши його, Елінор завмерла від жаху і, підкоряючись першому душевному поруху, обернулася, щоб полишити вітальню; її пальці вже торкнулися дверної ручки, але він зупинив її, поквапливо наблизившись і вимовивши голосом не стільки благальним, скільки вимогливим:

— Міс Дешвуд, на півгодини... на десять хвилин прошу вас залишитися.

— Ні, добродію, — твердо відповіла вона, — я не залишуся. Яка справа може бути у вас до мене? Слуги, гадаю, забули попередити вас, що містер Палмер у від'їзді.

— Нехай би вони сто разів попереджали мене, що містер Палмер і всі його родичі провалилися в пекло, — закричав він

сердито, — це не перешкодило б мені увійти! Моя справа до вас і лише до вас.

— До мене? — украй здивовано вигукнула Еліно́р. — Якщо так, то висловлюйтеся стисло і вгамуйте вашу несамовитість.

— Сядьте, і я обіцяю вам і те, й інше.

Вона зачекала, не знаючи, як вчинити. А що коли зараз під'їде довгожданий екіпаж, і полковник Брендон застане тут Віллоубі? Проте вона обіцяла вислухати його, до чого її спонукало не тільки дане слово, але й цікавість. І після недовгого вагання вона сказала собі, що розсудливість вимагає поквапитися, а її згода наблизить кінець цього нежданого побачення, і, мовчки попрямувавши до столика, сіла біля нього.

Віллоубі присунув собі стілець навпроти, і майже півхвилини він і вона сиділи мовчки.

— Прошу вас, покваптеся, добродію, — нарешті нетерпляче сказала Еліно́р. — Я не маю зайвого часу.

Він продовжував сидіти в позі глибокої задумливості, неначе не почувши її слів.

— Ваша сестра, — раптом вигукнув він, — поза небезпекою! Так мені сказав слуга. Слава Богу! Але чи правда це?

Еліно́р не відповіла, і він повторив своє питання зі ще більшою наполегливістю.

— Заради Бога, скажіть мені: вона в безпеці чи ні?

— Сподіваємося, що так.

Він схопився і пройшовся кімнатою.

— Коли б я знав це півгодини тому... Але раз уже я тут, — з вимученою жвавистю додав він, знов опускаючись на стілець, — то яка різниця? Так порадіємо ж разом, міс Дешвуд, гадаю, востаннє, але мене, їй-богу, все спонукає до веселощів. Скажіть мені відверто, — по його щоках розлився буряковий рум'янець, — ким ви мене вважаєте більше: негідником чи дурнем?

Еліно́р поглянула на нього з іще більшим подивом. Їй залишалося тільки припустити, що він п'яний: лише так можна було пояснити і такий дивний візит, і подібні манери, і вона негайно встала зі словами:

— Містере Віллоубі, раджу вам поки що повернутися в Комбе, я не маю більше часу залишатися з вами. Хоч би яка справа привела вас до мене, завтра вам буде легше обдумати її і пояснити.

— О, я розумію ваш натяк, — відповів він із недбалою усмішкою. — Так, я п'яний, п'яний як чіп: пінта портеру з холодною яловичиною в Мальборо зовсім звалила мене з ніг.

— В Мальборо! — вигукнула Елінор, усе менше і менше щось розуміючи.

— Саме так. Я виїхав з Лондона вранці о восьмій і відтоді не виходив з карети, якщо не рахувати десяти хвилин у Мальборо, де я підкріпився, поки міняли коней.

Твердість його тону і ясний погляд переконали Елінор, що яке б непростиме безумство не привело його до Клівленда, спричинене воно було не вином, тож після недовгого роздуму вона сказала:

— Містере Віллоубі, вам слід було б знати, як знаю і я, що ваша поява тут після всього, що відбулося, і ваші наполягання, щоб я вас вислухала, вимагають вагомих підстав. Які ж вони? Чого ви хочете?

— Я хочу, — відповів він палко, — якщо зумію, трохи вгамувати вашу ненависть до мене. Я хочу запропонувати деякі пояснення, деякі виправдання тому, що сталося; відкрити перед вами моє серце і, переконавши вас, що хоча я завжди був телепнем, негідником все ж таки був не завжди, домогтися хоч якого-небудь прощення від Ма... від вашої сестри.

— Ви справді приїхали тільки заради цього?

— Слово честі! — відповів він з таким запалом, що вона пригадала колишнього Віллоубі і проти волі повірила в його щирість.

— Якщо причина лише в цьому, ви можете відразу ж заспокоїтися: Маріанна прощає... вона вже давно вас простила.

— Невже! — вигукнув він все з тим же запалом. — Але в такому разі вона пробачила мене, перш ніж слід було. Але тепер вона пробачить мене знову, і з більш вагомих причин. Так ви згодні мене вислухати?

Елінор кивнула на знак згоди.

— Не знаю, — почав він після деякого вагання, поки вона мовчки чекала його слів, — як самі ви пояснювали собі моє по-

водження з вашою сестрою і які диявольські спонуки мені приписували... Мабуть, ви ніколи не будете про мене кращої думки, але чом би не спробувати? Я розкажу вам усе, нічого не приховуючи. Коли я щойно познайомився з вашою родиною, у мене не було іншої мети, як скрасити час, який я мав провести в Девонширі, скрасити так, як раніше мені не доводилося. Приваблива врода вашої сестри і чарівні манери не могли залишити мене зовсім байдужим, а її поведінка зі мною майже з перших же хвилин... Тепер, коли я згадую її манери і її саму, то лише дивуюся бездушності свого серця. Проте, признаюся, спочатку було вдоволене лише моє марнославство. Байдужий до її щастя, думаючи лише про власне задоволення, поступаючись спонукам, яким я завжди давав над собою зайву владу, я всіма засобами, які були в моєму розпорядженні, прагнув сподобатися їй, зовсім не збираючись відповісти взаємністю.

Тут міс Дешвуд, кинувши на нього погляд, сповнений гнівного презирства, уврала його мову словами:

— Містере Віллоубі, навряд чи варто вам продовжувати, а мені — слухати. Подібний вступ не може привести ні до чого хорошого. Не змушуйте мене страждати, вислуховуючи і далі ваші зізнання.

— Ні, я вимагаю, щоб ви вислухали все до кінця! — заперечив він. — Статки мої ніколи не були великими, а мої смаки завжди вимагали великих витрат, і мене з ранньої юності вабило товариство людей, багатших за мене. Щороку після досягнення повноліття, і навіть раніше, я накопичував свої борги. І хоча смерть моєї немолодої родички міс Сміт мала б поправити мої справи, проте покладатися на це було не слід через невизначеність цієї події в часі; ось чому я вже досить давно вирішив позбутися боргів, підшукавши собі багату наречену. З цієї причини я і помислити не міг про те, щоб зв'язати свою долю з вашою сестрою, і з безсердечністю, егоїзмом, жорстокістю, які найобуреніший, найпрезирливіший погляд — навіть ваш, міс Дешвуд! — не можуть засудити досить суворо, я потурав своїм примхам і прагнув завоювати ніжність Маріанни, нічого не пропонуючи у відповідь. Але одне все ж таки трохи пом'якшує мерзотність

такої себелюбної пихатості: я просто не уявляв собі всю тяжкість удару, що його мав намір завдати, тоді ще не знаючи, що це таке — кохати. Але чи взнав я це потім? Тут є місце сумнівам. Адже коли б я кохав по-справжньому, чи міг би я принести своє кохання в жертву егоїзму і пожадливості? Або, що іще важливіше, чи міг би я заради них пожертвувати її любов'ю? Але я це зробив. У прагненні уникнути відносної бідності, яку її прихильність і її товариство значно полегшили б, я, знайшовши багатство, позбувся всього, що могло б зробити це багатство бажаним.

— Так, значить, — сказала Елінор, злегка лагідніючи, — ви вірите, що свого часу мали до неї щире почуття?

— Не підкоритися таким чарам, встояти перед такою ніжністю? Який чоловік у світі був би на це здатний? Так, сам того не помічаючи, я полюбив її, і найщасливішими годинами мого життя були ті, які я проводив з нею, коли всім серцем вірив у чесність своїх намірів, у благородство кожного свого поруху! Але навіть і тоді, коли я твердо мав намір просити її руки, рішуче зізнання я з непростою легковажністю відкладав з дня на день, не бажаючи заручин, поки справи мої в такому безладі. Не стану шукати вибачень і прийму будь-які ваші докори в нищості — і гірше ніж нищості — цього побоювання зв'язати себе словом, коли я був уже зв'язаний честю. Подальше показало, що вів я себе, як хитрий дурень, що передбачливо запасався лазівкою для того, щоб покрити себе незмивною ганьбою і зробитися нещасним навіки. Проте нарешті я відкинув вагання і вирішив, як тільки ми залишимося віч-на-віч, виправдати свої настирливі залицяння і відкрито запевнити її в почутті, яке я так старанно виставляв напоказ. Але в проміжку... Але за ті кілька годин, яким судилося спливати до того, як мені випала нагода освідчитися в коханні, виникла одна... обставина... нещаслива обставина, що поклала край моїм намірам, а з ними — і будь-якій надії на щастя. Виявилось, що... — Тут він затнувся і опустив очі. — Місіс Сміт якимось чином узнала... гадаю, від вельми далеких своїх родичів, у чийх інтересах було б позбавити мене її прихильності... про інтрижку, про зв'язок... Але чи треба мені договорювати? — додав він, ще більш червоніючи і запитально дивлячись на Елі-

нор. — Ваша дружня близькість... Гадаю, ви вже давно про все дізналися?

— Так, — відповіла Елінор, червоніючи у свою чергу і знову виганяючи з серця всяке співчуття до нього. — Я знаю все. І я, зізнаюся, не можу збагнути, — яке ж пояснення могли б ви запропонувати, щоб трохи зменшити свою провину у цій жахливій справі?

— Пригадайте, — скрикнув Віллоубі, — від кого ви чули про це! Чи можна сподіватися, що розповідь була неупередженою? О, я визнаю, що мав би з повагою поставитися до її віку і становища. Я не маю наміру підшукувати вибачення собі, та все ж не хочу, щоб ви думали, ніби для мене зовсім немає виправдань, ніби, раз уже доля її нещаслива, значить, сама вона бездоганна, і якщо я розпусник, то, отже, вона свята! Якщо шаленство її пристрасті, недалекість її розуму... Проте я не маю наміру захищати свою поведінку. Її почуття до мене заслуговували кращого ставлення, і я часто обсипаю себе гіркими докорами, згадуючи ніжність, яка виявилася здатною на короткий час викликати взаємність. Я хотів би, від щирого серця хотів би, щоб цього не трапилося. Але я заподіяв страждання не тільки їй, але і тій, чие почуття до мене (чи можна мені сказати це?) є не менш палким, а розум і душа... безконечно вищими!..

— Але ваша байдужість до нещасної... Хоч як неприємно мені говорити на цю тему, але не можу не сказати, що ваша байдужість до неї аніскільки не виправдовує того, як жорстоко ви з нею повелися. Не думайте, що недалекість... що природна обмеженість її розуму хоч у чомусь вибачає таку очевидну вашу безсердечність. Ви ж знали, що, поки ви розважаєтеся в Девонширі, здійснюючи нові задуми, завжди такий веселий, такий щасливий, вона тужить у страшній убогості!

— Честю присягаюся, я цього не знав! — вигукнув він палко. — Я забув, що не пояснив їй, куди мені писати. Але ж здоровий глузд міг навчити її, як мене знайти.

— Залишмо це, добродію. Але що сказала місіс Сміт?

— Вона негайно з великим обуренням спитала, чи правда це, і неважко здогадатися, яке сум'яття у мене викликала. Чис-

тота її життя, суворість понять, незнання світського життя — усе було проти мене. Заперечувати своєї провини я не міг, а всі спроби пом'якшити її залишалися марними. Мені здається, вона і раніше була схильна сумніватися в бездоганній моральності моєї поведінки, а до того ж її образила моя неухвага під час цього візиту, моя постійна відсутність. Коротше кажучи, справа скінчилася повним розривом. У мене був один-єдиний спосіб врятувати себе. Обурюючись моєю аморальністю, добра жінка обіцяла пробачити мені минуле, якщо я одружуся з Елізою. Цього я зробити не міг, на що вона сказала, що більше не хоче мене знати, і відмовила мені у своїй милості і праві бувати в неї. Всю ніч — мій від'їзд був відкладений до ранку — я провів у роздумах про те, як мені тепер вчинити. Боротьба була тяжкою, але тривала недовго. Мого почуття до Маріанни, моєї упевненості в її взаємності виявилось мало, щоб переважити страх перед бідністю і побороти помилкове поняття про необхідність володіти великими грошима, яке було мені взагалі властиве і яке ще більш зміцнилося в товаристві людей багатих. Я мав причини вважати, що нинішня моя дружина не відповість мені відмовою, якщо я захочу з нею одружитися, і переконав себе в розсудливості такого рішення, не бачачи іншого виходу. Але до того, як я покинув Девоншир, мене чекало тяжке випробування. Я цього дня обіцяв обідати у вас і зобов'язаний був принести вам якісь вибачення. Написати чи самому заїхати? Я довго вагався. Я боявся побачити Маріанну, і мені навіть здавалося, що зустріч з нею може змусити мене змінити намір. Але тут, як показали подальші події, я не віддав належного своїй великодушності: я приїхав, я побачився з нею, побачив її горе і покинув її в горі — покинув у надії більше ніколи з нею не зустрічатися.

— Але чому ви все-таки приїхали, містере Віллоубі? — спитала Елінор з докором. — Адже було б достатньо записки з вибаченням. Для чого вам потрібно було приїжджати?

— Заради моєї гордості. Поїхати майже крадькома мені було нестерпно — я не хотів, щоб ви — і всі сусіди — запідозрили те, що відбулося між мною і місіс Сміт, і вирішив побувати у вас по дорозі в Хонітон. Але зустріч з вашою милою сестрою

була жаклива, до того ж я застав її наодинці. Ваша матінка і ви з молодшою сестрою кудись пішли, і я не знав, коли ви повернетесь. Лише напередодні я пішов від неї з такою твердою, такою глибокою рішучістю вчинити як належить! Ще кілька годин — і вона була б пов'язана зі мною навіки! І я згадував, як весело, як легко було в мене на серці, коли я повертався пішки з котеджу в Алленхем, задоволений собою, повний ніжності до всіх людей! Але під час цієї останньої нашої — ще дружньої — зустрічі я відчував себе таким винним перед нею, що у мене ледве вистачило сил прикидатися. Її печаль, її розчарування, її гіркі жалі, коли я повідомив, що повинен покинути Девоншир негайно — ніколи мені їх не забути! — разом з такою довірливістю, з такою упевненістю в мені!.. О, Боже!.. Яким безсердечним негідником я був!

Запала мовчанка. Першою заговорила Еліно́р:

— Ви сказали їй, що скоро повернетесь?

— Я не знаю, що я їй сказав! — відповів він з досадою. —

Поза сумнівом, менше, ніж вимагало минуле, але, ймовірно, більше, набагато більше, ніж виправдовувалося майбутнім. Мені несила згадувати про це... Ні-ні! А потім прийшла ваша добра матінка, щоб іще більше катувати мене своєю ласкавістю і довір'ям. Слава Богу, що все-таки для мене це було тортурами! Я був глибоко нещасний. Міс Дешвуд, ви і уявити не можете, яка для мене зараз утіха згадувати те своє нещастя. Я так ненавиджу себе за дурне і підле безумство власного серця, що всі мої колишні страждання через нього є тепер єдиною моєю гордістю і втіхою. Що ж, я поїхав, покинувши все, що любив, — поїхав до тих, до кого в кращому разі був лише байдужий. Моє повернення до Лондона... Я їхав своїми кіньми, і тому — неквапливо... І жодного співрозмовника, а власні мої думки такі веселі... майбутнє, коли я про нього думав, таке вабливе! А коли я згадував Бартон, картини вставали перед моїми очима такі заспокійливі! О, це була справді чудова поїздка!

Він замовк.

— Що ж, добродію, — сказала Еліно́р, яка, хоч і жаліла його, все палкіше хотіла, щоб він скоріше поїхав, — ви все сказали?

— Все? О ні! Невже ви забули про те, що сталося в Лондоні? Цей мерзотний лист... Вона вам його показувала?

— Так, я бачила всі листи і записки.

— Коли я отримав першу з них (а отримав я її відразу), поза- як від самого початку був у столиці), я відчув... Але слова, як заведено казати, тут безсилі. Якщо ж сказати простіше — навіть так просто, що й жалості це не викличе — мною оволоділи най- болісніші почуття. Кожен рядок, кожне слово вражали мене, — якщо вдатися до заявленої метафори, до якої вона заборонила б мені вдатися, — як кинджал у серце. Маріанна в місті! Це було (висловлюючись у тому ж самому стилі) як удар грому з ясного неба! Удари грому і кинджали — ото б глузувала вона з мене! Її смаки, її думки, мені здається, я знаю краще, ніж власні, і, в усякому разі, вони є для мене найдорожчими!

Серце Елінор, що зазнало численних змін протягом цієї див- ної бесіди, знову пом'якшало. Проте вона визнала за необхідне нагадати йому про недоречність тверджень, подібних останньому.

— Це зайве, містере Віллоубі! Пригадайте, що ви одружені. Говоріть тільки про те, що ваша совість вимагає мені сказати.

— Записка Маріанни, з якої я дізнався, що вона кохає мене, як і раніше, що, не зважаючи на довгі тижні розлуки, вона зали- шилася вірною власним почуттям, і, як і раніше, свято вірить у незмінність моїх, викликала в мені запізніле каяття. Я сказав «викликала» тому, що час і столичні розваги, справи і байдику- вання якоюсь мірою приспали його, і я мало-помалу перетворю- вався на чарівливого закоренілого лиходія; уявляв себе байдужим до неї і навіював собі, що й вона, звичайно ж, давно мене забула. Я переконував себе, що наше взаємне почуття було лише швидкоплинною дрібницею, і на доказ знизував плечима, при- душуючи каяття, присипляючи голос совісті, в думках повторю- ючи: «Я буду сердечно радий почути, що вона вийшла заміж!» Але ця записка змусила мене краще усвідомити свої почуття. Я зрозумів, що вона нескінченно дорожча мені за всіх жінок на світі, і що повівся я з нею так мерзотно, що і уявити неможливо. Але між мною і міс Грей усе щойно було залагоджено. Відступа- ти я не міг. Мені залишалось лише всіляко уникати вас обох.

Маріанні відповідати я не став у надії, що більше вона мені писати не буде, і навіть якийсь час дотримувався свого рішення не заїжджати на Берклі-стріт. Але потім, подумавши, що буде розумніше вдати байдужого знайомого, я якось вранці почекав, щоб ви всі троє поїхали, і заніс свою картку.

— Почекали, щоб ми поїхали!

— Уявіть собі! Вас здивує, коли я скажу, як часто я стежив за вами, як часто мало не потрапляв вам на очі. Скільки разів я ховався в найближчому магазині, поки ваш екіпаж не проїздив мимо! Адже я жив на Бонд-стріт, і майже не випадало дня, коли б я не бачив кого-небудь з вас, і лише моя невсипуща пильність, незмінне гаряче бажання не потрапляти вам на очі зашкодили нам зустрітися набагато раніше. Я всіляко уникав Мідлтонів і всіх тих, хто міг виявитися нашими спільними знайомими. Але, нічого не знаючи про те, що вони в місті, я наштотхнувся на сера Джона, якщо не помиляюся, в перший же день після їхнього приїзду, тобто наступного дня після того, як я заходив до місіс Дженнінгс. Він запросив мене на вечір до себе на танці. Навіть якби він, бажаючи вже напевне заручитися моєю присутністю, і не згадав, що у них обіцяли бути ви і ваша сестра, я все одно побоявся б прийняти його запрошення з обережності. Наступного ранку я отримав ще одну записку від Маріанни, як і раніше, ніжну, відверту, безпосередню, довірливу — коротше кажучи, таку, яка робила мою поведінку ще більш огидною. Відповісти у мене забракло сил.

Я спробував... перо мене не слухалося. Але, слово честі, весь день я думав тільки про неї. Якщо ви здатні пожаліти мене, міс Дешвуд, то лише уявіть, в якому становищі був я тоді. Мої думки, моє серце повнилися вашою сестрою, а я вимушений був зображати щасливого нареченого іншої! Ці три-чотири тижні були гіршими за всі інші. І ось врешті-решт наша зустріч усе ж таки відбулася, і як чарівно я поведився! Який вечір пекельних мук! Маріанна, прекрасна, як ангел, називає мене на ім'я... о Боже мій!.. простягає мені руку, просить пояснення, спрямувавши на мене такий співчутливий погляд чарівних очей. І поруч — Софія, ревнива, як диявол, вся просто... Але до чого це! Все вже

позаду. Що за вечір! Я втік від усіх вас, як тільки трапилася нагода, але не раніш, ніж побачив миле обличчя Маріанни блідим, як смерть. Ось якою бачив я її востаннє! Такою відбилася вона в моїй пам'яті! Це було жахливо! Та все ж, коли нині я подумав, що вона може вмерти, я знаходив дивну втіху в думці, що знаю, якою вона з'явиться перед тими, хто проводить її в останню путь.

Всю дорогу я бачив перед собою те її обличчя, той її погляд.

Знову запала мовчанка. Першим, відірвавшись від своїх думок, його порушив Віллоубі словами:

— Що ж, мені пора поквапитися. Але ваша сестра справді поза небезпекою?

— Нас у цьому запевнили.

— А ваша бідна матінка! Вона ж так любить Маріанну!

— Але лист, містере Віллоубі, ваш власний лист. Про нього вам нема чого сказати?

— Ні-ні, навпаки! Вам відомо, що ваша сестра написала мені наступного ж ранку. І знаєте що — я снідав у Еллісонів, і її лист разом з іншими мені принесли туди з моєї квартири. Софія встигла помітити його раніше мене, і його обсяг, вишуканість паперу, почерк — усе негайно викликало її підозру. Вона і раніше чула дещо про мої залицання до когось у Девонширі, а зустріч напередодні у неї на очах пояснила їй, про кого йшлося, і зовсім розпалила її ревності. І ось, прибравши на себе той пустотливий вигляд, який полонить нас в улюбленій жінці, вона негайно розпечатала листа і прочитала його. Безцеремонність дорого їй обійшлася. Те, що вона прочитала, примусило її страждати. Страждання її я міг би ще витерпіти, але не її гнів, не її розпалену лють. За будь-яку ціну їх треба було втихомирити. Коротше кажучи, якої ви думки про епістолярний стиль моєї дружини? Яка витонченість, делікатність, справжня жіночність, чи не так?

— Вашої дружини? Але почерк був ваш!

— Саме так! Проте мені належить лише честь рабського переписування перлів, під якими мені було соромно ставити свій підпис. Оригінал же цілком належить їй — і витонченість думки, і вишуканість виразів. Але що мені залишалося робити! Ми були заручені, приготування завершувалися, день був уже призначе-

ний... Але я верзу якісь дурниці. Приготування! День! Мені були необхідні її гроші, і в моєму становищі доводилося погоджуватися на все, лише б уникнути розриву. І врешті-решт, чи міняв стиль мого листа ту думку, яка вже склалася про мене у Маріанни та її друзів? Навпаки, він лише зміцнював її. Моя справа була постати підлим негідником, а зробив би я це ввічливо чи нахабно — значення не мало. «В їхній думці я навіки пропащий, — сказав я собі, — їхнє товариство назавжди для мене втрачене, вони вже вважають мене людиною без честі, і цей лист лише перетворить мене на неймовірного підлотника». Ось приблизно так я міркував, коли з холоднокровним відчаєм переписував слова моєї нареченої і розлучався з останньою пам'яттю про Маріанну. Три її записочки — на лихо, вони всі були у мене в гаманці, а то б я приховав їх існування і дбайливо беріг усе життя — я був змушений віддати, навіть не поцілувавши. А локон! Він теж усюди був зі мною в тому ж гаманці, який тепер моя майбутня дружина обшукала з чарівливою несамовитістю... Безцінний локон, усі милі нагадування про неї у мене відняли.

— Те, що ви сказали, містере Віллоубі, є дуже поганим і неприпустимим! — заперечила Елінор, хоча голос видав її співчуття. — Вам не слід говорити в таких виразах ні про місіс Віллоубі, ні про мою сестру. Свій вибір ви зробили самі. Вас до нього не примушували. У вашої дружини є право на вашу пошану, на вашу стриманість, в усякому разі. Ймовірно, вона любить вас, інакше вона не стала б вашою дружиною. Поводитися з нею грубо, говорити про неї презирливо — це аніскільки не спокутує вашої вини перед Маріанною і, як мені здається, навряд чи зможе заспокоїти ваше сумління.

— Ах, облиште мою дружину! — сказав він з важким зітханням. — Вона не заслуговує вашого співчуття. Виходячи за мене, вона знала, що я не маю до неї ніяких ніжних почуттів. Ну, як би там не було, ми зіграли весілля і вирушили в Комбе-Магну, щоб скуштувати щастя, а потім повернулися в столицю розважатися... А тепер вам жаль мене, міс Дешвуд? Або все це я розказував даремно? Чи піднявся я хочу трішки у ваших очах? Чи зумів я хоч в чомусь пом'якшити свою провину?

— Так, безперечно, в чомусь ви виправдалися — нехай в малому. Взагалі ви виявилися менш розбещеним, ніж я про вас думала. Ви довели, що ваше серце є менш порочним, ніж здавалося. Але... але... ви заподіяли стільки горя, що, їй-богу, не знаю, що могло бути гіршим!

— Ви перекажете вашій сестрі, коли вона видужає, все, про що я вам говорив? Дозвольте мені трохи очиститися і в її очах. Ви сказали, що вона мене вже пробачила. Дозвольте ж мені тішити себе думкою, що, краще взнавши і стан мого серця, і нинішні мої почуття, вона подарує мені більш душевне, більш безпосереднє, більш лагідне і не таке гордовите прощення. Розкажіть їй про мої страждання і про моє каяття — розкажіть їй, що моє серце завжди було вірне їй, і — обов'язково передайте! — що в цю хвилину вона є дорожчою мені, ніж раніше.

— Я розповім їй усе, що є необхідним для вашого виправдання, якщо тут підходить це слово. Але ви так і не пояснили мені, навіщо ви приїхали і звідки дізналися про її хворобу.

— Вчора в коридорі Друрі-Лейна я зіткнувся з сером Джоном Мідлтоном, і, впізнавши мене, він уперше за ці два місяці заговорив зі мною. Я не дивувався і не ображався, коли після мого одруження він ігнорував мене. Цього разу, проте, його добре, чесне, простодушне серце, сповнене обурення проти мене і тривоги за вашу сестру, не встояло перед спокусою повідомити мені те, що повинно було б, на його переконання, заподіяти мені великий біль, хоча, можливо, він цього від мене і не чекав. А тому відверто заявив мені, що Маріанна Дешвуд помирає в Клівленді від гнилої пропасниці, що вранці вони отримали листа від місіс Дженнінгс — на її думку, надії вже майже немає, а Палмери в страху втекли — ну, й інше в тому ж дусі. Я був такий приголомшений, що не зумів зберегти вигляд байдужості навіть перед сером Джоном, якому проникливість не притаманна. Страждання мого серця пом'якшили його власні, і його озлоблення проти мене розвіялося настільки, що при розставанні він ледь не потис мені руку, нагадавши про давню обіцянку подарувати йому цуценя пойнтера. Що я пережив, почувши, що ваша сестра помирає... і помирає,

вважаючи мене найбільшим негідником на землі, зневажаючи, ненавидячи мене у свої останні хвилини. Звідки мені було знати, які жакливі задуми мені приписувалися? Принаймні одна людина, гадав я, вважатиме мене здатним на все. Те, що я відчував, було жакливо! Я тут же прийняв рішення і сьогодні о восьмій ранку вже виїхав з Лондона. Тепер ви знаєте все.

Еліно́р нічого не відповіла. Вона думала про те, як непоправно надто рання незалежність і породжена нею звичка до неробства, розбещеності і розкоші зіпсувала душу, характер і щастя людини, у якої зовнішні достоїнства і таланти поєднувалися з натурою від природи відкритою і чесною, з серцем чутливим і ніжним.

Сві́тське товариство зробило його пихатим марнотратником. Марнотратство і пихатість зробили його холодним і себелюбним. Пихатість, шукаючи грішного торжества в перемозі над іншим серцем, спричинилася до того, що він пізнав справжнє почуття, але марнотратство, а вірніше, потреба в грошах — його рідні, зажадали, щоб це почуття було принесене в жертву. Кожна порочна схильність, ведучи його до зла, прирікала його на покарання. Почуття, яке він всупереч честі, власним бажанням і всьому в ньому найкращому відторгнув від себе, тепер, коли воно стало недозволенним, володарювало над усіма його помислами. А шлюб, заради якого він прирік її сестру на горе, теж обіцяв стати для нього джерелом вічного нещастя без надії на визволення. Від цієї задумливості через кілька хвилин її відвернув Віллоубі, який, прокинувшись від думок, мабуть, так само важких, встав, збираючись попрощатися.

— Довше залишатися тут мені немає сенсу. Пора вирушати.

— Ви повернетесь в місто?

— Ні. Спочатку я заїду в Комбе-Магну. У мене там справи, а днів через два повернуся до Лондона. Прощайте ж!

Він простягнув їй руку, і не подати йому своєї Еліно́р не могла, а він потиснув її з глибоким почуттям.

— Ви і справді думаете про мене вже не так погано, як раніше? — запитав він, спираючись об камін, немов забувши, що зібрався їхати.

Еліно́р запевни́ла його, що зміни́ла думку про нього, що вона прощає його, жаліє, бажає йому всіляких благ і навіть рада почути, що він щасливий, додавши кілька обережних порад про те, як йому слід би було поводитися. Відповідь його була не надто оптимістичною.

— Щодо цього, — сказав він, — то мені доведеться виживати у світському товаристві, як зумію. Про сімейне щастя мови бути не може. Якщо, проте, мені буде дозволено думати, що ви і ваші близькі відчуваєте доброзичливий інтерес до моєї долі, це може привести до... це може примусити мене остерігатися... В усякому разі, мені буде заради чого жити. Маріанна, звичайно, втрачена для мене назавжди. Навіть якби щасливий випадок повернув мені свободу...

Еліно́р з докором урвала його.

— Ну, що ж, — вимовив він, — ще раз прощайте. Тепер я поїду і житиму в страху перед однією подією.

— Якою ж?

— Шлюбом вашої сестри.

— Марно. Більш недосяжною, ніж тепер, вона для вас бути не може!

— Але ж вона буде належати комусь іншому! І якщо цим іншим виявиться той, кому найменше... Але не стану позбуватися вашої жалісливої доброзичливості до мене, показавши, що там, де я винен найбільше, я здатен пробачати найменше. Так прощайте ж, і благослови вас Боже!

З цими словами він майже вибіг з кімнати.

РОЗДІЛ 45

Еліно́р після того, як він її залишив, і навіть після того, як стукіт коліс його карети завмер вдалині, все ще настільки була переповнена думками, хоча і суперечливими, але однаково сумними, що й забула про сестру.

Віллоубі, той, кого всього півгодини тому вона зневажала з відразою, як наймерзотнішого з людей, Віллоубі, всупереч усім своїм вадам, викликав співчуття, бо ці вади прирекли його на

страждання, які тепер, коли він був назавжди відторгнутий від їхньої родини, змушували її думати про нього з ніжністю, з жалем, спричиненими скоріше (як вона незабаром визнала) тим, чого хотів він сам, ніж тим, чого він заслужував. Вона відчувала, що його вплив на її душу посилювався причинами, які холодний розум залишив би без уваги — його на рідкість привабливим виглядом, його жвавою безпосередністю, що обеззброювала — всім тим, що зовсім не було його заслугою, і, нарешті, як і раніше, палкою любов'ю до Маріанни, тепер зовсім недозволеною. Але вона продовжувала відчувати це ще дуже, дуже довго, перш ніж вплив його нарешті ослабів.

Коли Еліно́р нарешті піднялася до сестри, яка ні про що не здогадувалася, Маріанна саме прокинулася, збадьорена довгим спокійним сном навіть більше, ніж вони сподівалися. Серце Еліно́р переповнилося. Минуле, теперішнє, майбутнє, розмова з Віллоубі, упевненість в одужанні Маріанни, близьке побачення з матір'ю — усе це викликало її хвилювання, що розвіяло всю втому, і вона боялася тільки, що мимоволі видасть його сестрі. Втім, їй недовго довелося зазнавати цього страху: не минуло й півгодини після прощання з Віллоубі, як вона знову спустилася вниз, зачувши шум іншого екіпажа. Поспішаючи позбавити матір від зайвої миті болісного страху, Еліно́р побігла в передпокій, щоб зустріти і обійняти її ще на порозі.

Місіс Дешвуд, чия безмірна тривога встигла в останні години шляху переконати її, що Маріанни вже немає на світі, не знайшла в собі сили довідатися про неї або навіть привітатися з Еліно́р, але та, не чекаючи ні слів привітання, ні запитань, негайно повідомила радісну звістку, і місіс Дешвуд із звичайною своєю чутливістю була знесилена щастям навіть ще більше, ніж хвилину тому — горем. Еліно́р з полковником провели її до вітальні, підтримуючи під руки, і там, проливаючи сльози радості, все ще не здобувшись на слово, вона знов і знов обіймала Еліно́р, а в проміжках вдячно потискувала руку свого дорогого друга, кидаючи на нього погляд, який говорив і про її вдячність, і про переконання, що він розділяє з нею все щастя цієї миті. Але розділяв він це щастя в мовчанні навіть ще більш глибокому, ніж її власне.

Тільки-но місіс Дешвуд трохи оговталася, як побажала негайно піднятися до Маріанни, і через дві хвилини вже пестила свою улюблену дочку, що стала їй ще дорожчою після довгої розлуки, тяжкого горя і небезпеки, що ледве минула. Радість, з якою Елінор спостерігала їхню зустріч, стримувалася тільки страхом, що Маріанна тепер довго не зможе заснути. Проте, коли справа торкалася життя її дітей, місіс Дешвуд уміла бути стриманою і обачною, і Маріанна, заспокоївшись, що мати з нею, і дуже слабка, щоб розмовляти, охоче підкорилася умовлянням своїх доглядальниць зберігати мовчання і постаратися заснути.

Звісно, місіс Дешвуд захотіла чергувати біля її ліжка до ранку, і Елінор, підкоряючись наполяганням матері, пішла до себе в спальню перепочити. Проте нервові збудження довго заважало їй стулити очі, незважаючи на попередню безсонну ніч і тривалі години нестерпної тривоги. Віллоубі, «бідолашний Віллоубі», як вона тепер дозволила собі його називати, не йшов у неї з думки. Ні, вона нізащо у світі не відмовилася б вислухати його виправдання, і тепер то звинувачувала, то вибачала себе за те, що так суворо судила про нього раніше. Але дана йому обіцянка розповісти про його визнання сестрі її пригнічувала. Їй страшно було її виконати, страшно було того враження, що його розповідь могла справити на Маріанну, вона боялася, що після такого пояснення та вже ніколи не буде щасливою з іншим, і навіть на мить побажала, щоб Віллоубі овдовів. Але негайно пригадала полковника Брендона, поставила собі в докір, усім серцем відчувши, що своїми стражданнями і вірністю він багато більше, ніж його суперник, заслужив у нагороду руку її сестри, і щиро побажала місіс Віллоубі чого завгодно, окрім смерті.

Звістка, з якою з'явився до Бартона полковник Брендон, вразила місіс Дешвуд менше, ніж можна було чекати, бо тривога її давно вже стала нестерпною, і, побоюючись за Маріанну, вона, не чекаючи нових листів, приготувалася одна вирушити до Клівленда в день його приїзду і вже настільки зібралася в дорогу, що йому довелося лише почекати, щоб місіс Кері заїхала забрати Маргарет, яку мати не схотіла взяти з собою туди, де їй загрожувала небезпека заразитися.

Маріанна видужувала з кожним днем, і веселість місіс Дешвуд, її сяюче обличчя доводили, що вона і справді, як їй не набридло повторювати, є однією з найщасливіших жінок у світі. Вислухавши ці запевнення, бачачи блаженний погляд матері, Еліно́р інколи питала себе, чи не зовсім та забула Едварда. Проте місіс Дешвуд, довіряючи спокою, з яким Еліно́р написала їй про свої власні втрачені надії, зараз бажала думати лише про те, що лише збільшувало її щастя. Маріанна благополучно видужувала від хвороби, небезпеці якої, як тепер починала думати місіс Дешвуд, немало сприяла вона сама, заховаючи нещасливий інтерес до Віллоубі; але її радість мала і ще одне джерело, про яке Еліно́р не здогадувалася. Втім, непосвяченою вона залишалася лише до тієї хвилини, поки їм з матір'ю не трапилася нагода поговорити віч-на-віч. І ось що вона почула:

— Нарешті ми самі! Еліно́р, люба, тобі ще невідома вся глибина мого щастя. Полковник Брендон любить Маріанну! Я дізналася про це з його власних вуст.

Еліно́р, і задоволена, і засмучена, здивована і не здивована, продовжувала мовчки слухати.

— Ти ніколи не була на мене схожа, мила Еліно́р, а то твоя стриманість у таку хвилину мене здивувала б. Якби мені спало на думку побажати найбільшого блага для нас, то я, ні хвилини не замислюючись, сказала б: «Хочу, щоб полковник Брендон став чоловіком однієї з моїх дочок!» Але я переконана, що з вас двох Маріанна буде з ним більше щаслива.

Еліно́р ледь не спитала, звідки у неї така упевненість, наперед здогадуючись, що думка, яку вона почула б, не спиралася б на неупереджене порівняння їхнього віку, характеру або почуттів. Але вона знала, як її мати, коли вона переймається чимсь особливим, завжди в уяві мчить далеко вперед, і тому обмежилася усмішкою.

— Вчора в дорозі він відкрив мені своє серце. Сталося це ненавмисно, випадково. Я, як ти легко повіриш, була здатна говорити тільки про мою дівчинку, і він не зумів приховати свого горя. Я помітила, що воно не поступається моєму власному, і він, можливо, подумав, що просто дружба в очах нинішнього

світського товариства не допускає такого гарячого співчуття, а скоріше, мені здається, взагалі ні про що не подумав, а, піддавшись незборимому пориву, повідав мені про свою глибоку, ніжну, вірну прихильність до Маріанни. Він покохав її, моя Елінор, з тієї хвилини, коли вперше її побачив!

Але тут, як не забула завважити про себе Елінор, мова і визнання полковника Брендона вже змінилися плодами діяльної фантазії її матінки — фантазії, що малювала все у барвах, найбільше їй бажаних.

— Його почуття до неї, нескінченно вище за те, яке мав або розігрував Віллоубі, набагато палкіше, набагато щиріше і доросліше — а вже в цьому ми сумніватися не можемо! — не згасало, хоча він і бачив лиховісне захоплення Маріанни цим недостойним молодиком. І анінайменшого себелюбства! Він був ладен відмовитися від будь-якої надії, лише б бачити її щасливою — нехай із іншим! Який благородний дух! Яка прямота, яка щирість! Ось у ньому обманутися не можна!

— Репутація полковника Брендона як найчудовішої людини, — сказала Елінор, — є давно і твердо визнаною.

— Я знаю це, — відповіла її мати цілком серйозно. — А то після такого уроку я остереглася б заохочувати почуття і навіть навряд чи його схвалила. Але те, що він приїхав за мною, виявивши діяльну, дбайливу дружбу, вже є достатнім доказом, що він — найдостойніша людина.

— Проте, — заперечила Елінор, — його вдача не характеризується лише одним шляхетним вчинком, до якого, коли б співчуття було йому не важливим, його спонукала б лише любов до Маріанни. Адже місіс Дженнінгс і Мідлтони знають його давно і близько. Вони однаково люблять і поважають його. Навіть і я, хоча познайомилася з ним зовсім недавно, встигла добре його взнати і ціную його так високо, що, як і ви, визнаю право назвати його братом за найбільше благо, якщо тільки Маріанна повірить, що може бути з ним щаслива. Але яку відповідь ви йому дали? Дозволили сподіватися?

— Ах, дівчинко моя! Про яку надію могла я говорити з ним у ті хвилини або навіть думати про неї, коли Маріанна, можливо,

помирала! Але він не просив у мене дозволу сподіватися моєї підтримки. Визнання його було спричинене бажанням мимохіть вилити душу другові в пошуках утіхи, а зовсім не проханням про материнську згоду. Проте якийсь час по тому я все-таки сказала — адже в перші хвилини я була у розпачі! — що, коли, як я сподіваюся, вона пересилить хворобу, для мене найбільшим щастям буде всіляко сприяти їхньому шлюбу. А після нашого приїзду сюди, після радості, що чекала нас тут, я, повторивши це йому ще раз і докладніше, запропонувала йому всю ту підтримку, яка в моїх силах. Час, і не надто довгий час, сказала я йому, все вирішить. Серце Маріанни не стане марно тужити за такою людиною, як Віллоубі, а буде завойоване його достоїнствами.

— Якщо судити з настрою полковника, ви, проте, не змогли розвіяти його сумніву!

— Так, не змогла! Він вважає, що почуття Маріанни дуже глибоке, і потрібен тривалий час, щоб серце її знову стало вільним. До того ж він дуже скромний і боїться повірити, що при такій різниці у віці і схильностях йому пощастить підкорити її навіть тоді. Але тут він помиляється. Він старший за неї якраз настільки, щоб характер його і етичні принципи встигли твердо скластися, а щодо схильностей, то я переконана, що вони є саме такими, які потрібні для щастя твоєї сестри. І його зовнішність, його манери теж говорять на його користь. Ні, моя упередженість до нього мене не засліплює: він, безперечно, не такий вродливий, як Віллоубі, та все ж у його вигляді є щось набагато більш приємніше. Адже, якщо пам'ятаєш, в очах Віллоубі завжди миготіло щось таке, що мені не подобалося!

Елінор цього не пам'ятала, але місіс Дешвуд вела далі, не чекаючи відповіді:

— А його манери, тобто манери полковника, не тільки подобаються мені незрівнянно більше, ніж будь-коли подобалися манери Віллоубі, але я чудово знаю, що і для Маріанни вони є набагато привабливішими. Ця м'якість, ця щира увага до інших, ця мужня, природна простота куди ближче її справжнім схильностям, ніж жвавність Віллоубі, часто така штучна, така недоречна. Я переконана, що, навіть коли б Віллоубі був тим, за кого він

себе видавав, Маріанна все одно ніколи не знайшла б із ним того щастя, яке знайде з полковником Бренденом.

Місіс Дешвуд замовкла. Її дочка не зовсім з нею погодилася, але заперечення її залишилися невисловленими і тому не торкнулися материнської чутливості.

— У Делафорді вона житиме неподалік від мене, — додала місіс Дешвуд, — навіть якщо я залишусь у Бартоні. Але напевно — бо це ж велике село! — там, звичайно, знайдеться невеликий будинок або котедж, у якому ми влаштуємося не менш зручно, ніж у Бартоні.

Бідолашна Елінор! Ще один план оселити її в Делафорді. Але вона зберегла всю свою твердість.

— А його статок!.. Адже у мої роки всі про це думають... І я, хоч не знаю і не почуваю бажання знати, яким він є насправді, проте не сумніваюся, що він неодмінно є чималеньким!

Тут до кімнати хтось зайшов, і Елінор пішла до себе, щоб на дозвіллі обміркувати почуте, побажати успіху своєму другові і при цьому побажанні відчутти приплив жалощів до Віллоубі.

РОЗДІЛ 46

Хвороба Маріанни, хоч і викликала занепад сил, проте тривала не так довго, щоб уповільнити її одужання, а юність і міцна від природи конституція, яким до того ж допомагала присутність її матері, так добре зробили свою справу, що вже на четвертий день після приїзду останньої вона змогла спуститися у вітальню місіс Палмер, куди за її наполяганням запросили полковника Брендона: їй не терпілося подякувати йому за те, що він привіз місіс Дешвуд до Клівленда.

Почуття його, коли він увійшов до кімнати і побачив, як змінилася Маріанна, і узяв її бліду руку, яку вона негайно йому простягнула, були породжені, вирішила Елінор, не тільки його любов'ю до її сестри чи усвідомленням, що любов ця відома іншим. Меланхолійний погляд, який він спрямував на хвору, міняючись в обличчі, вселив їй думку, що схожість між Маріанною і Елізою, про яку він згадував, викликала в його пам'яті безліч

сумних сцен, тим більше що тепер вона посилювалася блідістю щік, темними колами під очима, позою, повною слабкості, і словами теплої вдячності за неоціненну послугу.

Місіс Дешвуд, яка стежила за тим, що відбувається, не менш уважно, ніж Еліно́р, але зовсім з іншими думками і очікуваннями, не помітила в поведінці полковника нічого, що не можна було б пояснити цілком природними в таку хвилину почуттями, а у вчинках і словах Маріанни поквапилася углядіти перші ознаки чогось більшого, ніж проста подяка.

Ще через два дні, спостерігаючи, як сили Маріанни міцніють з кожним часом, місіс Дешвуд, однаково спонукувана власними бажаннями і бажаннями дочок, заговорила про від'їзд до Бартона. Від її планів залежали плани двох їхніх друзів: місіс Дженнінгс не могла покинути Клівленд, поки вони залишалися там, а полковник Брендон після їхніх дружніх наполягань також вважав, що і він не повинен виїжджати раніше, хоча, зрозуміло, його перебування в Клівленді і не було таким обов'язковим. У свою чергу, місіс Дешвуд поступилася наполяганням полковника і місіс Дженнінгс вирушити назад у його кареті, більш зручній для хворої, а полковник у відповідь на спільне запрошення місіс Дешвуд і місіс Дженнінгс, чия діяльна привітність спонукала її дружньо пропонувати не тільки свою, але й чужу гостинність, із задоволенням обіцяв через два-три тижні приїхати погостювати в котеджі, щоб самому потім забрати звідти свій екіпаж.

Настав день розлуки і від'їзду. Маріанна прощалася з місіс Дженнінгс так довго і так мило, з такою правдивою подякою, з такою пошаною і добрими побажаннями, які тільки могло знайти її серце, спонукане таємним визнанням минулої нечемності, а потім з дружньою привітністю попрощалася і з полковником Брендonom, який дбайливо підсадив її в карету, старанно намагаючись, щоб вона зайняла принаймні половину сидіння. Місіс Дешвуд з Еліно́р усілися слідом за нею, а місіс Дженнінгс з полковником залишилися удвох розмовляти про подорожніх і скутати в товаристві одне одного, поки місіс Дженнінгс не подали коляску, в якій, базікаючи зі своєю покоївкою, вона могла оговтатися від втрати двох своїх юних протеже.

А полковник Брендон негайно вирушив сам-один в Делафورد.

Дешвуди провели в дорозі два дні, і Маріанну вони не дуже натомили. Дві її пильні супутниці робили все, чим дбайлива любов і ревне піклування могли полегшити їй важкість дороги, і кожна знаходила свою винагороду в тілесній її бадьорості і душевному спокої. Друге особливо втішало Еліно́р. Адже вона тиждень за тижнем бачила нескінченні страждання сестри, муки її серця, які в тієї не вистачало ні мужності вилити в словах, ні стійкості приховати від сторонніх очей; і ось тепер Еліно́р ні з чим не порівнянною радістю спостерігала безтурботність духу, породжену, як хотілося їй вірити, серйозними роздумами; ця безтурботність, врешті-решт, мала спричинитися до повернення минулої веселості і задоволення.

Правда, коли вони під'їжджали до Бартонa, де всі околиці, кожен куточок луків і кожне дерево будили ті чи інші гіркі спогади, Маріанна поринула в мовчазну задумливість і, відвернувшись від них, пильно дивилася у віконце карети. Але це Еліно́р спостерігала без здивування і могла вибачити. Коли ж, допомагаючи Маріанні вийти з карети, вона помітила на обличчі сестри сліди сліз, вона побачила за ними почуття таке природне, що викликало воно лише співчутливу жалість і похвалу за старання його приховати. І в тому, як трималася сестра далі, вона помітила ознаки влади розуму, що прокинулася: не встигли вони увійти до вітальні, як Маріанна рішуче обвела кімнату уважним поглядом, наче відразу давши собі слово з байдужістю дивитися на будь-який предмет, який нагадував би їй про Віллоубі. Говорила вона мало, але всі її слова були сповнені спокою, а якщо деколи в неї і виривалося зітхання, то воно негайно компенсувалося усмішкою. Після обіду вона побажала спробувати своє фортепіано. Але коли підійшла до нього, її погляд упав на ноти опери, що їх дарував їй Віллоубі, улюблені їхні дуети з її ім'ям на титульному листі, накресленим його рукою. Це вже було занадто. Вона похитала головою, прибрала ноти, пробігла пальцями по клавішах, поскаржилася, що руки в неї ще дуже слабкі, і закрила кришку інструмента, проте з великою твердістю сказавши, що має намір вправлятися дуже багато.

Наступного ранку ці підбадьорливі ознаки не зникли. Навпаки, відпочивши духом і тілом після ночі, Маріанна виглядала більш бадьорою і говорила з великим натхненням: передчувала швидку зустріч з Маргарет, раділа, що відновиться їхнє миле сімейне коло, згадувала їхні спільні заняття і бесіди як єдине щастя, якого тільки можна побажати.

— Коли настане погожа днина, а сили зовсім до мене повернуться, — сказала вона, — ми щодня довго гулятимемо. Сходимо на ферму, що біля підніжжя пагорбів, відвідати дітей, оглянемо нові насадження сера Джона у Бартон-кросі і в Еббіленді і часто відвідуватимемо стародавні руїни монастиря, щоб з фундаменту дізнатися, чи правда, що він був таким великим, як розповідають. Я знаю, ми будемо дуже щасливі. Я знаю, літо мине в тихих задоволеннях. Я маю намір вставати завжди не пізніше шостої і з цієї години до обіду розподіляти час між музикою і читанням. Я склала для себе план і маю намір серйозно присвятити себе цим заняттям. Наші книжки я знаю так добре, що можу лише перечитувати їх для розваги. Але в бібліотеці Бартон-парку є немало томів, що заслуговують на увагу, а новинки, гадаю, можна буде брати у полковника Брендона. Читаючи всього по шість годин на день, я за рік почерпну багато відомостей, яких мені поки що, на жаль, бракує.

Елінор похвалила її за прагнення до такої гідної мети, але не могла не усміхнутися при думці, що та ж жвава уява, яка підказувала їй млосне байдикування, тепер нестримно доводила до крайнощів план, що припускав розумність занять і добродійне приборкання своїх примх. Проте усмішка змінилася зітханням, як тільки вона пригадала, що обіцянка, яку вона дала Віллоубі, все ще не виконана: їй стало страшно, що, стримавши її, вона, мабуть, знову розбурхає спокій Маріанни і згубно подіє, нехай навіть тимчасово, на її мрії про безтурботне і корисне проведення часу. Їй захотілося віддалити фатальну годину, і вона вирішила почекати, поки здоров'я сестри не зміцниться, а вже тоді визначити для себе цей час. Але рішення це вона прийняла лише для того, щоб пізніше його порушити.

Два-три дні Маріанна провела вдома, тому що погода не давала змоги виходити на повітря після недавньої хвороби. Але потім видався на диво ясний і теплий ранок, саме такий, який міг спокусити Маріанну, не вселяючи тривоги її матері, і Маріанні було дозволено прогулятися, спираючись на руку Елінор, по дорозі перед будинком, на відстань, яка їй не натомила б.

Сестри йшли поволі, як того вимагала слабкість Маріанни, яка вперше здійснювала прогулянку після одужання, і вони пройшли лише до місця, звідки відкривався широкий вигляд на пагорб, фатальний пагорб позаду будинку. Зупинившись, Маріанна сказала спокійно:

— Онде, — і вона вказала рукою, — на тому виступі я, спіткнувшись, упала. І вперше побачила Віллоубі.

Це ім'я вона вимовила тихим голосом, але потім додала майже звичайним тоном:

— Я рада переконатися, що можу дивитися на це місце зовсім без болю! Чи станемо ми коли-небудь говорити про те, що було, Елінор? Або ж... — Вона замовкла в нерішучості... — Або ж цього робити не слід? Але мені здається, я тепер можу говорити про минуле цілком спокійно...

Елінор зі співчутливою ніжністю попросила її бути відвертою.

— Щодо жалю, то я з ним покінчила, — сказала Маріанна. — Тобто жалкувати про нього. Я збираюся говорити з тобою не про те, що відчувала до нього раніше, лише про те, що відчуваю зараз. І якби одне я знала — якби я могла повірити, що він не весь час тільки грав роль, не весь час одурював мене, якби мене переконали, що він ніколи не був таким лиходієм, яким мої страхи деколи малювали його з тих пір, як мені стала відома доля цієї нещасливої дівчини...

Вона замовкла. Кожне її слово наповнювало серце Елінор радістю, і вона сказала у відповідь:

— Якби ти могла в цьому переконатися, тебе, ти гадаєш, більше ніщо не мучило б?

— Так. Мій душевний спокій залежить від цього подвійно. Адже не тільки жакливо підозрювати людину, яка була для мене тим, ким був він, у подібних задумах... Але якою я сама являю

себе у власних очах? У становищі, подібному до мого, лише почуття, що виставляється напоказ без скромності і сорому, могло поставити мене...

— Але як би, — перервала її Еліно́р, — ти пояснила його поведінку?

— Я б хотіла думати... Ах, з якою радістю я припустила б, що його вела легковажність і тільки легковажність!

Еліно́р нічого не відповіла. Вона зважувала мовчки, чи почати свою розповідь негайно, чи все ж таки відкласти її до тих пір, поки до Маріанни повернеться все колишнє її здоров'я, і вони продовжували неквапливо йти вперед у повному мовчанні.

— Я не бажаю йому особливих благ, — нарешті із зітханням вимовила Маріанна, — коли бажаю, щоб його таємні думки були не більш обтяжливими, ніж мої. І цього достатньо, щоб він гірко мучився.

— Ти порівнюєш свою поведінку з його поведінкою?

— Ні, лише з тим, якою вона мала бути. Я порівнюю її з твоєю!

— Але моє становище було мало схожим на твоє!

— Та все ж схожість між ними виявилася не тільки в нашій поведінці. Мила Еліно́р, не дозволяй своїй доброті виправдовувати те, що твій розум, як я чудово знаю, не міг не засуджувати. Моя хвороба примусила мене задуматися. Вона дала мені дозвілля і самоту для серйозних роздумів. А до них я була здатна задовго до того, як у мене з'явилися сили розмовляти! Моя поведінка з тієї хвилини, коли ми познайомилися з ним минулої осені, постала переді мною в усій її необачності у всьому, що стосувалося мене самої, себелюбною і нетерпимою щодо всіх інших. Я побачила, що причиною страждань, які трохи не звели мене в могилу через те лише, що я не вміла стійко їх зносити, були мої власні почуття. Адже я чудово розуміла, що захворіла тільки з власної вини, нехтуючи своїм здоров'ям з упертістю, яка навіть тоді видавалася мені невибачною. Коли б я померла, це було все одно, що самогубство. В якій я знаходилася небезпеці, я дізналася, тільки коли вона залишилася позаду. Але я дивуюся, як я могла видужати після всіх цих роздумів — дивуюся, як саме моє бажання жити, щоб встигнути спокутувати мою вину перед Бо-

гом і всіма вами, не вбило мене одразу ж! Коли б я померла, як би ти сумувала за мною, моя віддана доглядальнице, мій друже, моя сестро! Ти, яка бачила все моє дратівливе себелюбство останнім часом, яка знала всі порухи мого серця! Якою залишилася б я у твоїй пам'яті? А мама! Як змогла б ти її втішити? Я не маю слів, щоб висловити свою відразу до себе. Хоч би я озиралася на минуле, я бачу якийсь знехтуваний обов'язок, якесь потурання власним вадам. Мені здається, я встигла образити всіх. За доброту, незмінну доброту місіс Дженнінгс я платила зневажливою невдячністю. З Мідлтонами, з Палмерами, з міс Стіл і Люсі, навіть з простими знайомими я була зухвала і нетерпима: моє серце було закрите для їх достоїнств, а знаки їхньої уваги викликали у мене тільки прикре роздратування. Джону, Фанні — так, навіть їм, хай вони цього і не заслуговують! — я відмовляла в тому, на що в них було право. Але ти, ти терпіла від мене більше за всіх, навіть більше мами! Адже я, і лише я, знала твоє серце і його печалі, і як це вплинуло на мене? Чи викликало співчуття, яке прислужилося б до мого або твого блага? Ні! Переді мною був твій приклад, але що з того? Чи думала я про тебе і про те, як тобі допомогти? Чи запозичила я твоє терпіння, чи зменшила твій тягар, розділивши з тобою обов'язки, що накладаються вихованістю і вдячністю? Ні! І коли я дізналася, що ти нещасна, я так само, як і раніше, коли вважала тебе спокійною і задоволеною, продовжувала ухилятися від вимог обов'язку і дружби, не допускала, що хтось здатен страждати, окрім мене, сумувала тільки про серце, яке покинуло і зрадило мене, а тебе, розпинаючись у безмежній до тебе любові, примушувала страждати разом зі мною.

Тут потік її докорів за своє минуле вичерпався, і Елінор, поспішаючи утішити сестру, хоча чесність і не дозволяла їй перебільшувати, не поскупилася на похвали і підтримку, яких її відвертість і розкаяння цілком заслуговували. Маріанна ніжно потиснула їй руку і відповіла:

— Ти дуже добра. А моїм доказом стане майбутнє. Я обдумала свій план, і, якщо зумію його дотримуватися, мої почуття підкорятимуться розуму, а характер стане кращим. Вони більше не завдаватимуть клопоту іншим і не піддаватимуть тортурам мене.

Тепер я житиму тільки для моїх близьких. Ти, мама і Маргарет відтепер будете всім моїм світом, уся моя любов і ніжність буде віддана вам трьом. Більше у мене ніколи не з'явиться навіть щонайменшої спокуси розлучитися з вами, з моїм будинком; а якщо я і стану з'являтися в товаристві, то лише для того, щоб показати, що моя зарозумілість приборкана, моє серце стало кращим, і я здатна виконувати свій світський обов'язок і дотримуватися загальноприйнятих правил поведінки з лагідністю і терпимістю. Що ж до Віллоубі... Твердити, ніби я скоро... ніби я коли-небудь забуду його, було б пустопорожніми словами. Ніякі зміни обставин або переконань не зглядять пам'яті про нього. Але зайвої влади ця пам'ять не отримає, і стримуватиметься релігією, доводами розуму, постійними заняттями.

Вона замовкла, а потім додала тихо:

— Якби я тільки могла пізнати його серце, все було б набагато легше!

Елінор, яка вже якийсь час зважувала, доречно чи недоречно буде їй поквартитися зі своєю розповіддю, але все іще не могла зробити ніякого висновку, при цих словах, переконавшись, що від роздумів сенсу немає анінайменшого, і треба просто зважитися, незабаром перейшла від думки до справи.

Розповідь свою вона, як їй хотілося б вірити, побудувала дуже вміло: обережно підготувала схвильовану слухачку, просто і точно висловила основні пункти, на яких Віллоубі побудував свої виправдання, віддала належне його каяттю і применшила лише вияв любові, палкої, як і раніше. Маріанна не зронила ані слова. Вона тремтіла, погляд її був спрямований на землю, а губи побіліли набагато сильніше, ніж у перші дні після хвороби. З її уст хотіло зірватися безліч питань, але вона не наслідувалася вимовити їх вголос. Вона ловила кожне слово з жадібною увагою, рука непомітно для неї самої боляче стискала руку сестри, а по щоках струмували сльози.

Елінор, боячись, що вона стомиться, повела її назад до будинку і до самих дверей, без труда здогадуючись, яка цікавість спопеляє Маріанну, хоча вона і не поставила жодного питання, говорила тільки про Віллоубі, про їхню бесіду, у всіх подробицях

описуючи, як він вимовляв ті чи інші фрази і як при цьому виглядав — окрім тих випадків, звісно, коли подробиці могли виявитися небезпечними. Тільки вони увійшли до будинку, Маріанна вдячно поцілувала сестру, вимовила крізь сльози тільки два слова «розкажи мамі» і поволі піднялася сходами. Елінор не стала перешкоджати такому зрозумілому бажанню побути на самоті, але з тривогою уявляючи, до чого воно може призвести, і твердо вирішивши повернутися до цієї теми знову, якщо Маріанна сама не почне такої розмови, попрямувала у вітальню, щоб виконати прощальне прохання сестри.

РОЗДІЛ 47

Місіс Дешвуд не залишилася глухою до виправдання свого недавнього улюбленця. Її втішило, що частину вини з нього знято, вона відчула до нього жалість, від душі побажала йому щастя. Але колишня прихильність не могла повернутися. Ніщо не могло дати підстави вважати його поведінку з Маріанною бездоганною, його самого — незаплямованим. Ніщо не могло стерти з пам'яті те, скільки та через нього страждала, або виправдати його вчинок з Елізою. А тому ніщо не могло повернути йому колишнього місця в її серці або зашкодити інтересам полковника Брендона.

Якби місіс Дешвуд вислухала історію Віллоубі, як її дочка, з його вуст, якби вона своїми очима бачила його муки і потрапила під чари його вигляду і запалу, можливо, її співчуття було б набагато глибше. Але Елінор, переказуючи його виправдання, і не могла, і не хотіла викликати у матері ті ж почуття, які в перші години зазнала сама.

Роздуми повернули їй здатність міркувати розсудливо і примусили більш тверезо поглянути на те, що Віллоубі заслужив своїми вчинками. Ось чому вона прагнула обмежитися самою правдою і брати до уваги лише ті факти, які пояснювалися його характером, не прикрашаючи їх ніжним співчуттям, яке могло б дати поживу фантазії.

Увечері, коли вони знову сиділи у вітальні втрюх, Маріанна сама заговорила про нього. Але не без зусиль, з тією турботою,

з тривожною задумливістю, які вже якийсь час проглядали в її позі, а зараз викликали рум'янець на її обличчі і уривчастість у голосі.

— Я хочу запевнити вас обох, — сказала вона, — що бачу все так... як ви того хотіли б.

Місіс Дешвуд уже була ладна перебити її, приголубити і заспокоїти, але Еліно́р, яка хотіла дізнатися справжні думки сестри, зробила покvapливий благальний знак матері, щоб вона мовчала. Маріанна, запинаючись, вела далі:

— Для мене є великим полегшенням... Усе, що Еліно́р розказала мені вранці... Я почула те, що якнайбільше хотіла почути... — На кілька секунд голос перестав їй підкорятися, але вона схаменулася і додала вже набагато спокійніше: — Тепер я всім задоволена і не хочу ніяких змін. Я вже не могла б знайти з ним щастя, дізнавшись про все це, а я немину́че про це дізналася б. У мене не залишилося б дові́р'я, пошани. Колишні почуття вже не повернулися б...

— Я знаю це, знаю! — вигукнула її мати. — Бути щасливим з розпусним гульвісою! З тим, через кого втратив душевний спокій найдорожчий з наших друзів і найкраща людина на світі! Ні! Серце моєї Маріанни не знайшло б щастя з таким чоловіком! Її совість, її чутлива совість зазнала б усіх страждань, на які він виявився нездатним!

Маріанна зітхнула і повторила:

— Я не хочу ніяких змін.

— Ти диви́шся на те, що трапилося, — сказала Еліно́р, — саме так, як того вимагають ясний розум і здоровий глузд. Думаю, ти не гірше за мене бачиш не тільки в цьому, але ще багато в чому іншому достатньо причин вважати, що твій шлюб з ним прирі́к би тебе на всілякі розчарування і жалі, в яких любов слугувала б тобі поганою підтримкою, тим більше така невірна, як його. Якби ви одружилися, бідність назавжди залишилася б вашою долею. Він сам називав себе марнотратником, і вся його поведінка свідчить, що умі́ння себе обмежувати — фраза, йому невідома. Його смаки і твоя недосвідченість при малому, дуже малому доході незабаром немину́че накли-

кали б на вас біди, які не стали б для тебе легшими тому, що раніше ти ні про що подібне уявлення не мала. Я знаю, твої гідність і чесність, коли ти зрозуміла б ваші обставини, примусили б тебе економити на всьому, на чому можливо. І, мабуть, поки ти позбавляла б зручностей і задоволень тільки себе, це б тобі дозволялося. Але більше?.. І як мало одні лише твої старання могли б поправити справи, вже безнадійно заплутані ще до вашого шлюбу! А якби ти спробувала, хай з веління необхідності, обмежити його розваги, то, скоріше за все, не тільки не зуміла б запанувати над такими егоїстичними почуттями, але і значно втратила б владу над його серцем, примусила б його пошкодувати про одруження, яке накликало на нього стільки труднощів.

Губи Маріанни затремтіли, і вона тихо повторила: «Егоїстичними?» — тоном, який мав на увазі: «Ти і справді вважаєш його егоїстом?»

— Вся його поведінка, — твердо відповіла Еліно́р, — від самого початку і до кінця живилася себелюбством. Себелюбство спочатку штовхнуло його бавитися твоїми почуттями, і воно ж, коли в ньому прокинулася взаємність, вселило йому думку відкладати рішуче освідчення, а потім і зовсім примусило покинути Бартон. Власне його задоволення або власне його благо — ось чим у кожному випадку визначалися його вчинки.

— Це правда. Про моє щастя він ніколи не піклувався.

— Зараз, — продовжувала Еліно́р, — він жалкує про те, що зробив. Але чому? А тому, що побачив, як мало радості це йому принесло. Щастя він не знайшов. Тепер справи його приведені в порядок, він більше не страждає від браку грошей і думає лише про те, що одружився з жінкою не з таким приємним характером, як твій. Але хіба звідси витікає, що він був би щасливіший, одружившись з тобою? Тільки причини виявилися б іншими. Тоді б він страждав через грошові утруднення, які зараз вважає дурницями тому лише, що вони йому більше не загрожують. У нього була б дружина, на характер якої йому не доводилося б скаржитися, але він завжди був би в скрутних обставинах, був би бідний; і, ймовірно, незабаром поставив би незліченні вигоди

доброго доходу і відсутності боргів набагато вище навіть сімейного щастя, а не просто жінчиного характеру.

— Я в цьому не сумніваюся, — відповіла Маріанна, — і мені ні про що жалкувати, окрім власної моєї необачності.

— Вірніше сказати, необережності твоєї матері, дитино моя, — перервала її місіс Дешвуд. — У всьому винувата вона!

Маріанна не дозволила їй продовжувати. Елінор, радіючи тому, що обидві зрозуміли свої помилки, злякалася, як би думки про минуле не похитнули твердості сестри, і поспішила повернутися до теми їх розмови.

— Мені здається, один висновок з того, що трапилося, зробити можна: всі біди Віллоубі виявилися наслідком першого порушення законів доброчесності, його вчинку з Елізою Вільямс. Цей злочин став джерелом усіх інших, нехай і менших, а також і причиною його нинішньої невдоволеності життям.

Маріанна палко погодилася, а її мати скористалася нагодою перелічити всі достоїнства полковника Брендона і всі заподіяні йому нещастя, промовляючи з тим жаром, який породжують дружба і заповітні задуми. Проте, судячи з обличчя Маріанни, вона майже нічого не почула.

Як і побоювалася Елінор, у подальші два-три дні в здоров'ї Маріанни змін на краще не відбулося, але рішучість її не зрадила — вона, як і раніше, прагнула здаватися веселою і спокійною, і її сестра без особливої тривоги поклалася на цілющу силу часу.

Місіс Кері привезла Маргарет додому, і сім'я, нарешті возз'єднавшись, знову повела тихе життя в котеджі, якщо і не взявшись за звичайні свої заняття з особливою старанністю, як у свої перші дні в Бартоні, то, в усякому разі, маючи намір в майбутньому знову цілком присвятити себе їм.

Елінор з великим нетерпінням чекала яких-небудь звісток про Едварда. Після від'їзду з Лондона вона нічого про нього не чула — нічого нового про його плани і навіть нічого про те, де він тепер перебуває. Через хворобу Маріанни вона обмінялася кількома листами з братом, і його перший лист містив фразу: «Ми нічого не знаємо про нашого бідолашного Едварда і не смі-

емо цікавитися, проте вважаємо, що він іще в Оксфорді». От і все, про що вона довідалася з цього листування, бо в жодному з подальших листів його ім'я більше не згадувалося. Проте їй недовго довелося страждати від того, що нічого не відомо про його долю.

Якось уранці їхній слуга подався з дорученнями до Ексетера. Після повернення, прислугуючи за столом, він відповів на всі запитання своєї пані, що стосувалися цих доручень, а потім додав уже від себе:

— Вам, напевно, відомо, добродійко, що містер Феррар одружився?

Маріанна судомно здригнулася, спрямувала погляд на Елінор, побачила, що та блідне, і відкинулася на спинку стільця в істеричі. Місіс Дешвуд, відповідаючи слугі, мимоволі поглянула в той же бік і була вражена, здогадавшись з обличчя Елінор, як глибоко і давно та страждала, а через мить, ще більш засмучена сльозами Маріанни, вже не знала, до кого зі своїх дівчаток кинутися на допомогу першою.

Слуга, який побачив тільки, що міс Маріанні погано, зміркував покликати покоївку, і та за допомогою місіс Дешвуд відвела її у вітальню. Проте там Маріанна майже заспокоїлася, і місіс Дешвуд, поклавшись на піклування Маргарет і покоївки, заквапилася до Елінор, яка, хоча все ще була дуже схвильована, проте, оговтавшись, уже оволоділа своїм голосом і почала розпитувати Томаса про джерело його відомостей. Місіс Дешвуд негайно зробила це сама, а Елінор могла просто слухати, не примушуючи себе говорити.

— Хто вам сказав, Томасе, що містер Феррар одружився?

— Так я сам, добродійко, бачив містера Феррара нині вранці в Ексетері і його пані, тобто міс Стіл. Їхня коляска зупинилася перед готелем «Новий Лондон», а я саме туди йшов: Салі з Бартон-парку просила мене передати звісточку її брату, він там форейтором служить. Проминаючи коляску, я підвів голову. Ну, і відразу впізнав молодшу міс Стіл. Тож я зняв капелюха, і вона мене впізнала, покликала, спитала про ваше здоров'я, добродійко, і про панночок, а про міс Маріанну особливо, і наказала мені

передати вам привіт від неї і від містера Феррара з найкращими, значить, побажаннями, і як вони жалкують, що не мають часу заїхати відвідати вас, бо їм треба поспішати, дорога далека, але незабаром вони назад поїдуть і вже тоді обов'язково зроблять вам візит.

— А сказала вона вам, що вийшла заміж, Томасе?

— Так, добродійко. Посміхнулася і каже: мовляв, відтоді, як була в тутешніх краях останній раз, ім'я вона своє, значить, змінила. Вона ж завжди була панночка негорда, і поговорити не проти, і дуже навіть ввічлива. Так я взяв на себе сміливість, побажав їй щастя.

— А містер Феррар був з нею в колясці?

— Так, добродійко. Сидів у глибині, відкинувшись. Тільки він на мене і не подивився. Та отож — він же завжди був джентльмен не з балакучих.

Серце Елінор без труда пояснило його небажання розмовляти з їх слугою; і місіс Дешвуд, ймовірно, дійшла того ж висновку.

— І з ними більше нікого не було?

— Ні, добродійко. Вони удвох їхали.

— А звідки — ви не знаєте?

— Прямо з Лондона, так міс Люсі... місіс Феррар мені, значить, сказала.

— І прямували далі на захід?

— Так, добродійко, тільки ненадовго. Вони скоро назад збираються і вже тоді неодмінно сюди повернуть.

Місіс Дешвуд подивилася на дочку, але Елінор достеменно знала, що їх можна не чекати. В цій обіцянці вона впізнала всю Люсі і не сумнівалася, що Едвард ніколи до них не поїде. Вона стиха зауважила матері, що, напевно, вони прямували в околиці Плімута до містера Претта.

Томас, мабуть, розповів усе, що знав. Проте очі Елінор говорили, що їй хотілося б почути ще що-небудь.

— А ви бачили, як вони поїхали?

— Ні, добродійко. Коней перепрягати привели, і я баритися не став, боявся, що і так запізнюся.

— Місіс Феррар виглядала здоровою?

— Так, добродійко, і сказала, значить, що почуває себе прекрасно. Як на мене, то вона завжди була дуже вродливою панночкою, ну, і вигляд у неї був дуже задоволений.

Місіс Дешвуд не зуміла вигадати більше жодного запитання, і незабаром Томаса, як і скатертину, відправили за непотрібністю на кухню. Маріанна вже прислала сказати, що більше не в змозі проковтнути ані шматочка. Місіс Дешвуд і Еліно́р втратили всяке бажання їсти, а Маргарет могла визнати себе щасливою, що всупереч усім тривогам, які останнім часом випали на долю її старших сестер, і стільком причинам, що позбавляли їх всякого апетиту, їй ніколи раніше не доводилося залишитися без обіду.

Коли подали десерт і вино, місіс Дешвуд з Еліно́р, що сиділи за столом самі, довго задумливо мовчали. Місіс Дешвуд побоювалася сказати що-небудь невлад і не наважувалася запропонувати розраду. Тепер вона зрозуміла, як глибоко помилялася, повіривши спокою Еліно́р, і справедливо вирішила, що та навмисно була весела у своїх листах, щоб позбавити її зайвих мук, коли вона так турбувалася за Маріанну. Вона зрозуміла, що старша дочка дбайливо постаралася вселити їй думку, ніби почуття, яке свого часу вона зрозуміла так вірно, було нібито зовсім не таким сильним, як їй здавалося і яким воно виявилось тепер. Її мучив страх, чи не була вона несправедливою, неухважною... ба навіть недоброю до своєї Еліно́р; чи не примусило горе Маріанни, тому лише, що було більш явним, більш впадало в очі, зосередити всю її материнську ніжність на ній і примусило забути, що Еліно́р, мабуть, страждає майже так само, причому, безперечно, набагато менше зі своєї вини і з набагато більшою стійкістю.

РОЗДІЛ 48

Тепер Еліно́р відчула різницю між очікуванням неприємної події, хоч яким би неминучим вважав розум її звершення, і самим звершенням. Тепер вона збагнула, як, всупереч самій собі, поки Едвард залишався вільний, плекала надію, що яка-небудь перешкода утримає його від шлюбу з Люсі, що власна його рішу-

чість, втручання друзів, більш вигідна партія для його нареченої так чи інакше посприяють щастю їх усіх. Але тепер він був одружений, і вона дорікала своєму серцю за таємні сподівання, які так посилювали біль від фатальної звістки.

Те, що він одружувався так швидко, ще до того, як прийняв сан, а отже, і до того, як міг отримати парафію, спочатку трохи її здивувало. Але незабаром вона зрозуміла, що, найвірогідніше, Люсі в невсипущих турботах про своє благополуччя поспішила зв'язати його з собою нерозривними узами, не зважаючи ні на що, окрім страху перед відстроченням. І вони одружилися, одружилися в Лондоні, а зараз поспішали до її дядька. Що повинен був пережити Едвард, перебуваючи в чотирьох милях від Бартонна, побачивши слугу її матері, почувши, який привіт посилає їм Люсі!

Ймовірно, вони незабаром оселяться в Делафорді. Делафорд... місце, яке, немов навмисне, із стількох причин приковувало її інтерес, яке вона хотіла б побачити і водночас не хотіла бачити ніколи! Вмить вона уявила їх у будинку священника, уявила собі Люсі, діяльну, спритну господиню, яка поєднує прагнення виглядати не гірше за людей і найжорсткішу економність, яка соромиться, щоб інші бува не дізналися про те, що вони у всьому собі відмовляють, корисливу в кожній думці, Люсі, яка втирається в милість до полковника Брендона, до місіс Дженнінгс, до кожного знайомого нехай хоч з невеличким статком. А в Едварді... вона не знала, ні що вона бачить, ні що хотіла б побачити. Чи він щасливий... чи нещасний... Ніщо ні на йоту не угамовувало її болю, і вона відганяла від себе кожен його образ.

Елінор плекала приховану надію, що хто-небудь зі знайомих в Лондоні напише їм, сповіщаючи про те, що відбулося, і повідомить подробиці, але дні минали і не приносили ні листів, ні інших новин. Не знаючи, в чому їх, власне, винити, вона сердилася на всіх відсутніх друзів. Усі вони не бажали ні про кого думати, окрім себе, усі були ледачі.

— Мамо, коли ви напишете полковнику Брендону? — Питання це було породжене її нетерпінням дізнатися хоч що-небудь.

— Я написала йому, моя дівчинко, минулого тижня і чекаю не так відповіді від нього, як його самого. Я настійно запрошувала його погостювати у нас і не здивуюся, якщо він сьогодні ж увійде до вітальні — завтра або післязавтра.

Це було вже щось: у її очікувань з'явилася мета — полковник Брендон, поза сумнівом, повинен знати багато що.

Щойно вона встигла про це подумати, як її погляд привернула фігура вершника за вікном. Він зупинився біля їхньої хвіртки. Якийсь джентльмен... звісно, полковник! Зараз вона узнає всі новини — при цій думці її кинуло в дрож. Але... ні, це не полковник Брендон! І постава не його, і зріст... Коли б це було можливо, вона сказала б, що бачить Едварда. Вона придивилася пильніше. Він спішився. Ні, вона не може так помилятися — це справді Едвард! Вона відійшла від вікна і сіла. «Він приїхав від містера Претта навмисне, щоб побачити нас. Я зумію зберегти спокій, я не втрачу самовладання!»

За мить вона помітила, що й інші зрозуміли свою помилку. Її мати й Маріанна змінилися на обличчі, обидві подивилися на неї і щось зашептали одна одній. Вона віддала б весь світ за те, щоб у неї з'явилися сили вимовити хоч слово, пояснити їм — як їй хочеться, щоб у їх поведженні з ним не прослизнуло й тіні холодності або засудження. Але говорити вона не могла, і їй залишалося лише покластися на чуйність їхнього серця.

Вголос ніхто нічого не сказав, і вони мовчки чекали, коли їх гість увійде. Гравій доріжки заскрипів під його ногами, за секунду його кроки почулися в коридорі, а ще за секунду він з'явився перед ними.

Обличчя його, коли він увійшов, не здалося особливо щасливим навіть Елінор. Він зблід від хвилювання, судячи з його вигляду, побоювався, як його зустрінуть, і усвідомлював, що не заслуговує ласкавого прийому. Проте місіс Дешвуд, сподіваючись, що вгадала бажання дочки, якій із звичайним своїм запалом вирішила в цю хвилину слідувати у всьому, подивилася на нього з нарочитою привітністю, простягнула йому руку і побажала всілякого щастя.

Він почервонів і пробурмотів щось незрозуміле. Губи Еліно́р рухалися в такт рухам губ її матері, і вона пошкодувала тільки, що вслід за нею не потиснула йому руки. Але було вже пізно, і, постаравшись надати своєму обличчю незворушного виразу, вона знову сіла і заговорила про погоду.

Маріанна вибрала стілець в куточку, щоб приховати свій розпач, а Маргарет, розуміючи дещо, хоча і не все, визнала за необхідне прийняти вид гордої неприступності, сіла збоку від Едварда і зберігала гордовите мовчання.

Коли Еліно́р скінчила радіти тому, яка сонячна видалася весна, настала жахлива пауза. Їй поклала край місіс Дешвуд, яка примусила себе плекати надію, що місіс Феррар він залишив у доброму здоров'ї. Едвард з деякою квапливістю підтвердив це.

Настала ще одна пауза.

Еліно́р, зібравши всі свої сили і лякаючись звукові власного голосу, примусила себе сказати:

— Місіс Феррар зараз у Лонгстейплі?

— В Лонгстейплі? — повторив він з розгубленим виглядом. — Ні, моя мати в Лондоні.

— Я хотіла, — сказала Еліно́р, беручи зі столика чиєсь рукоділля, — довідатися про місіс Едвард Феррар.

Вона не наважилася підняти на нього очі, але її мати і Маріанна обидві подивилися на нього. Він знову почервонів, знітився, повагався і, нарешті, нерішуче вимовив:

— Мабуть, ви маєте на увазі... мого брата... ви маєте на увазі місіс Роберт Феррар?

— Місіс Роберт Феррар? — повторили Маріанна і її мати в абсолютному подиві. Еліно́р не могла вимовити ані звуку, але тепер і її очі зупинилися на ньому з тим же нетерплячим здивуванням. Він підвівся, відійшов до вікна, мабуть, не знаючи, що робити, узяв ножиці, що там лежали, і взявся нещадно псувати футляр, шматуючи його, а сам досить-таки незв'язно пояснював:

— Мабуть, вам невідомо... не знаю, чи чули ви, що мій брат недавно побрався... з молодшою... з міс Люсі Стіл.

Останні його слова були у невимовному подиві повторені всіма, окрім Еліно́р, яка тільки нижче опустила голову над руко-

діллям, вся у владі такого хвилювання, що майже не розуміла, де вона і що з нею.

— Так, — продовжував він. — Вони одружилися минулого тижня і виїхали в Доліш, де зараз і знаходяться.

Елінор не витримала. Вона майже вибігла з кімнати і, ледве причинивши за собою двері, вибухнула радісними сльозами, які ніяк не могла погамувати. Едвард, який до цієї хвилини дивився на що завгодно, окрім неї, побачив, проте, як вона вискочила із кімнати, і, мабуть, помітив або навіть почув, яке враження справила на неї його новина. В усякому разі, він відразу поринув у глибоку задуму, з якої його не могли вивести ні вигуки, ні питання, ні ласкаві умовляння місіс Дешвуд. Врешті-решт, ні слова не кажучи, він пішов від них і подався до села, залишивши їх у цілковитому подиві робити всілякі припущення про те, яким чином відбулася така раптова і така дивовижна зміна в його становищі.

РОЗДІЛ 49

Хоч би якими незрозумілими видавалися обставини його звільнення від сім'ї, одне було зрозуміло: Едвард здобув свободу, а як він мав нею розпорядитися, всі собі це добре уявляли: насолоджуючись протягом чотирьох років принадами одних необачних заручин, що їх він уклав без згоди своєї матері, тепер, коли вони були розірваними, він, звісно, мав негайно укласти інші.

У Бартон його привела найпростіша причина. Він усього лише хотів просити у Елінор її руки. А пам'ятаючи, що він не був зовсім недосвідченим у подібних справах, може видатися дивним, чому це ним оволоділа така сором'язливість і навіщо йому знадобилося стільки заохочення і свіжого повітря.

Але про те, як швидко він догулявся до потрібної рішучості, як швидко йому трапилася нагода пустити її в хід, як він освідчився і яку відповідь дістав, розказувати особливої потреби немає. Достатньо, що через три години після його приїзду, коли о четвертій усі вони сіли за стіл, він уже домігся згоди своєї обрайниці, заручився благословенням її матері і тепер не тільки отримав права щасливого нареченого, але й справді зовсім щиро вва-

жав себе найщасливішим із людей. І, що не кажи, а причин радити у нього було більше, ніж у багатьох інших, що опинилися в тому ж становищі. Адже не тільки торжество закоханого, який зустрів взаємність, переповнювало його серце захватом і осявало все навколо ясным світлом, — без будь-яких докорів сумління він позбувся давно обридлих уз, що пов'язували його з тією, до кого в нього вже кілька років не залишалося ніякого ніжного почуття, і негайно здобув тверду надію на шлюб з іншою, про яку він у відчаї, звичайно, заборонив собі і мріяти, вбачаючи в цьому вінець усіх своїх бажань. Він не просто позбувся сумнівів, страху перед відмовою, але був піднесений з прірви жалю до вершини щастя. І говорив він про це з такою широю вдячністю долі, з такою радістю, яких його друзі раніше в ньому не спостерігали.

Серце його тепер було відкритим для Елінор після зізнання у всіх помилках і слабкостях, а про першу хлоп'ячу закоханість в Люсі він говорив зі всією філософською мудрістю двадцяти чотирьох років.

— З мого боку це було бездумним пустопорожнім захопленням, — пояснював він, — наслідком браку знань про життя і відсутності корисних занять. Якби моя мати знайшла який-небудь терен для застосування моїх сил, коли у вісімнадцять років я покинув Лонгстейпл, я вважаю... ні, я абсолютно впевнений, цього не трапилося б. Щоправда, мені тоді здавалося, ніби, покидаючи будинок містера Претта, я взяв з собою в серці і непереможну пристрасть до його племінниці, але коли б знайшовся гідний предмет, гідна мета, щоб зайняти мій час і на кілька місяців утримати мене на відстані від неї, я дуже скоро забув би цю уявну пристрасть, особливо перебуваючи в товаристві, яке було б тоді неминуче. Але мені нічим було займатися, для мене не вибрали професії і не дозволили самому її вибрати, і вдома я був приречений на повне неробство, що тривало цілий рік. У мене не було навіть тих занять, які дав би мені вступ до університету — адже до Оксфорда я отримав дозвіл поступити лише в дев'ятнадцять років. Тому мені нічого не залишалося, як уявляти себе закоханим, а по-

заяк моя мати не зробила нашу домівку особливо для мене приємною і я не знайшов у своєму братові ні друга, ні товариша, то що могло бути природнішим за часті поїздки до Лонгстейпла, де я завжди відчував себе вдома, завжди міг бути упевнений в ласкавому прийомі? І того року я довго гостював там. Люсі, здавалося, володіла всіма милими і приємними якостями душі, а до того ж була дуже доброю — тобто так я думав тоді, коли мені ні з ким було її порівняти. Недоліки і вади залишалися для мене прихованими. Ось чому наші заручини, хоч би якими безглуздими з усіх поглядів не виявилися вони згодом, тоді аж ніяк не виглядали неприємним, непростимим божевіллям.

Зміна, що за якихось дві-три години відбулася в настрої місіс Дешвуд і її дочок, їхня радість і щастя були такими великими, що обіцяли їм усім блаженство безсонної ночі. Місіс Дешвуд тріумфувала так, що не знаходила собі місця, не знала, як сердечніше приголубити Едварда, як належною мірою похвалити Елінора, як дякувати долі за його порятунок, не раничи при цьому його чутливості, або як залишити їх розмовляти віч-на-віч, одночасно не позбавляючи себе їхнього товариства і можливості милуватися ними.

Про те, яка щаслива вона, Маріанна могла повідати лише сльозами. Мимоволі виникали порівняння, прокидалися жалі, і хоча її захват був не менш щирим, ніж любов до сестри, він не схиляв ні до веселості, ні до жвавих розмов.

А Елінора? Як описати її почуття? З тієї миті, коли вона почула, що Люсі вийшла за іншого, що Едвард вільний, і до хвилини, коли він виправдав надії, що негайно спалахнули, один настрій у неї змінювався іншим, не приносячи з собою тільки спокою. Але ледве проминула і друга хвилинка, ледве всі її сумніви і страхи розвіялися, ледве вона порівняла своє нинішнє становище з тим, яким воно здавалося їй іще вранці, і, знаючи, що колишні його заручини розірвані без жодного збитку для його честі, переконалася, як він поспішав якнайшвидше просити її руки, оспівуючись у коханні такому ж ніжному і незмінному, яким воно завжди їй здавалося, Елінора відчула болісне сум'яття, а власне щастя

її лише пригнічувало. І хоча людська натура має корисну властивість швидко звикати до всіх змін у кращий бік, знадобилося кілька годин, перш ніж її дух знайшов якийсь спокій, а серце — тиху безтурботність.

Едвард залишався гостювати в котеджі щонайменше на тиждень, бо, хоч би які інші зобов'язання тяжіли над ним, розлучитися з Елінор раніше, ніж через тиждень, він не міг, тим паче що такого часу ніяк не могло вистачити на те, щоб розповісти все необхідне про минуле, теперішнє і майбутнє; бо, якщо дві-три години, присвячені тяжкій праці безперервної бесіди, й дадуть змогу покінчити з усіма темами, які тільки можуть взаємно цікавити двох розумних істот, у закоханих усе інакше. Вони не здатні вичерпати ні єдиної теми, ні пояснити одне одному що-небудь, не повторивши цих пояснень разів двадцять або більше.

Одруження Люсі, яке, звісно, не переставало дивувати і цікавити всіх, цілком природно, одним з перших стало предметом обговорення і між закоханими; Елінор, обізнана з усіма обставинами і знаючи їх обох, казала, що нічого більш незрозумілого і загадкового їй чути не доводилося. Як вони могли зустрітися і що спонукало Роберта одружуватися з дівчиною, про чю красу він, як вона сама чула з його власних вуст, відгукувався із зневагою? З дівчиною, вже зарученою з його братом, якого через неї зреклися його родичі? Вона нічого не могла збагнути! Її серце було у захваті від цього шлюбу, її уява сміялася над ним, але для її розуму, її здорового глузду він був непоясненою загадкою.

Едвард знаходив тільки одне можливе пояснення: під час першої і, ймовірно, випадкової зустрічі її вкрадлива улесливість встигла так лягти йому на душу, що все інше трапилося само собою. Тут Елінор пригадала, як Роберт на Харлі-стріт втовкмачував їй, чого, на його думку, він зумів би досягти, якби встиг вчасно втрутитися у справи брата. І вона повторила його слова Едварду.

— У цьому весь Роберт, — відповів він відразу, а після деякого роздуму додав: — У цьому ж, напевно, була його мета, заради якої він вирушив до Люсі. А вона, можливо, спочатку думала тільки про те, як би заручитися його підтримкою для мене. Ну, а потім виникли й інші плани.

Але як довго все це продовжувалося, він знав не більше, ніж Еліно́р. В Оксфорді, де він вважав за краще жити, покинувши Лондон, усі відомості, які доходили до нього про Люсі, він одержував від неї самої, і листи її аж до останнього були такими ж частими і такими ж ніжними, як завжди. Тому в нього не зародилося ані найменшої підозри, яка могла б підготувати його до того, що відбулося. Коли ж нарешті все разом відкрилося в останньому листі Люсі, він, як йому здалося, дуже довго не міг опам'ятатися від подиву, страху і радості. Невже він вільний? Він вклав цей лист в руку Еліно́р.

«Шановний добродію!»

Перебуваючи в упевненості, що мені вже давно відмовлено у вашій ніжності, я визнала себе вільною подарувати мою власну іншому і не сумніваюся, що буду з ним така ж щаслива, якою раніше думала бути з вами; але я можу лише зневажливо відкинути руку, якщо ваше серце віддано іншій. Широ бажаю вам щастя у вашому виборі, і не моя буде провина, якщо ми надалі не залишимося добрими друзями, як личить нашим близьким стосункам. Від душі можу сказати, що ніякого зла до вас не почувую і, вважаючи вас людиною шляхетною, від вас нічого поганого для нас не чекаю. Моє серце цілком належить вашому братику, і нам одне без одного не жити, а тому ми щойно повернулися від віттаря і їдемо в Доліш на кілька тижнів, бо вашому дорогому братику дуже цікаво на цей маєток поглянути, але я подумала, що все-таки раніше потурбую вас цими рядками і назавжди залишуся

вашим щирим доброзичливцем, другом
і сестрою. *Люсі Феррар.*

Ваші листи я всі спалила, а портрет поверну при першій же нагоді. Будь ласка, спаліть мої закарлючки, а каблучку з моїм волоссям, якщо бажаєте, залиште собі».

Еліно́р прочитала лист і повернула його, нічого не сказавши.

— Я не буду питати, що ви думаєте про написане, — почав Едвард. — Раніше мені уявити було страшно, що ви прочитаєте

якесь її послання! Навіть від сестри отримати щось подібне не надто приємно, але від дружини! Як я червонів над цими сторінками! Йй-богу, якщо не рахувати найперші місяці наших безглузких заручин, це перший отриманий від неї лист, зміст якого в моїх очах спокутує погрішності стилю!

— Що б до цього не привело, — зазначила Елінор після невеликої паузи, — але вони, поза сумнівом, одружилися. І ваша мати накликала на себе найсправедливішу відплату. Маєток, який вона, гніваючись на вас, подарувала Роберту, дав йому можливість зробити власний вибір. Вона підкупила одного сина тисячею фунтів річного доходу вчинити те, за що — вірніше, лише за намір! — позбавила спадку іншого! Мені здається, навряд чи шлюб Люсі з Робертом ранить її менше, ніж шлюб Люсі з вами!

— Набагато більше, тому що Роберт завжди був її улюбленцем. Ранить це її набагато сильніше, і, за тим же принципом, пробачить вона його набагато швидше.

Про стан їхніх стосунків зараз Едвард не знав, оскільки поки що не написав нікому з рідних. З Оксфорда він виїхав наступного дня після того, як отримав листа від Люсі і, думаючи лише про те, щоб швидше дістатися Бартонна, не витрачав часу і думок ні на що, окрім цієї своєї мети. Він не збирався нічого робити, перш ніж міс Дешвуд не вирішить його долю, і, судячи з того, як квапливо він цього прагнув, залишається тільки припустити, що, всупереч колишнім ревнощам до полковника Брендона, всупереч скромності, з якою він оцінював власні достоїнства, він не чекав надто вже непривітного прийому. Але він сказав, що чекав, і сказав дуже мило. Ну, а що він сказав би рік по тому, залишимо уяві чоловіків та жінок.

Елінор не сумнівалася, що Люсі дала своє доручення Томасу, навмисне прагнучи ввести її в оману, щоб наприкінці якомога болючіше вразити свого недавнього нареченого; а сам Едвард, який збагнув тепер її справжню натуру, визнав можливим повірити, що вона здатна на будь-яку нищість, яку може підказати злостива вдача. Хоча вже давно, навіть ще до його знайомства з Елінор, у нього розкрилися очі на її невігластво і відсутність душевної шляхетності в деяких її думках, він і те й інше припису-

вав її неосвіченості і до отримання останнього листа продовжував вважати, що вона добра, мила, а до нього прив'язана усім серцем. Лише це переконання і заважало йому покласти край заручинам, які, задовго до того, як їх відкриття накликали на нього материнський гнів, встигло стати для нього джерелом тривоги і жалів.

— Коли моя мати відмовилася від мене, і я, як здавалося, залишився без друзів і без жодної підтримки, я вважав своїм обов'язком, — сказав він, — незважаючи на власні почуття, дати можливість їй самій вирішувати — розривати заручини чи ні. Здавалося б, у такому становищі ніщо і ні у кого не могло викликати користь або марнославство, і як я міг засумніватися, коли вона так гаряче, так самовіддано побажала розділити мою долю, що в неї на меті щось інше, а не найбезкорисливіше кохання? І навіть тепер я не розумію, що її спонукало до того і які уявні вигоди примусили її пов'язати себе з чоловіком, до якого вона не мала анінайменшого доброго почуття і весь статок якого обмежувався двома тисячами фунтів? Не могла ж вона передбачати, що полковник Брендон обіцяє мені прихід?

— Ні, але вона могла припустити, що для вас іще не все втрачено, що з часом ваша мати зглянеться над вами. В усякому разі, не розриваючи заручин, вона нічого не втрачала — адже довела ж вона, що анітрохи не вважала себе ними зв'язаною ні в пориваннях серця, ні у вчинках. А до тих пір заручини з людиною з такої сім'ї додавали їй ваги і, можливо, прославляли в очах знайомих її кола. І коли б нічого більш принадного вона не знайшла, їй би було все ж таки вигідніше вийти заміж за вас, ніж залишитися старою дівкою.

Едвард, звісно, тут же переконався, що нічого природнішого за поведінку Люсі бути не могло, і керували нею, безперечно, саме ці міркування.

Елінора не забула висварити його з усією суворістю, з якою панянки зазвичай нарікають на втішну для них нерозсудливість, — за те, що він стільки часу проводив з ними в Норленді, коли вже мав переконатися в непослідовності своїх почуттів.

— Ваша поведінка була, поза всяким сумнівом, дуже поганою, — сказала вона. — Адже, не кажучи вже про власне моє переконання, всім нашим рідним здавалося вірогідним, якщо не вирішеним, те, що в тодішньому вашому становищі здійснитися ніяк не могло.

Йому залишалося тільки послатися на необізнаність власного серця і помилкове уявлення про владу заручин над ним.

— З сердечної простоти я вважав, що, позаяк моє слово дано іншій, ваше товариство не загрожує мені ніякою небезпекою, і, пам'ятаючи про свої заручини, я зумію і серце своє зберегти таким же недоторканим, як свою честь. Я відчував, що захоплююся вами, але твердив собі, що це не більше, ніж дружба, і зрозумів, як далеко зайшов, тільки тоді, коли почав порівнювати Люсі з вами. Після цього, мабуть, так довго залишаючись у Сассексі, я і справді вчинив погано і не знаходив на виправдання своєї поведінки інших доводів, окрім одного: вся небезпека загрожує лише мені, я нікому не заподіюю шкоди, окрім самого себе.

Елінор посміхнулася і похитала головою.

Едвард зрадив, дізнавшись, що полковник Брендон ось-ось повинен приїхати до Бартон, оскільки бажав не тільки познайомитися з ним ближче, але й переконати полковника, що більше не сердиться на нього за обіцяну делафордську парафію.

— Адже після нечемної досади, з якою я йому тоді подякував, він, напевно, вважає, що я цього йому ніколи не пробачу!

Тепер Едвард від душі дивувався, що так і не спромігся з'їздити в Делафорд. Але це зовсім його не цікавило, і всі відомості про будинок, сад і церковну землю, про розміри парафії, стан тамтешніх полів і десятину він отримав тепер від самої Елінор, яка знала все це від полковника Брендона, слухала його з найбільшою увагою, не проминаючи жодної подробиці.

Між ними залишалося невирішеним лише одне питання, лише одна перешкода. Їх з'єднало взаємне почуття, яке гаряче схвалювалося всіма їхніми істинними доброзичливцями, одне одного вони знали так добре, що це не могло не стати запорукою їхнього щастя. Бракувало їм тільки одного: засобів до існування. Ед-

варт мав дві тисячі, Еліно́р — одну, і разом з доходом від делафордської парафії цим вичерпувалися всі їхні засоби, оскільки про те, щоб місіс Дешвуд їм що-небудь виділила, вони і подумати не могли, а закоханість не заважала їм сумніватися, що вони зможуть прожити безбідно на триста п'ятдесят фунтів на рік.

Едвард плекав якусь надію, що мати, може, пробачить його, і від неї він отримає необхідне поповнення їхніх майбутніх доходів. Проте Еліно́р його надії не поділяла: адже він все одно не зможе взяти шлюб з міс Мортон, а оскільки сама вона, висловлюючись компліментарною мовою місіс Феррар, була лише меншим лихом з двох, то зухвале свавілля Роберта, на її думку, могло послужити тільки збагаченню Фанні.

Через чотири дні після Едварда приїхав полковник Брендон, і не тільки радість місіс Дешвуд була тепер повною, але до неї додавалася і горда свідомість того, що вперше після переселення в Бартон вона приймає стільки гостей, що для них усіх немає місця у неї в будинку. За Едвардом залишилося право першого візитера, а полковник Брендон щовечора ходив ночувати до Бартон-парку, де в його розпорядженні завжди була кімната. Звідти він повертався в котедж вранці і зазвичай так рано, що встигав порушити перший тет-а-тет закоханих перед сніданком.

Три тижні самоти в Делафорді, де — в усякому разі, вечорами — у нього майже не було іншого заняття, окрім як обчислювати різницю між тридцятьма шістьма і сімнадцятьма роками, занурили його в такий настрій, що в Бартоні, щоб розсіяти його сумовитість, знадобилася зміна на краще в зовнішності Маріанни, привітність її прийому, гарячі запевнення її матері. Проте серед таких друзів і такої цілющої уваги він не міг не повеселішати. Ніякі чутки про шлюб Люсі до нього не дійшли, він не мав анінайменшого уявлення про те, що сталося, і тому перші години після приїзду йому залишалося тільки слухати і дивуватися. Місіс Дешвуд пояснила йому кожну подробицю, і він знайшов нове джерело радості в думці, що його послуга містеру Феррару тепер сприяє щастю Еліно́р.

Зайве говорити, що джентльмени з кожним днем знайомства все більше зміцнювалися в добрій думці один про одного. Адже

інакше і бути не могло. Однієї схожості в шляхетності почуттів, здоровому глузді, схильностях і поглядах на речі, можливо, виявилось б достатньо, щоб зв'язати їх дружбою і без інших причин. Але вони були закохані у двох сестер, причому сестер, які ніжно любили одна одну, а тому між ними не могла не виникнути негайно і беззастережно та симпатія, для якої при інших обставинах знадобився б час і спілкування.

Нарешті з Лондона прибули листи, які ще так недавно примусили б кожен нерв Елінор умлівати у захваті, але тепер читалися лише з веселим сміхом. Місіс Дженнінгс повідала неймовірну історію, вилила все своє чесне обурення безсовісною вертихвісткою і все своє співчуття бідному містеру Едварду, який, на її переконання, обожнював цю негідницю і тепер, з чуток, ніяк не може отямитися в Оксфордї від несподіваного гіркого удару. «Їй-богу, — продовжувала вона, — такої хитрої підступності і уявити неможливо! Адже всього за два дні до того Люсі була в мене і просиділа цілих дві години, нічого не сказавши. Ніхто нічого не підозрював, навіть Ненсі! Вона, бідолаха, прибігла до мене наступного дня вся в сльозах і страхіві перед гнівом місіс Феррар, не знаючи, як тепер повернутися до Плімута. Адже Люсі перед втечею позичила у неї всі її гроші, вочевидь, щоб трохи краще вдягнутися до вінця. І в бідолахи Ненсі і семи шилінгів не залишилося! А тому я з радістю дала їй п'ять гіней, щоб вона могла дістатися Ексетера, де вона має намір тижнів три-чотири погостювати у місіс Берджес, мабуть, як я їй сказала, для того, щоб знову закрутити голову лікарю. І мушу сказати, підлість Люсі, що не схотіла узяти її з ними в поштовій кареті, мабуть, є навіть гіршою за все інше. Бідолашний містер Едвард! Він ніяк не йде у мене з голови. Ви обов'язково пошліть за ним: нехай погостює в Бартоні, а міс Маріанна постарається його утішити».

Містер Дешвуд писав у більш сумному тоні. Місіс Феррар — найлиховісніша з усіх жінок, чутливість Фанні прирікає її на невимовні муки, і він з вдячністю до милості провидіння дивується, як обидві вони знесли цей удар і залишилися живі. Вчинок Роберта непростимий, але поведінка Люсі є устократ гіршою. Місіс Феррар заборонила згадувати їхні імена в її присутності;

і навіть якщо з часом їй все-таки доведеться пробачити сина, дружину його своєю дочкою вона не визнає ніколи і до себе не допустить. Потаємність, з якою вони вели свою інтригу, безперечно, стократно погіршує їхній злочин, бо, коли б виникла у кого-небудь підозра, були б вжиті належні заходи, щоб перешкодити їхньому шлюбу; і він закликав Елінор розділити його жалі, що Едвард усе-таки не одружувався з Люсі, — адже це заповігло б новому горю, що спіткало їх сім'ю. Він продовжував:

«Місіс Феррар поки що жодного разу не вимовила ім'я Едварда, що нас не дивує. Але, на наш великий подив, від нього не прийшло ще ні рядка, незважаючи на все, що трапилося. Мабуть, його мовчання спричинене страхом викликати невдоволення, а тому я черкну йому до Оксфорда, що його сестра і я, ми обоє вважаємо, що лист з виявленнями належної синівської покірності і адресований, мабуть, Фанні, а вже нею показаний матінці, був би цілком доречним, бо нам усім відома материнська ніжність місіс Феррар і її єдине бажання бути в добрих стосунках зі своїми дітьми».

Ця частина листа вплинула на поведінку Едварда. Він вирішив зробити спробу примирення, хоча і не зовсім таку, якої чекали їхні брат і сестра.

— Лист з виявленнями покірності! — повторив він. — Чи ж вони хочуть, щоб я благав у моєї матері прощення за те, що Роберт забув про обов'язок вдячності щодо неї і обов'язок честі — щодо мене? Ніякої покірності я не маю наміру виявляти. Те, що відбулося, не викликало в мене ні сорому, ні каяття, а тільки зробило мене дуже щасливим, проте це їм цікаво не буде. Не бачу, яку покірність мені належало б виявити!

— В усякому разі, ви могли б вибачитися, — зауважила Елінор, — бо підстави мати на вас образу все-таки були. І, мені здається, тепер ніщо не заважає вам висловити каяття з приводу того, що ви необдумано здійснили заручини, які так розгнівали вашу матінку.

Він погодився, що це, мабуть, вірно.

— А коли вона пробачить вас, то, мабуть, не зашкодить і трішки зменшитися, перш ніж повідомити їй про другі заручини, які в її очах мало чим поступаються в безрозсудності першим.

Заперечити це йому було нелегко, але він все одно вперто відмовлявся писати листа з виявленнями належної покірності, і, щоб полегшити йому це примирення — коли він згадав, що усно, мабуть, зуміє висловитися лагідніше, ніж на папері, — дійшли згоди, що писати Фанні він все-таки не стане, а поїде до Лондона, щоб особисто заручитися її заступництвом.

— А якщо вони і справді широко хочуть влаштувати примирення між ними, — сказала Маріанна, йдучи за своїм наміром бути широкою і доброзичливою до всіх, — я повірю, що навіть Джон і Фанні не позбавлені достойних рис.

Хоча візит полковника Брендона продовжувався лише чотири дні, він виїхав з Бартона разом з Едвардом, щоб той дорогою завернув до Делафорда, своїми очима побачив їхній майбутній будинок і обговорив зі своїм другом і покровителем, які потрібні переробки, а потім, пробувши там днів зо два, вирушити далі до Лондона.

РОЗДІЛ 50

Місіс Феррар після належних заперечень, досить гнівних і наполегливих, щоб убезпечитися від звинувачення, яке вона не наче завжди боялася наклепати на себе, — звинувачення в доброзичливості, погодилася, щоб Едвард був допущений їй на очі і знову оголошений її сином.

Останніми місяцями у її сім'ї сталося багато змін. Упродовж багатьох років вона була матір'ю двох синів, але злочин і зречення Едварда кілька тижнів тому позбавили її одного з них, таке ж зречення Роберта залишило її на два тижні зовсім без синів, а зараз, із поновленням Едварда в минулих правах, вона знову повернула одного сина.

Але, отримавши дозвіл вважатися сином, він все ж таки не міг не відчувати своє існування на землі достатньо міцним, доки не сказав їй про свої нові заручини, бо непокоївся, коли б оголошення цієї обставини знову не завдало фатального удару його існуванню і незабаром витіснило світ за очі так само швидко, як і першого разу. Тому злочасне визнання було обставлене бояз-

кими пересторогами, але вислухали його з несподіваним спокоєм. Спочатку місіс Феррар, звісно, спробувала відговорити його від шлюбу з міс Дешвуд, вдаючись до всіх доводів, які тільки мала: розтлумачила йому, що в міс Мортон він знайде дружину і вищу за становищем, і значно багатшу, доповнивши свої слова поясненням, що міс Мортон — дочка титулованої особи з приданим у тридцять тисяч фунтів, тоді як міс Дешвуд — усього лише дочка провінційного поміщика і має у своєму розпорядженні тільки три тисячі. Але, коли вона переконалася, що, цілком погоджуючись з проголошеними нею істинами, він, проте, не схильний ними керуватися, вона, пам'ятаючи це, визнала за благо поступитися і після тривалої недоброзичливої паузи, якої вимагали її гідність і необхідність знищити всяку можливість запідозрити її в сердечній доброті, дала милостиву згоду на шлюб Едварда з Еліно́р.

Потім належало визначити, якою мірою їй належить збільшити їх статок, і тут з'ясувалося, що Едвард був тепер хоч і єдиним її сином, але зовсім не старшим: Роберт отримав кругленьку тисячу фунтів річного доходу, але вона аніскільки не заперечувала проти того, щоб Едвард прийняв сан заради двохсот п'ятдесяти фунтів (і то в кращому разі), і, нічого не обіцяючи згодом, обмежилася тими ж десятьма тисячами, які раніше дала за Фанні.

Проте це було саме стільки, скільки очікувалося, і далеко перевершувало всі сподівання і Едварда і Еліно́р, а тому, судячи з незграбних її вибачень, лише сама місіс Феррар була занепокоєна, що не зважилася на більше.

Тепер, коли їм був забезпечений дохід цілком достатній для всіх їхніх потреб, а Едвард прийняв парафію, залишалася лише чекати, доки не буде готовий будинок, який полковник Брендон, спонуканий палким бажанням зробити послугу Еліно́р, перебудовував вельми суттєво. Якийсь час терпляче чекаючи кінця всіх переробок, переживши тисячу розчарувань і прикрих зволікань через незбагненну вайлуватість і млявість робітників, Еліно́р, як це часто трапляється, раптом забула своє перше непорушне рішення з'явитися перед вівтарем не раніше, ніж її нове житло

буде зовсім готове, і на початку осені в бартонській церкві відбулося одруження.

Перший місяць сімейного життя вони провели в помешканні свого друга, звідки було вельми зручно стежити за роботами в їхньому власному будинку і влаштовувати все на власний смак — вибирати шпалери, розбивати квітник і планувати петлю під'їзної дороги. Пророцтва місіс Дженнінгс, хоча і помітно переплутавшись, в основному збулися, бо в Михайлів день вона гостювала у Едварда і його дружини в Делафорді, побачивши в Елінорі і її чоловікові найщасливішу — на її щире переконання — на світі пару. І справді, їм уже нічого не залишалось бажати, окрім одруження полковника Брендона на Маріанні та більш зручного пасовища для своїх корів.

На новосіллі їх відвідали майже всі їхні родичі і друзі. Місіс Феррар прибула, щоб уважно придивитися до щастя, на яке зі слабкості, якої майже соромилася, дала свій дозвіл. І навіть містер і місіс Джон Дешвуд не зупинилися перед витратами на подорож із самого Сассекса, щоб засвідчити їм свою повагу.

— Не скажу, мила сестричко, що я розчарований, — сказав Джон, коли якось вранці вони проходили повз ворота делафордського панського будинку, — це було б несправедливо, бо ти можеш вважати себе найщасливішою жінкою у світі. Признаюся, мені зробило б велику приємність назвати полковника Брендона братом. Його землі, його маєток, його будинок — усе в такому чудовому, в такому прекрасному стані! А його ліси! Ніде в Дорсетширі я не бачив таких колод, які зберігаються зараз в делафордському сараї! І хоча, мабуть, в Маріанні немає тих рис, які повинні його полонити, все ж таки я порадив би тобі частіше запрошувати їх сюди: полковник Брендон так довго живе у себе в маєтку, що нічого передбачити неможливо. Адже коли люди проводять багато часу в товаристві одне одного, майже нікого більше не бачивши... До того ж хто, як не ти, зуміє відрекомендувати її в найвигіднішому світлі... Коротше кажучи, твій обов'язок — дати їй таку можливість... Ти ж мене розумієш!

Хоча місіс Феррар і погостювала у них, і незмінно обходила-ся з ними удавано ласкаво, щирою її увагою і прихильністю вони

обтяжені не були. Все це сталося через байдикування Роберта і хитрість його дружини, яким вдалося протягом лише кількох місяців заслужити і увагу, і фавор. Егоїстична спритність Люсі, що прирекла Роберта на немилість, не забарилася і виручити його. Бо вкрай шаноблива покірність, запобіглива увага і лестощі, незмінно застосовувані при щонайменшій нагоді, примирили місіс Феррар з вибором Роберта і повернули йому всю її колишню прихильність.

Таким чином, уся поведінка Люсі в цих обставинах і успіх, що її увінчав, можуть послужити вражаючим прикладом того, як наполегливі і невсипущі турботи про власну вигоду, хоч би які, здавалося, непереборні перешкоди перед ними поставали, врешті-решт дають усі блага, пов'язані з багатством, а оплачуються вони втратою лише часу і совісті. Коли Роберт захотів з нею познайомитися і потайки відвідав її в Бартлетівських будинках, у нього, як здогадувався його брат, була лише одна мета: переконати її розірвати заручини. А оскільки для цього вимагалось лише подолати їхню взаємну прихильність, він, природно, вважав, що однієї-двох зустрічей буде достатньо, щоб абсолютно улагодити справу. Але в цьому — і лише в цьому він помилився, бо Люсі, хоча негайно і подала йому надію, що його красномовство, поза сумнівом, її переконає, все якось до кінця не переконувалася. Щоразу для повної перемоги бракувало ще тільки одного його візиту, ще тільки однієї розмови з ним. Коли вони прощалися, у неї неодмінно виникали нові сумніви, розвіяти які могли лише ще півгодини бесіди з ним. Тому побачення їхні продовжувалися, а все інше сталося само собою. Мало-помалу вони перестали згадувати про Едварда і говорили вже тільки про Роберта — на цю тему в нього завжди знаходилося сказати багато більше, ніж про будь-кого іншого, а його інтерес майже не поступався її власному, і, коротше кажучи, обоє незабаром переконалися, що він зовсім витіснив брата з її серця. Роберт був гордий своєю перемогою, гордий, що так обдурив Едварда, і дуже гордий, що одружувався таємно без материнської згоди. Подальше відоме. Вони провели в Доліші кілька надзвичайно щасливих місяців: Люсі мала багато родичів і старих друзів, яких тепер треба було позбу-

тися, а він накреслив кілька планів найпрекрасніших котеджів, — після чого, повернувшись до Лондона, здобули прощення місіс Феррар найпростішим засобом, до якого вдалися за наполяганням Люсі, — просто його попросили. Спочатку прощення, як і слід було чекати, стосувалося лише Роберта, Люсі ж, яка нічим його матері зобов'язана не була і тому ніякого обов'язку щодо неї не порушила, перебувала непростеною іще місяців зо два. Але незмінна покірливість поведінки, призначені для передавання місіс Феррар грікі докори собі за провину Роберта і найсмирніша вдячність за ту суворість, з якою до неї ставилися, з часом дали їй бундючне визнання її існування.

Подібна поблажливість сповнила її невимовною вдячністю і захопленням, а далі їй залишалося лише швидко піднятися усіма сходами на самісіньку вершину милостей і впливу. Люсі стала така ж дорога місіс Феррар, як Роберт і Фанні. Едвард так ніколи і не отримав пробачення за давній злочинний намір одружитися з нею, а Елінор, хоча і була вищою за неї і народженням, й усім іншим, згадувалася лише як сумний мезальянс; Люсі користувалася всіма правами улюбленої дочки, якою відкрито і визнавалася. Вони влаштувалися в столиці, отримували вельми щедрю допомогу від місіс Феррар, були в найчудовіших стосунках з дружиною містера Джона Дешвуда і ним самим, і, якщо не зважати на взаємну заздрість і серцеву неприязнь, що кипіла між Фанні і Люсі, до яких їхні чоловіки, натурально, не залишалися непричетними, а також повсякчасних домашніх негараздів між самими Робертом і Люсі, ніщо не могло б перевершити безтурботну гармонію, що панувала між ними всіма.

Що такого вчинив Едвард, щоб позбутися права первородства, могло спантеличити велику кількість людей, а чим це право заслужив Роберт, здалося б їм навіть ще більш загадковим. Проте зміна ця цілком виправдовувалася її результатами, якщо не причинами, бо в способі життя Роберта ніщо не демонструвало, що він жалкує про суму свого доходу, жалкує, що його брату виділено так мало, або що йому самому дісталася дуже багато. А Едвард, якщо судити з того, з яким бажанням він виконував усі свої обов'язки, як усе більше любив дружину і свій будинок,

і з незмінно бадьорої його веселості, так само, мабуть, був задоволений своєю долею і так само не бажав ніяких змін.

Заміжжя Елінор розлучало її з матір'ю і сестрами лише на той час, на який котедж в Бартоні не можна було залишати зовсім порожнім, — місіс Дешвуд з двома молодшими дочками проводила у неї велику частину року. Так часто найжджаючи в Делафорд, місіс Дешвуд керувалася не тільки веліннями серця, але й дипломатичними міркуваннями. Бо її бажання звести Маріанну з полковником Бренденом майже не поступалося своєю силою бажанню Джона, хоча і пояснювалося більш безкорисливими спонуками. Тепер це стало її заповітною метою. Хоч би яким дорогим було їй товариство другої дочки, вона ні про що так не мріяла, як пожертвувати його радощами своєму безцінному другові. Едвард з Елінор не менше хотіли б побачити Маріанну дружиною полковника. Вони пам'ятали про його страждання і про те, що багато чим йому зобов'язані, і Маріанна, за загальною згодою, повинна була стати його нагородою за все.

При подібній змові проти неї, добре знаючи його благородство, не сумніваючись у вірності його глибокого почуття до неї, про яке вона тепер почула несподівано для себе, хоча ні для кого іншого воно вже давно секретом не було, що могла вона зробити?

Маріанні Дешвуд випала рідкісна доля. Їй судилося пересвідчитися в хибності своїх несхитних переконань і власною поведінкою спростувати найзаповітніші свої максими. Їй було призначено придушити почуття, що спалахнуло на схилі літ — аж у сімнадцять років, і добровільно, відчуваючи лише глибоку пошану і сильну дружбу, віддати свою руку іншому. І якому іншому! Тому, хто не менше її самої довго страждав від першої нещасливої любові, тому, хто всього лише два роки тому здавався їй дуже старим для шлюбу, тому, хто, як і раніше, не нехтував добродійним захистом фланелевих жилетів!

Але трапилося саме так. Замість того щоб стати жертвою жагучої пристрасті, як колись їй мріялося, замість того щоб назавжди залишитися з матір'ю і знаходити єдині радощі в самоті і серйозних заняттях, як мала намір вона пізніше, коли до неї повернулися спокій і здатність міркувати розсудливо, в дев'ятна-

дцять років вона поступилася новій прихильності, прийняла на себе нові обов'язки і увійшла до нового будинку дружиною, господинею і покровителькою великого селища!

Полковник Брендон тепер знайшов щастя, яке, на думку всіх, хто почував до нього дружбу, він більш ніж заслужив. У Маріанні він знайшов утіху від усіх минулих жалів, її ніжність і її товариство повернули йому колишню веселість і бадьорість духу. І всі вимогливі друзі з однаковим захопленням і переконанням визнали, що, ошчаслививши його, Маріанна знайшла в цьому і власне щастя. Ділити своє серце вона не вмiла і з часом віддала його чоловіку з тією ж беззастережністю і повнотою, як колись Віллоубі.

Цього останнього звістка про її заміжжя вразила дуже боляче, а незабаром покарання його і зовсім завершилися, коли місіс Сміт забажала пробачити йому і, згадавши, що причиною такої поблажливості був його шлюб з гідною дівчиною, дала йому підставу припустити, що, вчини він з Маріанною так, як того вимагали честь і шляхетність, він міг би отримати відразу і щастя і багатство. Сумніватися в тому, що Віллоубі широко розкався в поганій своїй поведінці, яка обернулася для нього покаранням, потреби немає, бо він ще довго згадував про полковника Брендона із заздрістю, а про Маріанну — з жалем. Проте не слід вважати, що він залишився невтішним навіки, що він уникав товариства, або поринув у гнітючу меланхолію, або помер від розбитого серця, бо нічого подібного не сталося. Він жив, щоб отримувати задоволення, і частенько його отримував. Його дружина зовсім не завжди перебувала в кислому настрої, і йому траплялося проводити час удома не без приємності; а коні, собаки, полювання та інші подібні розваги правили йому за достатню заміну сімейного блаженства.

Проте до Маріанни — всупереч нечемності, з якою він пережив її втрату, — він назавжди зберіг ту ніжність, яка пробуджувала в ньому жваве зацікавлення до всього, що з нею відбувалося, і перетворила її для нього на таємне мірило жіночої досконалості. Згодом він не раз знижував плечима, зачувши похвали якій-небудь юній красуні, що засліпила товариство, і твердив, що їй далеко до місіс Брендон.

У місіс Дешвуд вистачило розсудливості не розлучатися з Бартоном і не підшукувати собі затишного котеджу в Делафорді; і, на превелике задоволення сера Джона і місіс Дженнінгс, які сумували через те, що в них забрали Маріанну, Маргарет не тільки досягла віку, коли її можна було запрошувати на вечори з танцями, але й дала підстави вважати, що в неї можуть з'явитися таємні поклонники.

Між Бартоном і Делафордом підтримувався той постійний зв'язок, в якому знаходить втілення справжня родинна любов, а кажучи про щастя Еліно́р і Маріанни, серед їх чеснот слід згадати одну, і неабияку: вони були сестрами і жили в найближчому сусідстві, але примудрялися не сваритися між собою і не охолоджувати дружбу між своїми чоловіками.